

SUPORT SOCIAL, COEZIUNE ȘI SOLIDARITATE ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

GLOSAR DE TERMENI

COORDONATORI:
MIHAI MARIAN
FLORENTINA CHIRODEA
CONSTANTIN ȚOCA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Suport social, coeziune și solidaritate
în Europa Centrală și de Est

GLOSAR DE TERMENI

COORDONATORI:

Mihai Marian | Florentina Chirodea | Constantin Țoca

JM Project number: 101127134

Project name: Solidarity, cohesion and social support at the
border regions in Central and Eastern Europe (EUCOS)

Suport social, coeziune și solidaritate în Europa Centrală și de Est

GLOSAR DE TERMENI

COORDONATORI:

Mihai Marian

Florentina Chirodea

Constantin Țoca

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2026

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. habil. Mircea Brie

Conf. univ. dr. habil. Polgár István

ISBN 978-606-37-3063-4

© 2026 COORDONATORII VOLUMULUI.

Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul coordnatorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. B.P. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel.: (+40) 744 687 884

E-mail: editura@ubbcluj.ro

editura.ubbcluj.ro | biblioteca.ubbcluj.ro

CUPRINS

Autori	7
Cuvânt înainte	11
A	13
Acceptarea socială	13
Acreditare media	14
Aderența la grup	19
Anatomia socială	20
Aparența la grup	21
Autoeficacitate colectivă	22
B	25
Bullying	25
C	27
Capitalul social de legătură	27
Coeziune socială	28
Coeziunea echipei	30
Comunicare adolescenți – anglicisme – <i>slang</i>	31
Conformismul social	36
Convergența economico-socială	37
Crearea de spații transfrontaliere	42
Cultura legalității în modelul social european	46
D	53
Dezvoltare socială	53
Dialog social	54
Dinamica grupurilor	56
Discurs deliberativ	57
Drept social european	59
E	69
Ecologia socială	69
Educație incluzivă	70
Energie relațională	72
Epigenetica satisfacției cu viața	73
Epigenetica socială	75
Experiment social	78
Extinderea UE: cazul Georgiei	79
F	83
Fiziologia socială	83
Fondul de coeziune european (FC)	86
Fondul de Solidaritate al Uniunii Europene (FSUE)	87
Fondul Social European (FSE)	89

G	93	R	143
Genetica socială.....	93	Reprezentare socială	143
Grupurile sociale	95	Reziliența familiei.....	144
Guvernanța multinivel.....	97	Reziliență instituțională.....	146
I	103	S	151
Indexul de Progres		Sănătate publică.....	151
Social (IPS)	103	Scale de măsurare	
Influencer	105	a suportului social	152
Î	109	Segregarea educațională.....	155
Încredere socială	109	Socializare.....	157
L	113	Societate coezivă	
Loc de muncă	113	și dezvoltare regională.....	158
M	115	Solidaritate socială	162
Management școlar	115	Suportul social perceput.....	164
Management social.....	119	Suportul social	165
Management.....	120	T	169
Managementul resurselor		Traficul de persoane	169
umane.....	122	V	171
Modele sociale europene	123	Valori sociale.....	171
Multiculturalism	125	Valorile adăugate	
N	129	ale cooperărilor	
Neurologia socială.....	129	transfrontaliere (CBC).....	172
Nevoia de relaționare.....	130	Valorizare	177
Norme sociale.....	132	Voluntariat	178
P.....	135	Vulnerabilitate socială	179
Parenting.....	135	X	181
Părinte	136	Xenofobie.....	181
Programe transfrontaliere	137	Z	185
		Zona de frontieră.....	185
Bibliografie	189		

Autori

Alexa Patricia – Liceul „Don Orione” Oradea, profil Filologie, România (termen: comunicare adolescenți – anglicisme – slang).

Apăteanu Dan – Universitatea din Oradea, România (termen: capitalul social de legătură).

Ardelean Daria – Liceul „Don Orione” Oradea, profil Filologie, România (termen: comunicare adolescenți – anglicisme – slang).

Barth Karla Melinda – Universitatea din Oradea, România (termeni: educație incluzivă, segregare educațională).

Bekesi Csaba-Lajos – Universitatea din Oradea, România (termen: convergența economico-socială).

Bekesi Delia-Georgeta – Universitatea din Oradea, România (termen: convergența economico-socială).

Bottyán Zsolt-Botond – Universitatea din Oradea, România (termen: convergența economico-socială).

Brihan Alina-Carmen – Universitatea din Oradea, România (termen: guvernanta multinivel).

Chirodea Florentina – Universitatea din Oradea, România (termeni: dezvoltare socială, fondul de coeziune european (FC), fondul de solidaritate al uniunii europene (FSUE), fondul social european (FSE), indexul de progres social (IPS), modele sociale europene).

Czimre Klára – Universitatea din Debrecen, Ungaria (termen: valorile adăugate ale cooperărilor transfrontaliere (CBC)).

- Dărăbăneanu Dragoș* – Universitatea din Oradea, România (termeni: coeziune socială, grupurile sociale, încredere socială, norme sociale, reziliența familiei, socializare, solidaritate socială).
- Drozdovsky Yaroslav* – Universitatea Națională din Uzhhorod, Ucraina (termen: crearea de spații transfrontaliere).
- Drugaș Ioana* – Liceul „Don Orione” Oradea, România (termen: comunicare adolescenți – anglicisme – slang).
- Drugaș Marius* – Universitatea din Oradea, România (termeni: loc de muncă, parenting, părinte, reprezentare socială, valori sociale, valorizare).
- Dundua Salome* – Universitatea de Stat Ivane Javakhishvili Tbilisi, Georgia (termen: extinderea UE: cazul Georgiei).
- Fer Simona Camelia* – Universitatea din Oradea, România (termeni: dialog social, discurs deliberativ).
- Florescu Cristina Maria* – Universitatea din Oradea, România (termeni: management școlar, management social, management, managementul resurselor umane).
- Gavriș Aurora-Elena* – Universitatea din Oradea, România (termen: traficul de persoane).
- Goudenhooff Gabriela* – Universitatea din Oradea, România (termeni: cultura legalității, drept social european, reziliență instituțională).
- Hava David* – Liceul „Don Orione” Oradea, profil Filologie, România (termen: comunicare adolescenți – anglicisme – slang).
- Marian Daliana* – Centrul școlar de educație incluzivă, nr. 1, Oradea, România (termeni: aderența la grup, apartenența la grup, conformism social, voluntariat, vulnerabilitate socială).
- Marian Mihai* – Universitatea din Oradea, România (termeni: acceptarea socială, experiment social, sănătate publică, suport social, suport social perceput, xenofobie).
- Oros Alina* – Liceul „Don Orione” Oradea, România (termen: comunicare adolescenți – anglicisme – slang).
- Pénzes János* – Universitatea din Debrecen, Ungaria (termen: zona de frontieră).

Pop Nelu Sandu – L.P.S. Bihorul, Romania (termeni: autoeficacitate colectivă, coeziunea echipei, energie relațională).

Secui Monica – Universitatea din Oradea, România (termeni: dinamica grupurilor, multiculturalism).

Stan Rosana – Universitatea din Oradea, România (termeni: bullying, nevoia de relaționare, scale de măsurare a suportului social).

Țoca Constantin – Universitatea din Oradea, România (termen: programe transfrontaliere).

Tomulescu Ioana Mihaela – Universitatea din Oradea, România (termeni: anatomia socială, ecologia socială, epigenetica satisfacției cu viața, epigenetica socială, fiziologia socială, genetica socială, neurologia socială).

Ungur-Brehoi Carmen – Universitatea din Oradea, România (termeni: acreditare media, influencer).

Villányi Tamás László – Universitatea Ludovika, Ungaria (termen: societate coezivă și dezvoltare regională).

Cuvânt înainte

Lucrarea prezentă este concepută cu suportul proiectului Jean Monnet "Solidarity, cohesion and social support at the border regions in Central and Eastern Europe", nr. 101127134 – EUCOS (Jean Monnet Actions in the field of Higher Education: Modules), în perioada 2023-2026 și finanțată de Comisia Europeană, Agenția Europeană pentru Educație și Cultură. În cadrul proiectului au fost abordate lucrări de specialitate privind Uniunea Europeană într-un mod inovator și multidisciplinar, cu scopul de a identifica formele de manifestare ale suportului social în perioadele de criză și de a evidenția rolul acestora în generarea solidarității între oameni și în asigurarea coeziunii grupurilor situate în regiunile de frontieră din Europa Centrală și de Est, elemente care stau la baza elaborării unor strategii durabile pentru o societate Europeană coezivă.

La conceperea glosarului gândit a fi interdisciplinar au participat specialiști în Psihologie, Sociologie, Științele Educației, Relații Internaționale, Științe Politice, Jurnalism, Drept și alte Institute de cercetare din România, Ungaria, Ucraina și Georgia.

Crizele recente generate de pandemia de COVID-19 și de războiul din Ucraina au deja un impact asupra coeziunii sociale și economice a societății Europene. Capacitatea acesteia de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi, de a reduce la minimum decalajele de dezvoltare, de a elimina barierele economice și sociale și de a evita discriminarea, marginalizarea și diferențele culturale depinde de reziliența UE și de utilizarea instrumentelor adecvate pentru a oferi sprijinul necesar diferitelor categorii de populație aflate în dificultate. Mai mult, grupurile vulnerabile, situate în regiunile de frontieră ale Europei Centrale și de Est, sunt categorii de populație care se confruntă cu experiențe cotidiene modelate de o realitate economică și socială locală și regională, care este unică în peisajul European.

Glosarul de termeni încearcă să identifice diferite fațete și forme de manifestare a suportului social și să evidențieze rolul decisiv în generarea solidarității între oameni și asigurarea coeziunii grupurilor, elemente care stau la baza dezvoltării unor strategii durabile pentru o societate coezivă.

Încă din etapa de concepere ne-am propus să nu ne limităm la o simplă inventariere de termeni, ci propunem o reconceptualizare a solidarității în contextul noilor realități geopolitice. Prin integrarea viziunii colaboratorilor specialiști din mai multe domenii fundamentale, glosarul devine un instrument de lucru util pentru cercetători și studenți facilitând un limbaj accesibil între spațiul academic și cel administrativ din mai multe state.

Interdisciplinaritatea asumată permite o analiză profundă a rezilienței comunitare: în timp ce Psihologia și Sociologia explică mecanismele de adaptare la criză, Dreptul și Științele Politice oferă cadrul legislativ și strategic pentru implementarea suportului social. Astfel, glosarul servește drept fundament teoretic pentru elaborarea unor politici publice care să nu fie doar reactive în fața crizelor, ci proactiv orientate către sustenabilitatea coeziunii sociale la frontierele externe ale Uniunii Europene.

Marian Mihai

A

Acceptarea socială

Marian Mihai

Acceptarea socială este definită în literatura de specialitate ca fiind gradul în care un individ este inclus în mod activ în grupuri sociale și relații interpersonale, fiind evaluat pozitiv de către ceilalți (Leary, 2012, p. 142). Acceptarea socială nu reprezintă doar o preferință socială, ci este considerată o manifestare a nevoii de apartenență altfel spus, o motivație umană de bază și înăscută (Baumeister & Leary, 2017).

Acceptarea socială implică în primul rând includerea relațională adică, percepția individului că ceilalți împărtășesc nevoia de a iniția sau să mențină o conexiune cu el și în al doilea rând, valoarea relațională care reprezintă gradul în care o persoană este considerată o resursă importantă pentru grup (Leary, 2005).

Din perspectivă sociometrică, stima de sine funcționează ca un sistem intern de monitorizare care avertizează individul cu privire la riscul de excludere sau de scădere a acceptării sociale. Pe de altă parte, în abordarea evoluționistă, acceptarea socială a fost decisivă pentru supraviețuire, facilitând accesul la resurse și protecție (Chen & Hamilton, 2015).

În contrast, absența acceptării – manifestată prin *ostracizare* sau *respingere* – are efecte psihologice și fiziologice profunde. Spre exemplu, studiul lui Eisenberger (2012) a evidențiat faptul că respingerea socială activează aceleași circuite neuronale asociate cu durerea fizică.

În ultimele decenii, definiția acceptării sociale s-a extins pentru a include validarea digitală. O serie de cercetări recente susțin că mecanismele de tip „Like” sau comentariile pozitive în mediul online funcționează ca semnale cuantificabile de acceptare, activând sistemul de recompensă al creierului în moduri similare cu interacțiunile de tip „față în față” (Bayer et al., 2020). O parte dintre cercetările recente arată că dependența de aceste semnale digitale poate duce la o șubrezire a stimei de sine (Twenge et al., 2022).

De asemenea, contextul actual a mutat atenția către acceptarea diversității în cadrul grupurilor. Studiile recente arată că mediile incluzive cresc performanța colectivă prin reducerea „amenințării stereotipului” și creșterea sentimentului de siguranță psihologică (Shore & Chung, 2021).

Acreditare media

Ungur-Brehoi Carmen

„Acreditarea media” este un proces formal prin care jurnaliștii, specialiștii în media, iar mai recent și creatorii de conținut (sau influencer-ii), primesc dreptul de a accesa zone, evenimente sau instituții ale Uniunii Europene de regulă restricționate, rezervate exclusiv profesioniștilor din presă, care vor transmite ulterior informațiile către publicul larg.

Conform site-ului Consiliului European, „acreditarea media” se referă la accesul jurnaliștilor, fotografilor și echipelor de televiziune în zonele speciale desemnate pentru presă de către Consiliu, pe baza obținerii unui document scris de acreditare, oferit de instituție. Această acreditare este acordată exclusiv membrilor presei afiliați organizațiilor media recunoscute și considerate instituții media „bona fide”. Aceeași instituție europeană explică că prin „bona fide media” se înțelege o organizație editorială independentă, de tip comercial, fără restricții de distribuire a informației, transparentă în privința modului și sursei de finanțare și care, datorită acestei acreditări media, va furniza informații despre activitățile instituțiilor europene. În cazul media online există cerințe suplimentare: site-ul trebuie să fie unul profesionist, care respectă aceleași reguli stabilite pentru organizațiile media tradiționale și să aibă o adresă fizică, un număr de telefon ușor verificabile. Obligația instituțiilor media acreditate este de tip informativ (Fer, 2020) să

prezinte știri originale, comentarii sau analize, să trateze afacerile UE și să fie actualizate cel puțin o dată pe săptămână.

În ceea ce privește eligibilitatea, acreditarea media oferă acces tipăriturilor sau aparițiilor online care sunt publicații de informare sau de acțiuni civice ale organizațiilor non-guvernamentale sau non-profit, ale think tank-urilor sau ale grupurilor de interes. Cererile venite din partea persoanelor care nu sunt jurnaliști, a susținătorilor, promotorilor și consultanților sau a celor care desfășoară activități profesionale considerate incompatibile cu o acreditare de presă, sunt respinse de Consiliul European.

Reprezentanții media care doresc să participe fizic la evenimentele și summit-urile la nivel înalt ale UE trebuie să își înregistreze cererea de acreditare în prealabil. Aceștia pot alege una dintre cele trei opțiuni: acreditarea media de o zi, acreditarea media valabilă un an sau acreditarea interinstituțională la UE. Acreditarea media pentru summit-urile internaționale care au loc în afara Uniunii Europene este întotdeauna gestionată de autoritățile guvernamentale ale țărilor gazdă.

Acreditarea de o zi poate fi obținută la biroul de securitate al Consiliului European, situat la intrarea în clădirea Consiliului, prin centrul de presă. Solicitanții trebuie să prezinte: un act de identitate sau un pașaport valid, legitimația de presă național valabilă sau o scrisoare semnată de redactorul-șef al organizației media, care să confirme statutul solicitantului ca jurnalist și să specifice evenimentul despre care urmează să se documenteze. Acreditarea de o zi poate fi obținută și de la Comisia Europeană, pentru jurnaliștii vizitatori. Acest document este valid doar pentru zona rezervată presei la Comisia Europeană și nu este recunoscută nici la Parlamentul European, nici la Consiliu. Documentele pe care jurnaliștii trebuie să le trimită cu o zi înainte de evenimentul la care doresc să participe sunt: actul de identitate național sau pașaportul (pentru cetățenii non-UE pașaportul este obligatoriu), o legitimație națională de presă validă sau emisă de Federația Internațională a Jurnaliștilor (sau o copie scanată a unei scrisori semnate de redactorul-șef ori un e-mail oficial de la sediul redacției, care confirmă solicitarea accesului pentru jurnalist pentru ziua respectivă/ evenimentul respectiv). Toate documentele trebuie prezentate și în original la sosirea jurnalistului la biroul de securitate. Există cazuri în care Comisia Europeană își rezervă dreptul de a refuza acordarea acreditării de o zi. De asemenea, există posibilitatea de a solicita o acreditare de o zi pentru

evenimentele de presă online ale Comisiei Europene, inclusiv informările de presă zilnice și conferințele de presă. Comisia își rezervă dreptul de a limita numărul de jurnaliști neacreditați care participă la evenimentele de presă online la maximum zece pe zi.

Acreditarea valabilă un an oferă jurnaliștilor acces la sediile Consiliului în timpul reuniunilor Consiliului European, ale Summit-urilor Euro, summit-urilor cu țări terțe și altor evenimente la nivel înalt. Aceasta este, de asemenea, valabilă pentru intrarea la Consiliu în zilele obișnuite de lucru. Procedura de acreditare media constă într-o invitație publică de înscriere emisă la începutul perioadei de acreditare. Toate cererile de acreditare trebuie depuse online în intervalul precizat. Acceptarea se comunică prin e-mail, printr-un mesaj care confirmă primirea solicitării jurnalistului și printr-un alt e-mail care precizează că cererea a fost validată și că acreditarea poate fi ridicată. Cererile primite după termenul limită nu sunt luate în considerare. Deținătorii unei acreditări valabile un an nu mai sunt obligați să se înregistreze și să ridice un nou document pentru fiecare eveniment în parte. Acreditarea anuală este eliberată cetățenilor UE/SEE care locuiesc în Belgia și cetățenilor non-UE care au locuit în Belgia cel puțin cinci ani, îndeplinind anumite criterii: să fie jurnalist (dovedit prin încărcarea unei copii a acreditării interinstituționale europene, a legitimației de presă belgiene sau a unei scrisori semnate de redactorul-șef), să aibă reședința în Belgia și un număr de registru național, prezentat pe actul de identitate belgian, ori să fie cetățean UE/SEE sau să fi locuit în Belgia cel puțin cinci ani. În cazul reprezentanților media cu cetățenie britanică, aceștia trebuie să demonstreze cel puțin cinci ani consecutivi de rezidență permanentă în Belgia pentru a fi eligibili pentru solicitarea unei acreditări de presă valabile un an. Odată primită, acreditarea anuală este valabilă și pentru Comisia Europeană, Consiliul și Parlamentul European.

Acreditarea interinstituțională a UE se bazează pe schema comună de acreditare a instituțiilor UE pentru corespondenții stabiliți la Bruxelles. Această procedură media este gestionată de Comisia Europeană și oferă un acces extins deținătorilor acreditării interinstituționale, facilitând intrarea presei la diferitele evenimente organizate de Consiliu, Comisie și Parlamentul European. Comisia Europeană oferă mai multe detalii despre acest tip de acreditare comună, comparativ cu Parlamentul European. Ea se adresează personalului media temporar și stagiatorilor care solicită o acreditare interinstituțională pe șase luni. Aceasta este valabilă pentru

Comisia Europeană, Consiliu și Parlament. Cererea jurnalistului trebuie să conțină un act de identitate sau pașaportul emis de un stat membru al Uniunii Europene (în cazul cetățenilor UE) ori pașaportul țării de origine (pentru cetățenii non-UE), precum și o scrisoare recentă cu antet sau echivalentul acestuia, semnată de redactorul-șef sau directorul organizației media pe care o reprezintă jurnalistul, care să indice funcția și perioada de ședere a reprezentantului media la Bruxelles.

Toți jurnaliștii acreditați sunt obligați să respecte regulile generale care guvernează centrul de presă, precum și orice alte dispoziții suplimentare stabilite de Secretariatul General al Consiliului. Uneori, li se poate solicita documentație suplimentară, cum ar fi contracte de muncă, dovezi ale veniturilor sau ale activității profesionale. Pot avea loc consultări suplimentare între Secretariatul General și Asociația Internațională a Presei (API). Sub nicio formă, jurnaliștii acreditați nu pot publica sau permite publicarea fotografiilor sau imaginilor cu acreditarea emisă, sau a oricărei imagini în care aceasta este vizibilă, pe internet sau pe platformele de social media. Secretariatul General al Consiliului, prin Biroul său de Presă, are dreptul de a retrage acreditarea media a unui jurnalist atunci când comportamentul acestuia perturbă funcționarea ordonată a activităților jurnalistice sau alte activități ale instituțiilor europene (Cîrmaci, 2024).

Consiliul Europei oferă, de asemenea, trei tipuri de acreditări pentru mass-media, gestionate prin Departamentul Mass-Media: acreditarea temporară, acreditarea permanentă și acreditarea specială. Acest Departament Mass-Media are dreptul de a refuza sau chiar de a anula acreditarea jurnaliștilor afiliați organizațiilor de presă ale căror activități contravin principiilor Consiliului Europei (de exemplu, pentru scopuri reprobabile sau care acționează într-un mod ce contravine principiilor etice sau standardelor jurnalistice). Același departament își rezervă și dreptul de a refuza reînnoirea unei acreditări permanente care nu a fost utilizată în anul precedent sau dacă nu a fost realizat niciun material media despre Consiliul Europei și/sau a activităților acestuia.

Acreditarea temporară are o perioadă de valabilitate mai scurtă, de doar cinci zile, și este emisă pentru un eveniment specific, după ce cererea a fost depusă cu o zi lucrătoare înainte de eveniment. Documentele jurnaliștilor sunt disponibile la Accueil Badge, intrarea principală a Consiliului Europei. În timpul evenimentului, reprezentanții media acreditați trebuie să poarte la

vedere acreditarea pentru a facilita munca personalului de securitate. Acreditarea permanentă este oferită pentru o perioadă maximă de un an și se acordă jurnaliștilor care sunt prezenți în mod regulat aici (sunt stabiliți la Strasbourg sau în regiunile/țările adiacente, sau care urmăresc activitatea Consiliului Europei în mod constant). Pentru a obține oricare dintre aceste două tipuri de acreditări media, jurnaliștii trebuie să demonstreze că reprezintă o organizație de presă reală și să prezinte o copie a legitimației de presă valabile sau o scrisoare oficială din partea organizației de presă care îi trimite, semnată de redactorul-șef. În ceea ce privește al treilea tip de acreditare, acreditarea specială este necesară doar pentru anumite evenimente.

Accesul în Sala Adunării Europene este restricționat doar fotografiilor acreditați. Jurnaliștii de televiziune au voie să filmeze exclusiv din tribunele publice, care sunt accesibile la parter prin holul de intrare, însă toate dezbaterile și discursurile sunt înregistrate de Consiliul Europei. Instituțiile media pot obține copii ale acestor materiale în formate profesionale din baza de date video (la cerere). În cazul evenimentelor majore, materialele audiovizuale sunt distribuite prin rețelele operate de APTN, ENEX, Eurovision și Reuters. Tot la cerere, din cauza unui buget limitat, Departamentul Mass-Media al Consiliului Europei poate acorda sprijin financiar jurnaliștilor care doresc să acopere ședințele Adunării Parlamentare, ale Comitetului de Miniștri, Congresului Autorităților Locale și Regionale sau alte evenimente importante.

Comisia Europeană oferă, de asemenea, posibilitatea ca fiecare jurnalist acreditat de UE să transmită invitația sa personală la briefing-urile tehnice și de context organizate de Serviciul Purtătorului de Cuvânt către un jurnalist neacreditat din aceeași organizație media pe care o reprezintă. Jurnalistul acreditat va informa în prealabil Serviciul Purtătorului de Cuvânt despre această acțiune, furnizând numele și datele de contact ale jurnalistului neacreditat prin e-mail. Ulterior, Serviciul Purtătorului de Cuvânt va emite o invitație personală corespondentului care nu este stabilit la Bruxelles.

Aderența la grup

Marian Daliana

Aderența la grup (group adherence) desemnează procesul prin care un individ adoptă, interiorizează și manifestă consecvent normele, valorile, standardele și obiectivele unui grup. Din perspectivă științifică, conceptul este frecvent echivalat cu identificarea cu grupul și cu internalizarea normelor colective (Rathbone et al., 2023). Aderența exprimă gradul în care comportamentul individual corespunde expectanțelor sociale care ghidează membrii grupului.

Teoretic, fenomenul este explicat prin identitatea socială și prin mecanismele influenței normative și informaționale (Sherif, 1936; Asch, 1951; Tajfel & Turner, 1979; Turner et al., 1987).

Dimensiunile aderenței la grup sunt:

- Dimensiunea normativă care se referă la respectarea și internalizarea regulilor și standardelor colective, fie prin acceptare internă, fie prin conformare publică (Sherif, 1936; Asch, 1951; VandenBos, 2007);
- Dimensiunea cognitiv-identitară care implică integrarea normelor în auto-definirea individului și perceperea lor ca legitime și caracteristice grupului (Tajfel & Turner, 1979; Smith, 2020);
- Dimensiunea comportamentală se manifestă prin participare constantă, cooperare și menținerea conduitei conforme cu obiectivele colective (Hogg & Abrams, 1988);
- Dimensiunea reciproc-dinamică evidențiază relația bidirecțională dintre identificarea socială și respectarea normelor: identificarea facilitează aderența, iar conformarea consolidează identitatea colectivă (Nijstad & Van Knippenberg, 2008; Rathbone et al., 2023).

Spre deosebire de apartenență, care vizează experiența de acceptare, aderența accentuează menținerea alinierii normative. Cele două procese sunt interdependente: apartenența facilitează aderența, iar aderența consolidează sentimentul de apartenență.

Anatomia socială

Tomulescu Ioana Mihaela

Anatomia socială este definită ca studiul elementelor structurale și statice care compun o societate. Această abordare metodologică analizează „părțile” sistemului social (instituții, clase, grupuri) și relațiile de interdependență dintre ele, oferind o imagine a ordinii sociale la un moment dat. În cadrul teoriei sociologice, anatomia socială reprezintă fundamentul analizei structurale, punând accent pe stabilitate și echilibru, spre deosebire de dinamica socială, care urmărește schimbarea și progresul (Schifirneț, 2004). Conform lui Boudon (1997), aceasta reprezintă „starea de repaus” a sistemului social, oferind cadrul necesar pentru înțelegerea modului în care coeziunea este menținută prin structuri rigide.

Termenul a fost introdus de Auguste Comte în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în special prin lucrarea sa *Cours de philosophie positive* (1830-1842). El a împrumutat rigoarea din biologie pentru a fundamenta „statica socială”. Mai târziu, Herbert Spencer a extins această analogie, considerând societatea ca pe un „organism social” care trece de la forme simple la structuri complexe prin diferențiere (Spencer, 1876/1896). Mai departe, Émile Durkheim a oferit o viziune de sinteză, demonstrând că anatomia socială este determinată de diviziunea muncii, care creează o „solidaritate organică” între părți (Durkheim, 1893).

Comte a considerat că sociologia trebuie să urmeze modelul biologiei, și astfel el a împărțit studiul societății în statica socială sau anatomia și, respectiv, dinamica socială sau fiziologia. Comte atribuia staticii sociale (anatomiei) studiul condițiilor de existență, iar dinamicii sociale (fiziologiei) îi atribuia studiul legilor mișcării și ale progresului (Bourdeau, 2026). Evoluția spre sociologia modernă s-a realizat traversând perspectivele celor trei mari nume: Auguste Comte, Herbert Spencer și Émile Durkheim.

Astfel, Comte susține că societatea este un organism colectiv guvernat de un „consens universal”. În această viziune, familia reprezintă celula de bază a anatomiei sociale, iar instituțiile, precum biserica/religia, au rolul de a asigura coeziunea structurală necesară supraviețuirii întregului (Bourdeau, 2026).

Spencer (1876-1896) rafinează conceptul, argumentând că, pe măsură ce societățile cresc în volum, „anatomia” lor devine tot mai complexă prin diferențiere. Totodată, el identifică sisteme specializate, cum sunt: sistemul susținător (economia), sistemul distributiv (comerțul) și sistemul regulator (guvernul/armata) (Offer, 2019). Spencer subliniază, de asemenea, că evoluția socială urmează o cale biologică, de la structuri omogene la structuri heterogene și specializate (La Vergata, 1995).

În ceea ce privește perspectiva lui Émile Durkheim (1893), el transformă anatomia socială într-o analiză a „faptelor sociale” și a solidarității. În viziunea sa, structura societății moderne este definită de o „solidaritate organică” bazată pe diviziunea muncii (Meloni, 2016). Acest model a făcut posibilă calea către structural-funcționalismul lui Talcott Parsons, care analizează modul în care instituțiile se adaptează și se mențin ca organe vitale ale sistemului (Turner, 2018).

În prezent, conceptul de anatomie socială este utilizat pentru a descrie arhitectura rețelelor digitale (Velasquez & Rojas, 2017), precum și structura complexă a sistemelor economice globale (Jackson, 2003).

Aparținerea la grup

Marian Daliana

În literatura de specialitate, aparținerea este adesea descrisă ca o nevoie psihologică fundamentală, esențială pentru bunăstare, dezvoltare identitară și funcționare socială optimă (Baumeister & Leary, 1995). Ea implică mai mult decât simpla includere formală într-un grup; presupune percepția de acceptare stabilă și semnificativă din partea celorlalți membri.

Aparținerea la grup (group belongingness) se referă la experiența subiectivă și obiectivă de a fi acceptat, recunoscut și valorizat ca membru al unui colectiv social semnificativ. Conceptul integrează dimensiuni cognitive (auto-categorizare), afective (atașament emoțional), relaționale (reciprocitate și interdependență) și normative (alinierea la valori și norme comune) (Hogg & Terry, 2000).

Dimensiunile apartenenței la grup sunt:

- Dimensiunea afectivă este reflectată de sentimental de conexiune, acceptare și atașament față de grup și de nevoia fundamentală de relaționare (Hogg, 1992; Baumeister & Leary, 1995);
- Dimensiunea cognitivă se referă la identificarea cu grupul și integrarea acestuia în sinele social al individului prin procesele de identitate socială și auto-categorizare (definire a sinelui prin grup) (Tajfel & Turner, 1979; Turner et al., 1987);
- Dimensiunea comportamentală implică participarea activă, conformarea la norme și cooperarea și derivă din procesele de identificare socială și influență normativă (Turner et al., 1987; Hogg & Abrams, 1988);
- Dimensiunea simbolică (normativă) presupune asumarea valorilor, simbolurilor și narativelor comune ca parte a procesului de internalizare normativă și definire prototipică a grupului (Turner et al., 1987; Hogg, 2001).

Apartenența facilitează stabilitatea emoțională și identitară, iar experiențele repetate de validare socială consolidează atașamentul față de grup (Baumeister & Leary, 1995).

Autoeficacitate colectivă

Pop Nelu Sandu

Conceptul a fost introdus inițial de Albert Bandura (2000) și reprezintă convingerea comună a membrilor unui grup privind capacitățile lor de a organiza și executa acțiunile necesare pentru a atinge un nivel de performanță dat. Eficacitatea percepută joacă un rol important în activitatea umană, afectând direct comportamentul, precum și indirect prin impactul asupra unor determinanți, precum obiectivele, aspirațiile, rezultatele expectate, percepția impedimentelor și a oportunităților în mediul social. Autoeficacitatea colectivă nu reprezintă doar suma convingerilor privind eficacitatea membrilor grupului, ci mai degrabă este o proprietate emergentă la nivel de grup.

Convingerile membrilor cu privire la capacitățile grupului lor de a realiza diverse tipuri de performanțe sunt un indicator primar al traiectoriei posibile a grupului către realizarea acestor performanțe. Bandura sugerează că eficacitatea colectivă poate fi utilizată ca un substitut valid și robust pentru performanța grupului (Carroll et al., 2005).

Având în vedere valoarea predictivă puternică a acestei convingeri asupra performanței sportive, importanța modului în care această convingere este utilizată pentru a studia cogniția în sport nu poate fi subestimată. Percepția unui individ asupra capacității echipei de a atinge un anumit obiectiv poate avea un efect latent asupra performanței echipei în ansamblu.

Unul dintre cei mai importanți factori care contribuie la sentimentul de eficacitate al unui sportiv sau al unei echipe este antrenorul, deoarece acesta poate influența în mod semnificativ motivația și performanța unui sportiv sau a unei echipe. Deși multe cercetări în domeniul sportului au indicat o relație pozitivă puternică între eficacitate și performanță în toate domeniile sportive și fizice (Moritz et al., 2000; Dithurbide & Feltz, 2012), metodele și măsurarea convingerilor de auto-eficacitate nu au fost consecvente.

Sursele autoeficacității colective frecvent prezentate în literatura de specialitate sunt performanțele anterioare, modelarea socială, persuasiunea și starea fiziologică și emoțională a grupului sau a echipei în cazul sportivilor.

În sporturile de echipă (cum ar fi, fotbal, baschet, handbal etc.) aptitudinile speciale ale sportivului sunt puse pe un plan secund față de dinamica grupului. Autoeficacitatea colectivă este dominantă în cazul sinergiei și interdependenței, rezilienței în momente critice și în reducerea nonimplicării unor membri ai echipei.

B

Bullying

Stan Rosana

În lipsa unei traduceri suficient de cuprinzătoare, termenul de *bullying* a fost preluat din limba engleza și este definit ca *formă specifică de hărțuire* sau *formă specifică de comportament agresiv* care include comportament repetat și intenționat cu scopul de a umili/intimida o alta persoană, bazat pe un dezechilibru de putere – agresorul deține mai multă putere fizică, socială sau psihologică, ceea ce face dificilă apărarea victimei (Berger, 2007; Norman et al., 2025; Olweus, 1993). Înțeles ca un fenomen social, nu ca o tulburare psihiatrică (Lopes Neto, 2005), bullying-ul se diferențiază astfel de hărțuire prin prisma a trei dimensiuni: intenție, repetiție și context. Fiind prin definiție un fenomen repetat, bullying-ul se distinge și de conflictul între egali sau alte tipuri de agresiune datorită naturii sale sistematice, asimetriei de putere, precum și datorită accentului puternic pe umilirea socială și rănirea emoțională a victimei.

Bullying-ul se poate manifesta în mai multe forme, cum ar fi cea fizică, verbală, relațională (excludere socială, răspândire de zvonuri) și cyberbullying-ul, înțeles ca bullying manifestat în mediul online (Hinduja & Patchin, 2015). Conform rolurilor pe care le pot avea, persoanele implicate (de obicei copii și adolescenți) sunt împărțite în patru tipuri: agresor, victimă, agresor/victimă (atât agresor, cât și victimă) și martori/observatori neimplicați. Studiile se concentrează pe caracteristicile psihologice ale agresorilor, victimelor și martorilor (ex. trăsături precum reglarea emoțională, stima de sine, personalitatea) pentru a identifica acțiuni de

prevenție și intervenție cu scopul reducerii acestui fenomen (Hong & Espelage, 2012).

Există mai multe modele teoretice care explică de ce are loc bullying-ul. În modelul Socio-Ecologic (Swearer și Espelage, 2004), bullying-ul este o problemă dinamică, un fenomen complex care apare din interacțiunile dintre indivizi – colegi, familii, școli și societate, nu doar un scenariu de "agresor" vs. "victimă" (Le Menestrel & Rivara, 2016). Teoria învățării sociale (Bandura et al., 1961) subliniază că bullying-ul poate fi învățat prin observație și întărire (de exemplu, râsul colegilor contribuie la creșterea statutului social) și menținut pentru că produce rezultate satisfăcătoare (de exemplu, dominanță, atenție). Astfel, bullying-ul este un comportament învățat și menținut de întărirea mediului (Bussey, 2023). Pe de altă parte, modelele cognitiv-comportamentale (Beck, 1979; Ellis, 2013) se concentrează pe procesele interne – modul în care copilul/adolescentul interpretează lumea și gândește despre comportamentul său. Aceste modele oferă un cadru pentru înțelegerea modului în care agresorii dobândesc comportamentul și modul în care intervențiile cognitiv-comportamentale pot fi folosite pentru a-l reduce. Programele eficiente de combatere a bullying-ului combină de obicei aceste perspective prin modificarea factorilor de mediu (de exemplu, sprijinul colegilor, intervenția profesorului) și abordarea proceselor cognitive interne (de exemplu, antrenamentul abilităților sociale, dezvoltarea empatiei) (Le Menestrel & Rivara, 2016).

Literatura de specialitate evidențiază legături între bullying și răspunsurile fiziologice la stres, sănătatea mintală și alte rezultate biologice. Victimele și agresorii prezintă modele alterate ale cortizolului – un hormon cheie în răspunsul la stres (Östberg et al., 2018). În plus, bullying-ul are un impact negativ profund și durabil asupra sănătății mintale, fiind puternic legat de riscuri crescute de anxietate, depresie, abuz de substanțe și gânduri suicidale la victime (Zhao et al., 2024). Adesea duce la suferință emoțională severă, singurătate, performanțe slabe la școală și probleme psihosomatice precum dureri de cap sau probleme de somn (Han et al., 2025; Ye et al., 2023).

Bullying-ul este o problemă majoră de sănătate publică (Ariani et al., 2025) iar România se află pe primele locuri în clasamente în care a fost investigat bullying-ul școlar (Romania Journal, 2019).

C

Capitalul social de legătură

Apăteanu Dan

Capitalul social de legătură (bridging social capital) reprezintă relațiile sociale ce unesc persoane sau grupuri diferite din punct de vedere socio-cultural, facilitând schimbul de informații și resurse peste granițele grupurilor omogene (Putnam, 2000; Degli Antoni, 2024). Spre deosebire de capitalul social intragrup (*bonding*), legăturile punte sunt mai puțin intense, dar extind *încrederea generalizată* și cooperarea intergrupală (Putnam, 2007; Ahmad et al., 2022). În epoca digitală, aceste conexiuni se formează și prin rețele sociale online, unde legăturile slabe favorizează dezvoltarea capitalului de legătură (Ahmad et al., 2023).

Capitalul de legătură este considerat un factor esențial pentru incluziunea socială și inovare, deoarece expune indivizii la perspective diverse și la resurse greu accesibile în rețelele sociale închise (Liu & Yang, 2025). În comunitățile urbane contemporane, liderii locali joacă un rol cheie în cultivarea acestui capital, coordonând inițiative care conectează grupuri diferite pentru scopuri comune (Polko et al., 2025).

În psihologia socială, capitalul de legătură facilitează reducerea prejudecăților și creșterea cooperării intergrup prin contacte sociale repetate în contexte de egalitate (Allport, 1954; Degli Antoni, 2024). Studiile experimentale arată că, în contexte asociative, indivizii afișează niveluri de încredere similare și față de necunoscuți, susținând rolul capitalului *bridging* în coeziunea societală (Degli Antoni, 2024).

La nivel practic, capitalul de legătură este analizat în contexte diverse: de la grupuri de voluntariat până la rețele profesionale internaționale. Cercetările recente arată că acesta poate influența intens intenția de împărtășire continuă a cunoștințelor în rețele, un factor cheie în dezvoltarea capacității colective de producere, circulație și utilizare a cunoașterii (Liu & Yang, 2025). De asemenea, în comunitățile afectate de provocări de sănătate publică, potențialul capitalului de legătură influențează reziliența și sănătatea societală (Roth, 2025).

În concluzie, capitalul social de legătură joacă un rol crucial în coeziunea socială contemporană, facilitând colaborarea între grupuri diverse, stimulând inovarea socială și sprijinind incluziunea. Aceste funcții îl fac un obiect de studiu central pentru politicile de dezvoltare comunitară și pentru inițiativele de construire a rețelilor sociale la scară largă.

Coeziune socială

Dărăbăneanu Dragoș

Coeziunea socială reprezintă gradul de conectare și solidaritate care se manifestă în contextul interacțiunilor dintre grupurile din societate. Ea identifică două dimensiuni principale: sentimentul de apartenență la o comunitate; relațiile dintre membrii comunității (Manca, 2024). O societate coezivă se caracterizează prin relații sociale strânse, legături emoționale intense și o orientare pronunțată către binele comun (Schiefer, 2012). În societățile democratice coeziunea socială este una dintre valorile sociale și politice importante și se materializează prin acțiuni care urmăresc asigurarea echilibrului social, dinamismul economic și identitatea națională, cu scopul de a fonda un sistem de echitate, de a susține impulsurile creșterii economice necontrolate și de a evita rupturile între diferite categorii sociale. Coeziunea socială este un proces care vizează reducerea inegalităților și a disparităților socioeconomice și eliminarea sau cel puțin atenuarea conflictelor din societate. Coeziunea socială este un fenomen social complex reflectă nevoile oamenilor în ceea ce privește dezvoltarea personală, sentimentul de apartenență, libertatea individuală, justiția socială, eficiența economică și

împărțirea echitabilă a resurselor, în contextul pluralismului și a respectării regulilor sociale (Manca, 2024).

Din punct de vedere etimologic termenul de coeziune derivă din cuvântul latin "cohaerere" care desemna acțiunea de a lipi sau a aduce împreună. Termenul latin a fost folosit din secolul al XVII-lea în limba franceză, fiind transformat în "cohésion", cu aceeași semnificație. În domeniul științelor sociale conceptul "coeziune socială" a fost introdus de către sociologul francez Émile Durkheim pentru a descrie modul în care societățile sunt ținute împreună de valori comune, coduri morale și încredere reciprocă (Burns & al., 2018). În prezent coeziunea socială este utilizată pentru a descrie relații sociale puternice, cooperante și conectate, adesea în contrast cu atomizarea socială (Leininger & al., 2021).

În literatura de specialitate s-au conturat șase dimensiuni ale coeziunii sociale: *relațiile sociale*, *identitatea de grup*, *orientarea către binele comun*, *valorile împărtășite*, *calitate a vieții* și *sentimentul de (in)egalitate* (Schiefer & Van der Noll, 2017). Relațiile sociale reprezintă cel mai important aspect al coeziunii sociale și se manifestă prin relațiile care se stabilesc între grupuri și indivizi, determinând atracția pe care membrii unui grup o manifestă în legătură cu grupul. Identitatea de grup se referă la sentimentul de atașament sau identificare cu entitatea socială (un grup, o regiune, o țară sau o entitate transnațională). Orientarea către binele comun implică sentimente de responsabilitate în relația cu mediul social și respectarea regulilor și ordinii sociale. Valorile împărtășite se referă la consensul valoric și facilitează interacțiunile sociale datorită normelor comune reciproce de interacțiune. Calitatea vieții are în vedere bunăstarea psihologică, sănătatea fizică și condiții de viață obiective. Sentimentul de (in)egalitate pornește de la situația ideală în care resursele sociale sunt accesibile pentru toți membrii unei societăți (ocuparea forței de muncă, veniturile, educația, asistența medicală, protecția socială, justiția etc.).

Coeziunea echipei

Pop Nelu Sandu

Termenul de coeziune a echipei (sau coeziune de grup) a fost propus și dezvoltat inițial de psihologul Leon Festinger în 1950 pe care-l definea „câmpul total al forțelor care acționează asupra membrilor pentru a-i menține în grup” (Festinger, Schachter, & Back, 1950). În timp ce Festinger s-a concentrat pe atracția dintre membri și dorința acestora de a rămâne împreună, Albert Carron (1982, p. 123) „părintele” viziunii moderne asupra coeziunii, în special în psihologia sportului a definit-o ca fiind un proces dinamic care reflectă tendința unui grup de a rămâne unit în urmărirea obiectivelor sale. Coeziunea echipei nu este o emoție ci o variabilă psihologică ierarhică și multidimensională.

Carron (1982) considera că un membru al grupului percepe coeziunea echipei prin atracția personală față de grup (motivația intrinsecă a individului de a rămâne în grup) și a integrării grupului (măsura în care este perceput grupul ca fiind unit). Coeziunea echipei cuprinde de asemenea două orientări majore și anume focalizarea pe productivitate și obiective (sarcina) și focalizarea pe relații și suportul emoțional (social) în diferite circumstanțe.

Din punct de vedere psihologic, coeziunea echipei poate fi considerată un mediator între input-urile echipei (resurse, abilități etc.) și ouput-uri (performanțe). În conformitate cu teoria autodeterminării (Ryan & Deci, 2000) coeziunea echipei este în acord cu nevoia de apartenență crescând astfel motivația intrinsecă precum și efortul într-o sarcină dată.

Importanța coeziunii echipei este important pentru că duce la creșterea stării de bine și a satisfacției cu viața pe de-o parte, iar pe de altă parte la creșterea performanțelor, comunicare eficientă, rezistență ridicată la stres și la satisfacții personale.

În psihologia sportului percepțiile privind coeziunea ridicată a echipei sunt strâns legate de sentimentul de unitate, colectivitate și interdependență al sportivului față de ceilalți membri ai echipei, în timp ce percepțiile privind coeziunea scăzută a echipei sunt legate de sentimentul de fragmentare a grupului, orientarea individualistă și independența față de ceilalți membri ai echipei.

La sportivi stimularea acceptării obiectivelor grupului (sau a echipei) și promovarea muncii în echipă, expectanțele ridicate în materie de performanță și considerația individuală sunt cauze ale coeziunii în îndeplinirea sarcinilor (Callow et al., 2009).

Comunicare adolescenți – anglicisme – *slang*

Drugaș Ioana, Oros Alina, Alexa Patricia, Ardelean Daria, Hava Davi

Comunicarea adolescenților a suferit modificări semnificative în ultimul deceniu. Aceste schimbări sunt influențate în mare măsură de dezvoltarea tehnologiei și de utilizarea intensă a internetului, în special prin intermediul rețelelor sociale, al aplicațiilor de mesagerie și al jocurilor online. Mediul digital a transformat modul în care oamenii comunică, generând noi forme de exprimare și noi structuri lingvistice. Tinerii petrec astăzi mult timp folosind diferite dispozitive conectate la internet, având uneori acces aproape permanent la aplicații și activități online. Ca urmare, chiar și comunicarea orală, față în față, prezintă schimbări în ceea ce privește vocabularul utilizat. În practica școlară, se întâlnesc din ce în ce mai frecvent situații în care profesorii sau specialiștii nu înțeleg pe deplin mesajele transmise verbal de elevi, deoarece aceștia folosesc numeroase cuvinte provenite din limba engleză, preluate din mediul online. De multe ori, adolescenții afirmă: „Nu știu cum se spune în limba română, dar mă refer la...”, după care utilizează termenul în limba engleză pe care îl cunosc.

În contextul globalizării, limba engleză este considerată o limbă de circulație internațională (Crystal, 2003), având rolul unui mediator eficient în comunicarea globală și influențând numeroase alte limbi, inclusiv limba română (Caruntu-Caraman, 2021). Astfel, în vocabularul curent apare o categorie tot mai frecventă de cuvinte utilizate în comunicarea adolescenților: „anglicisme”, numite și „englezisme”.

Anglicisme reprezintă cuvinte, expresii sau structuri lingvistice împrumutate din limba engleză și utilizate în alte limbi, inclusiv în limba română (Niculescu-Gorpin & Vasileanu, 2020). Deși inițial acestea erau întâlnite mai ales în domenii specifice, precum tehnologia, afacerile, cultura

pop sau sportul, în prezent ele apar frecvent și în comunicarea cotidiană a tinerilor.

În acest context, multe dintre anglicismele utilizate de adolescenți pot fi asociate și cu noțiunea de *slang*. Slangul reprezintă un tip de limbaj informal, specific anumitor grupuri sociale, în special tinerilor, caracterizat prin expresii neconvenționale, abreviate sau împrumutate din alte limbi (Eble, 1996). În comunicarea dintre adolescenți, anglicismele provenite din mediul online pop devin adesea parte a acestui *slang*, fiind folosite pentru a exprima mai rapid anumite idei, pentru a crea un sentiment de apartenență la grup sau pentru a reflecta influențele culturale globale. Astfel, utilizarea lor nu reprezintă doar un simplu împrumut lexical, ci și o formă de manifestare a identității lingvistice a generației tinere.

Din perspectiva adolescenților, utilizarea anglicismelor este percepută ca o formă naturală de adaptare la schimbările culturale și tehnologice ale societății. Unii dintre ei consideră că introducerea acestor termeni facilitează comunicarea între generații și reflectă evoluția limbajului. În acest sens, două adolescente afirmă:

În urma unui sondaj realizat de autori în rândul elevilor de la Liceul „Don Orione”, au fost identificate 46 de anglicisme, *slanguri*, frecvent utilizate în comunicarea cotidiană a tinerilor. Lista de mai jos cuprinde fiecare termen însoțit de semnificația sa în limba română și de contextul în care este folosit în mod obișnuit, oferind astfel o imagine asupra modului în care aceste împrumuturi lingvistice sunt integrate în limbajul informal al adolescenților.

Lista celor 46 de termeni identificați frecvent în comunicarea adolescenților orionini:

1. *A avea beef* – expresie care înseamnă a avea o relație tensionată/ animozitate cu cineva („Am beef cu profa de mate de când mi-a dat nota trei.”);
2. *Aura points* – apreciere pentru o persoană („+1000 aura points pentru replica asta!”);
3. *Babygirl* – alint pentru/ între prietene („Ieșim la un suc babygirl?”);
4. *Balerina Cappucina* – personaj cunoscut care face parte din trendul „Italian Brainrot”, înfățișează o balerină cu cap de ceașcă de cappuccino;

5. *Bet* – acceptare a unui fapt, aprobare („- Hai să mergem în centru / - Bet!");
6. *Brainrot* – categorie de acțiuni sau cuvinte care sunt inutile, dar care se memorează ușor și devin virale;
7. *Cap* – minciună, aiureală, neadevăruri („Ce ai zis e cap.");
8. *No cap* – un adevăr, „fără glumă” („Iau nota zece la chimie, no cap.");
9. *Chill* – relaxat („Stai chill că nu-i așa rău.");
10. *Christmas dump/haul* – expunere a obiectelor pe care le-am primit de Crăciun; un fel de vlog, o filmare în care se dezvăluie cadourile („Te pot suna să-ți fac Christmas haul?" -adică să-i arate ce a primit de Crăciun);
11. *Crashout, going crazy* – o stare sau o emoție de furie simțită atunci când se întâmplă un neprevăzut (pierzi la un joc) care atrage după sine descărcarea prin gesturi furibunde („Dacă se mai anunță un test o sa dau crashout." – adică o să înnebunesc);
12. *Cutie patootie/pie* – termen de alint care desmnează „drăgălaș” („E așa cutie pie cățelușul ăsta!");
13. *Delulu* – rupt de realitate, iluzionat („Ești delulu dacă tu crezi că ai șanse cu fata asta.");
14. *Era* – o perioada/trend/fază prin care a trecut cineva („Mi-e dor de my goth era..." – o perioadă din viața mea în care aveam alt stil vestimentar);
15. *Flex* – obiect sau eveniment cu care te poți lăuda („Cel mai mare flex al meu este că pot băga trei papanăși în gură deodată.");
16. *Gift-rizz* – abilitatea de a face cadouri perfecte;
17. *Girl math* – calcul pe care cineva îl face încât să convină la nivel personal, chiar dacă este eronat (logica încâlcită- cumperi o rochie de 100 lei, o returnezi, deci câștigi 100 de lei);
18. *Glaze* – admirație a aspectului cuiva în public, se referă mai mult la persoana pe care o admiri („Nu-i mai da atâta glaze că o să i se urce la cap!");
19. *Glow up*- transformare fizică în bine („Ce glow up a avut Cristina peste vară!")

20. *Goat* („ești the goat”) – expresie care încurajează, desemnează drept cel mai bun sau cel mai „tare” o persoană („Ești the goat dacă aduci fursecuri la școală.”);
21. *Goofy ahh Christmas* – o acțiune nereușită sau de prostgust, văzută într-o lumină de amuzament (ceva iese prost, de exemplu decorarea casei de Crăciun, dar nu deranjează foarte mult);
22. *Hear me out* – expresie care dorește să atragă atenția cuiva (vezi că o persoană arată bine, te atrage și spui „hear me out”: „Hear me out, băiatul în tricou roșu!”);
23. *I am cooked* – expresie care se traduce prin „sunt terminat”;
24. *I have tea* – am o bârfă;
25. *Ick* – interjecție care exprimă dezgustul față de o idee sau față un obiect;
26. *It's giving* – expresie care desemnează capacitatea de a avea potențial (arată bine, are un vibe anume, chiar și despre un obiect);
27. *Labubu* – figurină de pluș de colecție adorabil-bizar;
28. *Low-key* – termen care precede o afirmație care se face discret, simplu („Low-key, îmi place...”);
29. *Meme* – idee, concept sau gest care se răspândește rapid mai ales prin rețelele de socializare care poate suferi modificări sau interpretări personale;
30. *NPC* – abreviere care desemnează o persoană fără personalitate („Stai acolo ca un NPC!”)
31. *Opp* – oponent/dușman („Opp-ul meu va fi acolo, deci nu mă duc.”);
32. *Pick me* – structură care se utilizează de emițătorul unui mesaj cu scopul de a capta toată atenția receptorului;
33. *Peak* – foarte bun („Piesa asta e peak.”);
34. *Pookie* – alint pentru „drăguț”, „simpatic” („Ești my pookie.”);
35. *Ragebait* – acțiune prin care se urmărește tracasarea unei persoane prin ironie;
36. *Rizz* – farmec personal, abilitatea de a cuceri pe cineva fără efort („O cucerești cu rizzul tău 100%”);

- 37.6 – 7 (*six-seven*) – un meme viral, fără sens sau însemnătate, folosit inițial la un meci de baschet, extins apoi în toate domeniile;
38. *Sigma* – persoana carismatică, „cool”;
39. *A da seen* – atitudine prin care receptorul unui mesaj emis prin rețele de socializare citește mesajul, dar nu răspunde și dorește să se vadă acest lucru; ignorare indirectă a unei persoane;
40. *Skibidi bells* – parodii construite pe scheletul muzical al colindelor sau cântecelor de Crăciun, în care se folosesc termeni virali ai generației Z („colinde proaste”);
41. *Sus* – suspect, dubios („Colegul nou e foarte sus.”);
42. *Sybau* – taci imperativ (spus mai frumos);
43. *Tbh* – prescurtare pentru „to be honest” („ca să fiu sincer”);
44. *To ghost someone* – a ignora pe cineva voluntar (de exemplu nu răspunzi la mesaje intenționat, deși le vezi) („Fata de care îmi plăcea mi-a dat ghost.”);
45. *Tuff* – adjectiv pentru impresionant („Ce tuff ești!”);
46. *Y/N* – „your name”, folosit des în fanfiction-uri.

În concluzie, în contextul schimbărilor lingvistice generate de mediul digital și de influența limbii engleze, este important ca educatorii să manifeste deschidere față de modul de comunicare al adolescenților. Cunoașterea și înțelegerea anglicismelor utilizate frecvent de tineri nu presupune neapărat adoptarea lor în limbajul formal, ci mai ales o mai bună înțelegere a contextului în care acestea apar. Prin familiarizarea cu aceste forme de exprimare, cadrele didactice pot facilita o comunicare mai eficientă, pot consolida relația educațională și pot crea un spațiu de dialog în care adolescenții se simt înțeleși și acceptați. Astfel, deschiderea către limbajul generațiilor tinere devine un instrument important pentru conectare, relaționare și sprijin în procesul educativ.

„Utilizarea slangului a fost criticată încă de la apariția trendului de a folosi cuvinte din limba engleză în vorbirea curentă. Este în natura noastră umană să refuzăm și să dezaprobam noțiuni noi. [...] Fără schimbare nu există evoluție și fără recunoaștere nu există conștientizare. Noi, adolescenții, accelerăm recunoașterea acestui adaos de cuvinte noi prin introducerea

anglicismelor în glosare sau dicționare, pentru a ne apropia unii de alții și pentru a simți că aportul nostru este validat”.

Conformismul social

Marian Daliana

Conformismul social desemnează tendința individului de a-și ajusta opiniile, atitudinile sau comportamentele pentru a le alinia la normele, standardele sau așteptările unui grup social. Fenomenul poate implica atât o schimbare publică de comportament în absența unei convingeri interne, cât și o internalizare autentică a normelor colective (Asch, 1951; VandenBos, 2007).

În psihologia socială, conformismul este explicat prin două mecanisme majore: influența normativă (dorința de a fi acceptat și de a evita respingerea) și influența informațională (tendința de a considera grupul drept sursă validă de interpretare a realității) (Sherif, 1936; Deutsch & Gerard, 1955). Această distincție rămâne una dintre cele mai influente cadre explicative în literatura de specialitate și este reluată în sintezele contemporane asupra influenței sociale (Cialdini & Goldstein, 2004).

Cercetările clasice ale lui Muzafer Sherif (1936) au demonstrat că, în situații ambigue, indivizii converg spontan către o normă comună, ilustrând influența informațională. Ulterior, experimentele lui Solomon Asch (1951) au arătat că indivizii pot adopta public o opinie evident eronată pentru a evita dezaprobarea grupului, evidențiind influența normativă.

Integrarea conformismului în teoria identității sociale a arătat că alinierea la normele grupului nu este doar rezultatul presiunii externe, ci poate reprezenta expresia identificării cu grupul. Atunci când normele sunt percepute ca prototipice pentru identitatea colectivă, conformarea devine o consecință a definirii sinelui prin apartenența la grup (Tajfel & Turner, 1979; Turner et al., 1987).

Literatura distinge între trei forme principale (Deutsch & Gerard, 1955; Cialdini & Goldstein, 2004):

- Conformare publică (compliance) – ajustare comportamentală fără acceptare internă;

- Internalizare (conversion) – acceptarea autentică a normei;
- Identificare – adoptarea normei pentru menținerea relației cu grupul.

Nivelul de conformism este influențat de: mărimea și coeziunea grupului, unanimitatea membrilor, statutul sursei de influență și relevanța identitară a grupului (Asch, 1951; Turner et al., 1987).

Conformismul contribuie la menținerea coeziunii și stabilității grupurilor sociale, dar poate facilita și fenomene precum polarizarea sau gândirea de grup. Din perspectivă identitară, el reprezintă un mecanism prin care normele colective devin ghiduri autoreglatorii ale comportamentului (Tajfel & Turner, 1979; Turner et al., 1987).

Convergența economico-socială

Bottyan Zsolt-Botond, Bekesi Delia-Georgeta, Bekesi Csaba-Lajos

Conceptul de convergență a apărut în cadrul procesului istoric al globalizării. Globalizarea este definită drept creșterea interdependenței dintre economii, societăți și culturi prin fluxuri transfrontaliere de capital, bunuri, informații și persoane, acționând simultan ca forță centripetă și centrifugă (Dowrick & DeLong, 2003). Din perspectivă teoretică, globalizarea favorizează convergența prin reducerea barierelor comerciale și investiționale, prin facilitarea fluxurilor de capital către economiile cu randamente mai ridicate, generând procese de recuperare a decalajelor în dezvoltarea economico-socială („catch-up growth”) (Baldwin, 2016).

În literatura economică, convergența este analizată prin prisma modelului neoclasic de creștere economică „Solow-Swan”. Acest model arată că, în ipoteza unor rate similare ale economisirii și ale creșterii populației, economiile mai sărace vor înregistra ritmuri de creștere mai ridicate decât cele bogate, ca urmare a legii randamentelor descrescătoare ale capitalului (Barro & Sala-i-Martin, 2025). În economiile avansate, capitalul este abundent, astfel încât fiecare unitate suplimentară de investiție generează un randament marginal mai redus. În economiile în curs de dezvoltare, limitarea accesului la capital conferă investițiilor o productivitate mai ridicată. Această diferență structurală explică convergența de tip beta,

definită ca relația negativă dintre nivelul inițial al venitului și rata ulterioară de creștere economică. Economiiștii disting două forme ale convergenței beta: convergența beta necondiționată, care presupune că toate economiile tind, în cele din urmă, către aceeași stare de echilibru pe termen lung, indiferent de caracteristicile lor structurale, și convergența beta condiționată, conform căreia economiile converg către stări de echilibru specifice, determinate de factori structurali precum capitalul uman, infrastructura și calitatea instituțiilor. Convergența beta condiționată implică faptul că, în absența reformelor structurale, o regiune săracă poate înceta să mai crească economic înainte de a recupera decalajul față de economiile dezvoltate. În timp ce convergența beta măsoară viteza procesului de recuperare, convergența sigma evaluează rezultatul acestuia, respectiv reducerea dispersiei (varianței) în timp a nivelurilor de venit în cadrul unui grup de țări. Convergența beta reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru realizarea convergenței sigma: o țară săracă poate crește mai rapid decât una bogată (convergență beta), pe de altă parte însă, dacă o economie dezvoltată trece printr-un șoc simetric ce afectează mai sever economia mai puțin dezvoltată, sau, dacă procesul de creștere este volatil, diferența agregată dintre nivelurile de venit (sigma), între economia dezvoltată și cea mai puțin dezvoltată, se poate amplifica (Rapacki & Próchniak, 2009).

Studiile empirice privind Uniunea Europeană evidențiază o dihotomie semnificativă: în timp ce convergența de tip beta a fost pronunțată în cazul noilor state membre, ce s-au alăturat UE în perioada 2004-2007, acestea înregistrând ritmuri de creștere considerabil mai ridicate decât media UE-15, convergența de tip sigma a avut un caracter episodic (Dvoroková, 2014). Criza financiară din 2008 și criza ulterioară a datoriilor suverane au întrerupt procesul de reducere a diferențelor de dezvoltare între statele membre, generând configurația unei „Europe cu mai multe viteze”, în care s-au conturat așa-numite „cluburi de convergență”, în locul unei tendințe unitare și generalizate de apropiere a nivelurilor de dezvoltare.

Conceptul de convergență socială contestă hegemonia PIB-ului ca unic indicator al progresului. Acesta subliniază ideea „armonizării ascendente” a standardelor de viață, a nivelului de protecție socială și a calității vieții. Spre deosebire de convergența economică, care se concentrează asupra producției, convergența socială are în vedere rezultatele și capacitățile indivizilor și ale comunităților. Rădăcinile teoretice ale convergenței sociale s-au conturat în contextul procesului de integrare europeană, în special în

etapa dezvoltării politicilor de coeziune socială. Consiliul Europei oferă cadrul normativ de referință, definind coeziunea socială nu doar ca absență a conflictului, ci ca o „capacitate a unei societăți de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi, reducând inegalitatea socială și evitând polarizarea”.

În contextul Uniunii Europene, convergența socială este operaționalizată prin intermediul Pilonului European al Drepturilor Sociale și monitorizată prin „Tabloul scorurilor sociale” (Social Scoreboard), care urmărește indicatori precum diferența de ocupare între femei și bărbați, rata părăsirii timpurii a școlii și rata persoanelor expuse riscului de sărăcie. Obiectivul îl reprezintă „convergența socială ascendentă”, în sensul că diferențele de dezvoltare trebuiesc reduse prin creșterea performanței regiunilor rămase în urmă, și nu prin diminuarea standardelor celor aflate în poziții avansate (Mascherini, Bisello, Dubois, & Eiffe, 2018).

Paradoxul convergenței. Deși teoria neoclasică presupune că creșterea economică generează în mod automat resursele necesare progresului social, „paradoxul convergenței” sugerează contrariul. Integrarea economică rapidă poate perturba structurile sociale tradiționale, poate accentua inegalitățile și poate eroda capitalul social înainte ca noile instituții să fie pe deplin consolidate.

O regiune poate înregistra o creștere accelerată a PIB-ului ca urmare a investițiilor străine directe în unități de asamblare cu nivel redus de calificare (convergență beta). Dacă această creștere este însoțită de condiții de muncă precare, de degradarea condițiilor ecologice și de emigrarea forței de muncă educate, regiunea poate experimenta un proces de divergență socială, rămânând în urmă în ceea ce privește nivelul de sănătate publică, educația și participarea civică în raport cu centrul (Radelet, Sachs, & Lee, 1997). Această situație poate fi denumită „decalaj al convergenței sociale” și evidențiază insuficiența unei dezvoltări bazate exclusiv pe mecanismele pieței pentru realizarea coeziunii sociale. Acest efect a fost analizat în contextul integrării României în Uniunea Europeană (Bottyan, Bekesi, & Bekesi, 2025). De la aderarea la UE în 2007, România a fost un beneficiar major al Politicii de Coeziune, utilizând miliarde de euro pentru modernizarea infrastructurii și stimularea creșterii economice. Acest proces a generat o convergență economică semnificativă, PIB-ul pe cap de locuitor apropiindu-se de media Uniunii Europene, iar șomajul atingând minime istorice (aproximativ 2,0% în județul Bihor în 2025). Cu toate acestea, acest

succes economic este umbrat de o criză demografică severă. Populația României este în scădere ca urmare a efectelor cumulate ale emigrației masive, natalității reduse și îmbătrânirii populației. Această situație poate fi interpretată drept o „dilemă a convergenței”: o creștere economică substanțială are loc concomitent cu diminuarea celei mai importante resurse a națiunii – capitalul uman. Însăși simbolul integrării, deschiderea frontierelor, a facilitat mobilitatea forței de muncă către Europa Occidentală, contribuind la erodarea fundamentelor creșterii economice viitoare.

Globalizarea introduce o „cursă pentru competitivitate” sau o „cursă către limita de jos a sustenabilității sociale”, care poate exercita presiuni negative asupra standardelor sociale (Dowrick & DeLong, 2003). În competiția pentru atragerea capitalului, stabilitatea piețelor locale ale muncii și sustenabilitatea sistemelor de protecție socială pot fi afectate negativ. Această situație conduce la o divergență între indicatorii economici (creșterea PIB sau volumul exporturilor) și indicatorii sociali (inegalitatea, securitatea ocupațională și încrederea socială) (Baddeley, 2006). „Paradoxul convergenței”, identificat inițial în studiile privind inovarea, sugerează că, deși statele pot converge la nivel instituțional, adoptând modele similare de guvernare și educație de inspirație occidentală, ele pot diverge simultan în ceea ce privește capacitățile lor tehnico-economice și rezultatele sociale (Castellacci & Natera, 2015). Acest paradox se regăsește pregnant în periferia estică a Uniunii Europene. Țări precum România, deși au reușit să-și armonizeze cadrul instituțional cu cel european (convergență instituțională), întâmpină dificultăți în reducerea decalajului privind capacitatea inovativă endogenă (divergență tehnico-economică). Dependența față de importul de tehnologie și capital le expune la șocuri externe și limitează posibilitatea atingerii unui statut de economii cu un nivel de trai generalizat ridicat. Această vulnerabilitate structurală constituie un factor determinant al „capcanei venitului mediu” cu care se confruntă regiunea (Griffith, 2011).

Contextul european. Globalizarea generează o presiune intensă, competitivă. Ipoteza mobilității capitalului susține că, pentru a atrage investiții, statele sunt nevoite să reducă costurile desfășurării activităților economice, ceea ce poate conduce la o „cursă către limita de jos a sustenabilității sociale” în materie de impozitare a companiilor, standarde ale muncii și reglementări de mediu (Rudra, 2008). Dacă această ipoteză este validă, rezultă că globalizarea poate fi structural incompatibilă cu convergența socială,

întrucât ar implica erodarea sau chiar renunțarea la statul bunăstării, mecanismul instituțional conceput pentru a asigura coeziunea socială.

În opoziție, ipoteza „armonizării ascendente” sau a „efectului California” susține că standardele ridicate impuse pe piețe de mari dimensiuni (precum Uniunea Europeană sau Statele Unite) determină partenerii comerciali să își îmbunătățească propriile reglementări pentru a avea acces la aceste piețe (Vogel, 2009). Uniunea Europeană valorifică în mod explicit influența sa de piață de mari dimensiuni – cunoscută drept „efectul Bruxelles” – pentru a „exporta” norme social-politice, economice și de mediu. Cu toate acestea, realitatea empirică din Uniunea Europeană relevă existența unei tensiuni între aceste două dinamici. Deși apartenența la UE impune un prag minim de standarde prin acquis-ul comunitar, competiția economică cu producători globali cu costuri reduse exercită presiuni descendente asupra salariilor și condițiilor de muncă, conducând la un „echilibru al salariilor reduse” dificil de surmontat (Maucorps, Jestl, & Römisch, 2020).

Pentru a gestiona aceste tensiuni și pentru a îndeplini obligația tratatelor privind dezvoltarea armonioasă, Uniunea Europeană a construit o arhitectură instituțională complexă. Aceasta se sprijină pe doi piloni principali: Politica de Coeziune, ca instrument financiar, și Modelul Social European, ca fundament normativ. Politica de Coeziune reprezintă principalul instrument investițional al Uniunii Europene, concentrând aproximativ o treime din bugetul total al UE (aproximativ 392 miliarde de euro pentru perioada 2021-2027). Din perspectivă istorică, aceasta a evoluat de la un sistem bazat pe cote naționale către o politică strategică, structurată pe programe, orientată spre reducerea decalajelor de dezvoltare regională (Baun & Marek, 2014). Introducerea obiectivului unei „Europe mai sociale” ca prioritate distinctă marchează o schimbare de paradigmă semnificativă. Aceasta reflectă recunoașterea faptului că infrastructura fizică (precum drumurile și podurile) este insuficientă pentru asigurarea dezvoltării durabile în absența investițiilor în capitalul uman și în incluziunea socială. Politica de Coeziune utilizează trei fonduri principale: Fondul European de Dezvoltare Regională, destinat infrastructurii și inovării; Fondul Social European Plus, orientat către dezvoltarea capitalului uman și incluziunea socială; și Fondul de Coeziune, destinat finanțării proiectelor din domeniul transporturilor și al mediului în statele membre mai puțin dezvoltate.

Modelul Social European constituie fundamentul normativ al abordării Uniunii Europene în materie de convergență. Deși nu reprezintă un sistem unitar și uniform, acesta împărtășește un set de caracteristici comune la nivelul statelor membre: angajamentul față de ocuparea deplină, niveluri ridicate de protecție socială, dialog social consolidat și furnizarea de servicii publice de calitate. Modelul Social European funcționează ca un mecanism de amortizare a presiunilor generate de globalizare, având ca obiectiv reconcilierea competitivității economice cu solidaritatea socială (Scharpf, 2002). Pentru revitalizarea acestui model în contextul divergențelor accentuate după 2008, instituțiile Uniunii Europene au proclamat, în 2017, Pilonul European al Drepturilor Sociale (EPSR). Acesta stabilește 20 de principii și drepturi esențiale pentru funcționarea echitabilă și eficientă a piețelor muncii și a sistemelor de protecție socială, structurate în trei capitole: egalitatea de șanse și accesul la piața muncii (incluzând competențele, educația și egalitatea de gen), condiții de muncă echitabile (vizând ocuparea sigură și adaptabilă, salariile și dialogul social), protecția și incluziunea socială (asigurând servicii precum îngrijirea copiilor, indemnizațiile de șomaj și veniturile la vârsta pensionării). Pentru operaționalizarea acestor principii, Comisia Europeană a introdus „Tabloul scorurilor sociale” destinat monitorizării performanței statelor membre și un Cadru de Convergență Socială pentru identificarea timpurie a „dezechilibrelor sociale”. Această evoluție reflectă o aprofundare semnificativă a procesului de integrare, transformând convergența socială dintr-un obiectiv secundar într-un indicator central al guvernantei europene, comparabil ca importanță cu disciplina fiscală.

Crearea de spații transfrontaliere

Drozdovsky Yaroslav

Crearea de spații transfrontaliere este definită ca un proces socio-spațial multifacetic de construire a unei identități teritoriale comune și a unui sentiment de apartenență care transcende granițele naționale. Spre deosebire de crearea tradițională a spațiilor urbane, care se concentrează de obicei pe construirea unei comunități localizate într-o singură jurisdicție, varianta transfrontalieră implică transformarea intenționată și strategică a unui

„spațiu de frontieră” – o zonă fizică caracterizată în mod tradițional prin rolul său de limită periferică juridică, politică și economică – într-un „spațiu transfrontalier”, care funcționează ca o comunitate semnificativă și integrată.

Această tranziție nu este doar un produs secundar al proximității, ci se realizează prin convergența activă a planificării spațiale comune, crearea de semnificații simbolice comune și interacțiunea culturală și economică continuă. Din perspectiva științelor sociale aplicate, aceasta reprezintă evoluția proximității geografice către solidaritate funcțională, emoțională și instituțională. Prin „înmuierea” efectivă a frontierei, crearea de spații permite creșterea organică a unei societăți transfrontaliere în care frontiera servește mai degrabă ca o cusătură decât ca o barieră, facilitând dezvoltarea unei entități teritoriale europene coezive.

Pentru a aborda complexitatea acestui concept din perspectivele multidisciplinare ale psihologiei, științelor comportamentale și studiilor europene, crearea de spații transfrontaliere este clasificată în patru dimensiuni distincte, dar interdependente:

a. Crearea de spații instituționale. Aceasta implică crearea unor structuri formale de guvernare care să ofere cadrul juridic necesar pentru luarea în comun a deciziilor la nivel transfrontalier. Principalul instrument în cadrul Uniunii Europene este *Grupările Europene de Cooperare Teritorială* (GECT). Crearea de spații instituționale reduce costurile de tranzacție și oferă o platformă permanentă pentru autoritățile regionale și locale, care pot colabora în vederea elaborării de strategii pe termen lung, fără a fi necesare negocieri diplomatice constante între state.

b. Crearea de infrastructuri. Acesta se concentrează pe proiectarea colaborativă a conectivității fizice care ignoră „efectul de frontieră”. Acesta depășește construirea de drumuri simple pentru a crea „linii vitale” – sisteme integrate, cum ar fi facilități medicale comune (unde un spital deservește pacienți de ambele părți), rețele energetice comune și coridoare de transport (de exemplu, integrarea ecartamentului feroviar de 1435 mm). Aceste legături tangibile acționează ca ancore fizice pentru integrarea socială.

c. Crearea de spații socio-culturale. Această dimensiune se referă la „hărțile mentale” ale populației. Ea implică activarea rețelelor sociale și mobilizarea „eficacității colective” – convingerea comună a locuitorilor de pe ambele părți ale frontierei cu privire la capacitatea lor de a acționa împreună pentru

a rezolva provocările comune. Ea se concentrează pe contactul interuman, educație și rețelele de sprijin social care acoperă diferențele culturale.

d. Crearea de locuri simbolice. Acest lucru implică dezvoltarea unor narațiuni comune, promovarea imaginii regionale și reconcilierea istorică. Prin evidențierea patrimoniului comun sau a unei viziuni comune asupra viitorului, crearea de locuri simbolice redefineste regiunea de frontieră, nu ca o margine sau o periferie, ci ca un centru vibrant al cooperării europene și al sintezei culturale.

Analiza literaturii de specialitate

Cadrul conceptual al creării de locuri transfrontaliere are la bază mai multe teorii academice fundamentale care fac legătura între geografie, sociologie și științe politice:

- Cadrul „Delimitarea, ordonarea și alterizarea”. Van Houtum și van Naerssen (2002) oferă fundamentul critic, susținând că granițele sunt procese sociale continue, mai degrabă decât linii statice. „Delimitarea” este actul de categorizare socială; „ordonarea” este organizarea spațiului care rezultă din aceasta; iar „alterizarea” este distanțarea psihologică care creează o dinamică „Noi” vs. „Ei”. Crearea de spații transfrontaliere acționează ca o intervenție strategică pentru a inversa „alterizarea” prin stabilirea unui „Noi transfrontalier”.
- Integrarea metropolitană și pregătirea psihologică. Sohn, Reitel și Walther (2009) explorează modul în care regiunile metropolitane transfrontaliere necesită o convergență a valorilor. Cercetarea lor evidențiază faptul că integrarea funcțională (fluxurile economice) este insuficientă fără „pregătirea psihologică” – o stare în care părțile interesate au încredere reciprocă și o înțelegere comună a obiectivelor regionale. Crearea de spații este instrumentul care construiește această pregătire.
- Sprijinul social ca pilon al coeziunii. Marian et al. (2022) demonstrează că sprijinul social este un pilon fundamental pentru construirea durabilă a spațiului Comunității Europene. Analiza lor sugerează că, pentru ca amenajarea spațiului să fie rezilientă, aceasta trebuie să fie susținută de mecanisme sociale practice care să ofere locuitorilor un sentiment de siguranță și apartenență în cadrul spațiului nou integrat.

- Turismul și reimaginarea identității. Więckowski și Timothy (2021) subliniază rolul turismului în „rebordering”. Prin încurajarea circulației persoanelor în scopuri de agrement, turismul facilitează traversarea fizică și simbolică a frontierei, contribuind la demistificarea „Celuilalt” și creând experiențe comune care stau la baza conceptului de loc unificat.

Dimensiuni comportamentale și politica europeană

Din perspectiva științelor comportamentale, crearea de spații este, în esență, activarea eficacității colective. Acest lucru necesită o schimbare fundamentală în mentalitatea locuitorilor din zonă – trecerea de la o atitudine defensivă față de graniță la una colaborativă. Implică depășirea „granițelor cognitive”, în care vecinul este privit ca un partener în reziliența comună, mai degrabă decât ca un străin.

Acest concept se aliniază perfect cu modelul social european și cu obiectivele politicii de coeziune a UE privind creșterea economică favorabilă incluziunii. Din punct de vedere istoric, coeziunea era măsurată prin convergența PIB-ului; cu toate acestea, modelul modern de amenajare a spațiului introduce o dimensiune calitativă. Prin utilizarea unor instrumente precum programele Interreg NEXT și mecanismul BRIDGEforEU (Regulamentul, 2025/925), amenajarea spațiului abordează în mod direct obstacolele juridice și administrative care împiedică în mod tradițional formarea comunităților integrate. Aceasta transformă directivele UE de sus în jos într-o realitate trăită, de jos în sus, împuternicind actorii locali să „revendice” spațiul lor comun.

Crearea de spații transfrontaliere este un instrument esențial pentru creșterea coeziunii sociale și a solidarității instituționale. Succesul său nu este garantat doar de finanțare; acesta depinde de disponibilitatea psihologică pentru cooperare, de convergența valorilor culturale și profesionale și de stabilirea unei încrederi reciproce între diversele părți interesate. Transformând o frontieră dintr-o barieră restrictivă într-un bun regional comun, crearea de spații facilitează creșterea incluzivă și oferă un cadru practic și multidisciplinar pentru dezvoltarea durabilă a spațiului european în secolul XXI.

Cultura legalității în modelul social european

Goudenhoof Gabriela

Cultura legalității poate fi definită în contextul Modelului Social European MSE drept internalizarea valorilor fundamentale ale UE în arhitectura normativă și instituțională, transformând solidaritatea și justiția socială în principii operaționale

Cultura legalității se structurează pe trei paliere (Goudenhoof, 2014):

1. *Ca principiu*: Fundamentul axiologic care valorizează sistemul de drept.

Nu este vorba doar despre existența unor legi, ci despre credința socială în validitatea și necesitatea unei ordini normative pozitive. Funcția acestui palier rezidă în faptul că valorizează sistemul de justiție și stabilește că nicio acțiune nu poate fi legitimă în afara unui cadru legal stabilit prin acord social. Rădăcinile filosofice ale acestei abordări pornesc încă de la ideile lui Aristotel (viața conformă Constituției înseamnă salvare/siguranță, nu sclavie) și de la reformele lui Solon, care urmăreau echilibrarea societății prin guvernarea legii. În acest sens, conceptul de legitimitate (Goudenhoof, 2014) devine unul sărăcit în absența ritualurilor de instituire a ordinii, care posedă o forță simbolică uriașă și sunt strâns legate de regulile ce mențin stabilitatea, transformând simpla putere de fapt într-o autoritate recunoscută și respectată social.

2. *Ca metodă*: Modul în care executivul transpune normele în practică. Acest palier vizează dimensiunea operativă și administrativă a legii, transformând normele scrise în realitate curentă și caracterizează în mod specific activitatea executivă, de transpunere a normelor legale în practica politică și, mai ales, administrativă. Această dimensiune vizează și proceduralizarea: pentru a evita arbitrarul, acest palier se bazează pe înlocuirea reglementării directe a comportamentului cu reglementarea organizării procedurilor și redistribuirea competențelor.

Importanța acestei abordări rezidă în modalitatea prin care guvernării demonstrează că nu acționează după bunul plac, ci conform unor metode prestabilite și legitime, asigurând astfel că „domnia legii” nu se transformă într-o simplă „domnie prin legi”.

3. *Ca regim*: Victoria legii asupra arbitrariului guvernanților (statul de drept/ *Rule of Law*). Acesta este palierul superior, care vizează arhitectura politică a societății și limitarea puterii.

Într-un astfel de regim, nu doar cetățenii, ci și statul însuși este supus dreptului.

Pentru ca acest regim să funcționeze, legislația trebuie să posede calități intrinseci: generalitate, publicitate, neretroactivitate, claritate, coerență, stabilitate și previzibilitate.

Totodată sunt necesare mecanisme de protecție; statul de drept ca regim se bazează pe mecanisme concrete:

- Controlul executivului de către legislativ.
- Controlul constituționalității legilor.
- O magistratură independentă.

Scopul acestor mecanisme îl constituie garantarea demnității umane, a libertății și a securității juridice. Aceasta din urmă este consolidată prin *principiul încrederii legitime*, privit ca un corolar al statului de drept, care protejează individul împotriva modificărilor imprevizibile ale legislației ce ar putea antrena o deteriorare a situației sale. Astfel, cetățenii dobândesc garanția că pot evolua într-un mediu juridic stabil și previzibil, în care așteptările lor rezonabile sunt protejate împotriva oricărui arbitrar normativ.

În contextul Modelului Social European, aceste trei paliere permit ca legalitatea să depășească simpla conformare formală, devenind un mecanism de „producere a legitimității supranaționale” care transformă valorile abstracte (precum solidaritatea) în principii operaționale ale guvernanței.

Modelul Social European (MSE) desemnează ansamblul valorilor, instituțiilor și mecanismelor juridice prin care statele europene au articulat o formă distinctă de economie socială de piață, caracterizată prin combinarea competitivității economice cu protecția socială și coeziunea societală. Conceptul a fost popularizat în anii '80 de Jacques Delors, într-un context în care aprofundarea pieței interne necesita o legitimare socială a integrării europene. Ideea centrală era că progresul economic și progresul social sunt interdependente și trebuie să evolueze „mână în mână”, evitând atât dumpingul social, cât și fragmentarea solidarității.

Din punct de vedere normativ, MSE se fundamentează pe valori precum demnitatea umană, egalitatea de șanse, dialogul social, justiția distributivă și protecția împotriva riscurilor sociale. Aceste principii sunt reflectate în dreptul primar al Uniunii și în Carta drepturilor fundamentale, iar recent au fost reafirmate prin Pilonul european al drepturilor sociale (2017), care structurează 20 de principii privind egalitatea de șanse, condițiile de muncă echitabile și protecția socială. MSE nu este însă un sistem uniform, ci o matrice comună care permite diversitatea regimurilor naționale de welfare, necesitând o analiză a mecanismelor prin care aceste componente eterogene sunt asamblate într-un proiect (Jepsen & Serrano Pascual, 2006) politic coerent.

În contextul Modelului Social European (MSE), cultura legalității nu se rezumă la simpla conformare formală la norme juridice, ci este un mecanism de producere a legitimității supranaționale. Ea desemnează internalizarea valorilor fundamentale ale Uniunii Europene în arhitectura normativă și instituțională, transformând solidaritatea și justiția socială în principii operaționale ale guvernantei europene.

Din perspectiva lui Fritz Scharpf, integrarea europeană a fost marcată de o „asimetrie constituțională” între integrarea negativă (eliminarea barierelor pieței) și integrarea pozitivă (construcția unor standarde sociale comune) (Scharpf, 2002). În acest cadru, cultura legalității poate fi interpretată ca un răspuns la dezechilibrul structural dintre piață și protecția socială: ea încearcă să reechilibreze proiectul european prin consolidarea dimensiunii normative a solidarității. Legalitatea devine astfel un instrument de corectare a unei integrări inițial dominate de raționalitatea economică.

La rândul său, Maurizio Ferrera subliniază că MSE funcționează ca un cadru de „recalibrare” a statelor de bunăstare europene, aflate sub presiunea globalizării și a constrângerilor bugetare (Ferrera, 2002). În această perspectivă, cultura legalității nu este statică, ci adaptativă: ea permite convergența normativă fără a anula diversitatea regimurilor naționale de protecție socială. Instrumente precum Metoda Deschisă de Coordonare sau Pilonul european al drepturilor sociale reflectă această logică a coordonării prin valori comune și standarde minime, nu prin uniformizare.

Dintr-o perspectivă mai largă, Jürgen Habermas argumentează că legitimitatea proiectului european nu poate fi susținută exclusiv prin performanță economică („output legitimacy”), ci necesită un fundament

normativ bazat pe drepturi și deliberare democratică (Habermas, 1996, 2012). Cultura legalității devine astfel infrastructura juridică a unei solidarități post-naționale, capabilă să depășească cadrul statului-națiune fără a-l dizolva complet. În această viziune, normativizarea solidarității este esențială pentru constituirea unei identități europene reflexive.

Se poate aprecia că în cadrul MSE cultura legalității reprezintă mecanismul prin care solidaritatea este instituționalizată și integrată în arhitectura constituțională a Uniunii. Ea oferă protecției sociale o ancorare juridică ce contribuie la consolidarea legitimității politice a proiectului european într-un spațiu multinivel și plural.

Cultura legalității în cadrul Modelului Social European depășește simpla respectare a normelor, devenind un instrument strategic pentru construcția legitimității supranaționale (Beetham, 1991) a instituțiilor Uniunii Europene. Într-o perioadă marcată de crize de identitate și de necesitatea justificării autorității europene în fața cetățenilor, MSE funcționează ca un proiect politic menit să restaureze această legitimitate prin oferirea unor „formule comune” de soluționare a problemelor sociale. Conform analizei lui David Beetham, legitimitatea în societățile democratice se sprijină pe trei piloni esențiali: performanța instituțiilor, conformitatea cu valorile democratice și identitatea politică.

În acest context, cultura legalității transformă valorile abstracte în drepturi concrete, permițând Uniunii să treacă de la o legitimitate bazată strict pe performanța economică a pieței unice la una fundamentată pe identitate și justiție socială. Astfel, instituționalizarea unor paradigme precum „activarea” sau „flexicuritatea” nu reprezintă doar o reformă tehnică, ci o încercare de a crea un consens ideologic care să asigure acceptarea autorității supranaționale ca garant al bunăstării cetățenilor. În viziunea cercetătorilor, această „guvernanță prin valori” utilizează cultura legalității pentru a ancora solidaritatea în structurile juridice ale Uniunii, oferind un răspuns proactiv provocărilor globalizării și prevenind depolitizarea excesivă a chestiunilor sociale.

În contextul transformărilor economice, geopolitice și tehnologice actuale, cultura legalității în cadrul Modelului Social European (MSE) dobândește o relevanță strategică sporită. Dacă în fazele inițiale ale integrării europene aceasta funcționa preponderent ca mecanism de stabilizare normativă a pieței interne, în prezent ea reprezintă infrastructura juridică prin care

Uniunea încearcă să gestioneze crize multiple și să își consolideze legitimitatea politică.

Criza financiară din 2008, pandemia COVID-19 și tensiunile geopolitice recente au testat capacitatea Uniunii de a combina disciplina economică cu solidaritatea socială. În aceste contexte, cultura legalității a funcționat ca un cadru de referință pentru articularea unor răspunsuri comune, de la coordonarea politicilor bugetare până la mobilizarea instrumentelor de sprijin financiar și social.

Reacții precum mecanismele de redresare economică sau consolidarea drepturilor lucrătorilor în context digital indică faptul că legalitatea europeană nu este rigidă, ci adaptativă. Solidaritatea nu mai este doar un principiu declarativ, ci este transpusă în acte normative și mecanisme financiare concrete, ceea ce consolidează percepția unei responsabilități colective în fața riscurilor sistemice.

În prezent, cultura legalității joacă un rol esențial în susținerea solidarității transnaționale. Coordonarea sistemelor de securitate socială pentru lucrătorii mobili, standardele minime privind condițiile de muncă și mecanismele de coeziune regională reflectă o juridificare a solidarității dincolo de granițele statului-națiune.

Această dimensiune este deosebit de relevantă pentru regiunile de frontieră și pentru mobilitatea forței de muncă, unde protecția socială depinde de capacitatea normelor europene de a crea un spațiu juridic coerent. Cultura legalității contribuie astfel la prevenirea fragmentării sociale și la reducerea inegalităților teritoriale.

Într-un climat marcat de euroscepticism și contestări populiste, cultura legalității devine un instrument de reconstrucție a încrederii. Ea susține ideea că integrarea europeană nu este doar un proiect tehnocratic orientat spre piață, ci un cadru normativ orientat spre protecția cetățeanului.

În logica teoriei legitimității deliberative, inspirată de reflecțiile lui Jürgen Habermas, normele juridice capătă forță nu doar prin obligativitate formală, ci prin recunoaștere publică și justificare rațională. Cultura legalității contribuie la această recunoaștere, întrucât instituționalizează valori precum egalitatea, demnitatea și dialogul social.

Relevanța contemporană a culturii legalității este legată și de încercarea de a corecta asimetria structurală dintre integrarea economică și protecția socială,

semnalată în literatura de specialitate. Documente precum *Pilonul european al drepturilor sociale* sau consolidarea dimensiunii sociale în cadrul Semestrului European indică o tendință de integrare mai simetrică a obiectivelor economice și sociale.

Deși această reechilibrare rămâne parțială și supusă constrângerilor competențiale, ea reflectă maturizarea normativă a proiectului european și afirmarea unei identități juridice distincte în economia globală.

Relevanța contemporană a culturii legalității în Modelul Social European constă în capacitatea sa de a transforma solidaritatea într-un principiu operațional al guvernantei supranaționale. Într-un mediu caracterizat de interdependență și vulnerabilitate sistemică, cultura legalității funcționează ca mecanism de stabilitate, legitimitate și coeziune, consolidând fundamentul normativ al integrării europene și protecția cetățenilor în fața forțelor pieței globale.

În concluzie, este esențial de reținut că nicio cultură a legalității nu reprezintă un câștig definitiv. Într-un spațiu multinivel precum cel european, aceasta rămâne un atribut al puterii care trebuie transformat continuu din simplă forță în drept, fiind supusă permanent riscului de eroziune dacă nu este susținută de o practică a consensului și de o reflexivitate socială constantă.

D

Dezvoltare socială

Chirodea Florentina

Dezvoltarea socială este un proces complex prin care indivizii dobândesc, interpretează și actualizează relații, competențe și înțelegeri semnificative din punct de vedere social pe parcursul întregii vieți (Dweck, 2015). Conceptul a evoluat de la descrierile timpurii ale comportamentului social infantil (sec. XIX-XX), prin dezbaterile dintre behaviorism și psihanaliză (mijlocul sec. XX), până la integrarea contemporană a perspectivelor cognitive, de atașament și contextuale, cu accent pe interacțiunile gen-mediul și aplicații în politici sociale (Featherman & Lerner, 1985).

Din perspectiva învățării sociale, Underwood și Rosen consideră că termenul acoperă transformările progresive în relațiile interpersonale, cogniția socială, comportamentul emoțional și capacitatea de integrare în sistemele sociale, precum și mecanismele biologice, cognitive și contextuale care produc aceste schimbări (2011). Astfel, comportamentul social al individului este dobândit prin observație, imitație și întărire, dezvoltarea rezultând din tranzații reciproce continue între persoană și context la multiple niveluri de analiză (Grusec & Lytton, 1988; Featherman & Lerner, 1985).

În același timp, la nivel macro, dezvoltarea socială se referă la orientarea unei comunități spre realizarea unei stări dezirabile, apărută în urma unui proces planificat în timp prin strategii, planuri sau programe, care implică o serie de acțiuni concertate pentru realizarea obiectivelor de asigurare a bunăstării pe termen lung (Sukhov, 2024). Din perspectiva instituțională și structurală, Uniunea Europeană este un exemplu de dezvoltare socio-economică de mare

amploare, politicile sale de coeziune și mecanismele instituționale pe care aceasta le impune fiind orientate spre susținerea comunităților locale prin încurajarea proceselor de autoorganizare și de rezolvare a problemelor sociale apărute în urma eforturilor de reducere a decalajelor în dezvoltare, de apariție a sentimentului de insecuritate și neliniște, de creștere a pluralismului și de eroziune a sistemului de valori comune (Ricardo Diez-Hochleitner, 1999)

Cercetarea în domeniu evidențiază faptul că soluțiile bazate pe restabilirea omogenității valorilor sau politicile care promovează rezolvarea pe cale naturală a problemei sociale sunt azi nerealiste și identifică mai multe căi prin care diversitatea este acceptată și coeziunea este instalată, care se bazează pe: atașamentul și relațiile apropiate (securitate afectivă, modele interne de lucru); relațiile cu semenii (prietenie, acceptare, excluziune); comportamentul prosocial și moral (empatie, altruism, judecată morală); cogniția socială (luarea perspectivei, atribuire); identitatea și apartenența la grup (identitate etnică, de gen, dinamici intragrup/extragrup); și contexte de dezvoltare (familie, școală, comunitate, factori socio-economici) (Van Hasselt & Hersen, 1992; Zamfir & Stoica, 2006).

În societatea modernă, tematica problemelor sociale devine punctul de plecare în procesele de dezvoltare socială, indicatorii de dezvoltare socială fundamentând adesea intervențiile și programele de prevenție pentru îmbunătățirea relațiilor și reducerea agresivității, politicile sociale în domeniul protecției sociale, educației și dezvoltării comunitare și participarea comunitară prin strategii de construire a capacităților și dezvoltare a activelor (Davidescu et al., 2024).

Dialog social

Fer Simona Camelia

Conceptul de dialog social a fost promovat în 31 ianuarie 1985, de Jacques Delors, pe atunci președinte al Comisiei Europene, cu ocazia summitului organizat la Castelul Val Duchesse, Auderghem, Belgia.

Scopul a fost implicarea sindicatelor și a patronatelor în procesul de integrare europeană, pentru a contrabalansa aspectele economice cu

dimensiunea socială. Partenerii sociali din acea perioadă erau: Confederația Europeană a Sindicatelor (ETUC), Confederația întreprinderilor europene (UNICE) și Centrul European al Întreprinderilor cu Participare Publică (CEEP) în procesul intern de piață. În urma reuniunilor acestor parteneri sociali a rezultat un număr de declarații comune privind ocuparea forței de muncă, educație, formare, dar și alte aspecte sociale. În 1992, Comitetul pentru dialog social (SDC) a fost înființat ca principal forum pentru dialogul social bipartit la nivel european. În prezent, Comitetul pentru dialog social se reunește de trei sau patru ori pe an și este alcătuit din 64 de membri (32 reprezentând angajatorii și 32 lucrătorii) provenind din secretariatele europene sau din organizațiile naționale. Includerea Acordului privind politica socială în Tratatul CE în urma intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam a permis, în final, aplicarea unui cadru unic pentru dialogul social în UE, iar dialogul social a devenit astfel o componentă fundamentală a modelului social european, dobândind recunoaștere oficială. Partenerii sociali (reprezentanți ai conducerii și ai personalului) sunt astfel în măsură să contribuie activ la conceperea politicii sociale europene. În conformitate cu articolul 151 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), promovarea dialogului dintre angajatori și lucrători este recunoscută ca obiectiv comun al UE și al statelor membre. Unul dintre obiectivele dialogului social este de a îmbunătăți guvernanta europeană prin implicarea partenerilor sociali în procesul decizional și în procesul de punere în aplicare¹. O idee pe care Norman Fairclough a dezvoltat-o în analiza discursului social este aceea că dialogul social nu este doar un schimb neutru de informații între indivizi sau grupuri, ci un spațiu în care puterea și inegalitățile sociale se reflectă și se negociază prin limbaj (Fairclough, 1992). Bourdieu P., la rândul său, sugerează că limba oficială este strâns legată de stat, atât în geneza sa, cât și în utilizările sale sociale, dialogul social producându-se în limba oficială, care poartă cu sine normele și valorile statului (Bourdieu, 1993).

Conceptul este definit și de Organizația Internațională a Muncii ca proces permanent și evolutiv de consultare, negociere sau schimb de informații între reprezentanții guvernelor, angajatorilor și angajaților, pe probleme de interes comun cu privire la politici precum cea economică și socială, și toate

¹ Dialogul social, art. 151-156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051007/04A_FT\(2013\)051007_RO.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051007/04A_FT(2013)051007_RO.pdf)

acestea pentru asigurarea climatului de stabilitate și pace socială². Se poate exercita la nivel național, regional sau la nivel de întreprindere/companie. În Dispozițiile generale ale Legii nr. 367 din 19 decembrie 2022, sunt menționați pertenerii sociali din cadrul dialogului social, ca fiind: sindicate/organizații sindicale și angajatori/organizații patronale, precum și autoritățile administrației publice, care interacționează în procesul de dialog social³. În România, termenul a început să fie utilizat pe scară largă după Revoluția din 1989, prima organizație a societății civile fiind Grupul pentru Dialog Social (GDS), constituit chiar pe 31 decembrie 1989, obiectivele fiind promovarea și statului de drept, libertățile civile și drepturile Omului în România. Printre membrii fondatori s-au numărat figuri marcante ale intelectualității române, precum Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu și Ana Blandiana, care au văzut în GDS un spațiu de dialog între guvernanți și cetățeni.

Dinamica grupurilor

Secui Monica

Acest construct a fost propus în anii '40 pe fondul interesului specialiștilor din domeniul psihologiei și sociologiei pentru problematica proceselor care au loc în cadrul grupurilor.

Kurt Lewin a introdus conceptul în 1947 în articolul său „*Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change*”, dezvoltându-l în lucrările sale ulterioare. Semnificația atribuită trimitea pe de o parte la procesele prin care grupurile și indivizii acționează și reacționează la circumstanțe în schimbare, dar și la disciplina științifică care asociază conduita grupului cu sistemul de forțe care se manifestă în interiorul său (De Visscher, 2001). Termenul a fost preluat rapid și de alți specialiști, Krech și Crutchfield (1948) considerând că dinamica ilustrează „modificările adaptative care apar în structura de ansamblu a

² Codul Muncii adnotat, Titlul VII, Dialogul social, capitolul 1, Dispoziții generale, art. 211, https://www.codulmuncii.ro/titlul_7_1.html

³ Legea nr. 367 din 19 decembrie 2022, publicată în Monitorul Oficial, nr.1238 din 22 decembrie 2022, Titlul 1, Dispoziții generale, art. 1, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/262989>

grupului, produse de schimbările survenite în orice parte a respectivului grup” (p.19). Ulterior a devenit mai evident că termenul se referă și la schimbările care apar în relațiile dintre grupuri, Cartwright și Zander (1960, p. 5) considerând că este un „domeniu de cercetare dedicat acumulării cunoștințelor despre natura grupurilor, legile dezvoltării acestora, precum și despre relațiile lor cu indivizi, alte grupuri și instituții”. Definiția oferită de Forsyth (2010, p. 2) sintetizează cele două semnificații asociate dinamicilor grupului: „Acțiunile, procesele de influență și schimbările care au loc în timp în cadrul grupurilor și între grupuri; de asemenea, studiul științific al acestor procese.” Conform opiniei mai multor specialiști din domeniu, cele mai importante teme abordate vizează analiza proceselor legate de formarea, dezvoltarea, performanța și interacțiunea grupurilor, cu accent asupra înțelegerii fenomenelor implicate și dezvoltării unor strategii de optimizare a adaptării persoanelor și grupurilor. Se urmărește stabilirea funcțiilor îndeplinite de grupuri, etapele evoluției grupurilor în timp, procesele de socializare din cadrul lor, consecințele coeziunii și angajamentului membrilor. Un alt aspect este structura socială a grupului, pornind de la relațiile de status-rol, comunicare și atracție interpersonală, precum și aspecte legate de fenomenul conducerii. Este studiată influența socială din cadrul grupurilor prin mecanismele subîntinse de procesul de stabilire a normelor, conformism, obediență, influența minoritară. Performanța în grup este analizată, din perspectiva facilitării și frânării sociale, a potențialului grupului în sarcini colective. O altă problematică o constituie conflictul în grup și între grupuri, făcându-se astfel trecerea spre studiul relațiilor intergrupale (Paulus et al., 2012; Forsyth, 2010; van Vugt & Schaller, 2008; Neculau, 2007).

Discurs deliberativ

Fer Simona Camelia

Etimologia conceptului de discurs deliberativ provine din grecescul *symbouleutikós* (συμβουλευτικός), folosit, pentru prima dată, de Aristotel, în *Retorica*. Acesta derivă din: *symboulē* (συμβουλή) = „sfat”, „consiliu” sau verbul *symbouleuō* = „a sfătui”, „a delibera”. Prin urmare, în sens originar, discursul deliberativ oferea sfaturi privind o acțiune viitoare, cu precădere

în cadrul adunărilor politice (Aristotel, 2004). În Antichitatea greacă acest tip de discurs era practicat în adunările cetățenești (ekklesia) și avea ca scop convingerea audienței privind o acțiune viitoare. Viza, totodată, teme precum războiul, pacea, legile sau alianțele, și se baza pe argumente despre benefic și dăunător, în concluzie fiind esențial pentru viața democratică a cetății.

În Roma antică termenul se adaptează politic și e utilizat în cadrul Senatului și al vieții publice. Cicero și Quintilian preiau modelul grecesc și îl sistematizează cu accent pe tehnica oratorică, dobândind apoi un rol tot mai evident în viața juridică și politică, transformând retorica într-o artă a persuasiunii. În Evul Mediu, odată cu declinul instituțiilor democratice, discursul deliberativ își pierde centralitatea politică și rămâne prezent în predicile și dezbaterile religioase, dar și în consiliile regale, funcția sa devinând mai mult moralizatoare decât politică.

Odată cu apariția statelor moderne și a parlamentarismului, deliberarea revine în spațiul public, iar dezbaterile parlamentare devin formă instituționalizată a discursului deliberativ, iar odată cu apariția Iluminismului se pune accent pe raționalitate și argumentare. În ce privește epoca contemporană, discursul deliberativ se mută în mediul online, incluzând forumuri și democrație participativă, fiind puternic influențat de social media, dar și dezinformare.

Azi, discursul deliberativ este definit ca tip de discurs orientat spre viitor, prin care vorbitorul urmărește să convingă o audiență și să adopte sau să respingă o anumită acțiune, prin argumente referitoare la ceea ce este util și just.

Un moment major îl reprezintă teoria lui Jürgen Habermas, dezvoltată în *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, în care deliberarea devine fundament al legitimității democratice, cu accent pe dialogul liber și argumentare rațională, spațiul public devenind terenul fertil pentru formarea opiniei (Habermas, 2000). Norman Fairclough dialoghează indirect cu teoria lui Jürgen Habermas, el fiind interesat de condițiile reale ale deliberării și de modul în care acestea sunt afectate de inegalitățile sociale, de dominația ideologică și de mediatizare, analizând critic modul în care discursul funcționează în procesele deliberative moderne (Fairclough, 1992). Ulterior, și alți teoreticieni precum John Rawls (1993) sau Joshua Cohen (1991) dezvoltă ideea discursului și a democrației deliberative ca modele

normative ale politicii moderne, punând accent pe rolul argumentării publice în legitimarea deciziilor politice și susținând argumentul potrivit căruia într-o societate democratică pluralistă, cetățenii și instituțiile trebuie să își justifice pozițiile politice prin argumente accesibile tuturor (Rawls, 1993; Cohen, 1991).

Drept social european

Goudenhoft Gabriela

Dreptul social european reprezintă ansamblul de norme, principii constituționale și instrumente juridice, precum și de mecanisme instituționale și practici jurisprudențiale stabilite la nivelul Uniunii Europene care reglementează politicile sociale, condițiile și relațiile de muncă, securitatea socială, egalitatea de șanse și incluziunea socială, precum și protecția drepturilor sociale fundamentale ale cetățenilor. Acesta nu vizează o armonizare totală a sistemelor naționale, ci stabilirea unui fundament comun de drepturi și standarde minime, respectând principiul subsidiarității și diversitatea modelelor naționale de bunăstare.

Acesta își are temeiul normativ în tratatele constitutive ale Uniunii, în *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, în *Pilonul european al drepturilor sociale*, precum și în sistemul consacrat de *Carta socială europeană*, fiind consolidat prin jurisprudența Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Construcția dreptului social european reflectă dinamica procesului de integrare, trecând de la o abordare predominant economică la o arhitectură normativă complexă, în care dimensiunea socială a devenit o componentă structurală a proiectului european.

Construcția dreptului social european reflectă dinamica procesului de integrare, trecând de la o abordare predominant economică la o arhitectură normativă complexă, în care dimensiunea socială a devenit o componentă structurală a proiectului european. Cu toate acestea, această evoluție nu a eliminat tensiunea originară dintre logica pieței interne și imperativele protecției sociale. Integrarea europeană s-a construit inițial pe fundamente economice – libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalurilor și

persoanelor -, iar dreptul social a fost conceput, în primele decenii, ca un instrument funcțional destinat facilitării pieței comune.

Această structură inițială a generat ceea ce Fritz Scharpf a conceptualizat drept o „asimetrie constituțională” a Uniunii Europene între politicile care promovează eficiența pieței (reglementate prin dreptul primar și obligatoriu al UE) și cele care promovează protecția socială (care au rămas în competența statelor naționale): libertățile economice sunt consacrate în dreptul primar și beneficiază de protecție jurisdicțională robustă, în timp ce politicile sociale rămân, în mare măsură, dependente de competențe partajate, armonizare minimă și constrângeri procedurale. În analiza sa privind integrarea negativă și integrarea pozitivă, Scharpf arată că eliminarea barierelor naționale (integrarea negativă) a progresat mai rapid și mai eficient decât construirea unor standarde sociale comune la nivel supranațional (integrarea pozitivă) (Scharpf, 2002).

Această diferență structurală explică de ce dreptul social european s-a dezvoltat într-un cadru tensionat, în care protecția socială trebuie permanent reconciliată cu imperativele competitivității și ale disciplinei economice. Chiar și în contextul consolidării normativ-constituționale prin Carta drepturilor fundamentale și prin Pilonul european al drepturilor sociale, dimensiunea socială continuă să opereze într-un echilibru delicat, marcat de constrângerile guvernantei economice europene.

Din această perspectivă, evoluția dreptului social european poate fi interpretată ca un proces de corecție progresivă a unei integrări inițial dezechilibrate – o încercare de a transforma solidaritatea dintr-un ideal politic într-un principiu normativ efectiv, capabil să tempereze logica predominantă a pieței interne.

Punctul de plecare îl constituie *Tratatul de la Roma* (1957), care a instituit CEE. Deși orientarea era piața comună, tratatul a inclus dispoziții sociale esențiale: libera circulație a lucrătorilor, egalitatea de remunerare (art. 119, pentru a evita distorsiunile de concurență) și crearea *Fondului Social European*.

Momentul de cotitură l-a constituit *Summitul de la Paris* din 1972, la care s-a cerut o acțiune socială mai viguroasă, recunoscând că expansiunea economică nu este un scop în sine (Jepsen & Serrano Pascual, 2006). Aceasta a dus la *Primul Program de Acțiune Socială* (1974) și la primele directive privind concedierile colective (1975) și transferul de întreprinderi (1977).

În primele decenii ale integrării europene se poate observa o veritabilă „decuplare politică” (Leibfried & Pierson, 1995) între integrarea economică și protecția socială. Comunitatea Economică Europeană a fost concepută prioritar ca un proiect de piață comună, iar intervențiile cu impact social au avut, în mod predominant, o justificare economică. Drepturile sociale nu au constituit un obiectiv autonom al construcției comunitare, ci au fost subsumate logicii funcționale a eliminării barierelor și a asigurării concurenței loiale. Un exemplu emblematic îl reprezintă includerea principiului egalității de remunerare între femei și bărbați în articolul 119 al Tratatul de la Roma. Deși ulterior acest principiu a devenit un pilon central al dreptului european al egalității, rațiunea sa originală nu a fost predominant una socială sau emancipatorie, ci una economică: prevenirea distorsiunilor de concurență între statele membre. Franța, care deja consacrase acest principiu în legislația națională, a susținut includerea sa pentru a evita situația în care statele cu standarde salariale mai reduse ar fi beneficiat de un avantaj competitiv prin utilizarea forței de muncă feminine subremunerate.

Această geneză ilustrează faptul că normele cu conținut social au fost inițial integrate ca instrumente de garantare a neutralității concurențiale, nu ca expresii ale unei viziuni coerente asupra justiției sociale la nivel supranațional. În acest sens, dreptul social european a debutat într-o paradigmă de integrare funcțională, în care socialul era legitimat în măsura în care servea obiectivelor pieței.

Abia în etapele ulterioare ale integrării, prin extinderea competențelor comunitare și consacrarea valorii juridice a drepturilor fundamentale, dimensiunea socială a început să dobândească autonomie normativă. Totuși, originile sale funcționale explică persistența unei tensiuni structurale între competitivitate și protecție socială, care continuă să marcheze dezbaterile privind modelul social european.

A urmat o decadă de consolidare și extinderea competențelor: *Actul Unic European* (1986) a reprezentat un salt major prin introducerea votului cu majoritate calificată (QMV) pentru directivele privind sănătatea și securitatea în muncă.

Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor (1989), deși un instrument de tip „soft law” (Păuna et al., 2006) (nesemnlat de Marea

Britanie la acel moment), a stabilit un set de valori europene comune: protecție socială adecvată, libertate de asociere și negociere colectivă.

În următorii ani s-a produs o anumită instituționalizare a conceptului la care s-a adăugat dimensiunea dialogului Social. Astfel prin *Tratatul de la Maastricht* (1992) s-a marcat trecerea spre „Uniunea Europeană” și s-a definit mai clar dimensiunea socială prin Acordul privind Politica Socială. Tratatul a instituționalizat dialogul social, oferind sindicatelor și patronatelor dreptul de a negocia acorduri colective ce pot deveni legislație europeană (European Commission, 1994).

În 1997 *Tratatul de la Amsterdam* a integrat acordul social în corpul tratatului și a introdus *Strategia Europeană privind Ocuparea Forței de Muncă*, punând accent pe politici active (activarea resurselor umane).

A urmat „deceniul Lisabona” (2000-2010), cu accent pe guvernanta și modernizare. *Strategia Lisabona* (2000) a stabilit obiectivul ca UE să devină „cea mai competitivă economie bazată pe cunoaștere”, capabilă de o creștere sustenabilă și o mai mare coeziune socială.

S-a introdus un instrument de tip „soft law”, *Metoda Deschisă de Coordonare* (MDC), care permite statelor membre să colaboreze prin obiective comune, indicatori și schimb de bune practici, respectând principiul subsidiarității în domenii precum pensiile sau asistența medicală.

Carta Drepturilor Fundamentale (2000), proclamată la Nisa, a reunit într-un singur text drepturile civile, politice, economice și sociale ale cetățenilor UE.

Din 2009 până în prezent a urmat o perioadă de constituționalizare și reziliență.

Tratatul de la Lisabona (2009) a oferit forță juridică obligatorie Cartei Drepturilor Fundamentale și a introdus „clauza socială orizontală”, impunând UE să ia în considerare obiectivele sociale în toate politicile sale.

Articolul 9 din *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene* (TFUE) consacră o clauză socială orizontală, care obligă Uniunea ca, în definirea și punerea în aplicare a politicilor și activităților sale, să țină seama de cerințele legate de promovarea unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă și de garantarea unei protecții sociale adecvate.

Această dispoziție legală impune, de asemenea, luarea în considerare a luptei împotriva excluziunii sociale, precum și a asigurării unui nivel ridicat

de educație, formare și protecție a sănătății umane. În conformitate cu acest articol, atât Comisia Europeană, cât și statele membre trebuie să își consolideze capacitatea de evaluare a impactului social al principalelor decizii luate cu privire la politici și cheltuieli, integrând această perspectivă în cadrul evaluărilor generale de impactului social într-o obligație juridică, asigurând astfel un echilibru între eficiența pieței și bunăstarea cetățenilor.

Strategia Europa 2020: A stabilit ținte cuantificabile: o rată de ocupare de 75% și reducerea cu 20 de milioane a numărului persoanelor expuse riscului de sărăcie și excluziune.

Pilonul European al Drepturilor Sociale (2017), lansat la Göteborg, reprezintă cel mai modern cadru normativ, structurat pe 20 de principii (egalitate de șanse, condiții de muncă echitabile, protecție socială) pentru a răspunde provocărilor digitalizării și îmbătrânirii populației.

În ultimele decenii a avut loc o transformare profundă a filosofiei dreptului social european care a trecut treptat de la Welfare la Workfare, adică s-a trecut de la protecția pasivă (asigurarea venitului) la furnizarea instrumentelor care să permită individului să facă față riscurilor prin participarea activă pe piața muncii și învățarea pe tot parcursul vieții.

S-a instrumentalizat *Flexicuritatea*: promovarea unui model care echilibrează flexibilitatea pieței muncii (necesară firmelor) cu securitatea locului de muncă și a tranzițiilor profesionale (necesară lucrătorilor).

Individualizarea riscului s-a îmbunătățit, remarcându-se o tendință prin care riscurile sociale sunt gestionate tot mai mult prin creșterea capacității și responsabilității individuale, susținute de intervenții publice de tip „investment state”.

Dreptul social european acoperă o arie vastă de acțiune:

- ✓ Libera mișcare a lucrătorilor: Coordonarea sistemelor de securitate socială pentru persoanele care lucrează în alte state membre.
- ✓ Egalitatea de șanse: Combaterea discriminării de gen și asigurarea plății egale pentru muncă de valoare egală.
- ✓ Condiții de muncă: Reglementări privind timpul de lucru, protecția în caz de concediere și informarea lucrătorilor.
- ✓ Sănătate și securitate în muncă: Standarde minime pentru protecția fizică și mentală a angajaților.

- ✓ Dialogul social: Implicarea sindicatelor și a patronatelor în procesul legislativ și în negocierea acordurilor colective.

În privința instrumentelor de implementare, dreptul social european utilizează atât „hard law” (directive obligatorii care trebuie transpuse în legislația națională), cât și „soft law”, prin Metoda Deschisă de Coordonare (MDC). Aceasta din urmă permite statelor membre să colaboreze spre obiective comune prin schimb de bune practici și indicatori de performanță, fără sancțiuni formale.

Dreptul social european constituie baza juridică și normativă a Modelului Social European, având ca scop echilibrarea eficienței economice a pieței libere cu justiția socială și solidaritatea. Conceptualizat de Jacques Delors⁴ ca o alternativă la capitalismul american, Modelul Social European definește un cadru în care concurența economică reglementată și solidaritatea coexistă armonios, susținând principiul fundamental conform căruia progresul pieței și cel social sunt indisolubile și trebuie să evolueze întotdeauna „mână în mână”. Este un proiect politic în continuă modernizare pentru a răspunde provocărilor globale precum economia cunoașterii și îmbătrânirea populației.

Din perspectivă funcțională, dreptul social european urmărește echilibrarea libertăților economice ale pieței interne cu imperativele protecției sociale, căutând reconcilierea eficienței economice cu justiția socială. Acesta instituționalizează solidaritatea între statele membre și garantează un nivel minim comun de protecție a lucrătorilor, fără a impune o uniformitate totală care ar ignora diversitatea modelelor naționale. El operează prin mecanisme de armonizare legislativă, coordonare a sistemelor naționale de securitate socială (garanția acordată fiecărei persoane ca în orice împrejurare să dispună de mijloacele necesare pentru asigurarea propriei subzistențe, precum și pe cea a familiei sale în condiții decente) (Ticlea, 2009) și dezvoltare a unor standarde comune, utilizând instrumente precum *Metoda Deschisă de Coordonare* pentru a asigura convergența socială și coeziunea economică.

⁴ Viziunea sa nu era doar economică, ci una în care concurența și solidaritatea sunt interdependente. Vezi G Goudenhooft în G Goudenhooft, A-C Brihan și I Horga (coord.), *Europa Socială în 100 de termeni*. București, Tritonic, 2018, pp.232-236.

În plan axiologic, dreptul social european exprimă dimensiunea normativă a Modelului Social European, transformând valori precum demnitatea umană, solidaritatea și egalitatea de șanse în obligații juridice și politici publice concrete. În contextul integrării europene, acesta funcționează și ca instrument de reziliență instituțională, adaptându-se la „realitățile în schimbare ale lumii muncii” – precum economia digitală și globalizarea – și reducând vulnerabilitățile generate de mobilitatea transfrontalieră.

Prin urmare, dreptul social european poate fi definit ca o ramură a dreptului supranațional cu vocație integrativă, aflată la intersecția dintre dreptul muncii și politicile de coeziune. Acesta funcționează pe baza unui *Model de Reglementare Concertată*, în care dialogul social transformă solidaritatea europeană dintr-un deziderat politic într-o realitate juridică capabilă să răspundă provocărilor societății cunoașterii.

În prezent, dreptul social european funcționează așadar ca un sistem hibrid, care combină reglementările stricte (*hard law*) cu mecanisme de coordonare flexibile (*soft law*), fiind susținut de următoarele structuri esențiale: Modelul de Reglementare Concertată (CRM), Metoda Deschisă de Coordonare (MDC) și Pilonul European al Drepturilor Sociale.

Dreptul social european a evoluat către un Model de Reglementare Concertată, care urmărește să ușureze povara legislației guvernamentale greoaie prin implicarea directă a partenerilor sociali (Jepsen & Serrano Pascual, 2006). Acest model pune accent pe proces mai mult decât pe conținutul uniform, oferind instrumente comune pentru a aborda probleme precum șomajul ridicat și schimbarea metodelor de lucru, fără a impune soluții identice în contexte naționale diferite. În acest cadru, dialogul social nu doar suplimentează, ci completează democrația parlamentară clasică, fiind considerat un pilon intrinsec al modelului social european.

Deoarece Uniunea Europeană are competențe limitate în sfera socială, aceasta operează prin Metoda Deschisă de Coordonare (Comisia Europeană, 2011). Acest mecanism de tip „soft law” permite convergența politicilor naționale prin stabilirea de obiective și indicatori comuni (benchmarking), schimb de bune practici și evaluări periodice (peer review). MDC permite statelor membre să își definească propriile strategii în domenii precum pensiile, asistența medicală și incluziunea socială, respectând principiul subsidiarității.

Lansat ca un „ghid” pentru rezultate sociale și de ocupare a forței de muncă în secolul XXI, Pilonul structurează 20 de principii și drepturi esențiale în trei categorii principale:

- Egalitatea de șanse și accesul pe piața muncii: Include educația, formarea profesională și egalitatea de gen.
- Condiții de muncă echitabile: Vizează locuri de muncă sigure, salarii minime adecvate și dialogul social.
- Protecție și incluziune socială: Acoperă îngrijirea copiilor, venitul minim, pensiile și asistența medicală.

O tendință majoră în dreptul social european actual este schimbarea de paradigmă de la sistemul de „welfare” (protecția pasivă împotriva riscurilor prin asigurarea resurselor) la cel de „workfare” (activarea prin muncă). În acest nou context, politicile sociale sunt privite ca o „investiție în oameni”, punând accent pe angajabilitate și pe capacitatea individuală de a gestiona riscurile prin participarea pe piața muncii, transformând un risc care era anterior „social” într-unul „individual”.

Deși există un fundament comun de valori, dreptul social european se aplică peste o realitate eterogenă, fiind identificate cinci mari tipologii de sisteme sociale în UE:

- Modelul Nordic (Social-Democrat): Nivel ridicat de protecție și servicii universale (ex. Suedia, Danemarca).
- Modelul Continental (Corporatist/Renan): Bazat pe asigurări sociale legate de statutul de angajat (ex. Germania, Franța).
- Modelul Anglo-Saxon (Liberal): Protecție socială de ultim resort și accent pe piață (ex. Irlanda).
- Modelul Mediteranean: Cheltuieli sociale reduse, cu un rol puternic al familiei (ex. Grecia, Spania, Portugalia).
- Modelul „Catching-up”: Specific noilor state membre, caracterizat prin eforturi de a ajunge din urmă nivelul de viață al vechilor state, în ciuda dificultăților financiare (ex. România, Bulgaria).

Prin urmare, dreptul social european poate fi definit ca o ramură a dreptului supranațional cu vocație integrativă, aflată la intersecția dintre dreptul muncii, dreptul securității sociale și politicile de coeziune. Acesta funcționează pe baza unui Model de Reglementare Concertată, în care dialogul social autonom completează democrația reprezentativă, transformând solidaritatea dintr-un simplu deziderat politic într-o

arhitectură juridică operațională capabilă să asigure reziliența instituțională a Uniunii în fața provocărilor globale.

În contextul actual, dreptul social european evoluează ca un răspuns strategic la provocările globale complexe, fiind forțat să se adapteze unei perioade de schimbări profunde care pun la încercare coeziunea statelor membre. Globalizarea comerțului și a producției, alături de concurența acerbă din partea unor modele economice diferite, precum cel american sau cel asiatic, impun Uniunii Europene necesitatea de a-și moderniza standardele sociale pentru a rămâne competitivă fără a sacrifica solidaritatea.

Printre cele mai presante provocări se numără revoluția digitală și noile forme de muncă, care generează o precarizare a relațiilor contractuale și necesită cadre juridice noi pentru a proteja lucrătorii în economia platformelor. Simultan, îmbătrânirea accelerată a populației exercită o presiune fără precedent asupra sustenabilității sistemelor de pensii și de sănătate, obligând dreptul social să identifice soluții pentru „îmbătrânirea activă” și noi modalități de finanțare a protecției sociale.

În fața acestor realități, dreptul social european funcționează ca un instrument de reziliență instituțională, transformându-se dintr-un set de norme pasive într-un mecanism proactiv de tip „workfare”, care pune accent pe investiția în capitalul uman și pe capacitatea de adaptare a indivizilor prin învățare pe tot parcursul vieții. Documente recente, precum Pilonul European al Drepturilor Sociale (2017), încearcă să reechilibreze dimensiunea economică cu cea socială, oferind un ghid pentru protejarea cetățenilor în fața instabilității piețelor globale.

Dreptul social european operează astăzi printr-o arhitectură hibridă: utilizează directivele (hard law) pentru a garanta standarde minime în domenii precum sănătatea și securitatea muncii, dar se bazează pe MDC (soft law) pentru a asigura convergența în domenii sensibile de suveranitate națională, precum pensiile sau sistemele de sănătate, sub cupola valorică a Pilonului European al Drepturilor Sociale.

În concluzie, marea provocare a dreptului social european rămâne reconcilierea legilor pieței cu imperativul justiției sociale, prevenind transformarea „Europei sociale” într-un simplu clișeu politic și garantând că modelul european de bunăstare poate supraviețui ca o alternativă viabilă și umanistă la capitalismul pur de piață.

E

Ecologia socială

Tomulescu Ioana Mihaela

Ecologia socială reprezintă o paradigmă critică și interdisciplinară care postulează că rădăcina crizelor de mediu contemporane rezidă în structurile ierarhice și de dominare ale societății umane. Spre deosebire de ecologie sau de ecologismul strict tehnic, această perspectivă susține că „nu putem rezolva criza ecologică fără a rezolva criza socială” (Bookchin, 1982).

Termenul de ecologie socială a fost consacrat în anii 1960 de către filosoful american Murray Bookchin. Acesta a argumentat că ideea de a „stăpâni natura” este un produs direct al dominării omului de către om. În viziunea sa, ierarhiile sociale (de clasă, gen sau etnie) au oferit modelul psihologic și structural pentru exploatarea resurselor naturale (Alexander, 1998). Deși ecologia umană se concentra anterior pe adaptarea biologică, ecologia socială a introdus o dimensiune politică și etică, promovând astfel descentralizarea și municipalismul ca soluții la degradarea biosferei.

Obiectul principal de studiu al ecologiei sociale este intersecția dintre „prima natură” (evoluția biologică) și „a doua natură” (evoluția socială și culturală). Această perspectivă analizează modul în care capitalismul, ca sistem bazat pe creștere infinită, intră în conflict cu limitele finite ale ecosistemelor. În acest context, tranziția către sustenabilitate nu este privită doar ca o schimbare tehnologică, ci ca un proces de gestionare colectivă a resurselor (Sattlegger et al., 2026). Conform lui Fournier (2013), aceste practici de „commoning” (punere în comun a bunurilor, precum spațiile verzi sau rețelele de energie) transformă ecologia socială dintr-o teorie abstractă într-

o formă de organizare politică orizontală, capabilă să submineze logica proprietății private și a acumulării de capital.

Dacă în deceniile trecute ecologia socială era privită ca o critică radicală a industrialismului, astăzi ea devine un cadru analitic indispensabil pentru înțelegerea Antropocenului.

Aplicabilitatea ecologiei sociale este vastă, regăsindu-se astăzi în modele precum confederalismul democratic, care este implementat în regiuni unde autoguvernarea și agricultura cooperatistă înlocuiesc structurile statale rigide. Totodată, se regăsește și în orașele de tranziție unde sunt inițiative locale care vizează relocalizarea economiei și reducerea amprente de carbon prin solidaritate comunitară.

Evoluția acestor interacțiuni nu este uniformă la nivel global, fiind influențată de specificul socio-politic al fiecărei regiuni. În acest sens, Bryan (2022) evidențiază dinamica particulară a raportului om-mediu. Acesta subliniază că o criză ecologică este adesea dublată de o fragilitate a structurilor de solidaritate socială. Acest fapt face ca adoptarea unor modele participative să fie cu atât mai necesară pentru a asigura o tranziție ecologică echitabilă și acceptată la nivel social.

Ecologia socială este o lupă critică esențială într-o epocă marcată de incertitudine climatică. Ea mută accentul de pe „symptom” (poluarea) pe „cauză” (ierarhia și exploatarea socială) (Young et al., 2006; Fischer et al., 2021). Prin reconectarea „primei naturi” cu o „a doua natură” mai justă și mai democratică, ecologia socială propune nu doar supraviețuirea biologică, ci și o emancipare socială autentică.

Educație incluzivă

Barth Karla

Educația incluzivă reprezintă un concept complex, situat la confluența pedagogiei, psihologiei, sociologiei și politicilor educaționale. Acesta desemnează procesul prin care sistemele de învățământ sunt restructurate pentru a garanta participarea deplină, echitabilă și autentică a tuturor elevilor, indiferent de caracteristicile lor individuale, culturale sau socio-

economice. În ultimele decenii, literatura de specialitate a surprins o tranziție semnificativă: de la perspectiva medicală asupra dificultăților de învățare, la cea socială, în care obstacolele sunt identificate în mediul educațional și în structurile sociale, nu în elev (Booth & Ainscow, 2011; Florian, 2014). Această schimbare de paradigmă a stat la baza conturării educației incluzive ca proiect deopotrivă etic, pedagogic și politic.

În literatura de specialitate, educația incluzivă este definită ca un proces continuu de restructurare a culturii, politicilor și practicilor școlare, astfel încât acestea să reflecte valori precum echitatea, diversitatea, participarea și solidaritatea (UNESCO, 2009; Moriña, 2019). Din această perspectivă, incluziunea transcende modelul tradițional al integrării – care presupunea adaptarea elevului la cerințele școlii – și mută accentul pe transformarea mediului educațional, astfel încât acesta să răspundă nevoilor tuturor elevilor, nu doar ale celor cu cerințe educaționale speciale (Ainscow, 2005).

Fundamentele teoretice ale educației incluzive sunt diverse și se completează reciproc. Modelele psihologice ale învățării – behavioriste, cognitiviste și constructiviste – au contribuit la înțelegerea modurilor în care elevii cu profiluri diferite pot fi sprijiniți în contexte comune, prin adaptări curriculare, strategii metacognitive sau învățare colaborativă (Simons, Kalichman, & Santrock, 1994). Totodată, modelele socio-psihologice, precum teoria contactului sau teoriile identității sociale, au evidențiat rolul interacțiunilor dintre elevi în diminuarea prejudecăților și în facilitarea participării, subliniind importanța climatului școlar în procesul incluziunii.

O contribuție esențială vine din sociologie, prin intermediul modelului social al dizabilității, care deplasează atenția de la limitările individuale spre barierele structurale, curriculare și atitudinale ale mediului educațional (Shakespeare, 2006). Această perspectivă este întărită de modelul drepturilor omului, potrivit căruia educația incluzivă reprezintă un drept fundamental și un indicator al justiției sociale, principiu consacrat în documentele internaționale ale ONU și UNESCO (UNESCO, 2020; Daniels & Garner, 2013). Astfel, incluziunea nu mai este privită exclusiv ca strategie pedagogică, ci și ca expresie a participării democratice și a coeziunii sociale.

Pe plan pedagogic, teoriile curriculare au generat modele precum Universal Design for Learning, care promovează un curriculum flexibil și accesibil tuturor elevilor, și abordările diferențierii pedagogice, care susțin adaptarea conținutului, a procesului și a evaluării în funcție de nevoile fiecărui elev

(Tomlinson, 2014). Aceștia li se adaugă cadre de intervenție precum Response to Intervention, care introduc monitorizarea continuă și sprijinul graduat, oferind un suport sistematic elevilor care întâmpină dificultăți.

O direcție complementară este cea ecologică, fundamentată pe teoria sistemelor, care analizează incluziunea ca rezultat al interacțiunilor dintre elev, familie, școală și comunitate (Bronfenbrenner, 1979). Din această perspectivă, incluziunea nu poate fi limitată la spațiul clasei, ci implică transformarea întregului ecosistem educațional – de la politici publice la practici cotidiene. Totodată, perspectivele istorice asupra incluziunii arată că aceasta a evoluat treptat, de la paradigmele caritabile și medicale, spre integrare, apoi spre incluziune și, mai recent, spre abordări transformatoare care vizează restructurarea profundă a sistemelor educaționale (Slee, 2011).

În concluzie, educația incluzivă este un construct multidimensional, susținut de o pluralitate de modele teoretice care nu se exclud, ci se articulează în mod complementar. Fiecare dintre acestea aduce o contribuție distinctă la înțelegerea unui fenomen de o mare complexitate, în care procesele psihologice individuale, dinamica grupurilor, structurile sociale, politicile educaționale și transformările culturale ale școlii converg spre crearea unui mediu în care toți elevii pot învăța, participa și reuși.

Energie relațională

Pop Nelu Sandu

Termenul de energie relațională este relativ nou în psihologia organizațională, psihologia sportului, sociologie și management care descrie modul în care interacțiunile cu ceilalți ne modelează nivelul de vitalitate. Energia relațională se referă la „un nivel ridicat de ingeniozitate psihologică generat de interacțiunile interpersonale, care sporește capacitatea unei persoane de a munci” (Owens et al., 2016, p. 37). Baker (2019) arăta că energia relațională surprinde emoțiile pozitive activatoare ale vitalității, vigoarei și rezistenței, derivate din interacțiunile interpersonale cu anumite persoane. Prin urmare, schimburile interpersonale implică transferul de resurse socio-emoționale, care pot provoca stări psihologice energizate care permit acțiuni reciproce (Cameron, 2008, 2012; Cropanzano et al., 2017). Oamenii își

conservă energia ca răspuns la un mediu amenințător sau își consumă energia ca răspuns la un mediu pozitiv. Analiza energiei relaționale este menționată frecvent la nivel micro (energia emoțională la nivel individual), meso (energia diadică sau relațională) și macro (emoția de grup, rețelele de energie). Componentele centrale ale conceptului sunt creșterea resurselor (input), stări afective (output), contagiunea și efectele asupra muncii.

În sport, Cameron (2012) arată că energia relațională funcționează ca un generator de performanță fiind o forță care modelează o echipă sau un grup de atleți cu aptitudini speciale într-o echipă performantă. Energia relațională devine un mecanism psihologic prin care interacțiunile dintre coechipieri sau dintre antrenor și sportiv generează vitalitate și reziliență. Jowett (2024) arată că în cazul sportului energia relațională are ca fundament trei piloni și anume relația antrenor-sportiv, dinamica de grup și contagiunea vitalității.

Energia relațională produce o multitudine de rezultate pozitive directe sau indirecte, cum ar fi implicarea în muncă, performanța la locul de muncă, acțiune profundă și reducerea consecințelor conflictului dintre muncă și familie. De asemenea, ea poate modera efectul dezavantajos al muncii cu mare încărcătură emoțională și poate îmbunătăți flexibilitatea cognitivă, precum și moderează influența dăunătoare a conectivității digitale.

Epigenetica satisfacției cu viața

Tomulescu Ioana Mihaela

Epigenetica satisfacției cu viața este un subdomeniu emergent al epigeneticii comportamentale și sociale care studiază modul în care experiențele de viață ale individului, mediul extern și stilul de viață modifică expresia genelor (*dar fără a schimba secvența ADN*), influențând astfel bunăstarea subiectivă, fericirea și satisfacția generală a unei persoane (Dudley et al., 2011; CDC, 2025). Aceste mecanisme moleculare sunt, de fapt, niște markeri epigenetici moleculari, ei funcționează ca niște amprente sau mărci chimice pe gene asociate cu reglarea emoțională, reziliența și starea de bine. În afara acestor markeri moleculari, mai sunt și niște indicatori de monitorizat din viața de zi cu zi, cum ar fi: exercițiile fizice, dieta, precum și metodele de reducere a stresului.

Deși epigenetica este o modă recentă, termenul este vechi; și-a schimbat drastic sensul de-a lungul timpului, multe schimbări având loc în special după anul 2000 (Bird, 2007; Haig, 2011; Morange, 2013; Felsenfeld, 2014). Adjectivul „epigenetic” exista cu multe secole înainte de substantivul „epigenetică”. Acest termen era însă înrudit cu „epigeneza” și nu cu „epigenetica” (Deichmann, 2016). Termenul „epigeneză” a fost inventat de medicul și fiziologul William Harvey în jurul anului 1650. Epigeneza contrasta cu preformarea, conform căreia embrionul sau părți ale acestuia sunt preformate de la origini. Termenul genesis (din limba greacă) poate fi tradus prin origine, iar epi prin la sau după. În 1942, embriologul Conrad Waddington a introdus termenul „epigenetică” în biologia modernă, subliniind relația sa cu conceptul clasic de „epigeneză” (Deichmann, 2016). Waddington a definit „epigenetica” ca fiind „întregul complex de procese de dezvoltare” care se află între genotip și fenotip. În caracterizarea sa a epigenotipului, el a speculat despre un sistem biologic în care „concatenările de procese sunt legate între ele într-o rețea, astfel încât o perturbare într-un stadiu incipient poate provoca treptat anomalii din ce în ce mai ample în multe organe și țesuturi diferite” (Waddington, 1942). Abia mai târziu a avut loc aplicarea specifică a epigeneticii la psihologie și la satisfacția cu viața.

Satisfacția cu viața a fost privită tradițional ca un construct pur psihologic sau sociologic. Totuși, progresele recente în biologia moleculară au condus la apariția *epigeneticii satisfacției cu viața*, un domeniu care studiază modul în care experiențele personale și mediul înconjurător modifică expresia genelor fără a altera secvența ADN existent deja. Deși termenul de „epigenetică” a fost introdus de Conrad Waddington în 1942 pentru a descrie interacțiunea dintre gene și mediu în dezvoltare, aplicarea sa în studiul fericirii și al rezilienței este o frontieră de cercetare a ultimelor decenii (Waddington, 1942).

Epigenetica satisfacției cu viața se ocupă cu identificarea modificărilor de metilare a ADN-ului în genele legate de axa hipotalamo-hipofizo-adrenaliană ce este responsabilă de stres, precum și de sistemul serotoninergic/dopaminergic, și care sunt corelate cu o stare de satisfacție personală crescută. Epigenetica satisfacției cu viața analizează, de asemenea, modul în care stilul de viață (de exemplu: nutriție, somn, exerciții fizice) și mediul social (status socioeconomic, suport social, traume timpurii) influențează expresia genelor „fericirii” (Merrill et al., 2019; Ostaiza-Cardenas et al., 2025). Nu în ultimul rând, epigenetica satisfacției cu viața

analizează utilizarea markerilor epigenetici ca indicatori biologici ai „calității vieții” și satisfacției, dincolo de autoraportările subiective (Dfarhud et al., 2014). Practic, cercetarea urmărește modul în care bunăstarea este „înregistrată” la nivel celular, transformând experiențele efemere în schimbări biologice stabile.

Utilizarea acestor cunoștințe este imensă, începând de la medicina preventivă și până la psihologia clinică. Această identificare a markerilor epigenetici permite specialiștilor să evalueze nivelul de stres biologic al unui individ și să prezică reziliența acestuia în fața traumelor (Dudley et al., 2011; Smeeth et al., 2021). Mai mult, aceste descoperiri sunt utilizate pentru a valida eficacitatea intervențiilor psihoterapeutice. De exemplu, s-a observat că reducerea metilării genelor asociate cu cortizolul după terapia cognitiv-comportamentală oferă o dovadă biologică a succesului tratamentului (Gottschalk et al., 2020). Studiile recente subliniază plasticitatea extraordinară a profilului epigenetic al speciei noastre. S-a demonstrat că activitatea fizică și dieta nu îmbunătățesc doar sănătatea fizică, ci modulează și genele asociate cu neuroplasticitatea și starea de spirit (Bennatti et al., 2024). Alte studii recente evidențiază faptul că până și percepția subiectivă a izolării sociale lasă urme epigenetice care pot fi inversate prin intervenții bazate pe interacțiune comunitară, coeziune socială și compasiune (Dfarhud et al., 2014).

Este foarte important de menționat că epigenetica satisfacției cu viața demonstrează că nu suntem niște sclavi ai moștenirii noastre genetice. În schimb, prin înțelegerea modului în care alegerile noastre și mediul în care trăim „modelează” biologia fericirii, societatea poate dezvolta strategii mai eficiente pentru promovarea sănătății mentale și a unei calități superioare a vieții.

Epigenetica socială

Tomulescu Ioana Mihaela

Epigenetica este ramura geneticii care studiază variația trăsăturilor fenotipice care sunt cauzate de aspect ale mediului înconjurător, acestea schimbând comportamentul genelor și afectând modul în care celulele le

decodifică (Martin, 2022). Epigenetica socială reprezintă un domeniu interdisciplinar emergent care analizează mecanismele moleculare prin care experiențele psihosociale și condițiile de viață (de exemplu, stresul cronic, statutul socioeconomic, relațiile sociale, traumele timpurii etc) influențează expresia genelor, *fără a altera secvența fundamentală a ADN-ului*. Termenul de epigenetică socială în sine s-a cristalizat la începutul anilor 2000 pe măsură ce epigenetica a evoluat de la simpla biologie celulară la influențele comportamentale.

Bazele empirice ale acestui domeniu au fost puse prin cercetările de pionierat ale lui Michael Meaney și Moshe Szyf. Momentul de referință este reprezentat de studiul lui Weaver et al. (2004), care a demonstrat că variațiile în îngrijirea maternă la șobolani produc modificări epigenetice stabile în hipocampusul puilor, influențând răspunsul acestora la stres pe tot parcursul vieții adulte. Ulterior, în lucrarea lor teoretică fundamentală, Szyf și Meaney (2008) propun o schimbare de paradigmă. Astfel, ei aduc ideea cum că epigenomul nu este fix, ci rămâne dinamic și receptiv la stimulii sociali pe tot parcursul vieții. Spre deosebire de viziunea clasică, Szyf și Meaney (2008) argumentează că metilarea ADN-ului în celulele post-mitotice (cum sunt, de exemplu, neuronii) rămâne adaptabilă. Aceasta înseamnă că intervențiile sociale pot repara programarea epigenetică negativă. De asemenea, ei introduc conceptul conform căruia expunerile la stres sau toxine sociale nu schimbă doar o genă, ci alterează un întreg „echilibru epigenetic” care generează diferențele individuale de comportament și sănătate la maturitate. Totodată, ei postulează că, deoarece aceste mărci/amprente sunt reversibile, epigenetica oferă o bază biologică pentru eficiența terapiilor comportamentale și a suportului social.

Epigenetica socială investighează în principal mărcile epigenetice, cum ar fi metilarea ADN-ului și modificările histonelor. Domeniul se concentrează pe trei direcții importante: prima este reprezentată de adversitățile timpurii, adică de impactul neglijării sau al abuzului asupra programării axei stresului (Rubens & al., 2023). A doua direcție o constituie determinismele macro-sociale, adică modul în care statutul socioeconomic scăzut și inegalitatea economică „reprogramează” genele inflamatorii (Lam et al., 2022). A treia direcție o constituie contextul adult, adică impactul stresului ocupațional, al izolării și al discriminării asupra îmbătrânirii celulare (Thayer & Kuzawa, 2011).

Cercetările recente demonstrează că epigenomul nu este vulnerabil doar în copilărie, ci rămâne sensibil la mediul social și la vârsta adultă. Stresul ocupațional cronic (lipsa de control, dezechilibrul efort-recompensă) și discriminarea reprezintă factori de stres majori. Thayer și Kuzawa (2011) subliniază că discriminarea rasială sau etnică induce o așa numită „uzură” epigenetică măsurabilă prin scurtarea telomerilor și alterarea genelor sistemului imunitar. Aceste descoperiri sunt foarte importante și sugerează că biologia individului funcționează ca o arhivă a experiențelor de nedreptate socială, explicând disparitățile cronice de sănătate în populațiile marginalizate. Experiențele de stres cronic, discriminare și privare socioeconomică nu sunt doar niște evenimente tranzitorii, ci devin modificări stabile ale metilării ADN-ului. Aceste modificări pot predispuce individul la patologii cronice (Thayer & Kuzawa, 2011; Lam et al., 2022).

Un aspect deosebit de important și totodată complex al epigeneticii sociale este măsura în care aceste amprente moleculare sunt transmise descendenților. Studiile pe supraviețuitorii traumelor masive sugerează o „moștenire a vulnerabilității”. Yehuda et al. (2013) au arătat că traumele psihologice severe, precum cele din zonele de conflict și / sau război sau Holocaust, pot altera reglarea cortizolului (hormonul de stress) atât la părinți, cât și la copii prin modificări ale unei gene numită *FKBP5*. Amprenta epigenetică a traumelor istorice și sociale se poate extinde dincolo de individ, modelând biologia generațiilor următoare prin mecanisme de transmitere transgenerațională (Yehuda et al., 2013; Martin, 2022). Această perspectivă transformă epigenetica socială într-un instrument de înțelegere a modului în care istoria unei comunități modelează sănătatea biologică a generațiilor care nu au trăit evenimentul original (Martin, 2022).

Utilitatea acestui domeniu este dublă: clinică și politică. Ea permite identificarea unor biomarkeri de risc pentru boli cronice și psihiatrice chiar înainte ca simptomele să devină clinic, dar, totodată, oferă un argument științific imbatabil pentru intervențiile sociale timpurii. Datorită faptului că mărcile epigenetice sunt reversibile, suportul social și intervențiile terapeutice pot acționa ca niște agenți de „editare” biologică, promovând astfel reziliența (Turecki & Meaney, 2016).

Putem spune că epigenetica socială redefineste condiția umană ca pe o carte ce se scrie continuu sub influența mediului. De la studiile fondatoare ale lui Weaver, Szyf și Meaney (2004, 2008) până la analizele moderne privind

discriminarea și trauma transgenerațională, domeniul demonstrează că biologia noastră reflectă categoric calitatea societății în care trăim. Această recunoaștere impune o responsabilitate etică de a construi structuri sociale care să protejeze genomul uman, promovând echitatea ca pe o premisă a sănătății publice. Este foarte important de menționat că spre deosebire de mutațiile genetice, mărcile epigenetice sunt, teoretic, reversibile. Această caracteristică subliniază importanța intervențiilor timpurii și a mediilor sociale suportive, care pot acționa ca niște agenți de „reparare” biologică.

Experiment social

Marian Mihai

Experimentul social reprezintă o metodă de cercetare prin care cercetătorul manipulează în mod deliberat una sau mai multe variabile independente pentru a observa și măsura efectul produs asupra unei variabile dependente, într-un mediu controlat sau natural (Aronson & Carlsmith, 1968). Experimentul social permite testarea ipotezelor cauzale prin izolarea factorilor de influență. În funcție de contextul în care se desfășoară un experiment, pot fi identificate trei tipuri: experiment de laborator, experiment de teren și experiment natural.

Un demers științific valid în științele sociale include următoarele elemente structurale:

- Grupul experimental: participanți expuși la stimul sau variabila manipulată;
- Grupul de control: participanții nu sunt expuși la stimul, servind drept punct de referință (linia de bază);
- Repartizarea aleatorie (randomizarea): procesul de alocare a participanților în grupuri astfel încât fiecare persoană să aibă șanse egale. Randomizarea elimină erorile sistematice (precum vârsta, status social, inteligența etc.) și variabilele perturbatoare (Campbell & Stanley, 2015);
- Pre-test și post-test: măsurarea variabilei dependente înainte și după introducerea stimulului.

Experimentele sociale sunt supuse unor standarde etice prin intermediul cărora cercetătorii trebuie să asigure consimțământul informat, informarea participanților despre scopul real și minimizarea riscurilor psihice, somatice ori fizice.

Experimentele sociale urmăresc descrierea și construcția unor modele explicative a unor fenomene sociale cum ar fi experimentul Stanford (Haney, Banks, & Zimbardo, 1973) sau experimentul Peștera Hoților (Sherif, 1956).

Extinderea UE: cazul Georgiei

Dundua Salome

Extinderea UE este procesul prin care statele europene se integrează în cadrul politic, juridic și economic al Uniunii Europene. Este un proces normativ, bazat pe reguli, care implică existența democrației, protecția drepturilor omului, statul de drept și o economie de piață funcțională. Din punct de vedere istoric, extinderea a devenit unul dintre cele mai importante instrumente ale UE pentru consolidarea păcii și stabilității, pe de o parte, și a coeziunii economice între țările europene, pe de altă parte. Extinderea nu înseamnă doar o creștere a suprafeței geografice și, în consecință, includerea de noi state membre în Uniunea Europeană. Nu este doar aderarea formală a țărilor europene, ci implică și o aliniere instituțională și normativă strânsă a țărilor aderente la valorile fundamentale ale Uniunii Europene. În literatura academică, extinderea UE este considerată parte a unui proces dualist de „aprofundare vs. extindere”. Odată cu extinderea normelor juridice, politice și economice ale UE la noile state membre, aderarea necesită împărtășirea și punerea în aplicare deplină a patrimoniului juridic al UE de către țările candidate.

Extinderea: o scurtă istorie

Din punct de vedere istoric, era extinderii poate fi împărțită în mai multe valuri. Conceptul de „extindere europeană” a fost stabilit în mod activ după prima extindere din 1973, când Marea Britanie, Danemarca și Irlanda au aderat la Uniune, ceea ce a marcat etapa de consolidare a integrării în Europa

de Vest. În literatura academică și în discursul politic european, din această perioadă apare o distincție între două procese: aprofundarea – consolidarea integrării instituționale – și extinderea – acceptarea de noi state membre.

Valurile ulterioare de extindere (în anii 1980 și 1990) au inclus țările din sudul Europei (Grecia, Spania, Portugalia) și statele din Europa Centrală și de Est. „Marea extindere” din 2004 a fost deosebit de semnificativă, când zece țări au aderat simultan la UE, reflectând transformarea instituțională a spațiului post-socialist.

Din punct de vedere teoretic, era extinderii UE este adesea explicată în termeni de instituționalism liberal și constructivism. Instituționalismul liberal pune accentul pe beneficiile economice și stabilizarea instituțională, în timp ce abordarea constructivistă se concentrează pe puterea normativă a identității europene, difuzarea normelor și „europeanitatea”.

Criterii de aderare

În perioada modernă, era extinderii UE este asociată cu „politica condiționalității”, conform căreia țările candidate trebuie să îndeplinească criteriile de la Copenhaga (1993) înainte de a deveni membre. Aceste criterii definesc cadrul principal de evaluare a țărilor candidate:

- Criterii politice – existența unor instituții stabile care să asigure democrația, drepturile omului și protecția minorităților;
- Criterii economice – o economie de piață funcțională, capabilă să reziste presiunii concurențiale pe piața internă a UE;
- Adoptarea acquis-ului comunitar – capacitatea de a accepta și de a pune în aplicare pe deplin legislația și obligațiile UE.

Progresul țărilor candidate este evaluat pas cu pas în conformitate cu aceste criterii. Din 2020, UE a înăsprit și mai mult metodologia de extindere și și-a mutat atenția asupra așa-numitelor „aspecte fundamentale” – statul de drept, instituțiile democratice, guvernanța publică și drepturile fundamentale.

Cazul Georgiei: contextul istoric

În ciuda perioadei dificile care a urmat prăbușirii Uniunii Sovietice și dobândirii independenței, a conflictelor civile, a problemelor socio-

economice grave, a conflictelor etnice, a confruntărilor militare cu Rusia și a ocupării teritoriului georgian de către Rusia, Georgia a aspirat la integrarea în spațiul european. Cursul țării către integrarea europeană s-a reflectat în politica de stat. Acest lucru s-a reflectat pentru prima dată și în mod clar în intrarea în vigoare a Acordului de parteneriat și cooperare (APC) cu Uniunea Europeană în 1999. Această perioadă este adesea considerată faza inițială a apropierei instituționale și juridice de Uniunea Europeană. Etapele cheie pentru Georgia în contextul extinderii UE pot fi rezumate după cum urmează:

- 2004 – includerea în Politica europeană de vecinătate (PEV), care este considerată parte a extinderii normative a „logicii de extindere” a UE, deși nu a fost un instrument orientat direct către aderare;
- 2009 – participarea la inițiativa Parteneriatului estic, care a consolidat apropierea instituțională și sectorială de UE;
- Acordul de asociere UE-Georgia (2014), care a pus bazele asocierii politice și integrării economice;
- Cererea de aderare la UE (martie 2022), care a fost făcută pe fondul agresiunii pe scară largă a Rusiei în Ucraina și a avut un context geopolitic important.

Și, în sfârșit, cel mai important: acordarea Georgiei a statutului de candidat la UE (condiționat). În decembrie 2023, Consiliul European a decis să acorde Georgiei statutul de candidat la aderarea la Uniunea Europeană, sub rezerva punerii în aplicare a măsurilor prevăzute în recomandarea Comisiei Europene din 8 noiembrie 2023. Raportul Comisiei Europene privind Georgia din 2024 explică faptul că statutul de țară candidată este acordat cu condiția ca Georgia să îndeplinească „nouă măsuri”. Aceste măsuri se referă în principal la democrație, statul de drept și drepturile fundamentale. Pentru a face acest lucru, Georgia a trebuit să pună în aplicare reforme semnificative în domeniul guvernantei, justiției și politicii anticorupție.

Cele 9 măsuri identificate pentru Georgia sunt:

1. Reducerea polarizării – depășirea polarizării politice existente în țară și consolidarea politicii bazate pe consens.
2. Deoligarhizarea – reducerea influențelor oligarhice în viața politică, economică și publică.
3. Reforma judiciară – consolidarea independenței, imparțialității și responsabilității sistemului judiciar.
4. Consolidarea politicii anticorupție – creșterea eficacității instituțiilor anticorupție și demonstrarea unor rezultate concrete în lupta împotriva corupției la nivel înalt.

5. Consolidarea cadrului instituțional pentru deoligarhizare și combaterea corupției. Consolidarea transparenței și a mecanismelor de control în sectorul public.
6. Protejarea libertății presei – îmbunătățirea pluralismului mass-media, a siguranței jurnaliștilor și a mediului pentru mass-media independentă.
7. Implicarea societății civile – Implicarea sistematică a organizațiilor societății civile în procesul decizional.
8. Protecția drepturilor omului – Protecția eficientă a drepturilor fundamentale, inclusiv a drepturilor minorităților, și consolidarea politicilor de combatere a discriminării.
9. Reforme administrative și instituționale pentru alinierea la legislația UE (alinierea la *acquis*) – *Consolidarea instituțiilor statului și armonizarea treptată cu cadrul juridic al UE*

Conform Raportului Comisiei Europene privind extinderea din 2024, măsurile luate pentru îndeplinirea celor nouă priorități legate de statutul de candidat sunt insuficiente. În 2024, Georgia a fost avertizată în repetate rânduri de instituțiile UE (Comisia Europeană și Parlamentul European) cu privire la riscurile de regres democratic, problemele legate de independența instituțională și deteriorarea mediului media. Principalele domenii critice în care progresele au fost considerate insuficiente: polarizarea politică, independența sistemului judiciar (reforma Consiliului Superior al Justiției, transparența numirii judecătorilor, independența instituțională), deoligarhizarea și libertatea mass-media (pluralismul mass-media, siguranța jurnaliștilor, participarea societății civile la procesul politic).

Elanul Georgiei către aderarea la UE s-a oprit. Procesul nu a fost oprit în mod oficial, dar Consiliul European nu a făcut următorul pas instituțional – deschiderea negocierilor de aderare, ceea ce poate fi considerat o stagnare politică a procesului în cadrul condiționalității UE.

Pentru a realiza acest lucru, Georgia a trebuit să pună în aplicare reforme semnificative în domeniul guvernantei, al sistemului judiciar și al politicii anticorupție. Astfel, pentru Georgia, statutul de țară candidată reprezintă o recunoaștere politică importantă, dar nu înseamnă automat începerea negocierilor de aderare. Astfel, pentru Georgia, statutul de țară candidată reprezintă o recunoaștere politică importantă, dar nu înseamnă automat începerea negocierilor de aderare.

F

Fiziologia socială

Tomulescu Ioana Mihaela

Fiziologia socială reprezintă una dintre cele mai fascinante paradigme ale gândirii sociologice, evoluând dintr-o simplă analogie biologică într-o disciplină riguroasă care explică interdependența dintre structurile colective și funcționarea organismului uman. Apărută în contextul post-revoluționar francez al secolului al XIX-lea, această abordare a încercat să explice ordinea și dinamica societății nu prin legi mecanice, ci prin procese vitale, de adaptare și homeostazie.

Astfel, Henri de Saint-Simon (1760/1825), la începutul secolului al XIX-lea, a pus bazele acestei discipline, propunând trecerea de la „fizica socială” la o „fiziologie socială” (Grange, 2023). Dacă fizica se ocupa de corpurile brute, fiziologia trebuia să studieze „corpurile organizate”, considerând societatea un organism viu, unde indivizii sunt celulele, iar instituțiile sunt organele vitale care asigură supraviețuirea ansamblului.

Fiziologia socială s-a ocupat, încă de la început, cu analiza modului în care funcționează „mecanismele vitale” ale colectivității. Auguste Comte, influențat de Saint-Simon, a divizat ulterior sociologia în „statică socială” (structură) și „dinamică socială”, aceasta din urmă fiind moștenitoarea directă a fiziologiei sociale, ocupându-se cu legile succesiunii și evoluției (Comte, 1975).

Obiectul de studiu al acestei discipline cuprindea trei direcții fundamentale, și anume: organizarea socială, interacțiunea simbolică și moravurile și, respectiv, sănătatea socială (Haines, 1978).

În secolul XXI, fiziologia socială a depășit stadiul de metaforă, fiind reinventată prin studii interdisciplinare. Esența teoriei lui Saint-Simon – aceea că socialul determină vitalul – este astăzi demonstrată prin *Teoria siguranței sociale* descrisă de Slavich et al. (2023). Astfel, el demonstrează că sistemul nostru neuro-fiziologic monitorizează constant „siguranța socială”. În momentul în care un individ experimentează excluziune sau stres ierarhic, creierul său activează un răspuns imunitar înăscut. Slavich explică faptul că amenințările sociale sunt procesate prin aceleași căi neuronale ca durerea fizică, declanșând o cascadă pro-inflamatorie. Astfel, „fiziologia socială” a unei comunități (care este măsurată prin coeziune și suport social) dictează direct profilul imunologic al membrilor săi.

Propagarea comportamentelor sănătoase sau a inovațiilor într-un „corp social” depinde de structura legăturilor (Centola, 2021). Pentru ca o societate să-și păstreze echilibrul funcțional (homeostazia), nu este suficientă simpla circulație a informației, ci este necesară o „fiziologie a încrederii” consolidată prin rețele de influență complexe (Slavich, 2020). Această viziune este completată de Hertzman și Boyce (2010), care analizează cum inegalitățile din structura socială sunt „încorporate” biologic. Ei demonstrează că poziția unui individ în ierarhia socială (fiziologia macro) determină setările biologice ale răspunsului la stres încă din copilărie, un proces cunoscut sub numele de „biological embedding”.

Conflictul dintre Auguste Comte și Henri de Saint-Simon reprezintă unul dintre cele mai dramatice momente din istoria ideilor, marcând trecerea de la „fiziologia socială” intuitivă la „sociologia” ca știință autonomă. Comte a fost secretarul lui Saint-Simon între anii 1817 și 1824. În această perioadă, cei doi au lucrat la proiecte care vizau reorganizarea societății post-revoluționare. Controversa dintre cei doi a explodat în anul 1824, odată cu publicarea lucrării „*Système de politique positive*”, pe care Comte a dorit-o semnată doar de el, refuzând să fie considerat un simplu discipol. Punctele de divergență dintre cei doi au fost reprezentate de metodologie (organicistă, după Saint-Simon și pozitivistă, după Comte), rolul politicului (pragmatic, după Saint-Simon și teoretic/dogmatic, după Comte), religia (noul creștinism,

după Saint-Simon și religia umanității, după Comte) și prioritatea (acțiunea, în viziunea lui Saint-Simon și ordinea, în viziunea lui Comte) (Wernick, 2001; Bourdeau, 2022).

Pickering (2022) spune că această controversă dintre cei doi a fost, în esență, una de autoritate intelectuală. Saint-Simon dorea o știință aplicată (fiziologia) care să vindece rapid corpul social. Comte consideră, însă, abordarea lui Saint-Simon ca fiind vagă și lipsită de rigoarea necesară unei științe pozitive. Comte a inventat ulterior termenul de *sociologie* tocmai pentru a se distanța definitiv de termenul de fiziologie socială și de influența mentorului său. Tot Pickering (2022) analizează în volumele sale despre Auguste Comte cum această ruptură a definit așa-numita puritate a sociologiei. Astfel, se pare că în timp ce Comte a câștigat bătălia terminologică, Saint-Simon a anticipat mai bine rolul tehnocrației și al fiziologiei economice în statele moderne. Analiza autoarei demonstrează că ruptura din anul 1824 a marcat nașterea pozitivismului ca sistem riguros, separând teoria științifică a lui Comte de pragmatismul lui Saint-Simon (Pickering, 2011).

Pickering (1993) subliniază faptul că Saint-Simon a fost, în realitate, un precursor al sociologiei bazate pe practică. Ea argumentează că viziunea fiziologică a lui Saint-Simon, axată pe modul în care organele sociale (adică industriașii și savanții) produc valoare, oferă o alternativă mai viabilă la pozitivismul rigid al lui Comte, influențând direct dezvoltarea statelor tehnocratice moderne”.

Fiziologia socială contemporană reprezintă o știință a interdependenței. Ea demonstrează că societatea nu este un mecanism extern, ci un mediu cvasi-biologic. Cercetările în domeniu reconfirmă că funcționarea defectuoasă a „organelor” sociale (instituții politice, economice) produce o „inflamație” sistemică ce afectează biologia fiecărui individ. Astfel, fiziologia socială rămâne instrumentul esențial pentru înțelegerea modului în care „corpul social” își menține viața, se adaptează la crize și își modelează viitorul prin echilibrul dintre structură și funcție.

Fondul de coeziune european (FC)

Chirodea Florentina

Fondul de coeziune european este un instrument financiar al Uniunii Europene (UE) destinat să reducă disparitățile economice și sociale dintre statele membre și să promoveze coeziunea economică, socială și teritorială în cadrul UE. Instituit prin Tratatul de la Maastricht în 1992 și operațional din 1993, fondul de coeziune se concentrează pe sprijinirea statelor membre ale UE al căror produs național brut pe cap de locuitor este sub 90% din media UE (Comisia Europeană, 2024).

FC urmărește să contribuie la realizarea obiectivelor strategice ale Uniunii Europene prin finanțarea de proiecte majore în două domenii principale (Comisia Europeană, 2023):

1. rețele transeuropene de transport (TEN-T) – fondul susține dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de transport, inclusiv autostrăzi, căi ferate, aeroporturi, porturi maritime și sisteme de transport inteligent, pentru a îmbunătăți conectivitatea și mobilitatea în întreaga Europă.
2. mediu și energie – fondul sprijină proiecte legate de protecția mediului, gestionarea resurselor de apă, tratarea deșeurilor, calitatea aerului, biodiversitatea, precum și proiecte din domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice, contribuind astfel la obiectivele de sustenabilitate și la combaterea schimbărilor climatice.

De-a lungul anilor, Fondul de Coeziune a contribuit la realizarea a mii de proiecte majore de infrastructură în statele membre beneficiare. Printre realizările notabile se numără: construcția și modernizarea de autostrăzi și căi ferate, dezvoltarea sistemelor de metrou urban, modernizarea porturilor și aeroporturilor, construcția de stații de epurare a apelor uzate, implementarea sistemelor de management al deșeurilor și dezvoltarea capacităților de energie regenerabilă (Mohl & Hagen, 2023). Aceste investiții au contribuit semnificativ la reducerea decalajelor de dezvoltare dintre statele membre, la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor și la creșterea competitivității economice a regiunilor beneficiare.

În perioada de programare 2021-2027, statele eligibile sunt: Bulgaria, Croația, Cipru, Republica Cehă, Estonia, Grecia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Portugalia, România, Slovacia și Slovenia (Parlamentul European și Consiliul, 2021). Beneficiarii finali ai Fondului de Coeziune pot fi autorități

publice naționale, regionale sau locale, companii de utilități publice, organizații non-guvernamentale și, în anumite condiții, entități private implicate în proiecte de interes public. FC face parte din cadrul financiar mai larg al Politicii de coeziune a UE, care dispune de aproximativ 392 de miliarde de euro. Fondul de coeziune reprezintă o parte semnificativă a acestui buget, fiind alocat statelor membre eligibile pentru a finanța proiecte strategice de infrastructură (Comisia Europeană, 2025a). Programarea fondurilor se realizează prin acorduri de parteneriat între Comisia Europeană și fiecare stat membru, care stabilesc prioritățile de investiții și programele operaționale specifice. Proiectele finanțate trebuie să respecte principiile dezvoltării durabile, egalității de gen și nediscriminării.

Implementarea Fondului de coeziune se realizează prin intermediul unor autorități de management desemnate la nivel național sau regional, care sunt responsabile pentru selectarea proiectelor, monitorizarea implementării și raportarea către Comisia Europeană. Rata de cofinanțare din partea UE poate ajunge până la 85% din costul total al proiectului pentru statele membre eligibile, restul fiind asigurat din bugetele naționale sau din alte surse (Bachtler & Mendez, 2024).

În contextul tranziției verzi și digitale, precum și al noilor provocări generate de schimbările climatice și crizele economice, Fondul de Coeziune continuă să joace un rol esențial în sprijinirea statelor membre pentru atingerea obiectivelor Pactului Verde European (*European Green Deal*) și ale Agendei Digitale. Viitoarele perioade de programare vor accentua și mai mult importanța investițiilor în infrastructură sustenabilă, mobilitate cu emisii reduse și adaptarea la schimbările climatice (Comisia Europeană, 2025b).

Fondul de Solidaritate al Uniunii Europene (FSUE)

Chirodea Florentina

Fondul de Solidaritate al Uniunii Europene este un instrument financiar destinat să ofere asistență financiară rapidă statelor membre și țărilor candidate afectate de catastrofe naturale majore sau de urgențe de sănătate publică care depășesc capacitatea națională de răspuns. Fondul a fost instituit ca mecanism *ex post* de finanțare a pierderilor, având ca scop

principal exprimarea solidarității europene și sprijinirea operațiunilor de urgență și recuperare în situații în care resursele naționale sunt insuficiente (Hochrainer-Stigler et al., 2017; Bachtler et al., 2019).

FSUE a fost creat în anul 2002, ca răspuns direct la inundațiile devastatoare care au afectat Europa Centrală în aceeași perioadă. Aceste evenimente au evidențiat necesitatea unui instrument de recuperare la nivel european, capabil să mobilizeze rapid resurse financiare pentru statele membre confruntate cu dezastre de amploare (Ahman, 2009). Cadrul juridic al Fondului se înscrie în prevederile Tratatului de la Lisabona, în special în Articolul 222 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene referitor la clauza de solidaritate și în Articolul 196, care conferă Uniunii competențe specifice în domeniul protecției civile. Principalele obiective ale Fondului de Solidaritate European sunt: asigurarea sprijinului bugetar imediat pentru operațiuni de urgență și recuperare în cazul dezastrelor care depășesc capacitatea națională de gestionare; completarea mecanismelor existente prin colaborare cu Mecanismul Uniunii de Protecție Civilă și alte instrumente; promovarea solidarității europene prin demonstrarea angajamentului Uniunii de a sprijini statele membre în momente de criză (Hochrainer-Stigler et al., 2017; Bachtler et al., 2019; Ahman, 2009).

Inițial, FSUE acoperea exclusiv catastrofele naturale de amploare (inundații, cutremure, furtuni, incendii de pădure etc.). Începând cu anul 2020, domeniul de aplicare a fost extins temporar pentru a include urgențele majore de sănătate publică, precum pandemia COVID-19, permițând astfel statelor membre precum Italia să acceseze sprijin pentru acțiuni de recuperare legate de pandemie. Pentru a beneficia de sprijinul Fondului, un dezastru trebuie să îndeplinească următoarele condiții: scară majoră – evenimentul trebuie să fie de o amploare semnificativă și să depășească capacitatea națională de gestionare; beneficiari eligibili – statele membre ale UE și țările candidate care suportă costuri eligibile de recuperare în urma evenimentelor calificate; tipuri de dezastre acoperite – catastrofe naturale mari și, începând cu 2020, urgențe majore de sănătate publică (Hochrainer-Stigler et al., 2023; Ioncică & Petrescu, 2016).

Fondul de Solidaritate al Uniunii Europene este finanțat din bugetul UE, prin alocări din Cadrul Financiar Multianual (CFM), plățile fiind efectuate sub formă de granturi, în urma deciziilor Comisiei Europene. Un aspect critic evidențiat în literatura de specialitate este preocuparea legată de

capitalizarea Fondului și riscul de epuizare a resurselor în contextul creșterii frecvenței și intensității dezastrelor. Costurile eligibile se concentrează pe recuperarea imediată și repararea/înlocuirea de urgență, mai degrabă decât pe cheltuieli de dezvoltare pe termen lung.

Prima reformă a FSUE a avut loc în 2014 și a inclus consolidarea legăturilor, reducerea riscului de dezastre și ajustarea regulilor operaționale. Pentru perioada programată 2021 – 2027, FSUE a fuzionat cu Rezerva de Ajutor de Urgență într-un instrument mai amplu – Rezerva pentru Solidaritate și Ajutor de Urgență (Ionică & Petrescu, 2016; Milam, 2023). Evaluările de impact arată că acesta a contribuit la recuperarea rapidă a statelor membre afectate și la consolidarea sentimentului de solidaritate europeană. Cu toate acestea, analizele critice subliniază necesitatea unor îmbunătățiri în ceea ce privește capitalizarea, echitatea distribuției și încurajarea măsurilor preventive de reducere a riscurilor (Hochrainer-Stigler & Mechler, 2008). De asemenea, studiile de caz detaliate ale intervențiilor FSUE demonstrează că fondul funcționează eficient ca mecanism de sprijin financiar rapid, dar necesită consolidare pentru a face față provocărilor viitoare legate de schimbările climatice și de creșterea frecvenței evenimentelor extreme (Bachtler et al., 2019).

Fondul Social European (FSE)

Chirodea Florentina

Fondul Social European reprezintă principalul instrument financiar pentru punerea în aplicare a Pilonului european al drepturilor sociale și unul dintre fondurile structurale ale Uniunii Europene, care are ca scop fundamental reducerea disparităților economice și sociale între statele membre și regiunile europene (Cace et al., 2012). FSE funcționează pe baza principiului cofinanțării, completând resursele naționale, regionale și locale pentru implementarea programelor operaționale în domeniul dezvoltării resurselor umane (Alegre, 2013). În contextul politicii de coeziune a Uniunii Europene, FSE reprezintă un instrument esențial pentru investiții pe termen lung în capitalul uman, contribuind la realizarea obiectivelor strategice ale Uniunii

în materie de ocupare a forței de muncă, educație și incluziune socială (Daróczy et al., 2017).

Fondul Social European a fost creat în anul 1958, pe baza Tratatului Comunității Economice Europene, marcând astfel peste șase decenii de experiență în domeniul politicii sociale europene. Până în 1970, obiectivul principal a fost acela de promovare a ocupării forței de muncă și a mobilității lucrătorilor între statele membre, pentru ca, în 1971, prima sa reformă majoră să crească semnificativ dimensiunea fondului și să acorde un sprijin real tinerilor. A doua reformă fundamentală, cea din 1988, a introdus principiile fundamentale care ghidează și astăzi funcționarea fondului: concentrarea (direcționarea resurselor către regiuni și obiective specifice), parteneriatul (colaborarea autorităților naționale, regionale și locale), programarea (stabilirea priorităților pentru perioade de 5-7 ani) și adiționalitatea (fondurile europene completează, nu înlocuiesc, fondurile naționale). O nouă dimensiune a fost adăugată începând cu 1990, când s-a pus accent pe adaptabilitate și incluziune socială, FSE concentrându-se pe prevenirea șomajului prin educație și formare profesională pentru grupurile vulnerabile. Perioadele de programare succesive de după anul 2000, au reflectat adaptarea FSE la extinderea Uniunii Europene și la Strategia Europeană pentru Ocuparea Forței de Muncă (Alegre, 2013). După pandemia de COVID-19, a fost creat FSE+, ca o combinație de patru instrumente de finanțare (Fondul social european, Fondul de ajutor european, destinat persoanelor defavorizate, Inițiativa privind ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor și Programul european pentru ocuparea forței de muncă și inovare socială), cu scopul de a spijini coeziunea economică, socială și teritorială (Comisia Europeană, 2021).

Fondul Social European urmărește realizarea unui set complex de obiective strategice, care s-au consolidat și diversificat pe parcursul evoluției sale istorice. Obiectivele principale ale FSE vizează creșterea adaptabilității forței de muncă și a întreprinderilor, îmbunătățirea accesului pe piața muncii, prevenirea șomajului și prelungirea vieții active. Promovarea ocupării forței de muncă, incluziunea socială, educația și formarea profesională, adaptarea lucrătorilor și a întreprinderilor, consolidarea capacității administrative și o administrație publică eficientă reprezintă pilonii FSE care sprijină politica de coeziune a Uniunii Europene (Daróczy et al., 2017; Cace et al., 2012; Lambru & Petrescu, 2012).

Mecanismele de finanțare ale Fondului Social European se bazează pe un sistem complex de cofinanțare, alocare și implementare, care implică multiple niveluri de guvernanță și respectarea unor principii stricte de management financiar. Alocarea geografică și criteriile de eligibilitate sunt determinate de principiul concentrării, care direcționează resursele către regiunile și obiectivele cu nevoi mai mari (Alegre, 2013).

G

Genetica socială

Tomulescu Ioana Mihaela

În ultimele decenii, dihotomia tradițională dintre „natură” (*nature*) și „educație” (*nurture*) a fost înlocuită de o paradigmă integratoare: genetica socială sau sociogenomica. Această disciplină emergentă studiază mecanismele moleculare prin care mediul social influențează expresia genelor și modul în care variația genetică modelează comportamentele umane (Slavich et al., 2023).

Genetica socială (sau sociogenomica) este definită ca fiind studiul bazei moleculare a interacțiunilor sociale și al modului în care mediul social influențează expresia genelor. Spre deosebire de genetica clasică, aceasta nu consideră genomul ca fiind un set de instrucțiuni statice, ci un „sistem adaptativ capabil să își modifice starea funcțională ca răspuns la influențele externe” (Slavich et al., 2023).

Termenul de sociogenomică a fost introdus pentru prima dată de Gene Robinson (2004) pentru a descrie baza genetică a vieții sociale la insecte. Ulterior, conceptul a fost transpus în studiul speciei umane prin contribuțiile fundamentale ale cercetătorilor George Slavich și Steven Cole. Aceștia au pus bazele „genomicii sociale umane”, definind modul în care experiențele psihosociale sunt traduse în semnale biologice prin procesul de transducție a semnalului social (Slavich & Cole, 2013; Slavich et al., 2023).

Obiectul de studiu și mecanismele moleculare. Genetica socială se ocupă cu analiza modului în care stresul, izolarea sau statutul socioeconomic modifică

transcriptomul (totalitatea genelor exprimate). Un concept central în acest domeniu este *Răspunsul Transcriptional Conservat la Adversitate* (CTRA). Conform lui Slavich și Irwin (2014) și Slavich et al. (2023), persoanele expuse la adversitate socială cronică prezintă o activare accentuată a genelor pro-inflamatorii și o suprimare a genelor implicate în răspunsul antiviral. Totodată, domeniul identifică mecanismele prin care experiențele sociale (ex.: singurătatea, excluderea, statutul socioeconomic) „pătrund sub piele”.

Cercetările recente se concentrează pe modul în care creierul percepe o amenințare socială și trimite semnale chimice care modifică activitatea celulelor imunitare (Slavich et al., 2023). De asemenea, se concentrează pe modul în care factorii de mediu adaugă „etichete” chimice pe ADN (metilare), fără a schimba secvența genetică, dar modificând accesibilitatea genelor. Aceste modificări pot fi atât de profunde încât influențează ritmul de îmbătrânire celulară, un fenomen demonstrat recent prin corelația dintre izolarea socială și degradarea biologică prematură (Xiong et al., 2023). Genetica socială urmărește și răspunsul transcriptional conservat la adversitate (CTRA), acesta fiind „amprenta” genetică a suferinței sociale. Persoanele supuse adversității prezintă o creștere a expresiei genelor pro-inflamatorii și o scădere a celor responsabile de apărarea antivirală (Slavich et al., 2023). Nu în ultimul rând, acest domeniu studiază scorurile poligenice în științele sociale, acestea utilizându-se pentru a prezice rezultate precum succesul educațional sau mobilitatea socială, prin însumarea variantelor genetice mici dintr-un individ. Totuși, cercetările subliniază că aceste scoruri nu sunt „destin”, ci sunt puternic influențate de oportunitățile oferite de mediu (Okbay et al., 2023).

Aplicațiile geneticii sociale sunt vaste și transformatoare. Ea permite identificarea mecanismelor prin care inegalitatea socială se „înscrie” în biologie, oferind date obiective pentru politici de reducere a disparităților de sănătate. De exemplu, s-a demonstrat că stresul social cronic activează genele pro-inflamatorii, crescând riscul de boli cardiovasculare și cancer (Slavich et al., 2023). Utilizarea scorurilor poligenice (PGS) permite cercetătorilor să înțeleagă cum contextul social poate media succesul educațional sau mobilitatea socială, tratând genomul ca pe o variabilă socială activă (Kaplan, 2024). Totodată, ajută la evaluarea eficacității programelor sociale. Dacă o intervenție (de exemplu: mentoratul pentru tineri dezavantajați) este de succes, aceasta ar trebui să se reflecte în reducerea markerilor genetici ai stresului (Marie-Mitchell & Cole, 2022). O aplicație revoluționară a geneticii

sociale constă în capacitatea de a măsura succesul intervențiilor psihosociale la nivel molecular. Cercetările recente indică faptul că indivizii cu o activitate crescută a căii de semnalizare CREB (un marker al stresului social) pot fi mai receptivi la intervenții care pun accent pe suportul social, sugerând că genomica poate fi utilizată ca un „scor de siguranță socială” pentru a prezice succesul programelor de asistență (Slavich, 2022; Milko & Berg, 2023; Scatà et al., 2023). Mai mult, atenuarea efectelor experiențelor adverse din copilărie prin intervenții timpurii este acum considerată o prioritate globală pentru a preveni dinamica transcripțională pro-inflamatorie pe termen lung (Slavich et al., 2023).

Deși promite o înțelegere profundă a naturii umane, genetica socială ridică provocări etice majore. Există riscul ca datele genetice să fie utilizate pentru stigmatizarea grupurilor vulnerabile sau pentru a justifica inegalitățile existente. Din acest motiv, forurile academice subliniază necesitatea utilizării acestor informații exclusiv pentru a îmbunătăți oportunitățile sociale și nu pentru a promova un nou tip de determinism biologic. Prin recunoașterea faptului că experiența socială este un regulator fundamental al genomului, această disciplină oferă argumente științifice irefutabile pentru investiția în medii sociale sănătoase, echitabile și suportive.

Grupurile sociale

Dărăbăneanu Dragoș

Un grup este o entitate socială compusă din două sau mai multe persoane care interacționează între ele, împărtășesc un sentiment de identitate și sunt legate de un scop sau un obiectiv comun. Aceste grupuri sociale pot varia de la cele intime și la scară mică, cum ar fi familiile, la structuri mai mari și mai complexe, cum ar fi organizațiile sau comunitățile. Studiul grupurilor în sociologie oferă o perspectivă asupra comportamentului social uman, a dinamicii și a influenței proceselor colective asupra indivizilor din cadrul societății (Encyclopedia, 2024).

Folosit în sens restrâns, termenul denotă un număr de indivizi definiți prin criterii informale sau formale de apartenență, care au un sentiment comun de identitate sau sunt legați de modele relativ stabile de interacțiune socială.

Prin referirea la o asociere reală, aceste două ultime caracteristici disting grupul de agregate sau categorii sociale create de persoane din afară (cum ar fi, de exemplu, când un sociolog scrie despre „bărbați” sau „medici stagiați”). Mai frecvent, termenul este utilizat ca termen universal pentru orice grup – real sau abstract – de persoane (Bruce, 2006).

Elementele componente ale grupurilor sociale sunt: *membri* (trăsăturile acestora, principiile care definesc identitatea și continuitatea grupului); *formele de organizare* (formală sau informală – adică o ierarhie a sarcinilor grupului și a funcțiilor membrilor lor); *elemente care mențin sudura internă a grupului* (instituții, sisteme de control social); *mijloacele și instituțiile care reglementează contactele* (interacțiunile reciproce și relațiile cu membrii altor grupuri); *elementele materiale, simbolurile și valorile* (care reprezintă baza materială a existenței și integralității grupului); *principiul specificității* (trăsături simbolice și ideologice care diferențiază un grup social de altul) (Szczepański & Mareș, 1972).

Delimitarea grupurilor sociale este una dintre cele mai importante abilități profesionale în domeniul sociologiei, având un rol determinant și în alte domenii ale socio-umanului. S-a impus astfel o tipologizare a grupurilor sociale, în legătură cu care prezentăm următoarele:

În funcție de conținutul și rolul lor, distingem între *grupurile primare* „primary group” care se caracterizează prin relații de tipul „face to face” care se stabilesc între membrii săi. Relațiile sunt calde, personale, umane și sunt fundamentale în formarea naturii sociale a indivizilor; *grupurile secundare* care se definesc prin relații reci, impersonale, contractuale, formale, au un caracter mai puțin personal sau chiar impersonal, sunt lipsite de intimitate și afecțiune; membrii lor întrețin relații reci, impersonale, contractuale, formale (Cooley, 1998).

După gradul de instituționalizare a relațiilor dintre membrii avem: *grupuri formale* care se constituie din necesități obiective legate de un anumit scop (ex .organizațiile muncii în anumite întreprinderi). Organizarea ierarhică este, de asemenea, înscrisă în acte instituționale. Liderii lor sunt aleși potrivit unor reglementări statutare; *grupurile neformale (informale)* care se dezvoltă și funcționează paralel cu cele formale. Uneori se suprapun celor formale, în sensul că nu stânenesc activitatea instituționalizată, alteori dimpotrivă intră în conflict cu aceasta (Dow, 1988).

Grupul de referință sunt grupuri sociale (reale sau imaginare) pe care indivizii le folosesc ca standard pentru a-și evalua propriile atitudini, valori, comportamente și credințe. Acestea funcționează ca modele, influențând aspirațiile și normele persoanei, indiferent dacă aceasta face parte sau nu din acel grup (Merton, 1968). Spre deosebire de grupul de referință, *grupul de apartenență* este grupul din care individul face parte în mod real (familie, grup instituționalizat, profesie etc.).

Grupurile de presiune, denumite și grupuri de interese, sunt asociații organizate de persoane care au ca scop influențarea guvernelor sau a altor agenții puternice în anumite chestiuni, folosind de cele mai multe ori ca instrumente de acțiune, opinia publică și politicile publice. Un exemplu clasic de grup de presiune este sindicatul.

Conceptele de *in-groups* și *out-groups* sunt esențiale pentru înțelegerea dinamicii sociale. Grupurile sociale față de care indivizii simt un sentiment de apartenență se numesc *in-group* și cele față de care percep excluderea, *out-group* (Tajfel, 1981). Echipele sportive, afilierile politice sau chiar asociațiile culturale pot servi drept exemple de in-grupuri, promovând un sentiment de solidaritate între membrii lor. Dimpotrivă, indivizii îi pot identifica pe alții ca făcând parte dintr-un out-grup pe baza unor factori precum naționalitatea, etnia sau opinii politice opuse etc.

Guvernanța multinivel

Brihan Alina-Carmen

Statele membre ale Uniunii Europene – al căror număr a crescut, în cei peste 70 de ani, de la șase – în anii '50, la 27 – în prezent, au convenit, periodic, să transfere autoritatea lor din anumite domenii de politici, către nivelul UE, astfel încât Uniunea Europeană a ajuns să fie, astăzi, mai puțin decât un stat, dar mai mult decât o organizație internațională tradițională (Pollack et al., 2020, p. 4), și care este capabilă să adopte și să implementeze politici cu impact asupra statelor membre. De-a lungul timpului, diferite teorii ale integrării europene – precum neofuncționalismul, interguvernamentalismul, interguvernamentalismul liberal, „noul instituționalism”, constructivismul, postfuncționalismul, teoria guvernanței, etc. au abordat subiectul procesului

decizional în Uniunea Europeană, și s-au referit la aspecte precum: distribuția autorității între UE și statele membre, rolurile instituțiilor UE, modurile de participare ale actorilor sociali, sau resursele necesare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât instituțiile UE acționează diferit în domenii de politici diferite.

Gary Marks (1992, 1993) este cel care a folosit, pentru prima dată, sintagma de „guvernanță multinivel” cu referire la politica regională a UE, și tot el este cel care, ulterior, a dezvoltat conceptul în vederea aplicării sale mai largi la procesul decizional al UE, precum și în alte domenii de politici (Bache & Flinders, 2004, p. 2; Tortola, 2017, pp. 235-236; Panke & Stapel, 2024, p. 417; Sajida, 2025, pp. 14-15). Astfel, potrivit lui Marks, guvernanța multinivel are atât dimensiuni verticale, cât și orizontale, și, în timp ce termenul „multinivel” se referă la interdependența sporită a autorităților publice care operează la diferite niveluri teritoriale, cel de „guvernanță” semnalează interdependența crescândă dintre autoritățile publice și actorii neguvernamentali de la diverse niveluri teritoriale (Maggetti & Trein, 2018, p. 356). Dacă în dezbateră dintre neofuncionaliști și interguvernamentaliști doar două niveluri teritoriale – național și supranațional – făceau obiectul analizei, Marks a susținut că actorii subnaționali deveneau din ce în ce mai influenți în procesul decizional, ceea ce a făcut ca procesul decizional al Comunității Europene să poată fi descris drept unul multinivel (Bache & Flinders, 2004, p. 3).

Prin urmare, începând cu anii '90, tot mai mulți autori au afirmat: caracterul unic de guvernanță multinivel al Uniunii Europene (Marks et al., 1996, pp. 341-378); faptul că o guvernanță dincolo de stat nu înseamnă, în mod obligatoriu, o guvernanță deasupra statului; dar și faptul că UE nu este o reproducere a proceselor și politicilor care au format, anterior, statul – națiune (Schmitter, 1996), ci o rețea de instituții de reglementare națională și supranațională, ținute împreună de valori împărtășite și de un proces decizional comun (Majone, 1996, p. 217). Cu toate acestea, ei precizau că Uniunea Europeană posedă și caracteristicile clasice ale unui sistem politic: reguli formale pentru procesul decizional comun, rezultate de politici și mobilizarea cetățenilor (Hix, 1998, pp. 41-42).

În condițiile în care „guvernanța” UE presupune aspecte ale „guvernării”, se poate considera că guvernanța multinivel a UE include statele naționale într-un sistem cuprinzător, în timp ce sistemele politice, economice și legislative

naționale continuă să existe (Jachtenfuchs, 1997, p. 40). Însă, deși existența paralelă a „guvernanței” și „guvernării” a dat naștere unor conflicte între logici de acțiune diferite, unii autori consideră că aceste conflicte pot să conducă la consolidarea treptată a logicii „guvernanței” cu privire la „guvernarea” în UE (Benz & Papadopoulos, 2006, p. 15; Bran et al., 2019, p. 67).

Caracterul multinivel al guvernanței Uniunii Europene justifică interesul autorilor cu privire la analizarea rolurilor actorilor naționali, ai celor supranaționali și ai celor subnaționali (Ion, 2013, p. 107). În ceea ce privește rolul actorilor naționali, se afirmă că aceștia sunt cei mai semnificativi actori în procesul decizional european; competențele decizionale sunt împărțite de actori care includ nu doar nivelul statal, ci se situează și dincolo de sau dedesubtul acestuia, motiv pentru care numai rareori deciziile finale reprezintă doar cel mai mic numitor comun al statelor; percepția asupra suveranității naționale este „diluată” prin interacțiunea dintre instituțiile naționale și cele supranaționale. Referitor la actorii supranaționali, se consideră că aceștia au un rol tot mai semnificativ și o independență care le asigură, în anumite cazuri, exercitarea unei influențe asupra procesului decizional european mai mari decât cea a statelor – națiuni. Datorită reconsiderării nivelurilor politice, sub aspectul interdependenței, și nu al ierarhiei acestora, activitatea actorilor subnaționali este recunoscută indiferent de nivelul decizional analizat (național, supranațional, transnațional).

UE are un sistem instituțional comun și specific care articulează și face funcționale instituțiile prin intermediul cărora se aplică politicile comune și se ating obiectivele UE, în limitele de acțiune stabilite prin tratate, iar instituțiile europene nu se conformează unei separații clasice a atribuțiilor între legislativ, executiv și judecătoresc și nici nu se suprapun instituțiilor naționale, încât să creeze confuzii între nivelele de competență și de putere (Ispas, 2012, pp. 54-55). UE are un sistem instituțional comun și specific care articulează și face funcționale instituțiile prin intermediul cărora se aplică politicile comune și se ating obiectivele UE, în limitele de acțiune stabilite prin tratate.

În cadrul procesului decizional european, Consiliul European definește direcția politică generală și prioritățile UE, însă nu exercită funcții legislative (art. 15 TUE). Comisia Europeană (promovează interesul general al Uniunii

și veghează la îndeplinirea obiectivelor acesteia) este cea care propune, în general, proiecte legislative noi (art. 17 TUE), iar Parlamentul European (art. 14 TUE) (reunește reprezentanții cetățenilor statelor membre din Uniunea Europeană, fiind aleși în mod direct de către aceștia) și Consiliul UE (art. 16 TUE) (reprezintă voința statelor care compun Uniunea Europeană) le adoptă.

Unii autori au afirmat că guvernanța multinivel acordă, de asemenea, asistență în ceea ce privește înțelegerea contextului în care competențele sunt transferate în sus – spre organizațiile supra-naționale, în lateral – spre actori cvasi-autonomi, și în jos – spre autoritățile sub-naționale, dar și cu privire la ilustrarea relațiilor din cadrul și între diferitele niveluri de guvernare și guvernanță – prin intermediul principiului parteneriatului (Potluka & Liddle, 2014, p. 1436; Maggetti & Trein, 2018, p. 356), precum și prin cele ale subsidiarității și proporționalității (Bran et al., 2019, p. 66). În literatura de specialitate, provocarea de cercetare o reprezintă identificarea gradului în care principiul parteneriatului îmbunătățește implementarea politicilor publice (Potluka & Liddle, 2014, p. 1438). Guvernanța multinivel poate fi văzută și interpretată ca un sistem continuu de negociere între diferite niveluri de guvernare și prezintă modalitățile în care guvernele supranaționale, naționale, regionale și locale sunt implicate în rețelele de politici publice (Bran et al., 2019, pp. 66-67).

Definițiile date guvernanței multinivel au în comun faptul că aceasta descrie un model de guvernare care pune accentul nu pe structură, ci pe proces și pe rezultate; de asemenea, autoritatea politică cunoaște o acțiune de restructurare, relațiile dintre instituțiile de la diferite niveluri de guvernare fiind considerate ca fluide, negociate și definite contextual (Daniell & Kay, 2017, pp. 4-6). Deși statul rămâne actorul cel mai important, guvernanța multinivel se bazează pe recunoașterea tot mai accentuată a mai multor tipuri de actori și a mai multor niveluri decizionale ale procesului decizional, a multiplicării numărului și tipurilor de rețele decizionale prin intermediul cărora actorii interacționează, a modificărilor suferite de concepțiile tradiționale asupra statului – care încearcă să protejeze și, în anumite cazuri, să întărească autonomia statală, a unui nou înțeles a răspunderii democratice. Prin urmare, statul contemporan european este confruntat cu presiuni tot mai mari de a se reinventa și de a dezvolta noi strategii. Astfel, conceptul de guvernanță multinivel se referă, totodată, la schimbarea

modurilor de guvernare și a locului statului – națiune într-o lume post – Westfalică (Miroiu & Ungureanu, 2006, pp. 19-20).

Datorită importanței și caracterului original al UE, este importantă cunoașterea modului în care politicile UE sunt formulate, dar și modul în care interacționează procesele decizionale din UE cu cele din statele membre. Guvernanța multinivel promovează guvernarea democratică, responsabilitatea și legitimitatea în elaborarea politicilor prin intermediul diferitelor părți interesate, de la administrațiile locale la organizațiile nonguvernamentale (Sajida, 2025).

Europenizarea este cea care surprinde impactul politicii și al politicilor europene asupra statelor membre, dar și redefinirea, de către statele membre, a intereselor și comportamentului lor în funcție de normele, provocările și logica calității de membru al UE (Auel, 2005, p. 305). Procesul de formulare a politicilor europene este considerat a fi unul pe mai multe niveluri (european, național, regional, local), el presupunând, totodată, și interacțiunea dintre diferiți actori, publici și privați. Impactul, însă, la nivel național, al politicilor europene depinde de compatibilitatea instituțională dintre cerințele politicilor europene și aranjamentele administrative naționale (Knill, 2003, p. 42; Pollack et al., 2020, pp. 37-38).

Politica de coeziune, pe care unii autori o consideră ca fiind cazul paradigmatic al guvernanței multinivel a UE și în cadrul căreia principiul parteneriatului necesită interacțiuni verticale și orizontale între actorii guvernamentali și cei non-guvernamentali la nivel regional, național și al UE în ceea ce privește formularea și implementarea programelor și măsurilor specifice (Bachtler & Mendez, 2020, pp. 233-234), are ca obiectiv consolidarea coeziunii economice, sociale și teritoriale a UE (art. 174 TFUE) și reducerea disparităților dintre regiuni. Implementarea acestei politici are loc prin „managementul partajat” între Comisia Europeană, statele membre și autoritățile sub-naționale. Comisia Europeană are un rol-cheie în implementarea politicii de coeziune (aproabă programele strategice, monitorizează implementarea acestora, participă la pregătirea documentelor programatice și supraveghează implementarea și utilizarea fondurilor aprobate), iar legislația privind politica de coeziune și fondurile structurale este adoptată conform procedurii legislative ordinare, în care Parlamentul intervine pe poziție de egalitate cu Consiliul UE (art. 174-178 TFUE).

Guvernanța Uniunii Europene reprezintă, în consecință, cadrul instituțional, procedural și normativ prin care sunt elaborate, implementate și evaluate politicile publice europene. În ceea ce privește coeziunea socială, caracterul multinivel al guvernanței UE permite adaptarea politicilor de coeziune la specificul teritorial, dar generează, în același timp, provocări legate de coordonare, capacitate administrativă și coerență a intervențiilor. Coeziunea socială depinde, însă, în mod direct de capacitatea actorilor implicați de a coopera eficient în cadrul acestui sistem complex de guvernanță.

Indexul de Progres Social (IPS)

Chirodea Florentina

Indexul de Progres Social (IPS) este un instrument cuprinzător de măsurare a performanței sociale și de mediu a națiunilor, independent de indicatorii economici. Dezvoltat de organizația non-profit Social Progress Imperative, acest index evaluează capacitatea unei societăți de a satisface nevoile umane fundamentale ale cetățenilor săi, de a stabili fundamente pentru îmbunătățirea și menținerea calității vieții, și de a crea condiții pentru ca toți indivizii să își atingă potențialul maxim (Social Progress Imperative, 2026).

Spre deosebire de indicatori tradiționali, Indexul de Progres Social oferă o perspectivă complementară asupra bunăstării unei națiuni, fiind structurat pe următoarele trei dimensiuni fundamentale, fiecare cu patru componente specifice, în total 12 componente și peste 50 de indicatori (Social Progress Imperative, 2025; Porter, 2017):

1. nevoi umane de bază. Aceasta evaluează dacă o țară oferă supraviețuire și siguranță populației sale prin: nutriție și îngrijire medicală de bază (acces la nutriție adecvată, apă potabilă și servicii medicale primare); apă și sanitație (disponibilitatea apei curate și a facilităților sanitare); adăpost (acces la locuințe sigure și adecvate); siguranță personală (nivelul de securitate împotriva violenței și criminalității);
2. fundamente ale bunăstării. Această dimensiune măsoară dacă societatea oferă elementele constructive pentru îmbunătățirea calității vieții: acces la cunoștințe de bază (alfabetizare, educație primară și secundară); acces la

informație și comunicații (conectivitate la internet, telefonie mobilă și libertatea media); sănătate și bunăstare (speranța de viață, ratele de mortalitate și factorii de risc pentru sănătate); calitatea mediului (emisii de gaze cu efect de seră, biodiversitate și calitatea aerului);

3. oportunități. Această dimensiune evaluează gradul în care indivizii au libertatea de a-și realiza potențialul: drepturi personale (libertăți politice, libertatea de exprimare și drepturi de proprietate); libertate personală și alegere (libertatea de mișcare, religie și decizie personală); incluziune (nediscriminarea pe criterii de gen, etnie, religie sau orientare sexuală); acces la educație superioară (disponibilitatea și calitatea educației universitare).

Fiecare indicator este standardizat pe o scară de la 0 la 100, unde 100 reprezintă cea mai bună performanță posibilă. Scorurile componentelor sunt calculate ca medii ale indicatorilor relevanți, iar scorurile dimensiunilor sunt medii ale celor patru componente. Scorul final al Indexului de Progres Social este media celor trei dimensiuni. Metodologia exclude în mod deliberat indicatorii economici pentru a permite analiza relației dintre dezvoltarea economică și progresul social, oferind astfel perspective asupra eficienței cu care țările transformă creșterea economică în bunăstare socială reală (Social Progress Imperative, 2025, 2026).

IPS oferă guvernelor, organizațiilor internaționale și societății civile un instrument valoros pentru: evaluarea performanței naționale dincolo de indicatorii pur economici; identificarea priorităților în politicile publice prin evidențierea domeniilor cu performanță slabă; comparații internaționale riguroase și bazate pe date obiective; monitorizarea progresului în timp și evaluarea impactului politicilor implementate; promovarea responsabilității guvernamentale față de bunăstarea cetățenilor (Porter, 2017). Lansat inițial în 2013, Indexul de Progres Social acoperă în prezent peste 170 de țări, reprezentând peste 99% din populația mondială. Raportul anual oferă date actualizate și analize comparative, devenind un instrument de referință în evaluarea dezvoltării durabile și a performanței sociale la nivel global (Stern et al., 2018; Institute for Strategy and Competitiveness, 2024).

Influencer

Ungur-Brehoi Carmen

Prin „influencer” înțelegem, în general, o persoană sau (uneori) un element care are ca scop principal afectarea, determinarea, influențarea sau impactarea altor persoane. Parlamentul European adaugă că nu doar oamenii pot fi influenceri, ci și entitățile virtuale, care au o capacitate de acoperire peste medie. Termenul „influencer” este folosit frecvent în prezent, în special în mediul digital, cu sensul de persoană care a dobândit vizibilitate și recunoaștere printr-o activitate susținută pe platformele de socializare și care este capabilă să influențeze opiniile, atitudinile, comportamentele sau deciziile de cumpărare ale altora prin crearea și distribuirea de conținut online, în special cu scop comercial. Influencerii pot promova produse sau servicii în schimbul unor recompense financiare sau al unor beneficii nepecuniare (bunuri sau servicii oferite gratuit) și își pot folosi, de asemenea, platformele pentru a-și promova propriile oferte (oferte promoționale, numite „give-away”-uri). Cele mai folosite formate de conținut utilizate sunt poveștile (story-urile) online, video-urile (reel-urile), transmisiunile live și colaborările între platformele online.

Influencerii – denumiți și „creatori de conținut” sau „creatori digitali” – mențin, de regulă, o prezență activă pe platforme precum Instagram, TikTok, YouTube și X (fostul Twitter), unde atrag și implică un public numeros de urmăritori. Prin interacțiune constantă și producția continuă de conținut, aceștia formează comunități virtuale de utilizatori care pot dezvolta încredere în opiniile, valorile și recomandările lor. În ultimii ani, marketing-ul prin influenceri s-a extins considerabil, devenind o formă importantă de publicitate online și un domeniu de activitate creativ și profitabil pentru mulți influenceri (în majoritate cu vârsta sub 40 de ani).

Există mai multe clasificări ale influencerilor. În funcție de canalul media principal pe care îl utilizează, influencerii pot fi împărțiți în vlogger-i (adesea numiți YouTuber-i), blogger-i și, mai recent, podcast-eri.

Influencerii activează într-o gamă largă de domenii tematice, inclusiv călătorii, stil de viață, tehnologie și gadget-uri, frumusețe, modă, jocuri (gaming), domeniul auto, sănătate, alimentație și băuturi, parenting, fitness și wellness, educație, știință, muzică și afaceri. Alte arii de specializare includ fotografia, arta și designul, casa și grădina, cumpărăturile, familia și copiii,

activitățile în aer liber, cinematografia, literatura, blockchain-ul și criptomonedele, societatea și politica, mass-media, modelingul, divertismentul și sportul (Ungur-Brehoi, 2025).

În funcție de dimensiunea și natura comunităților lor, creatorii de conținut pot fi clasificați în patru categorii principale: mega-influenceri (sau creatori „eroi”), macro-influenceri, micro-influenceri și nano-influenceri. Mega-influencer-ii sunt figuri publice cu peste un milion de urmăritori proveniți din public diferit). Influența lor crescută se naște datorită statutului de celebritate mai degrabă decât din expertiza într-un anumit domeniu, iar o singură postare de-a lor poate genera un impact semnificativ în mediul online. Macro-influencerii au de regulă între 100.000 și un milion de urmăritori. Mulți provin din platformele online și sunt adesea ambasadori sau reprezentanți de brand în campanii de marketing. Vizibilitatea lor îi face foarte căutați, dar îi poate expune și la riscuri precum fraude de marketing. Micro-influencerii au comunități cuprinse între 10.000 și 100.000 de urmăritori. Ei sunt, în general, percepuți ca deținând cunoștințe solide, specifice, de nișă și mențin relații puternice, bazate pe încredere, cu publicul lor, prin conținut autentic, relevant și de calitate. Nano-influencerii au mai puțin de 10.000 de urmăritori și interacționează, de obicei, cu comunități restrânse și apropiate. Influența acestora se bazează pe interacțiune personală și implicare originală în cadrul rețelelor lor de zi cu zi.

Influența creatorilor digitali este asociată, în mod obișnuit, cu veridicitatea, cu familiaritatea cu care vorbesc despre domeniul abordat și prin prezentarea unui stil de viață atractiv sau inspirațional. Influencerii sunt utilizați deseori ca strategie de marketing pentru a crește vizibilitatea și notorietatea brandurilor, prin formate specifice mediului online, precum postări, story-uri, reel-uri, transmisiuni live și colaborări între platforme.

Marketing-ul prin influenceri a devenit o componentă importantă a economiei virtuale, permițând brand-urilor să ajungă la audiențe foarte bine țintite prin intermediul unor forme de promovare percepute ca fiind mai autentice decât publicitatea tradițională. Anumite categorii de consumatori – în special tinerii, persoanele cu un nivel mai scăzut de educație financiară sau cu venituri reduse și consumatorii orientați spre tendințe – sunt deosebit de receptive la acest tip de promovare. Extinderea rapidă a acestui sector a scos însă la iveală o serie de practici problematice și provocări ce necesită să fie reglementate în cadrul Uniunii Europene. Acestea includ lipsa destinației clare a intenției comerciale, mărirea artificială a influenței prin citre de urmăritori sau interacțiuni false, consolidarea unor standarde nerealiste,

promovarea unor produse dăunătoare sau ilegale, răspândirea unor afirmații înșelătoare și exploatarea influencerilor minori.

În 2024, Comisia Europeană și autoritățile naționale de protecție a consumatorilor din statele membre au verificat o parte dintre postările influencer-ilor și au concluzionat că există minusuri privind nerespectarea transparenței (în ceea ce privește relația comercială dintre influencer și brand-uri) și a normelor de protecție a consumatorilor. Comisia Europeană a indicat că practicile înșelătoare ale influencerilor vor fi abordate în viitorul act privind echitatea digitală din 2026, Parlamentul European și Consiliul urmând să joace roluri esențiale în conturarea cadrului propus. Deși legislația UE relevantă pentru marketing-ul prin influenceri există în domeniul protecției consumatorilor, al serviciilor digitale și al mass-mediei audiovizuale, normele rămân fragmentate, iar responsabilitățile actorilor din lanțul marketing-ului prin influencer-i nu sunt întotdeauna clar definite.

În replică, unele state membre au introdus deja legislație națională sau au emis ghiduri pentru a clarifica obligațiile legale ale influencer-ilor. Franța a devenit primul stat membru al UE care a adoptat o lege dedicată influencer-ilor, Legea nr. 2023-451 din iunie 2023, care urmărește să reglementeze influența comercială și să prevină abuzurile comise de influencerii care se adresează publicului francez. Până în prezent, legea a suferit mai multe modificări. La 30 aprilie 2024, Spania a adoptat Decretul regal nr. 444/2024, prin care influencer-ii cu notorietate ridicată – cei care obțin cel puțin 300.000 € anual sau au peste un milion de urmăritori și au publicat cel puțin 24 de videoclipuri în ultimul an – sunt integrați în cadrul normativ al comunicațiilor audiovizuale din Spania, având aceleași obligații ca și ceilalți furnizori de servicii media audiovideo. La 23 iulie 2025, Autoritatea de Reglementare în Comunicații din Italia (AGCOM) a emis orientări și un cod de conduită pentru influencer-ii din Italia care au cel puțin 500.000 de urmăritori sau peste un milion de vizualizări lunare. În Țările de Jos, există un Cod privind publicitatea pe rețelele sociale și marketing-ul prin influencer-i, care stabilește reguli clare pentru influencer-ii care primesc plăți sau alte beneficii pentru activități promoționale. Codul precizează modul în care conținutul comercial trebuie afișat pe diferite platforme, inclusiv platforme de partajare video, servicii de distribuire a fotografiilor și mesagerie, platforme de podcast și servicii de difuzare în flux continuu (streaming).

În majoritatea țărilor, influencer-ii joacă un rol din ce în ce mai important în modelarea dezbaterii publice. Acest fenomen este legat de o serie de aspecte îngrijorătoare privind noile forme de media, respectiv dependența tot mai

mare de rețelele sociale, platformele video și de agregare a conținutului online, a căror utilizare a crescut constant în ultimii ani. Pericolul major provine din faptul că politicienii populiști din întreaga lume ocolesc din ce în ce mai mult jurnalismul tradițional în favoarea unor canale ale noilor media partizane, favorabile, a unor personalități media și a influencer-ilor online, considerați printre cele mai mari amenințări la nivel global. Aceste canale au fost asociate cu amplificarea unor narațiuni înșelătoare sau false. Potrivit Raportului Digital News 2025 al Reuters Institute for the Study of Journalism, în Statele Unite, 22% dintre respondenți au declarat că au întâlnit știri sau comentarii provenind de la podcast-eri populari. Abordarea electorală recentă a lui Donald Trump s-a bazat în mare măsură pe influenceri și figuri din media alternativă, care au dobândit acces și vizibilitate în detrimentul unor instituții media tradiționale.

În Franța, tinerii creatori de conținut în ceea ce privesc știrile ajung la publicul sub 35 de ani prin materiale distribuite în principal pe YouTube și TikTok. Influenceri cu un profil similar sunt, de asemenea, foarte căutați în mai multe țări asiatice (inclusiv în Thailanda, unde exprimarea a fost adesea strict restricționată, însă în ultimii ani o nouă generație de influencer-i din social media, cu milioane de urmăritori, remodelează modul în care informația este consumată, făcând-o mai accesibilă și mai puțin formală). Reuters Institute menționează și cazul României și al alegerilor prezidențiale din 2024. Călin Georgescu și-a promovat campania prezidențială de extremă dreapta în principal prin podcast-uri și prin canale populare de TikTok, unde și-a prezentat pasiunea pentru judo alături de mesaje anti-UE și pro-ruse. Chiar dacă i s-a interzis participarea la alegerile reluate din mai 2025, Georgescu rămâne cel mai citat exemplu din știrile de pe rețelele sociale în rândul respondenților români.

Creatorii de conținut și influencer-ii (ne referim în principal la cei umani) duc știrile către un alt nivel, spre un format tot mai mult axat pe personalitatea creatorului, eclipsând instituțiile media tradiționale, care pot părea mai puțin relevante, mai puțin atractive și mai puțin autentice. Până în 2026, se estimează că aceste două forțe, împreună cu inteligența artificială generativă, vor pune și mai mult la încercare impactul noilor media. Efectul tot mai puternic al creatorilor de știri și al influencerilor generează noi provocări pentru editori: creatorii direcționează atenția publicului de la conținutul tradițional, iar talentele editoriale de top migrează către ecosistemul creatorilor, care oferă mai multă autonomie și câștiguri financiare mai mari ca în media tradițională.

Încredere socială

Dărbăneanu Dragoș

Încrederea socială este definită ca încrederea în ceilalți membri ai societății, care unește indivizii între ei și reflectă legăturile sociale. Încrederea socială funcționează atât ca mecanism social, cât și psihologic, legând preocuparea pentru mediul social de acțiunile concrete, prin modelarea felului în care indivizii interpretează informațiile, evaluează riscurile și decid dacă să participe la eforturile colective. (Duan et al., 2022). „Încrederea socială este încrederea că oamenii vor respecta normele sociale, care sunt reguli sociale recunoscute public, pe care cetățenii se așteaptă să le respecte toată lumea și consideră acest fapt ca fiind o problemă de ordin moral” (Vallier & Weber, 2021).

Există două perspective generale asupra originii încrederii sociale. Pe de o parte, încrederea socială poate fi descrisă ca o *dispoziție individuală* a personalității care se dezvoltă fie în copilărie, fie ca urmare a experiențelor pozitive cu ceilalți, fie ca urmare a unui statut social și economic ridicat. Conform acestei perspective, încrederea socială se schimbă foarte lent. În contrast, încrederea socială poate fi descrisă și ca *rezultat al mediului social* care se adaptează rapid la schimbările de mediu. Conform acestui punct de vedere, trăirea într-o societate democratică și bazată pe încredere încurajează dezvoltarea atitudinilor și comportamentelor bazate pe încredere (Breyer, 2015).

Studiile arată că încrederea socială determină semnificativ tendința indivizilor de a contribui la binele colectiv. Acesta este, de fapt, un fenomen

complex, care impune apariția unor manifestări la nivel individual, care nu ar exista în lipsa sentimentului de încredere socială. Manifestările individuale sunt legate de atenția și conștientizarea problemelor sociale, înțelegerea și interiorizarea acestora. De exemplu, în legătură cu reducerea consumului intern de energie în Europa, s-a demonstrat că încrederea socială exercită un efect puternic și semnificativ în contextul adoptării unor strategii de reducere a consumului individual de energie. Această relație reflectă ideea că persoanele care se simt integrate în comunitățile lor și îi percep pe ceilalți ca fiind demni de încredere sunt mai predispuse să adopte norme de cooperare și să acționeze în moduri care produc beneficii colective (Caferra et al., 2021).

De asemenea, încrederea socială reduce tendințele de impostură și promovează acțiunile voluntare prin sporirea empatiei, a responsabilității sociale și a credinței în eficacitatea colectivă. În ansamblu, aceste studii subliniază faptul că comportamentul pro-comunitar prosperă în medii sociale în care predomină încrederea reciprocă și normele comune de cooperare. Consolidarea încrederii orizontale în cadrul comunităților poate, prin urmare, amplifica bazele sociale ale durabilității, încurajând indivizii să-și alinieze comportamentul personal la obiectivele colective (Irwin & Berigan, 2013).

Consecințele încrederii sociale

Acest topic este menit să releve cititorului miza pe care o reprezintă încrederea socială în funcționarea și evoluția mediilor sociale. Welch ne propune perspectiva a trei zone care determină progresul și bunăstarea unui mediu social: nivelul individual, nivelul de grup sau comunitate și nivelul organizațional (Welch et al., 2005).

Nivelul individual (încredere în propriile puteri). Psihologii susțin că rădăcinile încrederii își au originea în socializarea din prima copilărie și în legătura dintre părinte și copil. Ei consideră încrederea ca fiind o dispoziție care evoluează în timp. Erikson, în cele șapte etape ale dezvoltării umane, observă că sugarul dezvoltă un sentiment de încredere în sine și în lumea exterioară, prin relații consecvente și de încredere cu un părinte, cel mai adesea mama. El concluzionează că „mamele creează un sentiment de încredere în copiii lor prin acel tip de îngrijire care combină grija sensibilă față de nevoile individuale ale copilului cu un sentiment formal de încredere

personală” (Erikson 1963). Sociologii tratează încrederea socială ca un element al capitalului social. Acesta din urmă este constituit prin relațiile dintre indivizi și denotă bunurile sau beneficiile care circulă prin rețelele de actori conectați și interdependenți (de exemplu, informații, resurse materiale, sprijin social, statut). Sursele capitalului social includ familia, prietenii, vecinii, organizațiile voluntare, colegii și colegii de muncă. Încrederea a fost invocată de sociologi ca mediator al relațiilor sociale (Coleman, 1988).

Nivelul de grup sau comunitate (încredere în grupul de apartenență și comunitate)

Sociologii atrag atenția asupra faptului că un factor cheie care influențează formarea încrederii este specificul organizării sociale. Robert Putnam susține că în structurile sociale de mici dimensiuni, precum familia și comunitatea mică, este mai ușor să se dezvolte încrederea. În schimb, în formele de organizare umană de mari dimensiuni, precum orașele, este mai dificil să se dezvolte și să se mențină încrederea. Pe de altă parte sunt multe alte caracteristici sociale care influențează încrederea. De exemplu, conform studiilor realizate de Rice și Steele, cu cât nivelul de diversitate etnică dintr-o comunitate este mai ridicat, cu atât nivelul de încredere este mai scăzut (Welch et al., 2005).

Nivelul societal (încredere în societate ca ansamblu)

Fukuyama susține că societățile cu un nivel ridicat de încredere sunt și cele mai performante din punct de vedere economic. Nivelurile ridicate de încredere în societate sunt asociate cu bunăstarea națională, prosperitatea economică și costuri de tranzacție reduse în schimburile economice. Societățile cu un nivel ridicat de încredere generează, de asemenea, rezultate sociale pozitive, cum ar fi reducerea necesității de a recurge la procese judiciare și o mai mare toleranță între oameni. În astfel de societăți este de asemenea mai ușor să se rezolve problemele colective (Fukuyama, 1995; Welch, 2005).

L

Loc de muncă

Drugaș Marius

Termenul „loc de muncă” provine din combinația substantivului „loc”, din latinescul *locus* (spațiu, poziție), și „muncă”, provenit din termenul de origine slavă *mōka*, cu sensul inițial de efort sau activitate dificilă. În limbajul modern, expresia desemnează spațiul social și organizațional în care o persoană desfășoară activități productive remunerate.

O definiție clasică, dar relevantă, consideră locul de muncă drept poziție ocupată de o persoană într-o organizație, caracterizată printr-un set standardizat de sarcini, responsabilități și relații de muncă (Hackman & Oldham, 1976). O altă definiție îl descrie ca un sistem de activități și condiții organizaționale în care individul își utilizează competențele pentru a produce bunuri sau servicii în schimbul unei recompense economice sau sociale (Demerouti et al., 2001).

Una dintre cele mai influente teorii cu privire la locul de muncă este teoria caracteristicilor postului (*Job Characteristics Theory*), propusă de Hackman și Oldham (1976). Aceasta susține că anumite caracteristici ale locului de muncă – varietatea abilităților, identitatea sarcinii, semnificația sarcinii, autonomia și feedbackul – influențează motivația internă, satisfacția și performanța angajaților. O a doua perspectivă majoră este modelul cerințe-resurse ale muncii (*Job Demands-Resources Model*), conform căruia fiecare loc de muncă implică atât cerințe (de exemplu presiune temporală, sarcini complexe), cât și resurse (de exemplu suport social, autonomie), iar

echilibrul dintre acestea influențează stresul, burnout-ul și implicarea în muncă (Demerouti et al., 2001).

Locurile de muncă pot fi clasificate după mai multe criterii. O clasificare frecventă este cea după natura activității: muncă manuală, muncă intelectuală și muncă mixtă (Johns, 1998). O altă clasificare se referă la tipul de relație contractuală: locuri de muncă permanente, temporare, part-time sau independente (Johns, 1998). În psihologia organizațională modernă se utilizează și clasificări bazate pe nivelul de autonomie, complexitatea sarcinilor sau gradul de digitalizare (Drugăș, 2011).

Conceptul de loc de muncă este central în psihologia organizațională, sociologia muncii, economie și politici publice. Studiarea locurilor de muncă permite analiza satisfacției profesionale, a motivației, a performanței și a sănătății ocupaționale. În contextul actual, marcat de digitalizare, inteligență artificială și muncă la distanță, conceptul capătă noi valențe. Apar forme de muncă flexibilă, *platform work* și telemuncă, care transformă modul în care indivizii își construiesc identitatea profesională și echilibrul dintre viața personală și cea profesională.

M

Management școlar

Florescu Cristina Maria

În contextul transformărilor socio-economice și culturale ale societății contemporane, instituțiile educaționale sunt supuse unor procese complexe de adaptare și modernizare. Aceste schimbări impun dezvoltarea unor forme eficiente de conducere și organizare a activităților educaționale. În acest sens, managementul școlar reprezintă un domeniu fundamental al științelor educației, având rolul de a asigura funcționarea eficientă a instituțiilor de învățământ și realizarea obiectivelor educaționale stabilite la nivel național și instituțional.

Managementul școlar integrează principii și metode specifice managementului general, aplicate în contextul particular al organizațiilor educaționale. Prin intermediul acestuia sunt coordonate resursele umane, materiale, financiare și informaționale ale instituției, în vederea optimizării procesului de predare-învățare și a dezvoltării organizaționale a școlii (Bush, 2011). Analiza conceptului de management școlar implică examinarea originii termenului, a principalelor definiții teoretice și a rolului său în cadrul sistemului educațional.

Sintagma „*management școlar*” este alcătuită din doi termeni – *management* și *școlar* – ale căror origini etimologice și evoluții semantice provin din tradiții lingvistice diferite, dar care converg în domeniul științelor educației.

Termenul *management* provine din limba engleză (*management*), fiind derivat din verbul *to manage*, care înseamnă „a conduce”, „a administra” sau „a

organiza". Originea sa poate fi urmărită până la termenul italian *maneggiare*, care desemna inițial acțiunea de „a mânui” sau „a controla”, în special în contextul dresajului cailor. Acest termen derivă, la rândul său, din latinescul *manus*, cu sensul de „mână” (Merriam-Webster, 2023). În evoluția semantică, noțiunea a trecut de la ideea de manipulare fizică la cea de *control, coordonare și conducere a activităților organizaționale*. În literatura de specialitate, managementul este definit ca un proces complex care implică planificarea, organizarea, coordonarea, conducerea și controlul resurselor pentru atingerea obiectivelor unei organizații (Fayol, 1949; Drucker, 2007).

Termenul *școlar* provine din substantivul *școală*, care își are originea în latinescul *schola*, derivat din grecescul *scholē* (σχολή). În limba greacă veche, *scholē* desemna inițial „timp liber” dedicat activităților intelectuale și reflecției, sens care ulterior s-a extins pentru a desemna locul sau instituția în care se desfășoară activități de învățare (Harper, 2023). În limba română, adjectivul *școlar* se referă la tot ceea ce aparține domeniului educației instituționalizate sau activităților desfășurate în cadrul școlii.

Prin urmare, din punct de vedere conceptual, *managementul școlar* reprezintă aplicarea principiilor generale ale managementului în domeniul educației. Acesta poate fi definit ca „ansamblul proceselor de planificare, organizare, coordonare, conducere și evaluare a activităților din cadrul instituțiilor de învățământ, în vederea realizării obiectivelor educaționale” (Bush, 2011, pp. 21-27). Managementul școlar vizează atât administrarea resurselor umane, materiale și financiare, cât și coordonarea procesului instructiv-educativ și dezvoltarea organizațională a școlii.

Astfel, expresia „management școlar” reflectă integrarea unui concept managerial modern în domeniul educațional, desemnând sistemul de conducere și organizare a instituțiilor de învățământ în conformitate cu obiectivele pedagogice și sociale ale educației.

În literatura de specialitate, managementul școlar este definit din perspective variate, în funcție de orientarea teoretică a autorilor și de contextul educațional analizat. În sens larg, managementul școlar poate fi înțeles ca procesul de conducere și organizare a activităților educaționale în vederea realizării obiectivelor instituționale și a finalităților sistemului de învățământ.

Potrivit lui Iucu (2006), managementul educațional reprezintă ansamblul proceselor și relațiilor de conducere prin care sunt planificate, organizate,

coordonate și evaluate activitățile desfășurate în cadrul instituțiilor de învățământ. Această perspectivă evidențiază dimensiunea sistemică a managementului educațional și interdependența dintre diferitele componente ale organizației școlare.

Bush (2011) consideră că managementul educațional implică utilizarea eficientă a resurselor organizaționale pentru a crea condițiile necesare realizării procesului educațional. În această abordare, accentul este pus pe rolul liderilor educaționali în coordonarea activităților și în dezvoltarea instituțională a școlii.

De asemenea, Everard, Morris și Wilson (2004) definesc managementul școlar ca procesul prin care conducerea unei instituții educaționale organizează și coordonează resursele disponibile pentru a asigura funcționarea eficientă a școlii și atingerea obiectivelor educaționale.

Din perspectiva caracteristicilor și dimensiunile managementului școlar acesta presupune realizarea unor funcții manageriale specifice, adaptate particularităților organizațiilor educaționale. Printre principalele funcții ale managementului școlar se numără planificarea, organizarea, coordonarea, controlul și evaluarea activităților educaționale (Florescu, 2016, pp. 41-55).

Planificarea reprezintă procesul de stabilire a obiectivelor instituționale și de elaborare a strategiilor necesare pentru atingerea acestora. În cadrul instituțiilor de învățământ, planificarea include elaborarea planurilor de dezvoltare instituțională, a programelor educaționale și a strategiilor de îmbunătățire a calității educației.

Organizarea presupune structurarea activităților și distribuirea responsabilităților între membrii organizației școlare. Aceasta implică stabilirea unor relații funcționale între diferitele compartimente ale instituției și definirea rolurilor personalului didactic și administrativ.

Coordonarea se referă la armonizarea activităților desfășurate în cadrul instituției, în vederea realizării obiectivelor comune. În acest sens, comunicarea eficientă și colaborarea între membrii organizației reprezintă elemente esențiale ale managementului școlar.

Controlul și evaluarea implică monitorizarea rezultatelor obținute și analiza eficienței activităților desfășurate. Aceste procese permit identificarea punctelor forte și a aspectelor care necesită îmbunătățiri în cadrul instituției educaționale.

În cadrul managementului școlar, un rol central îl are leadershipul educațional. Directorul instituției de învățământ nu este doar un administrator al resurselor, ci și un lider care facilitează dezvoltarea profesională a cadrelor didactice, stimulează inovarea pedagogică și promovează o cultură organizațională orientată spre performanță (Bush, 2011).

Din perspectiva utilității, managementul școlar are o importanță majoră pentru funcționarea eficientă a instituțiilor de învățământ și pentru dezvoltarea sistemului educațional. Prin aplicarea principiilor manageriale, instituțiile școlare pot asigura utilizarea optimă a resurselor disponibile și pot îmbunătăți calitatea procesului educațional.

Un management eficient contribuie la dezvoltarea unui climat organizațional favorabil învățării, la creșterea motivației cadrelor didactice și la îmbunătățirea performanțelor elevilor. De asemenea, managementul școlar facilitează implementarea reformelor educaționale și adaptarea instituțiilor de învățământ la cerințele societății contemporane (Everard et al., 2004).

În același timp, managementul școlar susține dezvoltarea relațiilor dintre instituția de învățământ și comunitatea locală. Colaborarea dintre școală, familie și comunitate reprezintă un factor esențial pentru creșterea calității educației și pentru integrarea socială a elevilor.

Sintetizând, putem spune că *managementul școlar* constituie un domeniu esențial al științelor educației, care vizează organizarea și conducerea eficientă a instituțiilor de învățământ. Analiza etimologiei termenului, a principalelor definiții teoretice și a dimensiunilor sale funcționale evidențiază complexitatea proceselor manageriale din mediul educațional.

Prin aplicarea unor practici manageriale eficiente, instituțiile școlare pot îmbunătăți calitatea actului educațional, pot optimiza utilizarea resurselor și pot contribui la dezvoltarea unei educații adaptate cerințelor societății contemporane. În acest context, managementul școlar devine un instrument fundamental pentru dezvoltarea și modernizarea sistemului educațional.

Management social

Florescu Cristina Maria

Etimologia termenului *management social* își are rădăcinile în necesitatea de a răspunde problemelor stringente cu care se confruntau marile orașe în secolul al XIX-lea, precum sărăcia extremă, lipsa locuințelor adecvate și problemele conexe de sănătate publică și ordine socială. În acest context, apariția conceptului reflectă nevoia de organizare și coordonare a resurselor sociale și instituționale pentru a gestiona colectiv probleme complexe și pentru a îmbunătăți calitatea vieții populației urbane (Wren & Bedeian, 2009; Carroll & Buchholtz, 2014).

Managementul social poate fi definit ca o formă specifică de organizare și conducere a colectivităților, instituțiilor publice și serviciilor sociale, care implică planificarea, coordonarea și controlul resurselor umane, materiale și informaționale pentru atingerea obiectivelor sociale stabilite (Drucker, 2008; Dobre, 2011). Conceptul derivă din principiile managementului economic, extinzându-le treptat în sfera socială, astfel încât să includă activități de reprezentare instituțională, delegare a autorității, stabilirea relațiilor interne și externe, recepționarea și transmiterea informațiilor, acțiuni de negociere și organizarea activităților culturale sau recreative (Dobre, 2011).

Utilitatea managementului social constă în eficientizarea activităților și resurselor din domeniul social, pentru a maximiza beneficiile oferite grupurilor și indivizilor aflați în dificultate. Printr-o bună practică managerială, se poate măsura impactul concret al intervențiilor sociale, cum ar fi creșterea numărului de beneficiari ajutați, eficientizarea serviciilor sociale sau prevenirea risipei de resurse. În lipsa unei concepții manageriale solide, activitățile sociale riscă să fie ineficiente, resursele pot fi irosite, iar efectele negative asupra grupurilor vulnerabile devin vizibile (Wren & Bedeian, 2009; Dobre, 2011). Astfel, managementul social combină cunoștințe teoretice, reguli de conduită, valori instituționale și abilități practice pentru a asigura organizarea și conducerea eficientă a activităților sociale, având un impact direct asupra calității vieții comunităților.

Management

Florescu Cristina Maria

Termenul „management” își are rădăcinile în cuvântul latin „manus” sau „manus agere”, care desemnează „mână” sau „a conduce cu mâna”, cu referire la manevrare ori manipulare. Din limba latină s-a format în limba italiană cuvântul „maneggio” în sens de utilizare a mâinii în dirijare sau conducere și de aici termenul a fost preluat în alte două limbi romanice, respectiv în franceză, sub forma „manège” și de aici în limba română, unde la început se referea la locul în care erau crescuți și antrenați caii. Termenul a fost preluat într-o limbă germanică, puternic influențată de franceză după 1066, sub forma verbului „to manage” cu sensul de a conduce. Termenul a evoluat în strânsă legătură cu dezvoltarea industrială din secolul al XIX-lea, deoarece transformările economice și extinderea producției au generat necesitatea unor concepții noi privind organizarea și conducerea eficientă a activităților. În acest context, dezvoltarea marilor întreprinderi și complexitatea tot mai mare a proceselor de producție au determinat apariția unor abordări teoretice menite să îmbunătățească coordonarea muncii și utilizarea resurselor (Drucker, 2008; Wren & Bedeian, 2009). Perioada aceasta este cunoscută în istoria managementului pentru contribuțiile preclasice la dezvoltarea ulterioară a teoriei managementului și pentru apariția unor concepte mai elaborate privind organizarea și conducerea organizațiilor. Contribuțiile preclasice aparțin lui Owen, Babbage și Towne. Acesta din urmă a subliniat necesitatea abordării managementului ca domeniu distinct de studiu și a pledat pentru dezvoltarea unor principii sistematice de conducere a întreprinderilor. După apelul formulat de Towne, termenul „management” a cunoscut o evoluție semantică semnificativă, îndepărtându-se treptat de sensurile sale inițiale legate de „mână”, de dirijarea cailor sau de conducerea atelajelor. Începând cu această perioadă, conceptul a început să fie asociat tot mai mult cu organizarea, coordonarea și conducerea activităților din cadrul organizațiilor, căpătând treptat semnificația modernă de administrare eficientă a resurselor și a proceselor economice. Prin urmare, etimologia termenului „management” își are originea în limba latină, însă în prezent sensul său este asociat în principal cu verbul englez „to manage”, care desemnează acțiunea de a conduce, organiza și administra activități sau resurse în cadrul unei organizații.

Pornind de la contribuțiile preclasice, preocupările pentru definirea și implementarea managementului ca știință au trecut, de-a lungul secolelor, prin câteva abordări pe care le amintim: școala clasică, școala comportistă, școala cantitativă și școala contemporană. Fiecare etapă a fost o abordare esențială în definirea și dezvoltarea managementului.

Taylor și Fayol sunt considerați piloni fundamentali ai managementului clasic, contribuțiile lor având un rol esențial în creșterea eficienței organizațiilor industriale la începutul secolului al XX-lea. Taylor, recunoscut drept „părintele managementului științific”, a pus accent pe optimizarea activităților la nivel operațional, concentrându-se asupra analizei timpilor și mișcărilor pentru a identifica metodele cele mai eficiente de realizare a sarcinilor de muncă (Taylor, 1911). Abordarea sa a avut un caracter predominant micro-organizațional, vizând îmbunătățirea productivității prin standardizarea procedurilor și specializarea muncii.

În contrast, Fayol, considerat „părintele teoriei administrative”, a abordat managementul dintr-o perspectivă macro-organizațională, concentrându-se asupra structurii și funcționării organizațiilor. Acesta a formulat funcțiile fundamentale ale managementului și a elaborat cele 14 principii generale ale administrării, care au stat la baza dezvoltării ulterioare a teoriei organizaționale și a practicilor manageriale moderne (Fayol, 1916/1949).

Managementul este definit astăzi ca un proces complex care presupune planificarea, organizarea, coordonarea și controlul resurselor umane, materiale și financiare ale unei organizații, în scopul realizării obiectivelor stabilite într-un mod eficient și eficace (Drucker, 2008; Robbins & Coulter, 2018). Prin intermediul managementului sunt stabilite direcțiile de acțiune ale organizației și sunt coordonate activitățile necesare pentru atingerea performanței organizaționale.

Utilitatea managementului se manifestă într-o gamă largă de domenii, deoarece orice tip de organizație sau activitate complexă necesită planificare și coordonare. Astfel, managementul este aplicat în domeniul economic și al afacerilor, în instituții publice, în educație, în sistemul medical, în organizații non-guvernamentale, precum și în sectorul cultural sau sportiv. În fiecare dintre aceste domenii, rolul managementului este de a asigura organizarea eficientă a activităților, utilizarea rațională a resurselor și atingerea obiectivelor stabilite de organizație (Wren & Bedeian, 2009).

În concluzie, evoluția gândirii manageriale evidențiază trecerea de la abordările clasice, care puneau accent pe dezvoltarea unei științe a managementului și pe eficientizarea metodelor de muncă, la perspectivele comportamentale, cantitative și contemporane, care integrează factorul uman, metodele științifice și analiza organizației ca sistem aflat în interacțiune cu mediul său. Această evoluție demonstrează caracterul interdisciplinar al managementului și necesitatea adaptării stilului managerial la contextul organizațional și la schimbările din mediul extern (Wren & Bedeian, 2009; Robbins & Coulter, 2018).

Managementul resurselor umane

Florescu Cristina Maria

Termenul *managementul resurselor umane* își are rădăcinile în evoluția conceptului de „forță de muncă”, folosit în mod tradițional pentru a desemna ansamblul aptitudinilor fizice și intelectuale ale angajaților, priviți mai degrabă ca elemente ale procesului de producție decât ca indivizi cu nevoi și comportamente specifice (Drucker, 2008; Robbins & Coulter, 2018). De-a lungul timpului, conceptul s-a extins și s-a îmbogățit, integrând ideea că fiecare angajat reprezintă o *resursă umană* distinctă, cu caracteristici proprii, al cărei potențial trebuie valorificat prin planificare, dezvoltare, evaluare și recompensare, în scopul atingerii obiectivelor organizaționale și îmbunătățirii performanței organizației (Armstrong, 2020).

Potrivit literaturii de specialitate, *managementul resurselor umane* este procesul de coordonare și dezvoltare a personalului unei instituții/ organizații, asigurând utilizarea eficientă a resurselor umane, respectarea legislației muncii și sprijinirea obiectivelor strategice prin planificare, consultanță și decizie la toate nivelurile (Panait, 2024).

Managementul resurselor umane reprezintă un proces strategic și integrat prin care organizațiile planifică, coordonează și dezvoltă resursele umane, pe baza competenței acestora, pentru a realiza obiectivele organizaționale și pentru a asigura o utilizare eficientă a capitalului uman. Acesta include recrutarea, selecția, instruirea și dezvoltarea angajaților, gestionarea performanței, motivarea personalului și asigurarea respectării legislației

muncii. Prin aplicarea principiilor managementului resurselor umane, organizațiile nu doar că fac eficientă productivitatea, ci contribuie și la crearea unui mediu de lucru adaptabil și stimulant (Dessler, 2020).

Utilitatea managementului resurselor umane este vizibilă în multiple domenii: în sectorul privat, public și în cadrul ONG-urilor unde contribuie la: creșterea competitivității și profitului, eficientizarea serviciilor și respectarea legislației, coordonarea și dezvoltarea resurselor umane pentru proiecte complexe și multidisciplinare. Astfel, managementul resurselor umane devine o prioritate pentru succesul și sustenabilitatea organizațională, prin faptul că oferă suport decizional și consultanță în întreaga piramidă de conducere (Armstrong, 2016).

Managementul resurselor umane reprezintă astfel un punct de pornire pentru performanța și adaptabilitatea organizațiilor în contextul schimbărilor economice, tehnologice și demografice. Asigurarea unei resurse umane calificate, motivate și pe bază de competențe este esențială pentru atingerea scopului organizațiilor. Procesele de recrutare, integrare, motivare și dezvoltare profesională trebuie să fie adaptate la valorile, aspirațiile și așteptările noilor generații de angajați, tratându-i ca parteneri ai organizației, nu doar ca executanți ai posturilor. În acest sens, organizarea ierarhiei pe merit și competență, aliniată cu responsabilitățile și promovarea profesională, devine un factor decisiv în atragerea și păstrarea personalului calificat (Armstrong, 2016; Dessler, 2020). Printr-un management performant al resurselor umane, organizațiile nu doar că își cresc competitivitatea, dar și reduc riscurile sociale și economice, consolidându-și reputația și capacitatea de inovare.

Modele sociale europene

Chirodea Florentina

Modelele sociale europene reprezintă configurații naționale recurente ale instituțiilor de protecție socială, reglementărilor pieței muncii și politicilor redistributive care modelează protecția socială a cetățenilor și dependența lor de piață (Starzec, 2009). Aceste modele sintetizează modul în care statele echilibrează rolul pieței, familiei și furnizării de servicii publice în domenii

precum pensiile, sănătatea, șomajul și politicile familiale (Esping-Andersen, 1990). Conceptul a fost formalizat în special de sociologul danez Gosta Esping-Andersen în 1990, care a propus 3 tipuri de modele de bunăstare. Ulterior, cercetătorii au extins această clasificare pentru a include o variantă mediteraneană/sudică, rezultând patru tipuri principale utilizate în cercetarea comparativă contemporană (Starzec, 2009; Kammer et al., 2012).

Modelul Nordic (Social-Democrat) este reprezentat de țări precum Danemarca, Suedia, Norvegia și Finlanda, se caracterizează prin: beneficii sociale universale furnizate de stat, accesibile tuturor cetățenilor; protecție socială extinsă care reduce dependența indivizilor de piață; programe intensive de formare și reintegrare profesională; servicii de îngrijire a copiilor și persoanelor vârstnice furnizate de stat; cele mai scăzute niveluri de inegalitate din Europa, combinate cu performanțe economice solide (Starzec, 2009; Poder & Kerem, 2011). Studiile empirice confirmă că statele social-democrate realizează atât redistribuire mai mare, cât și inegalitate mai scăzută în comparație cu regimurile liberale și sudice (Glatzer, 2019).

Modelul Continental (Conservator/Corporatist) specific Germaniei, Franței și Belgiei, are următoarele caracteristici: drepturile sociale sunt proporționale cu contribuțiile și statutul ocupațional; protecția socială este legată de statutul de angajat; sistemul menține diferențele de statut ocupațional; reglementări stricte ale pieței muncii, dar segmentare între „insideri” și „outsideri”; familia completează protecția socială publică. Acest model păstrează egalitatea moderată și statutul ocupațional, dar prezintă performanțe economice mixte (Starzec, 2009; Kammer et al., 2012).

Modelul Anglo-Saxon (Liberal) ilustrat de Regatul Unit și Irlanda, se distinge prin: ajutoare sociale condiționate de situația materială; dependență puternică de piață pentru protecție socială; reglementări minime, mobilitate ridicată; rol important al asigurărilor și serviciilor private; indicatori de creștere economică buni, dar inegalitate mai ridicată. Acest model prioritizează eficiența economică și creșterea, dar generează inegalități sociale mai pronunțate și ajutor social ținut pentru sărăcie (Sapir, 2006).

Modelul Mediteranean (Sudic/Familistic) caracteristic Italiei, Spaniei, Greciei și Portugaliei, dezvoltat conceptual de Maurizio Ferrera, prezintă: sisteme de protecție socială fragmentate și incomplete; cheltuieli sociale concentrate pe sistemele de pensii; responsabilitate familială extinsă pentru îngrijire și bunăstare; segmentare puternică între angajați protejați și cei care se găsesc

în condiții mai precare; protecție socială limitată cu rol familial dominant; risc mai ridicat de sărăcie în rândul grupurilor vulnerabile. Studiile arată că acest model prezintă performanțe mai slabe în ceea ce privește echitatea și protecția grupurilor vulnerabile (Ferrera, 1996).

Integrarea economică globală a impus presiuni asupra tuturor modelelor pentru reformarea piețelor muncii și a politicilor sociale. Cercetătorul André Sapir (2006) a analizat performanța comparativă, argumentând că sistemele nordice combină echitate și eficiență, în timp ce modelele continentale și mediteraneene se confruntă cu probleme de sustenabilitate (Sapir, 2006). De asemenea, creșterea proporției populației vârstnice și a nevoilor de îngrijire pe termen lung reprezintă o provocare majoră. Pandemia COVID-19 a expus vulnerabilitățile sistemelor de îngrijire, în special în țările cu infrastructuri slabe de îngrijire comunitară (Mathieu & Sterdyniak, 2008).

Alte analize comparative raportează tendințe de convergență și adoptare încrucișată a caracteristicilor politice între modele. De exemplu, flexibilizarea crescută a piețelor muncii în sistemele continentale și ținerea mai mare în sistemele anterior universale produc cazuri hibride și estompează tipologiile stricte (Poder & Kerem, 2011; Fux, 2008). Mai mult, extinderea UE a adăugat o mai mare variabilitate, prin faptul că unele state din Europa de Est se apropie de modelele existente, în timp ce altele formează un cluster distinct est-central sau se hibridizează în timp, complicând elaborarea politicilor europene uniforme (Schubert, 2009).

Multiculturalism

Secui Monica

Multiculturalismul desemnează o teorie și practică socială care are la bază ideea societății de tip mozaic, compusă din mai multe grupuri diverse cultural, în care fiecare grup are conștiința propriului specific și își menține identitatea, în același timp demonstrând o atitudine de recunoaștere și respect a unicității și caracterului distinct al altor grupuri. Accentul este plasat pe co-existența grupurilor unele alături de celelalte, conviețuirea lor într-un spațiu comun care le asigură egalitatea statutului social și accesului la putere (APA Dictionary of Psychology, Gavreliuc, 2011; Leong, 2000).

Etimologic, termenul derivă din combinarea cuvintelor *multi-* (Lat. *multus-*), *cultural* (Lat. *cultura*) și a sufixului *-ism* (Gr. *-ismos*, doctrină, practică, sistem) și este considerat de cei mai mulți specialiști sinonim al pluralismului cultural. Multiculturalismul are la origine recunoașterea diversității pe criterii etnice a societății, termenul „multicultural” apărând inițial în anii '40 în Canada. Este preluat în anii '70 de către specialiștii din științele socio-umane și activiștii din Statele Unite ale Americii în contextul mișcării pentru câștigarea drepturilor civile, fiind ulterior larg utilizat în mediul academic și politic (www.etymonline.com).

Modelul propus dorește să depășească perspectiva etnocentrică, a normelor și standardelor unice impuse de cultura majoritară. Aceasta are tendința de a se proiecta drept etalon și a-și asuma superioritatea, solicitând topirea alterității culturale în tiparul grupului dominant („melting pot” – creuzet cultural). Se insistă asupra principiului relativismului cultural, cu renunțarea la ideea de a ierarhiza culturile și de a vedea diversitatea în termeni de superioritate a unora și inferioritate a altora, ideea centrală fiind recunoașterea și respectarea specificului cultural. Pornind de la aceste premise de factură teoretică, multiculturalismul include solicitarea de a interveni la nivel social pentru a remedia dezavantajele de ordin economic și politic care derivă din identitatea colectivă a persoanelor din grupurile marginalizate (Song, 2024). Specialiștii consideră că utilizarea conceptului implică sensuri diferite, Barrett (2013) distingând trei forme ale multiculturalismului. Multiculturalismul simbolic se concentrează pe moștenirea etnică și cultura materială a diferitelor grupuri, evidențiind aspecte superficiale (vestimentație, tradiții, muzică etc. – folclorizarea culturii), încurajând „o viziune asupra culturii ca fiind definită exclusiv în termeni de câteva caracteristici și practici banale și inofensive, imune la schimbare și evoluție” (p. 20), omițând problematica ridicată de aspectele negative ale raporturilor dintre grupuri: prejudecata, discriminarea, raporturile de putere. Multiculturalismul structural are în centru său abordarea aspectelor profunde, reprezentate de inegalitatea și dezavantajele la nivel politic, economic și social, resimțite de grupurile minoritare. Accentul este plasat asupra măsurilor la nivel politic și legislativ pentru a atinge echitatea în educație, pe piața muncii și egalitatea în oferirea de servicii publice și în aplicarea legilor, măsuri care presupun alocarea de către stat a unor resurse corespunzătoare pentru combaterea discriminării, acordarea de asistență specială grupurilor dezavantajate socio-economice,

contracararea dezavantajelor educaționale sistemice etc. O a treia formă este multiculturalismul bazat pe dialog (*dialogical multiculturalism*), care se focalizează asupra atitudinilor intergrupale și comunicării dintre grupurile diverse cultural care alcătuiesc societatea. Conviețuirea într-un spațiu comun presupune derivarea unor principii împărtășite de către grupurile implicate, dezideratul fiind construirea unui set comun de valori constituționale, juridice și civice ale societății, care să permită determinarea condițiilor și procedurilor de soluționare a conflictelor referitoare la practicile culturale. Această formă a multiculturalismului prezintă o suprapunere evidentă cu perspectiva interculturalismului, care accentuează disponibilitatea grupurilor diverse cultural de a se orienta spre relații deschise, de schimb, interacțiune, difuziune culturală (Proulx-Chénard, 2021; Nedelcu, 2008).

Succesul modelelor bazate pe principiile multiculturalismului a suportat și critici ale unor specialiști și personalități politice (Cameron, 2011; Francesco, 2010). Motivele invocate fac trimitere la faptul că ar putea orienta membrii grupurilor diferite din punct de vedere cultural spre separare, generând ignoranță și neîncredere reciprocă. Un alt punct nevralgic este posibila scădere a salienței și importanței identităților colective și valorilor comune, subminând identitatea națională și loialitatea față de stat. Optica relativismului cultural ar putea susține și încuraja practicile culturale ale minorităților care sunt inacceptabile din punct de vedere al drepturilor fundamentale ale omului. Dezbaterile dintre susținătorii și contestatorii multiculturalismului continuă și în prezent, însă în urma perspectivelor critice emise a scăzut utilizarea termenului în discursurile politice, fiind preferate alte concepte precum *interculturalism*, *diversitate culturală* și *managementul diversității* (Halse, 2021; Barrett, 2013).

Neurologia socială

Tomulescu Ioana Mihaela

Neurologia socială reprezintă un domeniu interdisciplinar care își propune să descifreze legătura complexă dintre procesele biologice și comportamentele sociale ale individului. Cu toate că rădăcinile studiului creierului social sunt vechi, termenul a fost introdus formal abia în anul 1992 de către John Cacioppo și Gary Berntson (Cacioppo & Berntson, 1992). Cei doi cercetători au argumentat că o înțelegere completă a minții umane necesită integrarea nivelurilor de analiză din punct de vedere biologic și social. Ei au explicat aceasta susținând că evenimentele sociale au consecințe biologice, în timp ce procesele biologice sunt profund ancorate în contexte sociale (Cacioppo, 2020).

Acest domeniu se ocupă cu investigarea mecanismelor neurale, endocrine și genetice care permit interacțiunea umană. O componentă centrală este cogniția socială, care include modul în care percepem chipurile, intențiile și emoțiile altora. Cercetări recente subliniază că creierul social nu funcționează izolat; de exemplu, interacțiunile sociale în timp real duc la o sincronizare a activității cerebrale între partenerii de dialog, fenomen ce este esențial pentru cooperare (Pfeiffer et al., 2013).

Un alt pilon important este empatia, proces neurobiologic complex influențat de contextul de grup și de motivația observatorului (Preston & de Waal, 2002). De asemenea, studiile asupra sinelui social arată cum cortexul prefrontal medial este activat atunci când evaluăm modul în care suntem

percepuți de ceilalți, subliniind dependența identității noastre de feedback-ul social (Muller-Pinzler et al., 2017).

Din perspectivă neurologică, izolarea socială nu este doar o stare subiectivă, ci un stresor biologic sever care reconfigurează circuitele neurale (Bzdok & Dunbar, 2020). Cercetările de neuroimagică au demonstrat că izolarea prelungită conduce la o reducere semnificativă a volumului materiei cenușii în regiuni cheie pentru memorie și reglare emoțională (Feng et al., 2023). La adulții vârstnici, se pare că lipsa contactelor sociale calitative este un predictor direct pentru declinul cognitiv accelerat și atrofia cerebrală (Lammer et al., 2023).

La nivel neurochimic, izolarea alterează dinamica dopaminei în nucleul accumbens, afectând sistemul de recompensă și motivația (Deutschmann et al., 2022). Aceste modificări sunt adesea însoțite de o neuroinflamație cronică, deoarece creierul percepe izolarea ca pe o amenințare la adresa supraviețuirii, activând mecanisme de stres la diferite etape de dezvoltare (Bendersky et al., 2021; Xiong et al., 2023). Chiar și în mediile digitale, calitatea conexiunii umane rămâne dependentă de capacitatea sistemelor noastre neurale de a procesa empatia, proces care este diminuat în absența prezenței fizice (Decety et al., 2014).

Neurologia socială are aplicații uriașe, de la tratarea tulburărilor de spectru autist și a anxietății sociale (Singer & Lamm, 2009), până la înțelegerea mecanismelor de influență socială (Merritt et al., 2021). Domeniul propune o trecere către o „neuropsihiatrie a persoanei a doua”, unde accentul cade pe interacțiunea directă (Schilbach, 2016). În concluzie, biologia noastră ne dictează viața socială în aceeași măsură în care interacțiunile noastre modelează structura creierului (Lieberman, 2007).

Nevoia de relaționare

Stan Rosana

Teoria autodeterminării (Deci & Ryan, 2014) definește nevoia de relaționare ca o cerință înnăscută de a forma și menține legături sociale apropiate, calde și cu valoare reciprocă, în care oamenii se simt îngrijiți, semnificativi și că

aparțin altora și unui întreg social mai larg. Nevoia de relaționare (sau nevoia de apartenență) este o nevoie psihologică înnăscută, de bază, de a te simți integrat într-o lume socială. În teoria autodeterminării, satisfacerea acestei nevoi – mai ales în combinație cu satisfacerea nevoii de autonomie și a celei de competență – explică modul în care aceasta influențează puternic motivația, sensul în viață, funcționarea la locul de muncă și sănătatea mintală, și de ce deficitele în conexiunea socială sunt factori de risc puternici pentru psihopatologie (Kluwer et al., 2019; Patrick et al., 2007).

Relaționarea nu înseamnă doar proximitate fizică, ci o percepție subiectivă a calității și sensului relațiilor, care se schimbă odată cu trecerea prin diferite etape ale vieții (Krämer et al., 2024) și a care este diferită ca intensitate de la individ la individ (Eakman, 2013), fiind modelată de dimensiunea, densitatea și compoziția rețelei sociale (Sutcliffe et al., 2012).

Cercetările leagă nevoia de relaționare de indicatori de sănătate mintală și factori de sănătate fizică, evidențiind asocieri robuste între arhitectura relațiilor sociale (singurătate, sprijin social perceput, izolare socială, dimensiunea rețelei, capital social individual) și depresie (Pearce et al., 2023). Satisfacerea nevoii de relaționare mediază parțial legătura dintre implicarea în activități semnificative și sentimentul de sens în viață (Eakman, 2013) și susține funcționarea adaptivă în domenii precum construcția și dezvoltarea carierei în rândul studenților (Sönmez et al., 2024). Satisfacerea ridicată a nevoii de relaționare (mai ales împreună cu satisfacerea nevoilor de autonomie și competență) prezice o implicare mai mare în muncă și un nivel de burnout mai scăzut, sugerând că nevoile relaționale bine acoperite amortizează stresul și promovează funcționarea energetică (Van Tuin et al., 2025).

Nevoia de relaționare este un proces activ. Atunci când este împlinită prin relații de calitate, ea susține bunăstarea psihologică, iar atunci când este nesatisfăcută, blocată de izolare, afectează negativ funcționarea fizică și psihică a individului.

Norme sociale

Dărbăneanu Dragoș

Sunt regulile care guvernează comportamentul social și sunt aplicate prin sancțiuni pozitive sau negative (adică recompense și pedepse). Ele sunt întruhiparea valorilor (Bruce, 2006). Normele sociale sunt regulile nescrise care ghidează modul în care oamenii trebuie să se comporte într-un grup sau într-o societate. Acestea includ obiceiuri cotidiene, cum ar fi salutul, așteptarea rândului la coadă sau îmbrăcarea adecvată pentru un eveniment. Aceste norme contribuie la crearea ordinii și previzibilității, iar încălcarea lor poate duce la dezaprobare sau chiar la pedepsire (Bicchieri, 2023).

Termenul „norme sociale” poate fi înțeles în multe moduri diferite. Înțelegem „normele” ca fiind atitudini sociale de aprobare și dezaprobare, care specifică ce ar trebui făcut și ce nu ar trebui făcut. Unele norme stabilesc bunele maniere, de exemplu, cum să ții furculița; altele reflectă opinii moralmente respingătoare, cum ar fi tabuul privind relațiile interrasiale; altele reflectă angajamente morale câștigate cu greu, cum ar fi norma împotriva epitetelor rasiale. De fapt, există norme sociale pentru aproape fiecare aspect al comportamentului uman. Există norme privind aruncarea gunoiului, întâlnirile, fumatul, cântatul, când să stai în picioare, când să stai jos, când să-ți arăți furia, când, cum și cu cine să-ți exprimi afecțiunea, când să vorbești, când să asculți, când să discuți chestiuni personale etc. (Sunstein, 1996).

Pentru a evita ambiguitatea termenului, amintim articolul semnat de Rimal și Lapinski în 1996, unde se prezintă diferența dintre norme, pe de o parte, și legi sau tradiții, pe de altă parte. Spre deosebire de legi, *normele* sunt moduri de conduită negociate social și dependente de context. Pe de altă parte *legile* sunt interdicții formulate în mod explicit, care expun încălcările și abaterile prin intermediul unor măsuri punitive corespunzătoare. Legile nu sunt negociate social (deși aplicarea lor ar putea fi), în timp ce normele sociale și încălcările acestora, sunt negociate în contextul interacțiunii sociale. Acesta este un criteriu important, deoarece explică de ce același mod de comportament (de exemplu, aruncarea gunoiului pe jos) este acceptabil într-un context social (mediu poluat), dar nu și într-un mediu curat (Cialdini et al., 2006). Legile și normele se pot întări reciproc. De exemplu, fumătorii pot alege să se abțină de la fumatul în locuri publice din mai multe motive,

inclusiv legale (teama de a fi amendați) sau ca normativitate socială (teama de a fi abordați de cineva din apropiere), ambele ducând la același rezultat, abținerea de la fumat. În alte situații, cele două pot acționa în opoziție una față de cealaltă. Un bun exemplu este contextul social generat de sărbătoarea Anului Nou, când normele sociale sunt permissive în legătură cu minorii care aruncă petarde, dar legea interzice manipularea acestora de către persoane care nu au împlinit 18 ani. De asemenea mediul online abundă de astfel de situații.

Distincția dintre *normele colective* și *normele percepute* a făcut obiectul mai multor articole (Rimal & Lapinski, 2015). Normele colective și cele percepute diferă în funcție de nivelul la care sunt conceptualizate și, prin urmare, măsurate (Lapinski & Rimal, 2005): normele colective funcționează la nivel societal sau la nivelul rețelei sociale, în timp ce normele percepute funcționează la nivel individual. Distincția dintre aceste două norme este importantă din cel puțin două motive. În primul rând, normele colective pot să nu fie în acord cu normele percepute. Percepțiile indivizilor cu privire la normele colective din comunitatea lor pot fi în contradicție cu normele colective reale. Studiile științifice arată discrepanța persistentă între opinia individuală și cea colectivă (deosebirea între percepție și realitate) și mai mult, arată că această discrepanță este de fapt sistematică și predictivă în ceea ce privește comportamentul. În al doilea rând, măsurarea normelor colective reprezintă o provocare cheie în acest domeniu de activitate. Normele percepute la nivel individual nu pot fi folosite pentru a operaționaliza normele colective deoarece, așa cum s-a menționat mai sus, percepțiile indivizilor diferă adesea în mod semnificativ de normele colective. Cu toate acestea, o agregare a comportamentelor indivizilor poate servi ca un indicator al normelor colective. Suma totală a comportamentelor individuale într-o comunitate este un bun indicator al normei colective din acea comunitate, o idee surprinsă de conceptul de *expunere socială*. De exemplu, dacă majoritatea părinților dintr-un sat își vaccinează copiii – măsurătoare care ar putea proveni din dosarele clinice – ar fi adecvat să se presupună că comunitatea are o normă colectivă favorabilă în această chestiune. În mod similar, vânzările de alcool pe cap de locuitor într-o comunitate ar putea servi ca un indicator rezonabil al normelor colective privind consumul de alcool în comunitate (Mead, Rimal, Ferrence, & Cohen, 2014).

P

Parenting

Drugaș Marius

Termenul „parenting” provine din limba engleză, derivat din „parent” (părinte), cu sufixul „-ing”, indicând procesul sau activitatea de a crește și educa un copil.

Parentingul este definit ca ansamblul comportamentelor și strategiilor prin care părinții îngrijesc, educă și socializează copiii (Bornstein, 2002). O altă definiție îl descrie ca proces dinamic prin care părinții influențează dezvoltarea copiilor prin interacțiuni afective, disciplinare și educaționale (Darling & Steinberg, 1993).

Una dintre cele mai influente teorii privind stilurile parentale este cea a stilurilor parentale, formulată de Baumrind (1967), care identifica trei stiluri principale: autoritar, permisiv și democratic (ulterior adăugându-se stilul neglijent). Aceste stiluri influențează dezvoltarea socio-emoțională a copilului. O altă perspectivă extrem de cunoscută este modelul contextual al parentingului propus de Darling și Steinberg (1993), care subliniau faptul că efectele practicilor parentale depind de contextul cultural și de stilul general de parenting.

Literatura de specialitate identifică patru stiluri principale de parenting: autoritar, caracterizat prin control ridicat și căldură emoțională scăzută; permisiv, caracterizat prin libertate mare acordată copilului; democratic,

considerat optim, combinând controlul cu suportul emoțional; și neglijent, caracterizat prin implicare redusă (Maccoby & Martin, 1983).

Este de menționat că întregul proces de parenting are și consecințe pentru părinți. Creșterea copiilor are propriile sale plăceri intrinseci, privilegii și profituri, precum și frustrări, temeri și eșecuri. Părinții pot îmbunătăți dezvoltarea psihologică, încrederea în sine și sentimentul de bunăstare, iar creșterea copiilor oferă, de asemenea, oportunități de a confrunta noi provocări și de a testa și demonstra diverse competențe (Bornstein, 2002).

Conceptul de parenting este central în psihologia dezvoltării, educație și politici familiale. În prezent, interesul pentru parenting a crescut datorită cercetărilor privind dezvoltarea timpurie, sănătatea mentală a copiilor și rolul mediului familial în succesul educațional. De asemenea, apar noi forme de parenting influențate de tehnologie, cum ar fi gestionarea utilizării mediilor digitale de către copii.

Părinte

Drugăș Marius

Termenul „părinte” provine din latinescul *parens, parentis*, care desemna persoana care dă naștere sau crește un copil. În sens modern, termenul include atât dimensiunea biologică, cât și cea socială și educațională a rolului parental (vezi *parenting*).

O definiție frecvent utilizată descrie părintele ca fiind adultul responsabil de creșterea, protecția și socializarea unui copil (Bornstein, 2002). O altă definiție îl consideră agentul principal de socializare care influențează dezvoltarea cognitivă, emoțională și socială a copilului prin interacțiuni cotidiene și modele comportamentale (Grusec & Hastings, 2015).

Teoria atașamentului, formulată de Bowlby (1969), subliniază rolul părinților în formarea relațiilor afective timpurii care influențează dezvoltarea emoțională și relațiile ulterioare ale copilului. O a doua perspectivă importantă este teoria investiției parentale din psihologia evoluționistă, care sugerează că părinții alocă resurse (timp, energie,

protecție) pentru a crește probabilitatea de supraviețuire și succes reproductiv al descendenților (Trivers, 1972).

În literatura de specialitate se disting mai multe tipuri de roluri parentale: părinte biologic, părinte adoptiv, părinte vitreg și părinte social (persoană care îndeplinește rolul parental fără legătură biologică). De asemenea, se poate vorbi despre roluri parentale diferențiate, precum rolul matern și rolul patern, fiecare asociat cu anumite funcții tradiționale sau culturale (Bonchiș, 2011).

Conceptul de părinte este esențial în psihologia dezvoltării, sociologia familiei, educație și politici sociale. În societatea contemporană, rolul parental este influențat de schimbări sociale majore, precum diversificarea structurilor familiale, participarea crescută a femeilor pe piața muncii și apariția noilor tehnologii educaționale. Studiul rolului parental contribuie la dezvoltarea programelor de sprijin pentru familie și la promovarea dezvoltării sănătoase a copiilor.

Programe transfrontaliere

Țoca Constantin

Conceptul „*Programe transfrontaliere – Cross-border Programmes*”, este de actualitate prin prisma importanței implementării sale la granițele interne și externe ale Uniunii Europene (Țoca & Czimre, 2016, p. 7). Implementarea programelor transfrontaliere funcționează sub egida Politicii de Coeziune, unde sunt atinse 3 paliere semnificative ale acestei politici. Dacă palierele economic și social au reprezentat obiective cheie ale Uniunii Europene, odată cu Tratatul de la Lisabona (www.europarl.europa.eu), a fost introdusă și cea de-a treia dimensiune, mai exact, cea teritorială. Astfel încât în perioada contemporană discutăm de o despre coeziunea socială, economică și teritorială.

Se produce o schimbarea de paradigmă în cadrul Politicii de coeziune, odată cu Cadrul Financiar Multianual 2007-2013, care reprezintă bugetul UE , pentru o perioadă de 7 ani, aducând în calcul aici, extinderile din 2004 și 2007, care au amplificat disparitățile interne (Pascariu, 2025, p. 42).

Politica de Coeziune este sprijinită în implementarea acestor proiecte transfrontaliere de instrumente structurale, fonduri, dintre care amintim (Comisia Europeană, 2007, pp. 10-11; Comisia Europeană, 2016, p. 8):

- Fondul Social European (FSE);
- Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR);
- Fondul de Coeziune (FC);
- Fondul European pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) începând cu perioada 2007-2013 care a înlocuit Programul Leader + și Fondul European de Orientare și Garantare Agricolă (FEOGA). FEADR va rămâne funcțional și pentru exercițiul bugetar 2014-2020;
- Fondul European pentru Pescuit (FEP) începând cu perioada 2007-2013, care se schimbă din Instrumentul financiar de orientare a pescuitului (IFOP), iar pentru perioada 2014-2020 se transformă în Fondul European pentru Pescuit și Administrare Maritimă (FEPAM).

În momentul în care discutăm despre programele de cooperare transfrontalieră, principalul fond european funcțional este Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR), care a fost creat încă din anul 1975, principalul obiectiv fiind acela de reduce disparitățile privind nivelurile de dezvoltare ale regiunilor europene, precum și îmbunătățirea calității vieții la nivelul regiunilor defavorizate (www.europarl.europa.eu). Elementele enunțate privind FEDR funcționează sub auspiciile Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care se regăsesc în cadrul articolelor 174-178 (TFUE, 2012, pp. 81-82).

Pentru a oferi câteva exemple de programe funcționale la nivelul frontierelor interne ale Uniunii Europene, ne vom axa pe frontiera româno-maghiară pentru perioada 2007-2020, moment în care FERD a implementat 2 programe de cooperare transfrontalieră:

- Programul de cooperare Transfrontalieră Ungaria România 2007-2013 (HU-RO 2007-2013),
- Programul INTERREG V-A România-Ungaria pentru perioada 2014-2020.

În cadrul Tabelului 1, Bugetele Programelor HU-RO 2007-2013 și INTERREG VA 2014-2020, putem observa, comparativ bugetele celor două programe transfrontaliere care funcționează la granița româno-maghiară (HU-R) 2007-2013 (Total 248000000 Euro), respective INTERREG V-A 2014-2020 (Total 232000000 Euro).

Tabel 1. Bugetele programelor HU-RO 2007-2013 și INTERREG VA 2014-2020

	Programul HU-RO 2007-2013	Programul INTERREG VA 2014-2020
FEDR – EURO	211000000	189000000
Finanțare publică națională (EUR)	37000000	43000000
Total (EUR)	248000000	2320000

Sursa: <http://www.huro-cbc.eu/en/funding/>; <https://interreg-rohu.eu/en/programme-overview/>

Înainte de anul 2007, la nivelul graniței sus menționate au funcționat și alte fonduri de pre-aderare 1996-2003 PHARE CBC, respectiv, în perioada 2004-2006, PHARE CBC 2004-2006 pentru România, și INTERREG IIIA pentru Ungaria, de reținut că Programul INTERREG a fost lansat în 1990, iar în perioada 2007-2013 acesta a fost înlocuit cu European Territorial Cooperation Programme, care a înglobat obiective similare (Czimre, 2013, pp. 48-55; Czimre, 2003, pp. 49-54).

Ca și rezultate privind implementarea Programului PHARE CBC 2004-2006 la frontiera româno-maghiară, au fost implementate proiecte în valoarea de 18904689 (repartizat pe ani: în anul 2004 – 6266302 Euro; în anul 2005 – 6207059; în anul 2005 – 6331328 Euro), iar la nivelul frontierei țintă, județul Bihor (România) și județul Hajdu Bihar (Ungaria), care împreună formează Euroregiunea Bihor – Hajdu Bihar, au fost implementate proiecte la nivelul celor două priorități: 2633661 Euro – Prioritatea 1, respectiv 3754335 Euro, Prioritatea 2 (Țoca, Chiriac, & Chirodea, 2021, pp. 144-146).

Conform Programului de Cooperare Transfrontalieră Ungaria – România 2007-2013 (HU – RO 2007-2013), Euroregiunea Bihor prin intermediul celor două județe din componența sa a atras din totalul de 248 milioane de Euro un procent de 43 % din totalul proiectelor implementate la granița româno-maghiară (Țoca, Chiriac, & Chirodea, 2021, pp. 147-148). La frontiera româno-maghiară, județele Bihor și Hajdu Bihar demonstrează o putere de atragere sporită a fondurilor transfrontaliere în perioada 2007-2013, putând fi dat ca și un exemplu de bună practică la nivelul frontierei româno-maghiare.

În continuare vom realiza o analiză prin prisma celor 2 programe transfrontaliere prezentate, conform Tabelului 2. Analiza comparativă HU-RO 2007-2013 și INTERREG VA 2014-2020, conform fondurilor atrase în Euroregiunea Bihor – Hajdu Bihar respective în orașele Debrecen și Oradea.

La nivelul frontierei româno-maghiare unde funcționează programele de cooperare transfrontalieră sunt prezente 2 structuri bine definite, și anume Euroregiunea Bihor – Hajdu Bihar, creată în 2002 (Dogot, 2007, pp. 1-4), respectiv cele două orașe reședință de județ Oradea(RO) și Debrecen (HU), care prin implicarea în atragerea de fonduri europene transfrontaliere aduc plusvaloare la nivelul arealului țintă.

Pe de altă parte orașele Oradea și Debrecen pot fi privite ca și orașe europene de frontieră ca motoare de cooperare transfrontalieră (Țoca, 2015, pp. 5-16), luând în calcul poziționarea geografică la graniță, dimensiunea istorică, dimensiunea de colaborare, care se transformă în atragerea de fonduri cu scopul de a îmbunătăți calitate vieții cetățenilor în regiune.

Ca și rezultate la nivelul Euroregiunii Bihor – Hajdu Bihar au fost implementate proiecte cu fonduri semnificative pe baza programelor de cooperare transfrontalieră, în perioada programului HU-RO 2007-2013 au fost implementate în valoare de 106.640.000 Euro și în perioada 2014-2020 prin intermediul programului INTERREG VA 2014-2020 s-au atras fonduri în valoare de 72.000.000 Euro.

Puterea de atracție a fondurilor europene, mai exact FEDR, la nivelul orașelor Oradea și Debrecen este relevantă, conceptul de orașe de frontieră ca motoare de cooperare transfrontalieră, se pliază perfect pentru cele 2 municipalități acestea accesând împreună:

- 53.447.914 Euro, reprezentând 21,5% din totalul Programului de Cooperare Transfrontalieră HU-RO 2007-2013
- 63.795.162 Euro, reprezentând 27,5% din totalul Programului INTERREG V-A.

Tabel 2. Analiza comparativă HU-RO 2007-2013 și INTERREG VA 2014-2020, conform fondurilor atrase în Euroregiunea Bihor Hajdu Bihar respectiv în orașele Debrecen și Oradea

	HU-RO 2007-2013	INTERREG VA 2014-2020
Buget total	248 mil Euro	232 mil Euro
Euroregiunea Bihor – Hajdu Bihar	106.640.000 Euro	72.000.000 Euro
% Euroregiune	43%	31%
Buget Oradea	30.519.373 Euro	50.775.789 Euro
% Oradea	12,30%	21,88%
Buget Debrecen	22.928.541 Euro	13.019.373 Euro
% Debrecen	9,3%	5,61%
Oradea – Debrecen	53.447.914 Euro	63.795.162 Euro
% Oradea – Debrecen	21,55%	27,5%

Sursa: Elaborare proprie, <http://www.huro-cbc.eu/en/funding/>; <https://interreg-rohu.eu/en/>

Ca și o concluzie a conceptului *Programe transfrontaliere* putem confirma puterea de transformare a granițelor europene, urmărind o linie directoare, pornind de la politicile europene, în cazul nostru Politica de coeziune, prin intermediul principalelor fonduri structurale puse la dispoziție, noi focalizând pe FEDR, la nivelul exercițiilor bugetare 2007-2013 și 2014-2020, cu Programul de Cooperare Transfrontalieră HU-RO 2007 2013, respectiv Programul INTERREG V-A 2014-2020, iar ca studiu de caz la granița româno-maghiară.

R

Reprezentare socială

Drugaș Marius

Termenul provine din latinescul *repraesentare* (a face prezent) și din conceptul sociologic de „social”. În psihologia socială, termenul a fost introdus de Serge Moscovici.

Moscovici (1961) definea reprezentările sociale ca sisteme de valori, idei și practici care permit indivizilor să interpreteze realitatea socială. O altă definiție le descrie drept forme de cunoaștere socială împărtășită care ghidează percepțiile și comportamentele indivizilor (Abric, 1994).

Teoria reprezentărilor sociale a fost formulată de Moscovici (1961), care a arătat că oamenii construiesc interpretări colective ale fenomenelor sociale. Ulterior, Abric (1994) a dezvoltat teoria nucleului central, conform căreia reprezentările sociale au o structură formată dintr-un nucleu stabil și elemente periferice flexibile. Ca urmare a publicării operelor originale în limba franceză, teoriile reprezentărilor sociale sunt mai populare în rândul psihologilor europeni.

Așadar, conceptul de reprezentare socială se află la intersecția dintre psihologic și social, concretizând la nivel individual înțelegerea și comunicarea, elemente ale gândirii și creării realității sociale prin elemente simbolice (Medina Audelo, 2025).

Conform lui Moscovici (1961), reprezentările sociale pot fi hegemonice, emancipate, sau polemice. Reprezentările hegemonice sunt larg împărtășite sau impuse de un grup majoritar. Acestea nu se formează în cadrul grupului,

ci sunt transmise în conținuturi deja prestabilite, sunt indiscutabile și prevalează în majoritatea practicilor grupului (de exemplu, reprezentarea genului la copii). Reprezentările emancipate sunt specifice intereselor unor grupuri minoritare, dar în timp pot deveni acceptate la scară mai largă dacă sunt complementare celor hegemonice (de exemplu, reprezentările științifice despre boală). Reprezentările polemice apar în contexte de conflict social și sunt determinate de relații antagoniste între grupuri; adesea sunt încercări ale unui grup minoritar de a schimba reprezentările hegemonice și se transmit adesea prin mecanisme specifice propagandei (de exemplu reprezentările despre marxism) (Cojocaru, 2022).

Conceptul este utilizat în psihologie socială, sociologie, comunicare și studii culturale pentru a analiza modul în care societatea interpretează fenomene precum sănătatea, tehnologia sau educația. În era digitală, reprezentările sociale se formează și se transformă rapid prin intermediul rețelelor sociale și al mass-media.

Reziliența familiei

Dărbăneanu Dragoș

Reziliența familială este capacitatea unui sistem familial de a rezista, de a se adapta și de a-și reveni în fața adversității, transformând provocările în oportunități de creștere. Ea se concentrează pe puncte forte – precum convingerile comune, comunicarea deschisă și organizarea flexibilă. Familiile reziliente își revin în urma experiențelor negative sau traumatice, adaptându-și rutinele și sistemele de sprijin pentru a gestiona traumele sau stresul cronic (Walsh 2021). Conceptul de reziliență – capacitatea de a rezista și de a-și reveni după provocările perturbatoare ale vieții – a ajuns în primul planul științelor sociale și al domeniilor sănătății și sănătății mintale. Un număr tot mai mare de cercetări ne-au lărgit înțelegerea rezilienței umane, care implică interacțiunea dinamică a proceselor sistemice pe mai multe niveluri, favorizând adaptarea pozitivă în contextul adversităților semnificative. Dincolo de capacitatea de a face față, aceste puncte forte și resurse permit recuperarea și creșterea pozitivă după provocările serioase ale vieții (Masten & Cicchetti, 2016).

Cadrul de reziliență familială (Walsh, 2016):

Sisteme de credințe: Identificarea unui sens adversității; Viziunea relațională asupra rezilienței; Normalizarea și contextualizarea suferinței; Sentimentul de coerență: provocare semnificativă, comprehensibilă, gestionabilă; Evaluare în vederea obținerii unor facilități: atribuiri explicative, așteptări viitoare;

Perspectivă pozitivă: Speranță, tendință optimistă; Încredere în depășirea provocărilor; Încurajare; afirmarea punctelor forte, concentrarea pe potențial; Inițiativă activă și perseverență (spiritul „se poate”); Stăpânirea posibilului; acceptarea a ceea ce nu poate fi schimbat; Tolerarea incertitudinii.

Transcendență și spiritualitate: Valori mai mari, scop; Spiritualitate: credință, practici contemplative, comunitate; conexiune cu natura; Inspirație: vizualizarea posibilităților, aspirații; exprimare creativă; acțiune socială; Transformare: învățare, schimbare și creștere pozitivă din adversitate; Procese organizaționale.

Flexibilitate: Revenire, schimbare adaptativă pentru a face față noilor provocări; Reorganizare, restabilire: continuitate, fiabilitate, previzibilitate; Conducere autoritară puternică: cultivare, îndrumare, protecție; Forme variate de familie: echipe cooperative de părinți/îngrijitori; Relația de cuplu/co-părinți: respect reciproc; parteneri egali.

Conectivitate: Sprijin reciproc, muncă în echipă și angajament; Respectarea nevoilor individuale, a diferențelor; Căutarea reconectării și repararea nemulțumirilor.

Mobilizarea resurselor sociale și economice: Recrutarea sprijinului familiei extinse, al comunității și al mediului social; modele și mentori; Construirea securității financiare; gestionarea provocărilor stresante legate de muncă/familie; Tranzacții cu sisteme mai mari: acces la sprijin instituțional și structural; Procese de comunicare/rezolvare a problemelor.

Claritate: Mesaje și informații clare și consecvente; Clarificarea situațiilor ambigue; căutarea adevărului.

Împărtășirea deschisă a emoțiilor: Sentimente dureroase: (tristețe, suferință, furie, frică, dezamăgire, remușcări); Interacțiuni pozitive: (dragoste, apreciere, recunoștință, umor, distracție, răgaz).

Rezolvarea colaborativă a problemelor: Brainstorming creativ; ingeniozitate; Împărtășirea procesului decizional; negociere și rezolvarea conflictelor; Concentrarea pe obiective; pași concreți; construirea pe succes; învățarea din eșecuri; Atitudine proactivă: pregătire, planificare, prevenire.

Reziliență instituțională

Goudenhooff Gabriela

Reziliența instituțională reprezintă capacitatea sistemelor politice și administrative de a absorbi perturbări sau șocuri (interne sau externe), de a se reorganiza și de a-și menține funcțiile, structura și valorile de bază, adică de a se adapta la schimbări structurale menținându-și funcțiile chiar și în condiții de criză.

Aceasta nu trebuie confundată cu rigiditatea procedurală sau rezistența statică; dimpotrivă, reziliența autentică implică adaptabilitate, recalibrare normativă și învățare sistemică. În centrul acestei capacități se află încrederea politică, privită ca pilon structural al legitimității, deoarece nicio reformă administrativă sau digitală nu poate fi sustenabilă fără confirmarea simbolică și participarea activă a cetățenilor.

Conceptul de reziliență își are originea în ecologie, unde C. S. Holling (1973) îl definea drept capacitatea unui sistem de a absorbi perturbări și de a-și menține structura și funcțiile fundamentale în condiții de schimbare (Holling, 1973). Spre deosebire de stabilitate, care presupune revenirea rapidă la echilibru, reziliența implică toleranță la variație și adaptare structurală. Ulterior, conceptul a fost preluat în științele sociale, unde a devenit un instrument analitic pentru înțelegerea modului în care sistemele politice și instituționale gestionează riscul și complexitatea.

În sens contemporan, reziliența nu mai este concepută ca simplă „revenire la normalitate” („bounce back”), ci ca proces dinamic de transformare („bounce forward”), prin care sistemele își recalibrează normele și practicile pentru a răspunde noilor realități. Această dimensiune adaptativă este esențială în analiza instituțională.

Pentru o înțelegere completă, termenul trebuie abordat pe patru dimensiuni corelate:

1. *Dimensiunea normativă* (stabilitatea valorilor): Reziliența se bazează pe un cadru clar de valori (stat de drept, drepturile omului) care rămâne stabil chiar și atunci când procedurile sunt perturbate. În statele candidate la UE, aceasta reprezintă capacitatea de a menține independența instituțională în ciuda presiunilor geopolitice sau a schimbărilor guvernamentale bruște.
2. *Dimensiunea administrativă și tehnologică* (E-reziliența): capacitatea administrației de a deveni flexibilă prin digitalizare și simplificarea proceselor. Digitalizarea (ex: Ghișeul.ro) funcționează ca un instrument de reziliență, asigurând continuitatea serviciilor și reducerea opacității birocratice în timpul crizelor (cum a fost pandemia de COVID-19).
3. *Dimensiunea Umană* (Reziliența Organizațională): Instituțiile sunt „coloana vertebrală” a societății, dar reziliența lor depinde critic de resursa umană. Aceasta include proactivitatea funcționarilor, sănătatea lor mentală, potențialul de inovare și un leadership rezilient capabil să coordoneze echipe în perioade de incertitudine.
4. *Dimensiunea Simbolică și Discursivă*: Capacitatea de a reface legitimitatea prin „reparare simbolică” post-criză. Reziliența simbolică înseamnă că instituțiile nu trebuie doar să funcționeze eficient, ci să performeze într-un mod care să fie perceput ca fiind moral inteligibil de către societate

Reziliența instituțională reprezintă, astfel, capacitatea instituțiilor politice și administrative de a absorbi șocuri – economice, electorale, tehnologice sau geopolitice – fără a-și compromite legitimitatea și coerența normativă. Din perspectiva teoriei schimbării instituționale dezvoltate de Kathleen Thelen (2012), instituțiile nu evoluează exclusiv prin rupturi radicale, ci prin procese graduale de adaptare și conversie. Reziliența presupune tocmai această capacitate de ajustare incrementală, care permite menținerea continuității structurale în condiții de presiune.

Totodată, reziliența instituțională nu este exclusiv tehnică sau administrativă, ci profund legată de legitimitatea democratică. În termenii teoriei deliberative formulate de Jürgen Habermas (1996), stabilitatea normativă a unei ordini politice depinde de acceptarea publică a regulilor și de justificarea lor rațională în spațiul public. O instituție poate fi formal funcțională, dar lipsită de reziliență dacă pierde încrederea cetățenilor. Prin

urmare, reziliența implică un echilibru între autoritatea legală și recunoașterea civică.

În context european, această dimensiune devine deosebit de relevantă. Statele membre și candidate la integrarea în Uniunea Europeană sunt expuse unor presiuni multiple care testează capacitatea instituțiilor de a proteja statul de drept și valorile democratice. Reziliența instituțională se manifestă prin menținerea independenței judiciare, a separației puterilor și a mecanismelor de responsabilizare publică chiar și în condiții de polarizare politică sau criză economică.

Astfel, reziliența instituțională nu înseamnă rigiditate, ci capacitatea de a transforma vulnerabilitățile în oportunități de consolidare normativă. Ea reprezintă expresia maturității unui sistem politic capabil să îmbine adaptabilitatea structurală (în sensul lui Holling), evoluția incrementală a regulilor (în sensul lui Thelen) și legitimitatea deliberativă (în sensul lui Habermas). În acest cadru, reziliența devine un indicator al sustenabilității democratice într-o lume marcată de incertitudine și interdependență.

Reziliența administrativă este un obiectiv central al reformei moderne, fiind considerată „coloana vertebrală” (Goudenhooft, 2024) a societății. Totuși, sursele subliniază că succesul acestui sistem depinde critic de reziliența umană a funcționarilor publici și a liderilor. O administrație rezilientă trebuie să fie flexibilă, capabilă de planificare proactivă și adaptabilă prin ajustarea permanentă a procedurilor.

Pentru statele candidate la Uniunea Europeană, spre exemplu, reziliența democratică este un „test major” (Goudenhooft, 2025). Aceste țări trebuie să navigheze între cerințele stricte privind statul de drept și drepturile omului, în timp ce fac față unor presiuni multiple:

- Presiuni Interne: Schimbări de guvernare sau polarizare politică.
- Presiuni Externe: Crize economice globale sau presiuni geopolitice

O democrație rezilientă în acest context este cea care reușește să își mențină echilibrul și independența instituțională fără a compromite principiile fundamentale ale statului de drept.

În contextul integrării europene, reziliența devine un catalizator pentru modernizare, unde digitalizarea proceselor și profesionalizarea resurselor umane fortifică instituțiile în fața amenințărilor hibride și a populismului algoritmic.

În ultimă instanță, sustenabilitatea democratică depinde de un echilibru fragil între autoritatea legală și percepția civică, unde instituțiile nu trebuie doar să funcționeze eficient, ci să performeze într-un mod care să fie perceput ca fiind moral inteligibil de către societate.

Reziliența nu este definitivă și trebuie susținută prin factori precum:

- Transparență și răspundere (accountability): Justificarea deciziilor în fața cetățenilor pentru a preveni dezinformarea.
- Digitalizare: Modernizarea serviciilor pentru a asigura continuitatea funcționării chiar și în timpul crizelor.
- Independența justiției: Protejarea mecanismelor de „checks and balances” împotriva influențelor politice.

În concluzie, reziliența instituțională transformă criza dintr-o simplă perturbare într-o oportunitate de maturizare constituțională și de consolidare a încrederii publice și politice. Aceasta din urmă este recunoscută ca elementul fondator al guvernantei democratice. Încrederea reprezintă disponibilitatea cetățenilor de a respecta legea, de a se implica în activități civice și de a susține procedurile democratice. Încrederea nu este statică, ci este construită și erodată prin performanța instituțională și integritatea elitelor.

Trebuie să observăm că nu doar încrederea politică, privită ca pilon structural al legitimității contribuie la reziliența instituțională, dar și de existența unui „scepticism instituționalizat” sau a unei „neîncredere sănătoase”, care acționează ca un mecanism vital de control și echilibru pentru a preveni concentrarea excesivă a puterii (Goudenhooff, 2025). Criza electorală din România (2024-2025) a reprezentat un „test de stres” major pentru acest echilibru, demonstrând că, în fața amenințărilor hibride și a populismului algoritmic, instituțiile pot adopta posturi de „democrație militantă”, însă astfel de intervenții radicale riscă să submineze predictibilitatea legală dacă nu sunt însoțite de o transparență deplină. În ultimă instanță, refacerea stabilității după o criză sistemică necesită o „reparare simbolică” a contractului social, transformând restaurarea tehnică a procedurilor într-o reconstrucție a sensului colectiv și a angajamentului civic.

În concluzie, reziliența instituțională nu este o destinație finală, ci un proces continuu de învățare sistemică și recalibrare, unde stabilitatea nu mai este definită prin absența perturbărilor, ci prin prezența mecanismelor care

permit recuperarea fără abandonarea ethosului democratic. Într-o eră a amenințărilor hibride și a populismului algoritmic, sustenabilitatea ordinii politice depinde de capacitatea instituțiilor de a performa nu doar eficient, ci și într-un mod moral inteligibil, transformând crizele în oportunități de maturizare constituțională și de reînnoire a încrederii cetățenilor în capacitatea lor de a influența în mod real cursul guvernării democratice.

S

Sănătate publică

Marian Mihai

Punctul de referință în literatura de specialitate cu privire la sănătatea publică rămâne definiția lui Winslow (1920) care susținea că reprezintă știința și arta de a preveni bolile, de a prelungi viața și de a promova sănătatea fizică și eficiența prin eforturile organizate ale comunității pentru asanarea mediului, controlul infecțiilor comunitare, educarea individului în principiile igienei personale și organizarea serviciilor medicale pentru diagnosticul precoce și tratamentul preventiv. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a extins acest concept, integrând sănătatea publică în viziunea sa asupra sănătății ca „o stare de bine complet fizic, mental și social, nu doar absența bolii” (WHO, 2020).

Conceptualizarea sănătății publice prin prisma suportului social transformă perspectiva de la una pur biomedicală la una socio-ecologică, unde starea de bine a populației este direct proporțională cu densitatea și calitatea rețelelor sociale. Distingem un set de elemente fundamentale:

- Abordarea populațională: sănătatea publică se concentrează pe întregi comunități și populații;
- Prevenție și promovare: favorizează intervențiile care previn apariția bolilor (vaccinare, igienă) și promovează stiluri de viață sănătoase;
- Determinantul social: analizează modul în care factorii economici, politici și culturali influențează starea de sănătate (ex: acces la apă potabilă, educație, politici anti-fumat).

- Funcții esențiale: încorporează monitorizarea stării de sănătate și a riscurilor, cercetarea științifică și dezvoltarea politicilor de sănătate.

Conform teoriei lui Antonovsky (1979) sănătatea publică este asociată cu suportul social generând resurse de rezistență generalizate. La nivel macro, sănătatea publică integrează suportul social în conceptul de capital social. O comunitate cu un capital social ridicat prezintă rate mai scăzute de mortalitate și o reziliență sporită în fața epidemiilor, deoarece încrederea reciprocă facilitează respectarea măsurilor de prevenție în cele mai multe cazuri (Xin et al., 2022; Marian & Fer, 2023).

Teoretizarea contemporană a sănătății publice demonstrează că starea de bine a populației nu este doar rezultatul progresului medical, ci, un produs al arhitecturii sociale în care indivizii își desfășoară existența (Senior & Viveash, 1998). Integrarea suportului social și a epidemiologiei sociale în nucleul sănătății publice marchează o schimbare de paradigmă: de la modelul biomedical tradițional către un model socio-ecologic integrat (Marmot, 2015).

Scale de măsurare a suportului social

Stan Rosana

Scalele de măsurare a suportului social cuantifică modul în care oamenii percep sprijinul sau apreciază primirea concretă de ajutor, îngrijire sau resurse de la ceilalți. Ele se bazează pe o teorie bogată despre ce este sprijinul social pornind de la funcțiile, sursa sau structura acestuia și sunt folosite pentru a evalua sănătatea emoțională, bunăstarea psihologică precum și diverse aspecte care țin de funcționarea și adaptarea interumană (Gottlieb & Bergen, 2010; Boateng et al., 2024). Modelele clasice de măsurare a suportului social disting între suportului social perceput vs. suportului social obiectiv primit, între diferitele tipuri de suport social în funcție de conținutul lor, dar fac și o diferențiere între structura și funcția suportului social (Boateng et al., 2024; Cohen & Wills, 1985; Gottlieb & Bergen, 2010). Prezентăm în continuare un tabel sinoptic cuprinzând cele mai cunoscute scale de măsurare a suportului social, obiectivul de măsurare operaționalizat conform diferențierii prezentate anterior și referința bibliografică.

Prezentare generală scală	Obiectiv de măsurare	Referință bibliografică
MOS Social Support Survey – Inventarul MOS pentru suport social este un instrument autoadministrat, dezvoltat pentru pacienții din Studiul Medical Outcomes (MOS).	Măsoară cât de des o persoană crede că are la dispoziție suportul social funcțional de la prieteni, familie sau cunoștințe, în caz de nevoie. Suportul social este operaționalizat pe patru dimensiuni: -Suport emoțional/informațional (8 itemi): măsoară disponibilitatea cuiva pe care te poți baza pentru a asculta sau a oferi informații. -Suport tangibil/instrumental (4 itemi): măsoară disponibilitatea unui ajutor material sau practic (de exemplu, cineva care să te ajute la treburile casnice sau să te transporte la medic). -Suport afectiv (3 itemi): măsoară disponibilitatea unor persoane care să exprime dragoste și afecțiune. -Interacțiune socială pozitivă (3 itemi): măsoară disponibilitatea unor persoane cu care să te relaxezi sau să faci activități plăcute. De asemenea, instrumentul permite calcularea unui scor total care reflectă nivelul general de suport perceput-Indicele General de Suport Social (19 itemi)	Sherbourne, C., & Stewart, A. (1991). The MOS social support survey. <i>Social Science & Medicine</i> , 32(6), 705-714.
Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS) Scala multidimensională a suportului social perceput este un chestionar de autoevaluare scurt, cu 12 itemi.	Măsoară percepția subiectivă a unui individ asupra adecvării suportului social primit din trei surse principale: familie, prieteni și persoane semnificative (de exemplu: partener, soț/soție, un prieten foarte apropiat sau un mentor). Poate fi aplicată atât la adulți, cât și la adolescenți (începând cu vârsta de 10-12 ani).	Zimet, G., Dahlem, N., Zimet, S., & Farley, G. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. <i>Journal of Personality Assessment</i> , 52, 30-41.
The Child and Adolescent Social Support Scale (CASSS) – Scala de suport social pentru copil și adolescent este un instrument psihometric conceput pentru a măsura sprijinul social perceput de către copii și adolescenți (de obicei cu vârste între 8-18 ani). Chestionarul este format din 40 sau 60 de itemi (în funcție de versiune) și prezintă o versiune adaptată	Evaluarea se concentrează pe percepția subiectivă a tinerilor asupra sprijinului primit de la părinți, profesori, colegi de clasă, prieteni apropiați și oameni din școală vizând comportamente de suport pentru patru tipuri de sprijin: - Sprijin emoțional (oferirea de încurajare, empatie, încredere și grijă). - Sprijin informațional (oferirea de îndrumări sau informații utile). - Sprijin instrumental (ajutor concret cum ar fi oferirea de timp, bani sau resurse).	Malecki, C., & Demaray, M. (2001). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale (CASSS). <i>Psychology in the Schools</i> , 39, 1-18.

Prezentare generală scală	Obiectiv de măsurare	Referință bibliografică
și validată pe populație românească (Chiș et al., 2017).	- Sprijin de evaluare (feedback care ajută la autoevaluare).	
2-Way Social Support Scale este un instrument psihometric conceput pentru a măsura atât oferirea, cât și primirea de sprijin social, atât pe plan emoțional, cât și instrumental (material/ practic). Versiunea originală cuprinde 20 de itemi, dar există și o versiune scurtă de 12 itemi, validată ulterior pentru a măsura eficient cele patru dimensiuni (Obst et al., 2019).	Spre deosebire de alte scale care se concentrează doar pe sprijinul primit, 2-Way SSS evaluează echilibrul bidirecțional prin patru subscale distincte: – Primirea sprijinului emoțional (receiving emotional support). – Oferirea sprijinului emoțional (giving emotional support). – Primirea sprijinului instrumental (receiving instrumental support). – Oferirea sprijinului instrumental (giving instrumental support).	Shakespeare-Finch, J., & Obst, P. (2011). The Development of the 2-Way Social Support Scale: A Measure of Giving and Receiving Emotional and Instrumental Support. <i>Journal of Personality Assessment</i> , 93, 483-490.
Online Social Support Scale (OSSS) – Scala suportului social online este un instrument psihometric conceput pentru a măsura percepția individului asupra suportului social primit prin intermediul platformelor online (rețele sociale, jocuri, forumuri). Versiunea originală și completă a OSSS are 40 de itemi. Există și o versiune scurtă (20 de itemi) dezvoltată ulterior pentru a fi mai practică, menționată în studii recente (Zhou & Cheng, 2022).	Similar cu sprijinul social față în față, scala evaluează frecvența și intensitatea a patru tipuri de suport social online: -Suport emoțional/de stimă (acceptare, grijă, respect). -Companie socială (apartenență, împărtășirea intereselor și activităților). -Suport informațional (ajutor pentru a face față situațiilor, schimb de informații). -Suport instrumental (ajutor concret, resurse).	Nick, E., Cole, D., Cho, S., Smith, D., Carter, T., & Zelkowitz, R. (2018). The Online Social Support Scale: Measure Development and Validation. <i>Psychological Assessment</i> , 30, 1127-1143.

Scalele de măsurare a suportului social operaționalizează un construct multidimensional și oferă modalități valide de a studia modul în care suportului social este implicat în bunăstare, adaptare și reziliență în populații și medii diverse.

Segregarea educațională

Barth Karla

Segregarea educațională desemnează separarea elevilor pe baza unor criterii precum statutul socio-economic, etnia, limba maternă, dizabilitatea sau performanțele academice, generând inegalități în ceea ce privește accesul la resurse, oportunități și rezultate școlare. Termenul provine din latinescul *segregare*, cu sensul de „a separa” sau „a pune deoparte”, și este utilizat în literatura sociologică pentru a descrie distribuția inegală a grupurilor în cadrul instituțiilor de învățământ (Bonal & Bellei, 2019).

Fenomenul are rădăcini istorice adânci, fiind asociat în primul rând cu segregarea rasială din Statele Unite ale Americii, unde, până la mijlocul secolului XX, elevii afro-americani și cei albi frecventau școli separate. Deși hotărârea *Brown v. Board of Education* (1954) a declarat segregarea rasială neconstituțională, cercetările contemporane demonstrează că forme subtile de separare persistă și astăzi, alimentate de factori rezidenționali, politici educaționale și mecanisme de piață (Vivian, 2017).

În literatura de specialitate, segregarea educațională este definită drept distribuția inegală a elevilor cu caracteristici sociale diferite între școli sau în interiorul aceleiași școli (Bonal & Bellei, 2019). Aceasta poate îmbrăca forma segregării inter-școlare – între instituții diferite – sau a celei intra-școlare, manifestată prin clase diferențiate, tracking sau grupe de nivel. Cercetările arată că segregarea reproduce și amplifică inegalitățile sociale, deoarece elevii proveniți din medii dezavantajate tind să fie concentrați în școli cu resurse insuficiente, cadre didactice mai puțin experimentate și oportunități academice limitate (Burroughs & Van Vliet, 2024; Quillian, 2014).

Cauzele segregării educaționale sunt variate și interconectate. Factorii structurali cuprind segregarea rezidențială, politicile de admitere, finanțarea inegală a școlilor și mecanismele de alegere a școlii (*school choice*), care tind să avantajeze familiile cu un capital economic și cultural ridicat. Factorii culturali și simbolici – stereotipurile, prejudecățile sau așteptările scăzute față de anumite grupuri – contribuie la menținerea separării și la perpetuarea decalajelor de performanță (Gelbgiser & Alon, 2025).

Consecințele segregării sunt profunde și de durată. Elevii aparținând grupurilor marginalizate înregistrează șanse mai reduse de progres academic, acces limitat la un curriculum avansat și oportunități restrânse de interacțiune cu colegi din medii diverse – aspecte care afectează atât dezvoltarea cognitivă, cât și cea socio-emoțională. Mai mult, segregarea educațională erodează coeziunea socială și perpetuează ciclurile intergeneraționale ale sărăciei și excluziunii (Vivian, 2017).

În contextul globalizării, interesul față de această problemă a sporit considerabil, întrucât mobilitatea populației, diversificarea culturală și presiunile pieței educaționale au dat naștere unor noi forme de separare – uneori mai puțin vizibile, dar la fel de îngrijorătoare (Bonal & Bellei, 2023). Chiar și în sistemele de învățământ care promovează principiul egalității de șanse, segregarea poate apărea prin mecanisme subtile, precum tracking-ul, testările standardizate sau selecția timpurie.

Combaterea segregării educaționale reclamă intervenții complexe și coordonate: politici publice care să promoveze mixitatea socială, alocarea echitabilă a resurselor, formarea cadrelor didactice pentru activitatea în medii diverse și implicarea activă a comunității în susținerea incluziunii. Cercetările confirmă că școlile integrate social generează beneficii pentru toți elevii – nu doar pentru cei dezavantajați – contribuind la reducerea prejudecăților, îmbunătățirea performanțelor școlare și consolidarea capitalului social (Burroughs & Van Vliet, 2024).

Astfel, segregarea educațională este un fenomen multidimensional, ale cărui cauze și consecințe nu pot fi reduse la o singură explicație. Factorii structurali, culturali și istorici se întrepătrund și se consolidează reciproc, generând forme de excludere care se reproduc de la o generație la alta (Benito, Alegre, & González-Balletbò, 2014). Înțelegerea segregării în toată complexitatea sa – de la mecanismele rezidențiale și politicile de admitere, la stereotipuri și așteptări instituționale – este o condiție necesară pentru elaborarea unor răspunsuri eficiente. În ultimă instanță, combaterea segregării nu reprezintă doar o provocare pedagogică, ci și un imperativ al justiției sociale, al democrației și al coeziunii comunităților în care trăim.

Socializare

Dărăbăneanu Dragoș

Socializarea este procesul prin care învățăm să devenim membri ai societății, atât prin interiorizarea normelor și valorilor societății, cât și prin învățarea îndeplinirii rolurilor noastre sociale (ca lucrător, prieten, cetățean și așa mai departe). Există o dispută continuă cu privire la ponderea influenței naturii umane comparativ cu educației (ereditar sau mediu social) în dezvoltarea umană. Sunt teorii care susțin că oamenii sunt influențați preponderent de manierele lor sociale și abilitățile de interpretare a rolurilor, iar instinctele umane de bază sunt minimizate. Această dezbatere opune perspectiva psihologică a lui Freud, care consideră socializarea ca fiind contrară înclinațiilor și impulsurilor noastre naturale, perspectivei funcționaliste, care consideră socializarea esențială pentru integrarea în societate (Scott & Marshall, 2009).

Socializarea nu mai este considerată ca fiind apanajul exclusiv al copilăriei, cu familia și școala ca agenți principali. În prezent, se recunoaște că socializarea este un proces care se manifestă pe tot parcursul vieții. De asemenea, se recunoaște că socializarea nu este un proces unidirecțional, în care indivizii învață cum să se integreze în societate. Oamenii își pot redefini rolurile și obligațiile sociale, prin urmare orice înțelegere a socializării trebuie să țină seama de modul în care individul se raportează la schimbarea socială. În acest sens, unele școli de teorie sociologică implică o presupusă „concepție suprasocializată a omului în societate”, în sensul că exagerează măsura în care valorile sunt internalizate și acțiunea este orientată normativ, o acuzație adusă adesea funcționalismului normativ (Wrong, 1961).

Socializarea este cunoscută și sub denumirea de enculturație și se referă la procesul prin care o persoană (în special un copil) dobândește atât cunoștințele cât și personalitatea, necesare pentru a deveni un membru cu drepturi depline al unei societăți. Este o axiomă a sociologiei faptul că societatea nu este doar externă individului (în sensul că oferă mediul în care toată lumea trebuie să trăiască pe parcursul vieții), ci este și internă, iar sinele este modelat de ceea ce dobândește în interacțiunea socială cu părinții și alte persoane importante din viața sa (Bruce & Yearley, 2006).

Termenul socializare provine dintr-o combinație de rădăcini latine și sufixe de formare a cuvintelor din engleză. Sensul său inițial apare în scrierile lui

Francis Lieber în anul 1839 și se referea strict la actul de a interacționa sau a avea asociații personale. Sensul sociologic modern (după 1940) a fost introdus de Talcott Parsons ca proces prin care copiii sau indivizii învață normele și valorile unei culturi (Dictionary, 1989).

Socializarea este un fenomen complex, se manifestă sub forme extrem de variate și este o manifestare a instinctului social care practic stă la baza construcției și continuității oricărui tip de structură socială. De-a lungul timpului a existat o preocupare constantă în legătură cu formele de manifestare a acestui fenomen și studiile științifice au pus în evidență mai multe tipuri de socializare, cum ar fi socializarea primară, socializarea anticipativă, resocializarea, socializarea specială, socializarea pozitivă, socializarea negativă etc. (Giddens, 2006). *Socializarea primară* începe din primele zile de viață și constă într-un proces prin care persoana dobândește informațiile și abilitățile esențiale pentru a participa la viața socială cotidiană și își formează eul. Socializarea primară se produce în anii copilăriei și chiar a adolescenței. La această vârstă, influențele socializante sunt de fapt impuse, copilul (adolescentul) nu își alege nici părinții, nici acțiunea pe care aceștia o vor avea asupra lui, dar această constrângere particulară care apasă asupra copilăriei este însoțită de un context afectiv particular și foarte eficient. Aceste prime experiențe în relaționarea cu mediul social vor constitui filtrele prin care individul va percepe ulterior lumea exterioară și va „selecta” din ceea ce i se întâmplă evenimentele, persoanele sau percepțiile care nu pun la îndoială modul în care primele sale experiențe l-au construit (Pierre Bourdieu). Se poate afirma că individul este profund format de educația pe care a primit-o în copilărie (Darmon, 2023).

Societate coezivă și dezvoltare regională

Villányi Tamás László

Relația dintre coeziunea socială și dezvoltarea regională este descrisă în mod obișnuit în literatura de specialitate ca o interacțiune. Pe de o parte, coeziunea socială cuprinde calități sociale precum încrederea, disponibilitatea de a coopera, normele comunitare și orientarea către binele comun; aceste elemente pot fi asociate cu performanța economică și

capacitatea de guvernăntă (Putnam, 1993; Knack & Keefer, 1997; Zak & Knack, 2001). Pe de altă parte, inegalitățile teritoriale persistente și disparitățile dintre centru și periferie pot afecta integrarea socială și legitimitatea instituțiilor, ceea ce se poate manifesta prin tensiuni sociale și politice (Rodríguez-Pose, 2018). Dezbaterile teoretice din politica regională surprind această dualitate prin distincția dintre abordările „neutre față de loc” și „bazate pe loc” (Barca, McCann, & Rodríguez-Pose, 2012). Conceptul de coeziune socială apare în cercetare cu multiple semnificații; prin urmare, un pas fundamental în analiza empirică este stabilirea cadrului de definire și măsurare. În definirea coeziunii, literatura de specialitate face distincție între componentele coeziunii (de exemplu, încredere, legături/relații, norme) și factorii determinanți sau consecințele coeziunii (de exemplu, poziția veniturilor, performanța instituțională) (Chan, To, & Chan, 2006). Pe baza unei sinteze cuprinzătoare a literaturii de specialitate, dimensiunile esențiale ale coeziunii sociale pot fi adesea grupate în trei categorii largi: relații sociale (legături/relații, încredere), identificarea cu comunitatea/teritoriul și orientarea către binele comun (respectarea normelor, solidaritate) (Schiefer & Noll, 2017). Din perspectivă metodologică, mai multe studii tratează coeziunea ca un construct latent compus din mai mulți indicatori, interpretabili atât la nivel individual, cât și teritorial. Bottoni (2018), de exemplu, prezintă un model de măsurare pe mai multe niveluri care arată cum coeziunea poate fi operaționalizată în mod mai fiabil la toate nivelurile (individual-contextual).

Dezvoltarea regională: convergență și polarizare spațială. Dezvoltarea regională este adesea descrisă în științele sociale și economia regională folosind indicatori de venit și productivitate (de exemplu, PIB pe cap de locuitor, productivitate), indicatori ai pieței muncii (rata ocupării forței de muncă, șomaj) și factori structurali (inovare, capital uman, structura sectorială). La nivel teoretic, literatura neoclasică privind creșterea economică subliniază posibilitatea convergenței, adică faptul că regiunile mai puțin dezvoltate pot crește mai rapid (Barro & Sala-i-Martin, 1992). În contrast, noile abordări ale geografiei economice și aglomerării evidențiază faptul că, în condițiile creșterii randamentelor la scară și a potențialului pieței, dezvoltarea poate deveni concentrată spațial, conducând la o structură persistentă de tip centru-periferie (Krugman, 1991).

Capitalul social, încrederea și performanța instituțională. În cadrele explicative și descriptive ale coeziunii sociale, conceptul central este capitalul social, pe

care literatura de specialitate îl abordează cu accente diferite. Bourdieu (1986) descrie capitalul social ca o resursă care cuprinde beneficiile derivate din relații. Coleman (1988) subliniază modul în care structurile sociale – precum normele și legăturile de rețea – pot facilita acțiunea individuală și colectivă. Putnam (1993), dintr-o perspectivă istorico-instituțională, arată mișcarea comună a participării civice, a încrederii și a funcționării instituționale. În analizele empirice la nivel macro, încrederea și normele „civice” pot fi asociate cu performanța economică (Knack & Keefer, 1997), în timp ce în modelele teoretice nivelurile scăzute de încredere pot exercita un efect prin canalele de investiții și creștere (Zak & Knack, 2001). În context regional, aceste rapoarte sugerează că implementarea programelor de dezvoltare poate fi influențată de cooperarea locală, calitatea rețelelor de parteneriat și încrederea în instituțiile publice (Putnam, 1993; Zak & Knack, 2001).

Inegalități teritoriale și fracturi de coeziune

Întârzierea teritorială apare în literatura de specialitate nu numai ca o problemă legată de venituri, ci și în legătură cu dimensiunile integrării sociale și ale politicii. Într-un cadru descriptiv, Rodríguez-Pose (2018) susține că acumularea problemelor economice și sociale în locurile care înregistrează un decalaj persistent poate genera și nemulțumire politică. Studiile care examinează relația dintre inegalitate și coeziune atrag, de asemenea, atenția asupra faptului că „inegalitatea” poate fi măsurată prin diverse indicatori, iar aceștia pot avea o relație diferită cu dimensiunile coeziunii sociale (Goubin, 2018).

Relație bidirecțională și dependența de context

Literatura de specialitate descrie adesea relația dintre coeziune și dezvoltarea regională ca fiind bidirecțională: coeziunea poate apărea ca o condiție socială prealabilă care susține dezvoltarea (cooperare, încredere), dar și ca un rezultat al dezvoltării (îmbunătățirea șanselor în viață, o integrare mai puternică). În consecință, o problemă cheie în cercetarea empirică este modul de abordare a relațiilor cauzale, precum și modul de luare în considerare a eterogenității instituționale și teritoriale (Barca et al., 2012; Crescenzi & Giua, 2020).

Instrumente de politică: ce arată literatura de specialitate privind politica de coeziune a UE?

O serie substanțială de cercetări empirice evaluează impactul politicii de coeziune a UE (fonduri structurale, programe regionale specifice). Becker, Egger și von Ehrlich (2010), utilizând o logică cvasiexperimentală (pe baza unui prag de eligibilitate), identifică efecte pozitive asupra performanței regionale pentru anumite rezultate. Comparând mai multe abordări de tip panel, Mohl și Hagen (2010) susțin că estimările pot fi sensibile la modul în care sunt tratate endogenitatea și specificarea modelului.

Crescenzi și Giua (2020) oferă o descriere detaliată a eterogenității impactului: același tip de sprijin din partea UE poate produce rezultate diferite în funcție de mediile instituționale naționale și regionale. Discutând compoziția intervențiilor structurale, Rodríguez-Pose și Fratesi (2004) descriu modul în care echilibrul dintre obiectivele de dezvoltare și cele de politică socială, precum și combinația de politici (de exemplu, infrastructura vs. capitalul uman) pot implica diferite mecanisme de impact. Lucrările științifice care sintetizează performanța și direcția politicii de coeziune subliniază, de asemenea, rolul capacităților de programare, guvernanță și implementare (Bachtler, Berkowitz, Hardy, & Muravska, 2017).

Abordarea „bazată pe loc” este justificată teoretic de ideea că barierele în calea dezvoltării (probleme de coordonare, lacune instituționale, constrângeri legate de competențe) pot fi specifice teritoriului; prin urmare, integrarea teritorială a intervențiilor și adaptarea lor instituțională sunt decisive (Barca et al., 2012). În literatura de specialitate, tema unei societăți coezive și a dezvoltării regionale apare ca o intersecție în care clarificarea conceptuală (dimensiunile coeziunii), mecanismele (capitalul social, încrederea, inegalitatea) și evaluările politicilor (politica de coeziune a UE) se completează reciproc (Schiefer & Noll, 2017; Barca et al., 2012; Crescenzi & Giua, 2020). În ansamblu, cercetările sugerează că recuperarea teritorială și integrarea socială pot fi adesea interpretate împreună, în timp ce rezultatele arată o dependență substanțială de context datorită specificităților instituționale și regionale (Rodríguez-Pose & Fratesi, 2004; Rodríguez-Pose, 2018).

Solidaritate socială

Dărbăneanu Dragoș

Solidaritatea socială a fost o problemă cheie pentru fondatorii disciplinei sociologiei în secolul al XIX-lea. Discuția despre solidaritatea socială a ocupat un loc important în scrierile acestora, preocupați fiind de formele prin care oamenii participă la relațiile sociale și la sprijinul reciproc. Acest lucru este cel mai evident în scrierile lui Emile Durkheim a cărui carte, *„Diviziunea muncii în societate”*, publicată pentru prima dată în 1893, era structurată în jurul distincției dintre solidaritatea mecanică și cea organică. Această distincție era esențială pentru argumentul lui Durkheim potrivit căruia toate societățile au nevoie de un mecanism care să-i țină uniți pe membrii lor și că acest mecanism evoluează, se schimbă în timp (Turner, 2006).

Teoriile moderne despre solidaritate au fost dezvoltate având în vedere statul național. Națiunea este considerată o comunitate. Membrii comunității sunt uniți printr-un liant social (legătură socială). Această legătură socială, bazată pe o limbă comună și un patrimoniu cultural comun care există la nivelul unui popor, este considerată baza solidarității sociale. Din punct de vedere juridic, comunitatea este adesea considerată ca fiind ceva anterior legii. Conceptual, o națiune este considerată a fi o entitate care există independent de stat și de reglementările sale juridice. Prin urmare, ideea de națiune este cea care oferă cadrul conceptual pentru dezvoltarea conceptelor juridice de solidaritate încorporate în anumite reglementări în materie de protecție socială, drepturi sociale și instituții la nivelul unui stat (Ottmann, 2008). Evoluția politică și economică a statelor se realizează în contextul ideologiilor legate de statul bunăstării. Acesta reprezintă o stare socială ideală care se realizează pe fondul solidarității sociale. Principiul fundamental al statului bunăstării este solidaritatea. Solidaritatea se manifestă între membrii mai puternici și cei mai slabi ai grupului, solidaritatea între membrii mai tineri și cei mai în vârstă ai grupului și chiar solidaritatea între actualii și viitorii membri ai unui grup. T.H. Marshall descrie drepturile sociale ca fiind „drepturile fiecărui cetățean de a participa la patrimoniul social și cultural” sau „dreptul fiecărei persoane la o parte echitabilă din roadele muncii colective” (Marshall, 1965).

În celebra sa lucrare *„Despre diviziunea muncii sociale”* (1893), Emile Durkheim face legătura între schimbarea socială și solidaritatea socială.

Concret, momentul istoric al schimbării sociale marcat de apariția erei industriale, înseamnă apariția unui nou tip de solidaritate (Durkheim, 2018 [1893]). Durkheim constată existența unor diferențe semnificative în manifestarea noului tip de solidaritate, în contrast cu cel tradițional. Face astfel distincția între solidaritatea mecanică și solidaritatea organică, pe care le pune în relație cu diviziunea muncii (apariția diferențelor între ocupații). Culturile tradiționale cu o diviziune a muncii scăzută sunt caracterizate prin *solidaritate mecanică*. Majoritatea membrilor societății sunt implicați în activități similare, legătura dintre oameni este guvernată de experiențe și credințe comune. Forța acestor credințe comune este de tip represiv, comunitatea pedepsește prompt pe oricine atacă modalitățile convenționale de viață. De aceea, solidaritatea mecanică se bazează pe consens și similaritate de opinie. Forțele industrializării și ale urbanizării conduc la diviziunea muncii, care contribuie la ruperea acestui tip de solidaritate. Apare *solidaritatea organică*, caracterizată prin specializarea sarcinilor și creșterea diferențierii sociale. Societățile caracterizate de solidaritate organică sunt unite prin interdependența economică a oamenilor și recunoașterea importanței contribuției fiecăruia. Datorită diviziunii muncii oamenii devin dependenți unii de ceilalți. Ei au nevoie de bunuri și servicii pe care le oferă ceilalți. Relația de reciprocitate economică și dependență mutuală vine să înlocuiască credințele comune, iar acest lucru determină modificări substanțiale la nivelul argumentelor care stau la baza consensului social (Giddens, 2010).

Pentru Durkheim, solidaritatea socială era ansamblul de credințe și sentimente comune membrilor obișnuiți ai unei societăți. Aceste credințe au o viață proprie, ele sunt fapte sociale care nu pot fi reduse la un nivel individual de analiză. Durkheim a observat că faptele sociale „constau în moduri de a acționa, gândi și simți externe individului și înzestrate cu o putere de coerciție prin care îl controlează. ... Aceste moduri de gândire nu pot fi confundate cu fenomenele psihologice, care există numai în conștiința individuală și prin intermediul acesteia” (Evans, 1977).

Studiul formelor de manifestare a solidarității sociale a devenit o preocupare constantă a oamenilor de știință care își propun cunoașterea și interpretarea societăților naționale și a structurilor etnice, caracterizate prin durată de existență nedeterminată. Înțelegerea mecanismelor de funcționare a solidarității sociale are un puternic caracter aplicativ care se regăsește în cele mai diferite moduri de manifestare a societăților. De exemplu oferirea de

cadouri a fost analizată ca un aspect al schimbului social. Cadourile creează sau consolidează, în general, solidaritatea socială prin crearea unei obligații, dar pot fi folosite și în mod agresiv pentru a demonstra puterea socială superioară. În lucrarea sa „Cadoul”, Marcel Mauss (1923 [trad. 1983]) a tratat cadourile ca o formă de schimb social care întărește solidaritatea socială, creând o obligație de a răspunde cadoului inițial, dar a examinat și „ritualul potlatch” (în rândul unor popoare indigene de pe coasta de nord-vest a Pacificului din America de Nord – o sărbătoare ceremonială în cadrul căreia bunurile sunt dăruite sau distruse pentru a demonstra bogăția sau a spori prestigiul) la nativii americani, în care un șef își putea demonstra puterea prin distrugerea ritualică a bunurilor sale. Acest exemplu demonstrează natura contradictorie a oferirii de cadouri, atât creativă, cât și distructivă (Schoenfeld, 1989).

Pentru mai multe exemple despre studii asupra influențelor pe care solidaritatea socială le exercită asupra mediilor sociale în diferite contexte, recomandăm lucrarea lui Graham Crow, „Social Solidarities”, publicată în anul 2010 în *Sociology Compass* 4/1, pp. 52-60.

Suportul social perceput

Marian Mihai

Suportul social perceput se bazează în mare parte pe procese de evaluare subiective și uneori idiosincratice, mai degrabă decât pe comportamente specifice de suport. Zimet et al. (1988) definea suportul social perceput ca fiind „percepția că familia, prietenii și alte persoane semnificative sunt disponibile pentru a oferi sprijin psihologic, comportamental sau material” (p. 32). Suportul social perceput are o componentă cognitivă reprezentată de un set de credințe despre lume unde individul se simte prețuit, iubit și parte a unei rețele de obligații reciproce și o altă componentă subiectivă unde evaluarea depinde mai mult de trăsăturile de personalitate și istoricul relațional al persoanei decât de numărul real de prieteni (Lakey & Cassady, 1990).

Suportul social perceput prezintă trei dimensiuni funcționale principale:

- Suport emoțional: percepția că ceilalți oferă empatie, dragoste, încredere și grijă;
- Suport instrumental (tangibil): credința că asistența practică sau materială este disponibilă;
- Suport informațional: percepția accesului la sfaturi, îndrumări sau feedback care ajută la rezolvarea problemelor.

Suportul social include percepțiile asupra sprijinului și comportamente suportive (suportul primit), care pot promova starea generală de bine și pot crește rezistența personală la problemele de sănătate (Cobb, 1976).

Lucrările de specialitate descriu frecvent rolul suportului social perceput în influențarea unor rezultate psihologice pozitive, precum autoeficacitatea, stima de sine și reziliența. Acestea pot contribui la promovarea comportamentelor sănătoase (Major et al., 1990).

În ultimii ani, cercetările privind suportul social ca factor asociat cu aderența la tratament sunt tot mai frecvente. Exemple relevante includ studii realizate pe pacienți cu obezitate, hipertensiune arterială, diabet zaharat de tip 2 și HIV (Wenn et al., 2022). Totuși, rezultatele sunt uneori controversate.

Umberson (1987) a arătat că suportul poate promova comportamente preventive de sănătate prin mecanisme directe și indirecte de control social sugerând că sănătatea reprezintă o stare normativă, iar comportamentele care contribuie la morbiditate și mortalitate sunt comportamente deviate.

Suportul social

Marian Mihai

Suportul social este definit și operaționalizat în numeroase moduri și este considerat adesea o resursă care protejează împotriva amenințărilor fizice sau psihice. În ultimele decenii cercetările s-au focalizat asupra efectelor asupra sănătății fizice și psihice, literatura actuală evidențiază frecvent importanța semnificației suportului social încercând să reducă ambiguitatea conceptuală din această arie de cercetare. Un semn al progresului este reprezentat și de numărul de cercetări care țin seama de nevoia de a se face

distincție între diferite nivele de analiză în domeniul suportului social (Marian et al., 2022; Marian, Chirodea, & Țoca, 2024).

Suportul social desemnează relațiile interpersonale caracterizate prin sentimentul de acceptare și iubire, de stimă și apreciere, de apartenență la o rețea de comunicare și obligații mutuale, de sprijin emoțional și concret în perioade de criză (Buunk & Hoorens, 1992; Simon, Kalichman, & Santrock, 1994).

Cohen (2004) consideră că suportul social se referă la „furnizarea rețelelor de suport social și a resurselor psihologice, deliberat, pentru a beneficia indivizii de abilitățile necesare ajustării în condiții stresante” (p. 677).

Două modele explicative complementare sunt consacrate în analiza suportului social. Modelul efectului direct arată că integrarea socială și apartenența la o rețea socială generează beneficii indiferent de nivelul stresului perceput. Pe de altă parte, modelul tampon susține că suportul social are rolul de a diminua influența negativă a evenimentelor de viață stresante prin reducerea evaluărilor cognitive a amenințării precum și prin facilitarea copingului adaptativ.

Nivelurile de analiză conceptuală a termenului de suport social pot fi: (1) ca un obiectiv cantitativ al resurselor sociale, o evaluare cognitivă; (2) suportul social dihotomizat în structural și funcțional (structural, ca frecvență de integrare a relațiilor și funcțional care cuprinde diverse dimensiuni, ca de pildă suport informațional, sprijin tangibil); (3) poate cea mai importantă distincție este sprijinul marital și extramarital (Barnett & Gotlib, 1988).

Gradul de integrare într-o rețea socială sau suportul structural a fost găsit a avea un efect direct asupra „stării de bine”, reducând rezultatele negative atât în circumstanțe de stres scăzut cât și înalt.

Cutrona (1986 a, b) considera că este important să fie luată în calcul disponibilitatea și compatibilitatea suportului social precum și a altor caracteristici ale suportului social cum ar fi stabilitatea, proximitatea și sincronizarea dintre accesul la suport și situațiile de criză.

Sursele de suport social pot fi familia, prietenii, rudele, colegii, vecinii, grupuri informale sau chiar specialiști (medici, psihologi) etc.

Beneficiile obținute în urma suportului social pot fi grupate în trei categorii: asistență tangibilă, informare și suport emoțional. Familia și prietenii pot

oferi asistență în situații stresante, de asemenea, informarea și recomandarea unor planuri de acțiune poate sprijini persoana în ajustarea eficientă. Familia și persoanele semnificative pot furniza suport emoțional prin reasigurarea persoanei stresate în direcția valorii personale pentru fiecare dintre cei din jur.

Cutrona (1986 b) constata că dorința de afiliere în condiții de stres este mult mai manifestă printre indivizii cu stimă de sine ridicată. Aceste rezultate pot fi înțelese dacă se presupune că oamenii care au o stimă de sine ridicată sunt relativ mai puțin interesați de existența competiției (temporale în comparație cu alții) decât aceia cu o stimă de sine scăzută.

Studiul structurii rețelei sociale și a integrării sociale se adresează aspectelor cantitative ale relațiilor sociale. Analiza structurii rețelei se focalizează asupra sistemului de legături dintre indivizi cum ar fi pattern-urile de cunoștințe dintre membrii rețelei (Cutrona, 1986 a).

Cutrona (1986 b) descrie o serie de funcții ale socialului necesare pentru a percepe suportul altora (adecvat) și pentru a evita singurătatea: a) atașamentul; b) integrarea socială; c) reasigurarea valorilor; d) alianțe solide; e) călăuzirea din partea unor figuri parentale, profesori sau mentori; și f) oportunități pentru sentimentul responsabilității față de starea de bine a altora.

Singurătatea socială este asociată cu absența angajării în rețeaua socială și predominant, cu sentimente de plictiseală și marginalizare.

Suportul social poate lua mai multe forme prin includerea ținutelor socio-emoționale și a celor informaționale care pot avea în componență recomandări și feedback-ul personal, înlesnind astfel efortul necesar rezolvării de probleme. Natura și disponibilitatea suportului social depinde de caracteristicile persoanelor precum și de abilitățile de comunicare (Simons, Kalichman, & Santrock, 1994).

T

Traficul de persoane

Gavriș Aurora-Elena

Sintagma trafic de persoane, așa cum este ea întâlnită în actele normative incriminatoare românești (Legea nr. 286/2009, art. 210) sau din traducerea celor internaționale (Legea nr. 300/2006) ca trafic de ființe umane precum Convenția ONU privind crima organizată transnațională (Lege nr. 565/2002) este folosită cel mai des și în literatura de specialitate însă, mai este asimilată și altor expresii adesea supraréaliste dar sugestive, precum trafic de carne vie (Pitulescu, 1997, p. 51), forma modernă a fostului trafic cu sclavi (Legea nr. 300/2006), sclavie albă (Doezema, 2000, p. 26) unii autori diferențiind în cadrul sclaviei albe prostituția și comerțul internațional cu femei, cele două forme fiind totuși, în strânsă legătură (Doezema, 2000).

Ca și cronologie, în România, precizăm că până în anul 2001 traficul de persoane era prevăzut la art. 329 alin. 2 al Codului penal din 1968 (Codul Penal, 1968), fiind o modalitate de săvârșire a infracțiunii de proxenetism: „Recrutarea unei persoane pentru prostituție ori traficul de persoane în acest scop, precum și constrângerea la prostituție se pedepseau cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi„. În anul 2001 s-a adoptat Legea nr. 678 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane (Legea nr. 678/2001), această infracțiune fiind pentru prima dată incriminată într-un act normativ special. În altă ordine de idei, Legea nr. 678/2001 cuprinde și multiple aspecte ce țin de prevenirea și diminuarea fenomenului de trafic de persoane, de referirea și asistența victimelor traficate, cu indicarea instituțiilor competente să intervină în cazurile de trafic și cu elemente de

cooperare internațională judiciară. Precizăm că infracțiunea de trafic de persoane este o infracțiune complexă deoarece cuprinde, ca element sau circumstanță agravantă o altă acțiune care constituie prin ea însăși o faptă penală, fiind în același timp și o infracțiune cu conținut alternativ, în textul de incriminare fiind prevăzute mai multe modalități de săvârșire, implicând urmări diferite, așa cum se poate observa din conținutul ei (Gavriș, 2013).

În prezent, definiția este unitar regăsită în legislația națională, reper fiind articolul 210 din Codul penal (Legea nr. 286/2009) cu denumirea marginală „Traficul de persoane: (1) Recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unei persoane în scopul exploatării acesteia săvârșită: a) prin constrângere, răpire, inducere în eroare sau abuz de autoritate; b) profitând de imposibilitatea de a se apăra sau de a-și exprima voința ori de starea de vădită vulnerabilitate a acelei persoane; c) prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori alte foloase în schimbul consimțământului persoanei care are autoritate asupra acelei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi. (2) Traficul de persoane săvârșit de un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani. (3) Consimțământul persoanei victimă a traficului nu constituie cauză justificativă. (4) Dacă faptele prevăzute la alin. (1) și (2) sunt urmate de exploatarea efectivă a unei persoane, în sensul art. 182 se aplică regulile concursului de infracțiuni...”. Articolul nr. 182 din Codul penal prevede că prin exploatarea unei persoane se înțelege: „a) supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forțat; b) ținerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire; c) obligarea la practicarea prostituției, la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală; d) obligarea la practicarea cerșetoriei; e) prelevarea de organe, țesuturi sau celule de origine umană, în mod ilegal...”.

Începând cu anul 2023, prin efectul Legii nr. 217/2023 infracțiunile de trafic de persoane și trafic de minori devin imprescriptibile, iar prin Legea nr. 202/2024 statul român a înăsprit pedepsele pentru astfel de fapte, ca exemplu comparativ, pentru forma simplă a traficului de persoane se prevede în prezent un minim sancționator de 5 ani, în locul celui de 3 ani, maximul general fiind păstrat, respectiv tot de 12 ani, precum și măsura interzicerea exercitării unor drepturi.

V

Valori sociale

Drugaș Marius

Termenul „valoare” provine din latinescul *valere*, care înseamnă „a avea importanță” sau „a fi puternic”. În context social, valorile reprezintă principii sau standarde considerate importante într-o comunitate.

Valorile sociale pot fi definite drept credințe durabile despre ceea ce este dezirabil sau nedorit într-o societate (Schwartz, 1992). O altă definiție le consideră principii generale care ghidează evaluările și comportamentele indivizilor în context social (Inglehart, 1997).

Teoria valorilor universale a lui Schwartz (1992) identifica un set de valori fundamentale prezente în majoritatea culturilor, organizate într-o structură circulară. Modelul lui Schwartz descria zece tipuri de valori fundamentale, printre care: universalism, benevolență, putere, realizare, securitate și tradiție.

O altă perspectivă este adusă de teoria schimbării valorilor culturale a lui Inglehart (1997), care susține că dezvoltarea economică produce o tranziție de la valori materialiste la valori postmaterialiste.

În psihologie, unul dintre cele mai cunoscute modele este rodul muncii lui Peterson și Seligman (2004), care își propuneau să identifice, să organizeze și să măsoare caracterul. Autorii au reușit să descrie 24 de puncte forte ale caracterului, distribuite în cadrul a 6 virtuți fundamentale (înțelepciunea și cunoașterea, curajul, umanitatea, justiția, temperanța, transcendența).

Acestea stau la baza unuia dintre cele mai utilizate instrumente psihologice pentru măsurarea valorilor (*Values in Action Inventory of Strengths – VIA-IS*).

Studiul valorilor sociale este important pentru înțelegerea comportamentului politic, a culturii organizaționale și a schimbărilor sociale. În societatea globalizată, valorile sociale influențează debaterile privind diversitatea culturală, sustenabilitatea și drepturile omului.

Valorile adăugate ale cooperărilor transfrontaliere (CBC)

Czimre Klára

Analiza și măsurarea valorii adăugate constituie un cadru fundamental pentru înțelegerea mecanismelor cooperării transfrontaliere (CBC). Această perspectivă asigură evaluarea tuturor activităților și proceselor regionale dintr-o perspectivă transfrontalieră, demonstrând că intervențiile în regiunile de frontieră au, în mod inerent, o relevanță transnațională. Valoarea adăugată servește drept piatră de temelie a integrării Uniunii Europene; potrivit Asociației Regiunilor de Frontieră Europene (ARFE) în *Cartea albă privind regiunile de frontieră europene*, această valoare este clasificată în: dimensiuni instituționale, socio-economice, socio-culturale, politice, europene și specifice (AEBR, 2006; AEBR, 2011).

Valoarea adăugată instituțională este generată prin implicarea la mai multe niveluri a diverselor părți interesate – de la cetățeni individuali la entități politice și sociale – dincolo de frontiere. Ea se manifestă prin crearea unor cadre de cooperare durabile și funcționale, care fac legătura între diferite sisteme administrative. Această valoare se realizează în continuare atunci când aceste structuri acționează ca parteneri de încredere în proiectarea, gestionarea și execuția financiară comună a inițiativelor transfrontaliere. Potrivit AEBR (2006), valoarea adăugată instituțională implică:

- „implicarea activă a tuturor nivelurilor (cetățeni, autorități, grupuri politice și sociale) de ambele părți ale frontierei;
- cunoașterea sigură a vecinului (autorități regionale, parteneri sociali etc.);
- cooperarea transfrontalieră pe termen lung în cadrul unor structuri capabile să funcționeze eficient:

- ca parteneriat care funcționează pe verticală și pe orizontală, în ciuda faptului că are structuri și domenii de responsabilitate diferite;
- ca obiectiv de ajutor acceptat legal și partener de lucru, care primește și administrează fonduri;
- elaborarea, implementarea și finanțarea în comun a programelor și proiectelor transfrontaliere.” (AEBR, 2006).

În Cartea sa albă (2006), ARFE subliniază că există experiențe din toată Europa care demonstrează că programele și proiectele dezvoltate în comun pot fi implementate și executate în mod eficient dacă partenerii regionali și locali de pe ambele părți ale frontierei joacă un rol considerabil.

Un exemplu de valoare adăugată instituțională este *Spitalul Transfrontalier Cerdanya*, situat în Pirinei, de-a lungul frontierei franco-spaniole. Spitalul din Cerdanya este primul organism de sănătate din Europa gestionat ca o singură entitate juridică (un GECT) de două sisteme naționale de sănătate diferite. Valoarea sa adăugată constă în faptul că, în loc de două clinici mici și subfinanțate de o parte și de alta a frontierei, regiunile împărtășesc o singură unitate de înaltă tehnologie. Acest lucru demonstrează economiile de scară și rezolvă provocarea instituțională de armonizare a diferitelor legi privind securitatea socială (OECD, 2024).

Valoarea adăugată socio-economică este evidentă în toate regiunile respective, deși în moduri diferite. Aceasta este înțeleasă ca beneficiile tangibile generate de colaborarea transfrontalieră care sporesc creșterea și coeziunea socială a unei regiuni. Această valoare este realizată prin implicarea activă a diverselor părți interesate locale – inclusiv întreprinderi, sindicate și instituții sociale – pentru a debloca potențialul economic inherent al regiunii. Indicatorii-cheie includ integrarea piețelor forței de muncă la nivel, alinierea calificărilor profesionale și investiții coordonate în infrastructuri critice, cum ar fi transportul, educația și protecția mediului. În cele din urmă, aceasta se manifestă printr-o amenajare teritorială îmbunătățită, crearea de locuri de muncă durabile și consolidarea cooperării între întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) peste granițele naționale (AEBR, 2006).

Carta AEBR din 2011 a extins și mai mult acest concept, introducând un accent mai puternic pe cooperarea bazată pe cunoaștere și serviciile publice. Mai precis, a integrat domeniile sănătății, învățământului superior și cercetării și inovării în cadrul socio-economic, punând în același timp un accent sporit pe transportul public durabil și includerea sistematică a

regiunilor învecinate pentru a valorifica potențialul endogen local (AEBR, 2006).

Regiunea Øresund, situată de-a lungul frontierei dintre Danemarca și Suedia, constituie un exemplu excelent pentru înțelegerea valorii adăugate socio-economice a cooperării transfrontaliere. Construcția podului Øresund, inaugurat oficial în 2000, a creat o piață unificată a forței de muncă între Copenhaga și Malmö. Valoarea socio-economică constă în faptul că a transformat două periferii naționale separate într-o singură putere economică. Această integrare permite crearea unei „zone urbane funcționale” în care cetățenii locuiesc într-o țară și lucrează în alta, cu sprijinul serviciului Øresunddirekt, care oferă consultanță fiscală și juridică comună (Oresundsbron, 2000).

A treia dimensiune este *valoarea adăugată socio-culturală*. Această valoare reprezintă consolidarea unei identități regionale comune prin diseminarea sistematică a cunoștințelor geografice, istorice și structurale. Conform Cărții albe din 2006 și Cartei AEBR din 2011, aceasta este un element constitutiv al dezvoltării regionale, întrucât un mediu economic transfrontalier stabil necesită o bază de încredere socială reciprocă. Conceptul se bazează pe o rețea largă de multiplicatori – inclusiv școli, muzee și biserici, precum și artiști, scriitori și jurnaliști – pentru a acoperi diferențele culturale. În plus, identifică armonizarea competențelor lingvistice și utilizarea materialelor educaționale produse în comun ca premise esențiale pentru depășirea barierelor de comunicare și asigurarea egalității de șanse peste graniță (AEBR, 2006, AEBR, 2011).

AEBR (2006) sugerează că aceste elemente fac din cooperarea culturală transfrontalieră un element constitutiv al dezvoltării regionale – cu condiția ca cooperarea socio-culturală să aibă loc într-un mediu transfrontalier viabil pentru afaceri, comerț și servicii.

Delta Rinului-Scheldt de-a lungul frontierei dintre Belgia și Țările de Jos se concentrează în mare măsură pe proiecte „People-to-People” (P2P) prin intermediul Scheldemonde Euregio. Prin finanțarea turneelor sportive la scară mică și a schimburilor de studenți, cooperarea a eliminat „frontierele mentale” create de nuanțele lingvistice și stereotipurile naționale, promovând o identitate regională comună care facilitează o cooperare politică mai armonioasă și, ca atare, reprezintă o valoare adăugată socio-culturală importantă (Euregio Scheldemonde, 2020).

Al patrulea pilon este valoarea adăugată politică, care reprezintă contribuția strategică a cooperării transfrontaliere la cadrul mai larg al integrării europene. Acesta se caracterizează prin aplicarea practică a principiilor subsidiarității și parteneriatului, apropiind procesul decizional de cetățenii din regiunile de frontieră. Elementele cheie includ promovarea încrederii și înțelegerii reciproce – adesea descrise ca „vindecarea rănilor istoriei” – și consolidarea coeziunii economice și sociale. În plus, acest pilon oferă un cadru structural pentru procesele de aderare la UE prin stabilirea unor programe de cooperare stabile, multianuale. O componentă esențială a valorii adăugate politice este angajamentul față de sustenabilitatea financiară pe termen lung, asigurând că finanțarea UE este completată de cofinanțare națională și regională dedicată pentru a garanta viitorul inițiativelor transfrontaliere.

Inițiativa „b-solutions” reprezintă un exemplu de valoare politică și instituțională. Deoarece proiectul b-solutions identifică și rezolvă obstacole juridice sau administrative (de exemplu, lipsa liniilor de autobuz transfrontaliere sau dificultăți în recunoașterea diplomelor), acesta ilustrează valoarea adăugată politică, arătând modul în care obstacolele locale sunt utilizate pentru a informa procesul legislativ la nivel național și european, aplicând în mod direct principiul subsidiarității (AEBR, 2021).

În contextul cooperării transfrontaliere, *valoarea adăugată europeană* rezultă din voința inerentă a populațiilor vecine de a colabora peste granițele naționale. Această ambiție ascendentă se traduce printr-o contribuție semnificativă la pilonii fundamentali ai UE: pacea, libertatea, securitatea și drepturile omului. Dincolo de impactul său filosofic, această valoare se manifestă prin transferul de cunoștințe și de bune practici: regiunile cu o experiență îndelungată în materie de cooperare servesc drept modele pentru noile state membre ale UE și pentru țările terțe. În cele din urmă, valoarea adăugată europeană dovedește că regiunile de frontieră nu sunt zone periferice, ci „laboratoare de integrare” centrale, în care succesul practic al unei Europe unificate este cel mai vizibil.

Un exemplu excelent de valoare adăugată europeană este *cooperarea medicală transfrontalieră de urgență* (cum ar fi între Euregio Meuse-Rhine sau frontiera germano-poloneză). În aceste regiuni, ambulanțele sau elicopterele de salvare pot traversa frontierele naționale pentru a ajunge la un pacient mai repede decât ar putea o unitate națională. Această cooperare depășește

barierele juridice și administrative pentru a acorda prioritate dreptului fundamental la viață și securitate, demonstrând că integrarea europeană nu este doar un concept politic, ci o realitate cotidiană care salvează vieți pentru cetățenii din zonele de frontieră (EMRIC, 2024).

Ultima dimensiune, *valoarea adăugată specifică*, se referă la beneficiile unice pe care cooperarea transfrontalieră (CTF) le oferă în sprijinul strategiilor economice europene la nivel înalt, cum ar fi Strategia de la Lisabona. Principiul său fundamental este aditivitatea, ceea ce înseamnă că CTF obține rezultate care nu pot fi atinse doar prin măsuri naționale. Această valoare este generată prin sinergiile create de rețelele transfrontaliere și gestionarea comună a proiectelor de cercetare și inovare. Ea facilitează schimbul de bune practici și de know-how specializat, conducând la o gestionare eficientă a resurselor peste frontiere. În plus, aceste activități produc efecte secundare, în care depășirea barierelor administrative și fizice declanșează o creștere economică neașteptată și noi oportunități de colaborare care consolidează piața internă la nivel local.

Un exemplu proeminent de valoare adăugată specifică este *Medicon Valley*, un cluster binational de științe ale vieții care se întinde pe teritoriul Greater Copenhagen din Danemarca și regiunea Skåne din Suedia. Prin depășirea frontierelor naționale, clusterul realizează sinergii pe care o singură țară nu le-ar putea realiza: combină expertiza farmaceutică daneză cu infrastructura de cercetare medicală suedeză. Acest lucru are ca rezultat cercetarea și inovarea comune, gestionarea eficientă a resurselor transfrontaliere (laboratoare comune) și efecte secundare semnificative, cum ar fi crearea a sute de start-up-uri specializate în biotehnologie, care beneficiază de un fond comun de talente transfrontalier și de schimbul de „know-how” (Medicon Valley Alliance, 2021).

Măsurarea valorii adăugate nu este doar un exercițiu contabil, ci o modalitate de a demonstra că cooperarea este mai eficientă decât concurența. Pentru regiunile de frontieră, care acoperă 40 % din teritoriul UE și găzduiesc 30 % din populația acesteia, aceste valori adăugate sunt esențiale pentru atingerea obiectivului UE de coeziune teritorială.

Valorizare

Drugaș Marius

Termenul „valorizare” derivă din substantivul „valoare”, provenit din latinescul *valere* („a avea valoare”). În sens larg, valorizarea se referă la procesul prin care un obiect, o idee sau o persoană primește recunoaștere și importanță într-un context social.

Într-o manieră mai științifică, valorizarea poate fi definită ca proces prin care indivizii sau grupurile atribuie valoare simbolică, socială sau economică unor obiecte, idei sau persoane (Bourdieu, 1986). O altă definiție o descrie ca recunoașterea socială a contribuțiilor și calităților unei persoane sau ale unui grup (Honneth, 1995).

Teoria capitalului social și simbolic a lui Bourdieu (1986) explică modul în care anumite resurse sau caracteristici devin valorizate în câmpurile sociale. De asemenea, teoria recunoașterii sociale a lui Honneth (1995) subliniază faptul că valorizarea și recunoașterea sunt esențiale pentru dezvoltarea identității și a stimei de sine.

Valorizarea resurselor în câmpurile sociale poate lua forme diferite, precum capital economic (legat de resurse materiale și piață), capital social (asociat relațiilor, statutului și prestigiului) și capital simbolic, care apare atunci când aceste resurse sunt recunoscute și legitimize cultural sau moral (Bourdieu, 1986).

Conceptul este utilizat în psihologie socială, sociologie și studii organizaționale pentru a analiza procesele prin care anumite competențe, profesii sau identități sunt apreciate sau marginalizate. În contextul actual, valorizarea este importantă în discuțiile despre incluziune socială, diversitate și recunoașterea meritelor în organizații.

Voluntariat

Marian Daliana

Voluntariatul se referă la implicarea deliberată și neplătită a indivizilor în activități care au scopul de a sprijini alte persoane, comunități sau cauze sociale, fără a aștepta recompense materiale directe (Wilson, 2000; Hustinx & Lammertyn, 2003). Conceptul implică atât motivația personală, cât și responsabilitatea socială, fiind adesea asociat cu dezvoltarea capitalului social, coeziunii comunitare și participării civice.

Din perspectiva psihosocială, voluntariatul este caracterizat prin câteva trăsături fundamentale:

- Necomercialitate: activitățile voluntare nu sunt remunerate și nu urmăresc profit personal imediat;
- Autonomie și alegere: implicarea este voluntară, iar persoana are libertatea de a decide în ce activități se angajează;
- Orientare către binele comun: acțiunile voluntarului vizează beneficiul altora sau al comunității;
- Motivații complexe: voluntarii pot fi motivați de altruism, dorința de dezvoltare personală, extinderea rețelelor sociale sau consolidarea apartenenței la grupuri/organizații (Clary et al., 1998).

Voluntariatul nu are doar efecte asupra beneficiarilor activităților, ci contribuie și la dezvoltarea personală a voluntarului, incluzând creșterea competențelor sociale, empatiei, încrederii în sine și sentimentului de apartenență la comunitate (Omoto & Snyder, 2002).

În plus, voluntariatul poate fi analizat la mai multe niveluri:

- Individual: motivații, beneficii psihologice și dezvoltarea competențelor personale;
- Organizațional: sprijinirea misiunilor ONG-urilor, instituțiilor culturale sau sociale;
- La nivel de societate: consolidarea capitalului social, coeziunii și participării civice, precum și reducerea marginalizării și excluziunii sociale (Hustinx & Lammertyn, 2003).

Vulnerabilitate socială

Marian Daliana

Vulnerabilitatea socială se referă la gradul în care indivizii sau grupurile sunt expuse și susceptibile la efectele negative ale evenimentelor sociale, economice sau de mediu, datorită condițiilor structurale, inegalităților și resurselor limitate (Hufschmidt, 2011; Cutter, Boruff, & Shirley, 2003). Conceptul combină atât expunerea la risc, cât și sensibilitatea la impactul acestuia, incluzând și capacitatea de adaptare la nivel colectiv.

Din perspectiva sociologică și interdisciplinară, vulnerabilitatea socială:

- Depinde de resursele disponibile: accesul la capital economic, social și cultural reduce efectele negative ale riscurilor sociale (Adger, 2006);
- Este contextuală și multidimensională: factorii care determină vulnerabilitatea includ sărăcia, discriminarea, inegalitatea de gen, marginalizarea și accesul limitat la servicii publice și infrastructură (Cutter et al., 2003);
- Este dinamică: vulnerabilitatea unui grup poate varia în timp și spațiu, în funcție de schimbări sociale, economice și politice (Hufschmidt, 2011).

Conform literaturii de specialitate, vulnerabilitatea socială poate fi analizată prin trei componente principale:

- Expunerea (Exposure): gradul în care indivizii sau grupurile sunt supuse riscurilor sociale, economice sau de mediu, cum ar fi dezastre naturale, crize economice sau conflicte sociale (Cutter et al., 2003);
- Sensibilitatea (Sensitivity): susceptibilitatea efectivă a grupului la impactul acestor riscuri, influențată de factori precum sărăcia, marginalizarea, discriminarea sau accesul limitat la servicii publice (Hufschmidt, 2011);
- Capacitatea de adaptare (Adaptive capacity): resursele, strategiile și mecanismele colective care permit reducerea efectelor negative ale riscurilor, inclusiv sprijinul social, capitalul economic și cultural, și flexibilitatea organizațională (Adger, 2006).

Astfel, vulnerabilitatea socială reflectă nu doar expunerea la risc, ci și inechitatea structurală: comunitățile cu resurse limitate și putere redusă sunt mai susceptibile la efectele negative ale dezastrelor, crizelor economice sau excluziunii sociale.

X

Xenofobie

Marian Mihai

Termenul xenofobia provine din limba din greacă (ξενοφοβία) care înseamnă *frica de străini* reprezentând atitudinea de frică, respingere sau ură față de străini (sau față de popoare străine) și de necunoscut (Academia Română [AR], 2016).

Xenofobia pare să aibă proveniență sau rădăcini în Grecia Antică prin alăturarea lui "xenos" și "phobos", cu toate acestea în 1880, apare pentru prima dată în ziarul The Daily News ca termen opus xenomaniei. În anul 1901, Anatole France utilizează termenul în opera literară "Monsieur Bergeret la Paris" iar în 1906 este introdus în dicționarul francez.

Frecvent în literatură de specialitate se recurge la o diferențiere între rasism care vizează aspecte biologice sau fenotipale (cum ar fi, culoarea pielii) și xenofobia care țintește originea, cultura precum și religia sau obiceiurile. În mod uzual, oamenii xenofobi trăiesc cu convingerea că imigranții au o rată scăzută de integrare în structura unei națiuni și implicit vor fi o povară pentru ordinea socială aducând prejudicii importante inclusiv de ordin economic. Din punct de vedere cultural elementele cele mai frecvent invocate în cazul xenofobiei sunt limbajul ori capacitatea scăzută de a învăța limba țării adoptive, religia și practicile religioase și stilul de viață care poate amplifica atitudinile negative.

Atitudinile xenofobe față de migranți sunt în creștere treptată în întreaga lume, iar sistemele educaționale sunt, de asemenea, influențate de această

creștere. Bozdag (2020) explică faptul că atitudinile ostile față de străini pot fi definite ca "xenofobie", deoarece indivizii din cadrul grupului îi consideră pe cei din afara grupului ca fiind o amenințare la adresa culturii, statutului socio-economic, identității și valorilor lor. Cu alte cuvinte, atitudinile ostile cauzate de sentimente de teamă, ură și umilire față de indivizii care nu aparțin grupului sunt considerate xenofobie.

Yakushko (2009) considera că în timp ce structura genetică și trăsăturile de personalitate sunt evaluate ca factori interni, educația și relațiile intergrupale sunt evaluate ca factori externi. Prin urmare, persoanele care nu dezvoltă o atitudine incluzivă față de alte grupuri din societate din punct de vedere sociocultural au tendințe mai xenofobe, în plus prejudecățile și xenofobia față de grupul extern stau la baza opoziției față de mișcările migratorii în societate (Crush & Ramachandran, 2010).

Transformarea xenofobiei în forme mai radicalizate de ostilitate față de străinii cu o cultură diferită pune în pericol nu numai relațiile multiculturale armonioase în cadrul statelor naționale, ci și construirea unei societăți cosmopolite la nivel mondial. Temele xenofobe clasice, care implică noțiuni de invazie străină, au câștigat avânt în ultimele decenii, odată cu includerea politicii de azil pe agenda politică a națiunilor occidentale.

Xenofobia și rasismul sunt greu de combătut, deoarece aceste fenomene sunt supuse transformărilor și adesea devin confuze. Cu toate acestea, este interesant de remarcat că, spre deosebire de rasism și alte noțiuni conexe, xenofobia are un antonim: *xenofilia*, care înseamnă simpatie pentru străin. Astfel, xenofobia poate fi considerată opusul ospitalității. În diverse contexte istorice, străinii au fost considerați ca neapartenând comunității politice. Cu toate acestea, întruchipând personaje diferite – negustorul, pelerinul, cerșetorul, vânzătorul de la piață – ei ocupau un loc special printre cetățenii locali și nativi. Conform distincției romane între *urbs* – orașul material – și *civitas* – orașul civic, ei aduceau noutate celui dintâi, fiind în același timp excluși din cel de-al doilea. În timp ce xenofobia reflectă refuzul de a-l integra pe străin ca cetățean, ea se dezvoltă în cadrul unei legături sau chiar al unei interdependențe între străini și societatea gazdă (Crush & Ramachandran, 2010; Sanchez-Mazas & Licata, 2015).

Combaterea xenofobiei prin mijloace instituționale, sprijin voluntar sau mobilizare politică contribuie la modelarea formelor complexe și contradictorii ale relațiilor cu străinii din ziua de azi (Crush & Ramachandran,

2010). Manifestările contemporane ale xenofiliei implică poziții politice și ideologice, precum și comportamente individuale și colective, care realizează și în prezent unele dintre dimensiunile fundamentale ale experienței umane, precum mobilitatea persoanelor, contactul intergrupual, influența socială reciprocă și integrarea noutății.

Z

Zona de frontieră

Pénzes János

Zonele de frontieră sau teritoriile de frontieră sunt spații în care se întâlnesc sisteme normative. Acest lucru poate însemna că frontiera de stat este o barieră, care împiedică și controlează activitățile și contactele transfrontaliere, ceea ce are un impact clar asupra teritoriilor adiacente (Wastl-Walter, 2009, p. 332). Potrivit lui Hansen (1977, pp. 1-2), *zona de frontieră* este o regiune situată de-a lungul graniței naționale, a cărei dezvoltare economică, socială și spațială este puternic influențată de proximitatea față de o altă țară. Se poate observa o relație strânsă și reciprocă între frontieră și mediul său (Czimre, 2013, p. 21). Frontiera națională marchează în mod clar limita exterioară a zonei de studiu, dar determinarea zonei de frontieră este departe de a fi evidentă (Dusek, 2004, p. 68), din cauza numeroaselor aspecte ale abordărilor conceptului. Frontiera de stat este considerată o linie, dar zona de frontieră (sau adesea denumită zonă de graniță) este o centură sau o zonă specifică, în unele cazuri de formă neregulată, de-a lungul liniei de frontieră (Nemes Nagy, 2009, pp. 170-172).

Frontierele, ca element unic al spațiului social, pot avea mai multe funcții fundamentale cu efecte evident diferite asupra dezvoltării teritoriale (Ratti, 1993, p. 242). Efectele se pot manifesta sub forme sociale, economice, culturale sau politice și pot fi concentrate într-un punct (de exemplu, punctul de trecere a frontierei), sau sub formă de linie sau zonă în proximitatea frontierei (Nemes Nagy, 2009, p. 168). Caracterul diferit al zonelor de frontieră poate apărea în mai multe dimensiuni, de exemplu Emmanuel Brunet-Jailly atrage atenția asupra influenței politice deosebite și a caracteristicilor culturale specifice ale comunităților care trăiesc în zonele de frontieră (Brunet-Jailly, 2005, pp. 633-646.).

În ciuda convingerii larg răspândite cu privire la caracterul unic al fiecărei frontiere și zone de frontieră în secolul al XX-lea (van Houtum, 2000, p. 58), studiile care examinează zonele de frontieră și cooperarea transfrontalieră în general și în mod cuprinzător au devenit populare odată cu schimbările radicale în ceea ce privește întinderea și situația frontierelor în ultimul deceniu înainte de mileniu. Ideea unei „lumi fără frontiere” și transformările în natura suveranității statale dezvoltate în cadrul Uniunii Europene au fost grav afectate de pandemia COVID-19 și de reacțiile naționale la aceasta (Paasi et al. 2022, pp. 1-8). Zonele de frontieră au căpătat o importanță specifică în lumina problemelor politice și guvernamentale generate de aceste provocări.

Zonele de frontieră din programul INTERREG al Uniunii Europene sunt identificate în mod obișnuit pe baza unităților teritoriale NUTS 3 (INTERREG), însă delimitarea teritorială a zonelor de frontieră oferă o gamă largă de posibilități în funcție de diferitele concepte. Máliková et al. au clasificat tipurile de delimitări ale zonelor de frontieră în funcție de caracterul lor subiectiv (dimensiunea perceptuală) sau obiectiv în următoarele tipuri:

- administrativ;
- geometrice;
- istorice;
- culturale/etnice;
- politică și economică;
- fizico-geografică (Máliková et al., 2015, p. 28).

Papp a aplicat calcule și tipizări bazate pe GIS (Sisteme de Informații Geografice) pentru a delimita zonele de frontieră în care au fost identificate următoarele tipuri:

- unități teritoriale care intră în contact cu frontiera;
- zona tampon de-a lungul frontierei,
- delimitarea specifică de către instituția de cercetare;
- delimitarea specifică prin legislația guvernamentală;
- zonele din interiorul țării de-a lungul frontierei de stat;
- delimitarea bazată pe accesibilitatea transportului;
- delimitarea pe baza geometriei;
- delimitarea pe baza unor indicatori specifici;
- delimitarea pe baza peisajelor istorice și naturale;

- delimitarea pe baza sondajelor de populație;
- și combinarea abordărilor anterioare (Papp, 2019, p. 241).

Datorită numeroaselor aspecte ale conceptualizării frontierelor și a efectelor acestora, există mai multe posibilități de delimitare a zonelor de influență. Extinderea teritoriului declarat sau identificat ca zonă de frontieră depinde, în general, de scopul și obiectivul studiului sau documentului respectiv.

Bibliografie

- Abric, J. C. (1994). *Pratiques sociales et representations*. Presses Universitaires de France.
- Academia Română. (2016). *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a revăzută și adăugită). Univers Enciclopedic Gold.
- Adger, W. N. (2006). Vulnerability. *Global Environmental Change*, 16(3), 268-281.
- Ahmad, Z., Soroya, S. H., & Mahmood, K. (2023). Bridging social capital through the use of social networking sites: A systematic literature review. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 33(4), 473-489.
- Ahman, T., Nilsson, C., & Olsson, S. (2009). The Community Mechanism for Civil Protection and the European Union Solidarity Fund. In *Coping with Crises* (pp. 73-88). Springer.
- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109-124.
- Alegre, J. G. (2013). The efficiency of the European Social Fund and fiscal decentralization in Spain. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31(6), 1044-1060.
- Alexander, D. (1998). On Murray Bookchin's philosophy of social ecology. *Capitalism Nature Socialism*, 9(1), 125-130. <https://doi.org/10.1080/10455759809358785>
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Antonovsky, A. (1979). Health, stress, and coping. *New perspectives on mental and physical well-being*, 12-37.

- APA Dictionary of Psychology, Retrieved from <https://dictionary.apa.org/multiculturalism>
- Ariani, T. A., Putri, A. R., Firdausi, F. A., & Aini, N. (2025). Global prevalence and psychological impact of bullying among children and adolescents: a meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 385, 119446.
- Aristotel. (2004). *Retorica*. București: Editura Eri.
- Armstrong, M. (2016). *Armstrong's handbook of human resource management practice* (14th ed.). Kogan Page.
- Armstrong, M. (2020). *Armstrong's handbook of human resource management practice* (15th ed.). Kogan Page.
- Aronson, E., & Carlsmith, J. M. (1968). Experimentation in social psychology. *The handbook of social psychology*, 2(2), 1-79.
- Asch, S. E. (1951). Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgments. In H. Guetzkow (Ed.), *Groups, leadership and men* (pp. 177-190). Carnegie Press.
- Asociația Regiunilor de Frontieră Europene (ARFE) (2006). *Cartea albă privind regiunile de frontieră europene*. Gronau: ARFE. (Disponibilă pe site-ul <https://www.aebr.eu/library-old/>).
- Asociația Regiunilor de Frontieră Europene (ARFE) (2011). *Carta regiunilor de frontieră și transfrontaliere europene*. Gronau: ARFE. (Versiune digitală disponibilă pe <https://www.aebr.eu/wp-content/uploads/2021/07/140823-Charta-EN.pdf>).
- Asociația Regiunilor de Frontieră Europene (ARFE) (2021). *b-solutions: 10 luni de implementare – Promovarea cooperării transfrontaliere*. Comisia Europeană, Direcția Generală Politică Regională și Urbană. (Disponibil pe <https://www.aebr.eu/library-old/>).
- Auel, K. (2005). Introduction: The Europeanisation of Parliamentary Democracy. *The Journal of Legislative Studies*, 11, 3-4.
- Bache, I., & Flinders, M. (2004). „Themes and Issues in Multi-level Governance”. In Ian Bache and Matthew Flinders, (eds.), *Multi-level Governance*. Oxford: Oxford University Press, pp. 1-12.
- Bachtler, J., & Mendez, C. (2020). „Cohesion Policy. Doing More with Less”. In H. Wallace, M. A. Pollack, C. Roederer-Rynning, & A. R. Young

- (Eds.), *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 233-252.
- Bachtler, J., & Mendez, C. (2024). „Cohesion Policy in the EU: Evolution, Implementation and Reform”. *Regional Studies*, 58(3), 445-462.
- Bachtler, J., Begg, I., Ferry, M., et al. (2019). *Ex-post Evaluation of the EU Solidarity Fund 2002-2016*. European Commission.
- Bachtler, J., Berkowitz, P., Hardy, S., & Muravska, T. (Eds.). (2017). *Politica de coeziune a UE: Reevaluarea performanței și direcției*. Routledge.
- Baddeley, M. (2006). Convergence or divergence? The impacts of globalisation on growth and inequality in less developed countries. *International Review of Applied Economics*, 20(3), 391-410.
- Baker, W. E. (2019). Emotional energy, relational energy, and organizational energy: toward a multilevel model. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 6(1), 373-395.
- Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press.
- Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current directions in psychological science*, 9(3), 75-78.
- Bandura, A.; Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through the imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, 575-582.
- Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). Argumentele în favoarea intervenției în dezvoltarea regională: abordări bazate pe locație versus abordări neutre din punct de vedere al locației. *Journal of Regional Science*, 52(1), 134-152.
- Barnett, A. P., & Gotlib, H. I. (1988). Psychosocial Functioning and Depression; Distinguishing Among Antecedents, Concomitants, and Consequences. *Psychological Bulletin*, 104(1), 97-126.
- Barrett, M. (2013). Introduction – interculturalism and multiculturalism: Concepts and controversies. In M. Barrett (Ed.), *Interculturalism and multiculturalism: Similarities and differences* (pp. 15-41). Strasbourg: Council of Europe Publishing.

- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1992). Convergență. *Journal of Political Economy*, 100(2), 223-251.
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. I. (2025). *Economic growth*. MIT press.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (2017). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Interpersonal development*, 57-89.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Baun, M. J., & Marek, D. (2014). *Cohesion policy in the European Union*. Springer.
- Bayer, J. B., Triêu, P., & Ellison, N. B. (2020). Social media elements, ecologies, and effects. *Annual review of psychology*, 71(1), 471-497.
- Beck, A. T. (1979). *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. Penguin.
- Becker, S. O., Egger, P. H., & von Ehrlich, M. (2010). Going NUTS: Efectul fondurilor structurale ale UE asupra performanței regionale. *Journal of Public Economics*, 94(9-10), 578-590.
- Beetham, D. (1991). *The legitimation of Power*. Palgrave Macmillan.
- Benatti, B. M., Adiletta, A., Sgadò, P., Malgaroli, A., Ferro, M., & Lamanna, J. (2024). Epigenetic Modifications and Neuroplasticity in the Pathogenesis of Depression: A Focus on Early Life Stress. *Behavioral sciences (Basel, Switzerland)*, 14(10), 882.
- Bendersky, C. J., Milian, A. A., Andrus, M. D., De La Torre, U., & Walker, D. M. (2021). Long-term impacts of post-weaning social isolation on nucleus accumbens function. *Frontiers in. Psychiatry*, 12, 745406.
- Benito, R., Alegre, M. À., & González-Balletbò, I. (2014). School segregation and its effects on educational equality and efficiency in 16 OECD comprehensive school systems. *Comparative education review*, 58(1), 104-134.

- Benz, A., & Papadopoulos, Y. Eds. (2006). *Governance and Democracy. Comparing National, European and International Experiences*. London: Routledge.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review*, 27, 90-126.
- Bicchieri, C., Muldoon, R., & Sontuoso, A. (2023). "Social Norms", The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Zalta, E. N. & Nodelman, U. (Eds.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/social-norms>
- Bird, A. (2007). Perceptions of epigenetics. *Nature*, 447(7143), 396-398.
- Boateng, G., Wachter, K., Schuster, R., Burgess, T., & Bunn, M. (2024). A Scoping Review of Instruments Used in Measuring Social Support among Refugees in Resettlement. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21.
- Bonal, X., & Bellei, C. (2019). Understanding school segregation: patterns, causes and consequences of spatial inequalities in education. *British Journal of Sociology of Education*, 40(7), 999-1003.
- Bonal, X., & Bellei, C. (2023). *School segregation in times of globalization: Research and policy challenges*. In *Educational Markets and Segregation: Global Trends and Singular Experiences from Belgium and Chile* (pp. 57-80). Cham: Springer International Publishing.
- Bonchiș, E. (2011). Familia încotro? Perspective teoretice de abordare. În E. Bonchiș (coord.), *Familia și rolul ei în educarea copilului* (pp. 17-34). Editura Polirom.
- Bookchin, M. (1982). *The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. AK Press.
- Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *The Index for Inclusion*. Bristol: CSIE.
- Bornstein, M. H. (2002). Preface. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (2nd Ed., Vol. 1) (pp. 9-12). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Bornstein, M. H. (2002). Preface. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (2nd Ed., Vol. 1) (pp. 9-12). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Bottoni, G. (2018). Un model de măsurare pe mai multe niveluri a coeziunii sociale. *Social Indicators Research*, 136(3), 835-857.
- Bottyan, Z.-B., Bekesi, D.-G., & Bekesi, C.-L. (2025). Regional Labor Shortages In The Context Of Demographic Decline And Eu Cohesion: The Case Of Bihor County, Romania. *Analele Universității din Oradea*, 59.
- Boudon, R. (1997). *Tratat de sociologie*. București: Humanitas.
- Bourdeau, M. (2022). *Auguste Comte et la philosophie comme science*. Hal-03803797f
- Bourdeau, M. (2026). Auguste Comte and the Origins of Social Science. In: Shan, Y. (eds) *History and Philosophy of the Social Sciences*. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-032-08167-4_2
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (1993). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664-678.
- Bozdag, F. (2020). Xenophobia and Social Contact in University Students. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 8(4), 87-97.
- Bran, F., Bodislav, D. A., & Rădulescu, C. V. (2019). European Multi-Level Governance. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 66-74.
- Breyer, B. (2015). Social Trust Scale (ESS). Zusammenstellung sozialwissenschaftlicher Items und Skalen (ZIS). <https://doi.org/10.6102/zis235>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Bruce, S., & Yearley, S. (2006). *Social Group*. The SAGE Dictionary of Sociology. SAGE.
- Brunet-Jailly, E. (2005). *Teorizarea frontierelor: o perspectivă interdisciplinară. Geopolitică*, 10(4), 633-649.
- Bryan, A. (2022). Pedagogy of the implicated: advancing a social ecology of responsibility framework to promote deeper understanding of the

- climate crisis. *Pedagogy, Culture & Society*, 30(3), 329-348. <https://doi.org/10.1080/14681366.2021.1977979>
- Burns, J., Hull, G., Lefko-Everett, K., & Njozela, L. (2018). Defining social cohesion. *AFD Research Papers Series*, No. 2018-72, June.
- Burroughs, N. A., & Van Vliet, C. J. (2024). *The Relationship Between SES Segregation and Student Outcomes*. In *Socioeconomic Segregation and Educational Inequality: Evidence from International Assessments* (pp. 71-83). Cham: Springer Nature.
- Bush, T. (2011). *Theories of educational leadership and management* (4th ed.). Sage Publications.
- Bussey, K. (2023). The contribution of social cognitive theory to school bullying research and practice. *Theory into Practice*, 62(3), 293-305.
- Buunk, P. B., & Hoorens, V. (1992). Social support and stress: The role of social comparison and social exchange processes. *British Journal of Clinical Psychology*, 31, 445-457.
- Bzdok, D., & Dunbar, R. I. M. (2020). The Neurobiology of Social Distance. *Trends in cognitive sciences*, 24(9), 717-733. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2020.05.016>
- Cace, S., Cace, C., Iova, C., & Nicolăescu, V. (2012). The European Social Fund within the context of the economic crisis in Romania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 37E, 65-86.
- Cacioppo, J. T., & Berntson, G. G. (1992). Social psychological contributions to the decade of the brain: Doctrine of multilevel analysis. *American Psychologist*, 47(8), 1019-1028.
- Cacioppo, S. (2020). *Introduction to Social Neuroscience*. Princeton University Press.
- Caferra, R., Colasante, A., & Morone, A. (2021). The less you burn, the more we earn: The role of social and political trust on energy-saving behaviour in Europe. *Energy Research & Social Science*, 71, 101812
- Callow, N., Smith, M. J., Hardy, L., Arthur, C. A., & Hardy, J. (2009). Measurement of transformational leadership and its relationship with team cohesion and performance level. *Journal of applied sport psychology*, 21(4), 395-412.

- Cameron, D. (2011). Speech to the Munich Security Conference, 5th February 2011. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>
- Cameron, K. (2008). *Positive Leadership: Strategies for Extraordinary Performance*. Second Edition.
- Cameron, K. (2012). *Positive leadership: Strategies for extraordinary performance*. Berrett-Koehler Publishers.
- Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (2015). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Ravenio books.
- Carroll, A. B., & Buchholtz, A. K. (2014). *Business and society: Ethics, sustainability, and stakeholder management* (9th ed.). Cengage Learning.
- Carroll, J. M., Rosson, M. B., & Zhou, J. (2005, April). Collective efficacy as a measure of community. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 1-10).
- Carron, A. V. (1982). Cohesiveness in sport groups: Interpretations and considerations. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 4(2), 123-138.
- Cartwright, D., & Zander, A. (Eds.). (1960). *Group dynamics: Research and theory* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Caruntu-Caraman, L. (2021). Englezisme recente – din uz în dicționar. *Philologia*, 63(2), 103-110.
- Castellacci, F., & Natera, J. M. (2015). The convergence paradox: the global evolution of national innovation systems. *The handbook of global science, technology, and innovation*, pp. 13-45.
- CDC. (2025). *Epigenetics, health, and disease*. Centers for Disease Control and Prevention. www.cdc.gov
- Centola, D. (2021). *Change: How to make big things happen*. Little, Brown Spark.
- Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2006). Reconsiderarea coeziunii sociale: elaborarea unei definiții și a unui cadru analitic pentru cercetarea empirică. *Cercetarea indicatorilor sociali*, 75(2), 273-302.
- Chen, J. M., & Hamilton, D. L. (2015). Understanding diversity: The importance of social acceptance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(4), 586-598.

- Chiș, A., Copaci, I., & Rusu, A. S. (2017). Romanian translation and linguistic validation of the Children and Adolescent Social Support Scale (CASSS). *Journal of Psychological and Educational Research*, 25, 44.
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591-621.
- Cialdini, R. B., Demaine, L. J., Sagarin, B. J., Barrett, D. W., Rhoads, K., & Winter, P. L. (2006). Managing social norms for persuasive impact. *Social influence*, 1(1), 3-15.
- Cîrmăciu, D. (2024). „Romania: National Identity and EU’s Common Values: Vision, Reality, Expectation”. In *Economic Governance: The Impact of the European Union on the Regulation of Fiscal and Monetary Policy in Central European Countries*. Miskolc-Budapest: Studies of the Central European Professors’ Network, pp. 145-166. doi:10.54237/profnet.2024.znecogov_6.
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1516-1530.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Biopsychosocial Science and Medicine*, 38(5), 300-314.
- Codul Muncii adnotat, Titlul VII, Dialogul social, capitolul 1, Dispoziții generale, art. 211, https://www.codulmuncii.ro/titlul_7_1.html
- Cohen, J. (1991). Deliberation and Democratic Legitimacy. In A. Hamlin & P. Pettit (Eds.), *The Good Polity. Normative Analysis of the State*. Wiley-Blackwell.
- Cohen, S. (2004). Social Relationships and Health, *American Psychologist*, 59(8), 676-684.
- Cohen, S., & Wills, T. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-57.
- Cojocaru, N. (2022). Clasificarea reprezentărilor sociale: câteva reflecții și dezbateri teoretice. *Current Affairs and Perspectives in Psychological Research*, pp. 37-46. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7350489>

- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Comisia Europeană (1994). *European social policy: A way forward for the Union (White Paper)* (COM(94) 333 final). Office for Official Publications of the European Communities.
- Comisia Europeană (2004). *Documentul de strategie privind politica europeană de vecinătate*. Bruxelles.
- Comisia Europeană (2011). *Dimensiunea socială a strategiei Europa 2020: Un raport al Comitetului pentru protecție socială*. Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene.
- Comisia Europeană (2016). *Fondurile Structurale și de Investiții Europene 2014-2020*, Uniunea Europeană. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/guides/blue_book/blueguide_ro.pdf
- Comisia Europeană (2023). *Avizul Comisiei privind cererea Georgiei de aderare la Uniunea Europeană*. Bruxelles: Comisia Europeană.
- Comisia Europeană (2023). *The Cohesion Fund 2021-2027: Supporting Environment and Transport Infrastructure*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Comisia Europeană (2024). *Cohesion Fund – Regional Policy*. Disponibil la: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/ (Accesat: februarie 2026)
- Comisia Europeană (2025a). *EU Cohesion Policy 2021-2027: Budget and Financial Allocations*. Brussels: European Commission.
- Comisia Europeană (2025b). *The European Green Deal and Cohesion Policy: Synergies for Sustainable Development*. Disponibil la: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal> (Accesat: februarie 2026)
- Comisia Europeană. (2026). *Fondul Social European+*, disponibil la <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/ro/ce-este-fse>, accesat în ianuarie 2026.
- Comte, A. (1830-1842). *Cours de philosophie positive*. Bachelier, Paris: Rouen Frères.
- Comte, A. (1975). *Cours de philosophie positive* (M. Serres, Ed.). Hermann.

- Consiliul European. (2023). *Concluziile Consiliului European, 14-15 decembrie 2023*.
- Cooley, C. H. (1998). *On self and social organization*. University of Chicago Press.
- Crescenzi, R., & Giua, M. (2020). Una sau mai multe politici de coeziune ale Uniunii Europene? Despre impactul economic diferențiat al politicii de coeziune în statele membre. *Studii regionale*, 54(1), 10-20.
- Cropanzano, R., Anthony, E. L., Daniels, S. R., & Hall, A. V. (2017). Social exchange theory: A critical review with theoretical remedies. *Academy of management annals*, 11(1), 479-516.
- Crush, J., & Ramachandran, S. (2010). Xenophobia, international migration and development. *Journal of Human Development and Capabilities*, 11(2), 209-228.
- Crystal, D. (2003). *English as a global language*. Cambridge University Press.
- Cutrona, C. E. (1986a). Behavioral Manifestations of Social Support: A Microanalytic Investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(1), 201-208.
- Cutrona, C. E. (1986b). Objective Determinants of Perceived Social Support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 349-355.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., & Shirley, W. L. (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(2), 242-261.
- Czimre, K. (2003). *Euroregional development on the threshold of EU accession with special regard to Hungary's Euroregions*. Debrecen: Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Czimre, K. (2013). *Development of cross-border regions*. Debrecen: Debreceni Egyetem Kiado.
- Czimre, K. (2013). *Dezvoltarea regiunilor transfrontaliere*, Debreceni: Egyetem Kiadó.
- Daniell, K. A., & Kay, A. (2017). Multi-level Governance: An Introduction. In K. A. Daniell, & A. Kay (Eds.), *Multi-level governance: conceptual challenges and case studies from Australia*. The Australian National University.
- Daniels, H., & Garner, P. (2013). *Inclusive education*. London: Routledge.

- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Darmon, M. (2023). *Socialization*. John Wiley & Sons.
- Daróczi, M., Pálosi, M., & Szabó, K. (2017). Management, organizations and society. *Debreceni Műszaki Közlemények*, 2017(1), 7-16. <https://doi.org/10.18515/DBEM.M2017.N01>
- Davidescu, A. A., Nae, T. M., & Florescu, M. S. (2024). From policy to impact: Advancing economic development and tackling social inequities in Central and Eastern Europe. *Economies*, 12(2), 28.
- De Visscher, P. (2001). Dinamica grupurilor retransmise (I). In P. De Visscher & A. Neculau (Eds.), *Dinamica grupurilor* (pp. 17-25). Iași: Polirom.
- Decety, J., Smith, K. E., Norman, G. J., & Halpern, J. (2014). A social neuroscience perspective on clinical empathy. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 13(3), 233-237.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2014). Autonomy and need satisfaction in close relationships: Relationships motivation theory. *Human motivation and interpersonal relationships: Theory, research, and applications*, 53-73.
- Degli Antoni, G., & Grimalda, G. (2024). Is social capital bridging or bonding? Evidence from a field experiment with association members. *Theory and Decision*, 97, 167-190.
- Deichman, U. (2016). Epigenetics: The origins and evolution of a fashionable topic. *Developmental Biology*, 249-254. <https://doi.org/10.1016/j.ydbio.2016.06.005>
- Demerouti, E., Bakker, A. B., Nachreiner, F., & Schaufeli, W. B. (2001). The job demands-resources model of burnout. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 499-512.
- Dessler, G. (2020). *Human resource management* (16th ed.). Pearson.
- Deutsch, M., & Gerard, H. B. (1955). A study of normative and informational social influences upon individual judgment. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51(3), 629-636.
- Dfarhud, D., Malmir, M., & Khanahmadi, M. (2014). Happiness & Health: The Biological Factors- Systematic Review Article. *Iranian journal of public health*, 43(11), 1468-1477.

- Dialogul social, art. 151-156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051007/04A_FT\(2013\)051007_RO.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051007/04A_FT(2013)051007_RO.pdf)
- Dictionary, O. E. (1989). *Oxford english dictionary*. Simpson, Ja & Weiner, Esc, 3.
- Dithurbide, L., & Feltz, D. L. (2012). Self-efficacy and collective efficacy. *Measurement in sport and exercise psychology*, 251-263.
- Dobre, O.-I. (2011). *Management social: Teorie și practică*. București: Editura Economica.
- Doezema, J. (2000). Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women. *Gender Issues*, 18(1), 23-50.
- Dogot, C. (2007). La collaboration transfrontalière dans l'Eurorégion Bihor – Hajdú-Bihar. L'Europe Unie. *Revue d'études européennes*, 1, 40-42.
- Dow, G. K. (1988). Configurational and coactivational views of organizational structure. *Academy of Management Review*, 13(1), 53-64.
- Dowrick, S., & DeLong, J. B. (2003). Globalization and convergence. In *Globalization in historical perspective*. University of Chicago Press, pp. 191-226.
- Drucker, P. F. (2007). *Management: Tasks, responsibilities, practices*. HarperBusiness. (Lucrare originală publicată în 1973).
- Drucker, P. F. (2008). *Management*. New York, NY: Harper Collins.
- Drugaș, M. (2011). *Psihologie organizațional-managerială. Concepte fundamentale și aplicații*. Editura Universității din Oradea.
- Duan, W., Su, N., Jiang, Y., & Shen, J. (2022). Impacts of social trust on rural households' attitudes towards ecological conservation – Example of the Giant Panda Nature Reserves in China. *Forests*, 13(1), 53.
- Dudley, K. J., Li, X., Kobor, M. S., Kippin, T. E., & Bredy, T. W. (2011). Epigenetic mechanisms mediating vulnerability and resilience to psychiatric disorders. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 35(7), 1544-1551.
- Durkheim, É. (1893). *De la division du travail social*. Paris: Félix Alcan.

- Durkheim, E. (2018). The division of labor in society. In *Social stratification* (pp. 217-222). Routledge.
- Dusek, T. (2004). *Principiile analizei spațiale [A területi elemzések alapjai]*. Regionális Tudományi Tanulmányok 10. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest.
- Dvoroková, K. (2014). Sigma Versus Beta-convergence in EU28: do they lead to different results. *Mathematical methods in finance and business administration*, 33, 701-721.
- Dweck, C. S. (2015). Social development. In *The Oxford Handbook of Developmental Psychology* (pp. 167-190). Oxford University Press.
- Eakman, A. (2013). Relationships between Meaningful Activity, Basic Psychological Needs, and Meaning in Life: Test of the Meaningful Activity and Life Meaning Model. *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 33, 100-109.
- Eble, C. (1996). *Slang and Sociability: In-group Language among College Students*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Editorial Office, E. (2024, January 19). *Social Group*. In Encyclopedia. <https://encyclopedia.pub/entry/54088>
- Eisenberger, N. I. (2012). The pain of social disconnection: examining the shared neural underpinnings of physical and social pain. *Nature reviews neuroscience*, 13(6), 421-434.
- Ellis, A. (2013). *Rational emotive therapy*. In Albert Ellis revisited (pp. 25-37). Routledge.
- EMRIC (2024). *Cooperarea transfrontalieră în Euregio Meuse-Rhine: o realitate care salvează vieți*. Documentație oficială privind parteneriatul.
- Erikson, E. (1963). *Childhood and Society*. 2nd ed. New York: Norton.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Euregio Scheldemond (2020). *Viziune strategică 2020-2025: Conectarea oamenilor din delta Rin-Scheldt*. Evaluarea impactului transfrontalier P2P. (sau: Programul operațional Interreg Vlaanderen-Nederland).

- Evans Jr, A., & Evans, A. (1977). An examination of the concept "social solidarity". *Mid-American Review of Sociology*, 29-46.
- Everard, K. B., Morris, G., & Wilson, I. (2004). *Effective school management* (4th ed.). Paul Chapman Publishing.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fayol, H. (1949). *General and industrial management* (C. Storrs, Trans.). Pitman. (Original work published 1916).
- Featherman, D. L., & Lerner, R. M. (1985). Ontogenesis and sociogenesis: Problematics for theory and research about development and socialization across the lifespan. *American Sociological Review*, 50(5), 659-676. <https://doi.org/10.2307/2095380>
- FEDR. *Fondul European de Dezvoltare Regională*. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_3.1.2.pdf
- Felsenfeld, G. (2014). A brief history of epigenetics. *Cold Spring Harbor perspectives in biology*, 6(1), a018200. <https://doi.org/10.1101/cshperspect.a018200>
- Fer, S. (2020). Communication Policy and Mass Media As Fundamental Means of Access to the European Public Sphere. *SSRN Electronic Journal*, p. 6. DOI: 10.2139/ssrn.3633729
- Ferrera, M. (1996). The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17-37.
- Ferrera, M. (2005). *The Boundaries of Welfare: European Integration and the New Spatial Politics of Social Protection* (Oxford: Oxford University Press, 2005); vezi și Maurizio Ferrera, „Mapping the Components of the European Social Model”. In *The European Social Model and Transnational Labour Law*. Ed. B. Bercusson (Baden-Baden: Nomos, 2002).
- Festinger, L., Schachter, S., & Back, K. (1950). *Social Pressures in Informal Groups: A Study of Human Factors in Housing*. Stanford University Press.
- Fischer, J., Riechers, M., Loos, J., Martin-Lopez, B., & Temperton, V. M. (2021). Making the UN Decade on Ecosystem Restoration a Social-Ecological Endeavour. *Trends in ecology & evolution*, 36(1), 20-28. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2020.08.018>

- Florescu, M. C. (2016). *Managementul instituțiilor de învățământ primar și preșcolar*. Oradea: Editura Universității din Oradea.
- Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 286-294.
- Fournier, V. (2013). Commoning: on the social organisation of the commons. University of Leicester. *Journal contribution*. <https://hdl.handle.net/2381/28537>
- Francesco, D. (2010). *Germania și eșecul multiculturalismului*. Retrieved from <https://inliniedreapta.net/articole/germania-si-esecul-multiculturalismului/>
- Forsyth, D. (2010). *Group dynamics*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Friedkin, N. E. (2004). Social cohesion. *Annual Review of Sociology*, 30, 409-426.
- Fukuyama, F. (1999). The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order. *The Atlantic Monthly*, 272, 55-80.
- Fux, B. (2008). *Pathways of Welfare and Population-related Policies Towards a Multidimensional Typology of Welfare State Regimes in Eastern and Western Europe*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften
- Gavreliuc, A. (2011). *Psihologie interculturală*. Iași: Polirom.
- Gavriș, A. E. (2013). Aspecte psihosociale și juridice privind traficul de ființe umane. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Giddens, A. (2006). *Sociologie* (Ed. a 5-a). Editura All.
- Giddens, A. (2010). *Sociologie* (Ed. a 6-a). Editura ALL
- Glatzer, W. (2019). Emergence and Differentiation of European Welfare States. In *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research* (pp. 189-205). Springer.
- Gottlieb, B., & Bergen, A. (2010). Social support concepts and measures. *Journal of Psychosomatic Research*, 69(5), 511-20.
- Gottschalk, M. G., Domschke, K., & Schiele, M. A. (2020). Epigenetics Underlying Susceptibility and Resilience Relating to Daily Life Stress, Work Stress, and Socioeconomic Status. *Frontiers in psychiatry*, 11, 163.
- Goubin, S. (2018). Este inegalitatea un construct latent? O evaluare a indicatorilor de inegalitate economică și a relației acestora cu

- coeziunea socială în Europa. *Cercetări privind indicatorii sociali*, 136(1), 21-40.
- Goudenhooff, G. (2025). „Testul rezilienței în fața schimbărilor politice și sociale”, in vol. Ludmila Roșca, (Eds.), *„Reziliența democrației în statele candidate la integrare în Uniunea Europeană”*, pp. 6-31.
- Goudenhooff, G. (2014). *Legitimitatea: Ritualuri ale legalității și autoritate discursivă*. Editura Adenium.
- Goudenhooff, G. (2014). Values, principles and the European culture of legality. *Eurolimes, suppl.*, pp.165-182.
- Goudenhooff, G. (2018). [Modelul Social European]. In G. Goudenhooff, A.-C. Brihan, & I. Horga (Coord.), *Europa Socială în 100 de termeni* (pp. 232-236). Tritonic.
- Goudenhooff, G. (2024). „Reziliența instituțiilor politice și administrative în procesul integrării în UE”, volumul Conferința Internațională Jean Monnet „Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/regional/central!” Chișinău, Print Caro, pp. 32-41.
- Goudenhooff, G. (2025). “The Role Of Political Trust In Democratic Legitimacy And Institutional Resilience: A European Perspective”, *EUROPOLITY. Continuity and Change in European Governance*, 19(2), 129-157
- Grange, J. (2023). Saint-Simon and the birth of social physiology. *History of European Ideas*, 49(2), 112-128.
- Griffith, B. (2011). Middle-income trap. *Frontiers in development policy*, 1, 39-43.
- Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (2015). Preface. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of Socialization* (2nd Ed.) (pp. 11-13). Guilford Press.
- Grusec, J. E., & Lytton, H. (1988). *Social development: History, theory, and research*. Springer-Verlag.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press.

- Habermas, J. (2000). *Conștiință morală și acțiune comunicativă*. București: Editura All.
- Habermas, J. (2006). *The Crisis of the European Union: A Response*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. (2012). *The crisis of the European Union: A response*. Polity Press.
- Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). Motivation through the design of work: Test of a theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 16, 250-279.
- Haig, D. (2012). Commentary: The epidemiology of epigenetics. *International journal of epidemiology*, 41(1), 13-16.
- Haines, B. (1978). The inter-relations between social, biological, and medical thought, 1750-1850: Saint-Simon and Comte. *The British Journal for the History of Science*, 11(1), 19-35.
- Halse, C. (2021). Theories and theorising of multiculturalism. In C. Halse, & K. J. Kennedy (Eds.), *Multiculturalism in turbulent times* (pp. 3-19). London: Routledge
- Han, Z. Y., Ye, Z. Y., & Zhong, B. L. (2025). School bullying and mental health among adolescents: a narrative review. *Translational Pediatrics*, 14, 463-472.
- Haney, C., Banks, W. C., & Zimbardo, P. G. (1973). Interpersonal dynamics in a simulated prison. *International Journal of Criminology and Penology*, 1, 69-97.
- Hansen, N. (1977). Regiuni de frontieră: o critică a teoriei spațiale și un studiu de caz european. *Annals of Regional Science*, 11(1), 1-14.
- Harper, D. (2023). *School*. In Online Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com>
- Hertzman, C., & Boyce, T. (2010). How experience gets under the skin to create gradients in developmental health. *Annual review of public health*, 31, 329-following347.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying* (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Hix, S. (1998). The Study of the European Union II: the 'New Governance' Agenda and its Rival. *Journal of European Public Policy*, 5, 1.
- Hochrainer-Stigler, S., & Mechler, R. (2008). *Assessing long-term socioeconomic adaptation strategies to extreme events in Europe*. International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA).
- Hochrainer-Stigler, S., Linnerooth-Bayer, J., & Lorant, A. (2017). The European Union Solidarity Fund: an assessment of its recent reforms. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 22(4), 547-563.
- Hochrainer-Stigler, S., Zhu, Q., Reiter, K., et al. (2023). „Challenges of instruments that should tackle multi-hazard and multi-risk situations: an assessment of the recent reforms of the European Solidarity Fund and the Solidarity and Emergency Aid Reserve“. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 28(6), 42.
- Hogg, M. A. (1992). *The social psychology of group cohesiveness: From attraction to social identity*. Harvester Wheatsheaf.
- Hogg, M. A. (2001). A social identity theory of leadership. *Personality and Social Psychology Review*, 5(3), 184-200.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. Routledge.
- Hogg, M. A., & Terry, D. J. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *Academy of Management Review*, 25(1), 121-140.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1-23.
- Hong, J. S., & Espelage, D. L. (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and violent behavior*, 17, 311-322.
- Honneth, A. (1995). *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Polity Press.
- <http://www.huro-cbc.eu/en/funding/>
- <https://commission.europa.eu/>
- <https://interreg-rohu.eu/en/programme-overview/>

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/>

<https://www.coe.int/>

<https://www.consilium.europa.eu/>

<https://www.ec.europa.eu/>

<https://www.etymonline.com/word/multiculturalism>

<https://www.europarl.europa.eu/>

<https://www.pressclub.be/>

Hufschmidt, G. (2011). A comparative analysis of several vulnerability concepts. *Natural Hazards*, 58(2), 621-643.

Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press.

Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard Business School. (2024). *Social Progress Index: Measuring What Matters*. Boston, MA.

INTERREG, <https://interreg.eu/>

Ion, O. A. (2013). *Guvernanța Uniunii Europene. Abordări actuale*. Iași: Polirom.

Ionciă, M., & Petrescu, E.-C. (2016). The European Union Solidarity Fund: An Important Tool in the Recovery After Large-Scale Natural Disasters. *The Romanian Statistical Review*, 64(1), 45-58.

Irwin, K., & Berigan, N. (2013). Trust, culture, and cooperation: A social dilemma analysis of pro-environmental behavior. *The Social Science Journal*, 50(3), 318-329.

Ispas, G. L. (2012). *Uniunea Europeană. Evoluție. Instituții. Mecanisme*. București: Universul Juridic.

Iucu, R. B. (2006). *Managementul și gestiunea clasei de elevi*. Iași: Polirom.

Jachtenfuchs, M. (1997). „Democracy and Governance in the European Union”. In A. Føllesdal, & P. Koslowski (Eds.), *Democracy and the European Union*. Berlin: Springer Verlag.

- Jackson, W. A. (2003). Social structure in economic theory. *Journal of Economic Issues*, 727-746.
- Jepsen, M., & Serrano Pascual, A. (Eds.). (2006). *Unwrapping the European social model*. Policy Press.
- Johns, G. (1998). *Comportament organizațional*. Editura Economică.
- Jowett, S. (2024). The coach-athlete relationship within a cross-boundary team of experts: a conceptual analysis. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1-16.
- Kammer, A., Niehues, J., & Peichl, A. (2012). Welfare regimes and welfare state outcomes in Europe. *Journal of European Social Policy*, 22(5), 455-471.
- Kaplan, M. J. (2024). The genetic lottery why DNA matters for social equality. *Journal of Economic Methodology*, 31(2), 120-125.
- Kluwer, E., Kluwer, E., Karremans, J., Riedijk, L., & Knee, C. (2019). Autonomy in Relatedness: How Need Fulfillment Interacts in Close Relationships. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 46, 603-616.
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Are capitalul social un randament economic? O investigație transnațională. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-1288.
- Knill, C. (2003). *The Europeanisation of National Administrations. Patterns of Institutional Change and Persistence*. Cambridge University Press.
- Krämer, M. D., Roos, Y., Schoedel, R., Wrzus, C., & Richter, D. (2024). Social dynamics and affect: Investigating within-person associations in daily life using experience sampling and mobile sensing. *Emotion*, 24, 878.
- Krech, D., & Crutchfield, R. S. (1948). *Theory and problems of social psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Krugman, P. (1991). Randamente crescânde și geografie economică. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-499.
- La Vergata, A. (1995). Herbert Spencer: Biology, Sociology, and Cosmic Evolution. In S. Maasen, E. Mendelsohn, & P. Weingart (Eds.), *Biology as Society, Society as Biology: Metaphors. Sociology of the Sciences*, vol. 18. Dordrecht: Springer.

- Lahey, B., & Cassady, P. B. (1990). Cognitive processes in perceived social support. *Journal of personality and social psychology*, 59(2), 337.
- Lam, P. H., Chen, E., Chiang, J. J., & Miller, G. E. (2022). Socioeconomic disadvantage, chronic stress, and proinflammatory phenotype: an integrative data analysis across the life course. *PNAS nexus*, 1(4), 219.
- Lambru, M., & Petrescu, C. (2012). Trends and Challenges for Social Enterprises in Romania. *International Review of Social Research*, 2(3), 163-180. <https://doi.org/10.1515/IRSR-2012-0023>
- Lammer, L., Beyer, F., Luppa, M., Sanders, C., Baber, R., Engel, C., Wirkner, K., Löffler, M., Riedel-Heller, S. G., Villringer, A., & Witte, A. V. (2023). Impact of social isolation on grey matter structure and cognitive functions: A population-based longitudinal neuroimaging study. *eLife*, 12, e83660.
- Lapinski, M. K., & Rimal, R. N. (2005). An explication of social norms. *Communication theory*, 15(2), 127-147.
- Larionescu, M. (1998). Conceptul de structură socială. *Revista de Sociologie*, 5-6, 399-410.
- Le Menestrel, S., & Rivara, F. (Eds.). (2016). *Preventing bullying through science, policy, and practice*.
- Leary, M. R. (2005). Sociometer theory and the pursuit of relational value: Getting to the root of self-esteem. *European review of social psychology*, 16(1), 75-111.
- Leary, M. R. (2012). Sociometer theory. *Handbook of theories of social psychology*, 2, 141-159.
- Legea nr. 15/1968 – Codul penal (1968). *Buletinul Oficial al României*. legislatie.just.ro
- Legea nr. 202/2024 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (2024). *Monitorul Oficial al României*. legislatie.just.ro
- Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (2023). *Monitorul Oficial al României*. legislatie.just.ro

- Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (2009). *Monitorul Oficial al României*.
<https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-182>
- Legea nr. 300/2006 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane (2006). *Monitorul Oficial al României*. legislatie.just.ro
- Legea nr. 367 din 19 decembrie 2022, publicată în Monitorul Oficial, nr.1238 din 22 decembrie 2022, Titlul 1, Dispoziții generale, art. 1, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/262989>
- Legea nr. 565/2002 pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (2002). *Monitorul Oficial al României*. legislatie.just.ro
- Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane (2001). *Monitorul Oficial al României*. legislatie.just.ro
- Leibfried, S., & Pierson, P. (Eds.). (1995). *European social policy: Between fragmentation and integration*. Brookings Institution.
- Leininger, J., Burchi, F., Fiedler, C., Mross, K., Nowack, D., Von Schiller, A., ... & Ziaja, S. (2021). *Social cohesion: A new definition and a proposal for its measurement in Africa* (No. 31/2021). Discussion Paper.
- Leong, F. (2000). Cultural pluralism. In A. Kazdin (Ed), *Encyclopedia of psychology* (pp. 387-389). Oxford University Press.
- Lewin, K. (1947). Frontiers in group dynamics: Concept, method and reality in social science; Social equilibria and social change. *Human Relations*, 1(1), 5-41.
- Lieberman, M. D. (2007). Social cognitive neuroscience: a review of core processes. *Annual review of psychology*, 58, 259-289.
- Liu, P., & Yang, C. (2025). Unlocking the power of social capital: How social capital embedding shapes users' continuous knowledge sharing intention. *Acta Psychologica, Epub*. 24 Octombrie.
- Lopes Neto, A. A. (2005). Bullying: comportamento agressivo entre estudantes. *Journal de Pediatria*, 81, s164-s172.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4) (pp. 1-101). Wiley.

- Maggetti, M., & Trein, P. (2019). Multilevel governance and problem-solving: Towards a dynamic theory of multilevel policy-making? *Public Administration*, 97, 355-369.
- Majone, G. (1996). *Regulating Europe*. London: Routledge.
- Major, B., Cozzarelli, C., Sciacchitano, A. M., Cooper, M. L., Testa, M., & Mueller, P. M. (1990). Perceived social support, self-efficacy, and adjustment to abortion. *Journal of personality and social psychology*, 59(3), 452.
- Malecki, C., & Demaray, M. (2001). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale (CASSS). *Psychology in the Schools*, 39, 1-18.
- Máliková, L., Klobučník, M., Bačík, V., & Spišiak, P. (2015). Schimbări socio-economice în zonele de frontieră ale țărilor din Grupul de la Vișegrad (V4). *Rapoarte geografice morave*, 23(2), 26-37.
- Manca, A. R. (2024). Social cohesion. In *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (pp. 6515-6517). Cham: Springer International Publishing.
- Marian, M., & Fer, S. (2023). The impact of the COVID-19 pandemic on mood: a longitudinal analysis of attributional style and satisfaction with life in stressful situations. *Journal of Psychological and Educational Research*, 31(2), 35-58.
- Marian, M., Chirodea, F., & Țoca, C. (2024). Rethinking the analytical framework for European empirical psychological research on social support-one of the macro-indicators of social cohesion. *Journal of Psychological and Educational Research*, 32(2), 136-149.
- Marian, M., Darabaneanu, D., Chirodea, F., & Toca, C. (2022). Analysis of social support as an argument for the sustainable construction of the European Community space. *Sustainability*, 14(12), 7448.
- Marie-Mitchell, A., & Cole, S. W. (2022). Adverse childhood experiences and transcriptional response in school-age children. *Development and psychopathology*, 34(3), 875-881.
- Marks, G., Hooghe, L., & Blank, K. (1996). European Integration in the 1980s: State – centric v. Multi-level Governance. *Journal of Common Market Studies*, 34.

- Marmot, M. (2015). The health gap: the challenge of an unequal world. *The Lancet*, 386(10011), 2442-2444.
- Marshall, T. H. (1965). The right to welfare. *The Sociological Review*, 13(3), 261-272.
- Martin, C. L., Ghastine, L., Lodge, E. K., Dhingra, R., & Ward-Caviness, C. K. (2022). Understanding Health Inequalities Through the Lens of Social Epigenetics. *Annual Review of Public Health*, 43, 235-254.
- Masten, A. S., & Cicchetti, D. (2016). Resilience in development: Progress and transformation. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology, Vol. 4: Risk, resilience, and intervention* (3rd ed., pp. 271-333). New York, NY: Wiley.
- Mascherini, M., Bisello, M., Dubois, H., & Eiffe, F. F. (2018). Upward convergence in the EU: *Concepts, measurements and indicators*. Eurofound.
- Mathieu, C., & Sterdyniak, H. (2008). European social model(s) and social Europe. *Research Papers in Economics*.
- Maucorps, A., Jestl, S., & Römisch, R. (2020). *The effects of the EU Cohesion Policy on regional economic growth: using structural equation modelling for impact assessment*: WIIW Working Paper.
- Mead, E. L., Rimal, R. N., Ferrence, R., & Cohen, J. E. (2014). Understanding the sources of normative influence on behavior: the example of tobacco. *Social science & medicine*, 115, 139-143.
- Medicon Valley Alliance (2021). *Clusterul Medicon Valley Life Science: Sinergie și inovare peste Øresund*. Raport de analiză strategică.
- Medina Audelo, R. (2025). Social Representations. In L. M. Bietti & M. Pogacar (Eds.), *The Palgrave Encyclopedia of Memory Studies* (pp. 1-12). Springer Nature Switzerland.
- Meloni, M. (2016). The transcendence of the social: Durkheim, Weismann, and the purification of sociology. *Frontiers in sociology*, 1, 11. doi: 10.3389/fsoc.2016.00011
- Merriam-Webster. (2023). *Management*. In Merriam-Webster Dictionary. <https://www.merriam-webster.com>

- Merrill, S. M., Gladish, N., & Kobor, M. S. (2019). Social Environment and Epigenetics. *Current topics in behavioral neurosciences*, 42, 83-126.
- Merritt, C. C., MacCormack, J. K., Stein, A. G., Lindquist, K. A., & Muscatell, K. A. (2021). The neural underpinnings of intergroup social cognition: an fMRI meta-analysis. *Social cognitive and affective neuroscience*, 16(9), 903-914.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*, The Free Press, New York, Macmillan, London.
- Milam, S. (2023). From Disasters to the Pandemic. A Study on the EU Solidarity Fund. In *Advances in 21st Century Human Settlements* (pp. 271-286). Springer.
- Milko, L. V., & Berg, J. S. (2023). Age-Based Genomic Screening during Childhood: Ethical and Practical Considerations in Public Health Genomics Implementation. *International journal of neonatal screening*, 9(3), 36.
- Miroiu, A., & Ungureanu, R. S. (Eds.). (2006). *Manual de relații internaționale*. Iași: Polirom.
- Mohl, P., & Hagen, T. (2010). Fondurile structurale ale UE promovează creșterea regională? Noi dovezi din diverse abordări bazate pe date panel. *Regional Science and Urban Economics*, 40(5), 353-365.
- Mohl, P., & Hagen, T. (2023). „Do EU structural funds promote regional growth? New evidence from various panel data approaches”. *European Journal of Political Economy*, 68, 102-118.
- Morange M. (2013). What history tells us XXXII. The long and tortuous history of epigenetic marks. *Journal of biosciences*, 38(3), 451-454. <https://doi.org/10.1007/s12038-013-9354-3>
- Moriña, A. (2019). *Inclusive education in higher education: challenges and opportunities. Postsecondary educational opportunities for students with special education needs*. London: Routledge.
- Moritz, S. E., Feltz, D. L., Fahrbach, K. R., & Mack, D. E. (2000). The relation of self-efficacy measures to sport performance: A meta-analytic review. *Research quarterly for exercise and sport*, 71(3), 280-294.

- Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public*. Presses Universitaires de France.
- Müller-Pinzler, L., Krach, S., Krämer, U. M., & Paulus, F. M. (2017). The Social Neuroscience of Interpersonal Emotions. *Current topics in behavioral neurosciences*, 30, 241-256.
- Neculau, A. (2007). *Dinamica grupului și a echipei*. Iași: Polirom.
- Nedelcu, A. (2008). *Fundamentele educației interculturale*. Iași: Polirom.
- Nemes Nagy, J. (2009). *Spații, locuri, regiuni. Principiile științei regionale [Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai]*. Budapesta: Akadémiai Kiadó.
- Nevaci, M. (2003). Anglicisme în publicații adresate tinerilor: Aspecte ale dinamicii limbii române actuale. În *Actele colocviului Catedrei de Limba română*. București: Editura Universității din București.
- Nick, E., Cole, D., Cho, S., Smith, D., Carter, T., & Zelkowitz, R. (2018). The Online Social Support Scale: Measure Development and Validation. *Psychological Assessment*, 30, 1127-1143.
- Niculescu-Gorpin, A.-G., & Vasileanu, M. (2020). Romanian anglicisms: From fully-fledged lexical items to discourse markers. *Revue roumaine de linguistique*, 65(3), 274-284.
- Nijstad, B. A., & Van Knippenberg, D. (2008). The psychology of groups: Basic principles. În W. Stroebe, M. Hewstone, & K. Jonas (Eds.), *Introduction to social psychology: A European perspective* (pp. 244-262). Blackwell.
- Norman, J. O. H., Heaney, D., & Donoghue, C. (2025). *Considering a more inclusive definition of bullying: implications for a whole-education approach to bullying. School bullying and the legacy of Dan Olweus*, 191-206.
- Obst, P., Shakespeare-Finch, J., Krosch, D. J., & Rogers, E. J. (2019). Reliability and validity of the Brief 2-Way Social Support Scale: an investigation of social support in promoting older adult well-being. *SAGE Open Medicine*, 7, 2050312119836020.
- OCDE/Comisia Europeană (2024). *Planul de guvernare transfrontalieră: Spitalul EGTC Cerdanya*. Proiectul „Construirea unor regiuni transfrontaliere mai reziliente”.

- Offer, J. (2019). Herbert Spencer, sociological theory, and the professions. *Frontiers in sociology*, 4, 77. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2019.00077>
- Okbay, A., Wu, Y., Wang, N., Jayashankar, H., Bennett, M., Nehzati, S. M., Sidorenko, J., Kweon, H., Goldman, G., Gjorgjieva, T., Jiang, Y., Hicks, B., Tian, C., Hinds, D. A., Ahlskog, R., Magnusson, P. K. E., Oskarsson, S., Hayward, C., Campbell, A., Porteous, D. J., ... Young, A. I. (2022). Polygenic prediction of educational attainment within and between families from genome-wide association analyses in 3 million individuals. *Nature genetics*, 54(4), 437-449.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School*. Oxford, UK: Blackwell.
- Omoto, A. M., & Snyder, M. (2002). Considerations of community: The context and process of volunteerism. *American Behavioral Scientist*, 45(5), 846-867.
- Oresundsbron (2000). *Podul Oresund – Legătura cu viitorul*. Calendarul oficial al construcției.
- Ostaiza-Cardenas, J., Tobar, A. C., Costa, S. C., Calero, D. S., López-Carrera, A., Bermúdez, F. G., & Orellana-Manzano, A. (2025). Epigenetic modulation by life-style: advances in diet, exercise, and mindfulness for disease prevention and health optimization. *Frontiers in nutrition*, 12, 1632999.
- Östberg, V., Låftman, S. B., Modin, B., & Lindfors, P. (2018). Bullying as a stressor in mid-adolescent girls and boys—associations with perceived stress, recurrent pain, and salivary cortisol. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15, 364.
- Ottmann, J. (2008). The concept of solidarity in national and European law: The welfare state and the European social model. *Vienna Online J. on Int'l Const. L.*, 2, 36.
- Owens, B. P., Baker, W. E., Sumpter, D. M., & Cameron, K. S. (2016). Relational energy at work: Implications for job engagement and job performance. *Journal of Applied Psychology*, 101(1), 35.
- Paasi, A., Ferdoush, A. J., Reece, M. A. B., Agnew, J., Espejo, P. O., Fall, J. J., & Peterle, G. (2022). Localizarea teritorialității teritoriului în studiile privind frontierele. *Geografie politică*, 95(102584), 1-9.

- Panaite, R. C. (2024). *Managementul resurselor umane*. București: Ex Terra Aurum.
- Panke, D., & Tapel, S. (2024). „Multi-level governance”. In P. De Lombaerde (Ed.), *Handbook of Regional Cooperation and Integration*, Edward Elgar Publishing Limited, pp. 417-430.
- Papp, I. (2019). Delimitarea zonelor de frontieră cu metode GIS [A határ menti területek lehatárolása térinformatikai módszerekkel]. In V. E. Molnár (Ed.), *Az elmélet és a gyakorlat találkozásai a térinformatikában X*, pp. 269-246. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Parlamentul European și Consiliul (2021). „Regulamentul (UE) 2021/1060 al Parlamentului European și al Consiliului din 24 iunie 2021 de stabilire a dispozițiilor comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european Plus, Fondul de coeziune, Fondul pentru o tranziție justă și Fondul european pentru afaceri maritime, pescuit și acvacultură”. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L. 231/159.
- Pascariu, G. (2025). Schimbarea de paradigmă în politica europeană de coeziune, între necesitate și riscuri strategice. In O. M. Mocanu, & I. G. Burce (Eds.), *Viitorul cadru financiar multianual. Adaptarea politicii de coeziune pentru a răspunde noilor provocări*. Institutul European din România.
- Patrick, H., Knee, C., Canevello, A., & Lonsbary, C. (2007). The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: a self-determination theory perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 434-57.
- Paulus, P.B., Kenworthy, J., Coskun, H. (2012). Group dynamics. In V.S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (pp. 276-282). London: Elsevier.
- Păuna, C. B. (Coord.), Albu, L.-L., Stanciu, M., Vasile, V., & Pavelescu, F. M. (2006). *Modelul social european – implicații pentru România* (Studiul nr. 4). Institutul European din România.
- Pearce, E., Birken, M., Pais, S., Tamworth, M., Ng, Y., Wang, J., Chipp, B., Crane, E., Schlieff, M., Yang, J., Stamos, A., Cheng, L., Condon, M., Lloyd-Evans, B., Kirkbride, J., Osborn, D., Pitman, A., & Johnson, S. (2023). Associations between constructs related to social relationships

- and mental health conditions and symptoms: an umbrella review. *BMC Psychiatry*, 23.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook of Virtues*. Oxford University Press.
- Pfeiffer, U. J., Timmermans, B., Vogeley, K., Frith, C.D., & Schilbach, L. (2013). Towards a neuroscience of social interaction. *Frontiers in human neuroscience*, 7, 22.
- Pickering, M. (1993). Auguste Comte and the Saint-Simonians. *French Historical Studies*, 18(1), 211-236.
- Pickering, M. (2011). Le positivisme philosophique: Auguste Comte. *Revue interdisciplinaire d'études juridiques*, 67(2), 49-67.
- Pickering, M. (2022). *Auguste Comte: An Intellectual Biography*. Cambridge University Press.
- Pitulescu, I. (1997). *Al 3-lea Război Mondial – Crima organizată*. București: Național.
- Pöder, K., & Kerem, K. (2011). „Social Models” in a European Comparison. *Eastern European Economics*, 49(5), 47-71.
- Polko, A., Ochojski, A., & Czornik, M. (2025). Leadership in Urban Commoning: Why Bridging Social Capital Matters. *International Journal of the Commons*, 19(1), 1-15.
- Pollack, M. A., & Roederer-Rynning, C., & Young, A. R. (2020). „An Overview”. In H Wallace, M. A. Pollack, C. Roederer-Rynning, & A. R. Young (Eds.), *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 3-13.
- Porter, M. E., Stern, S., & Green, M. (2017). Social Progress Index 2017. *Social Progress Imperative*. Washington, DC.
- Potluka, O., & Liddle, J. (2014). Managing European Union Structural Funds: Using a Multilevel Governance Framework to Examine the Application of the Partnership Principle at the Project Level. *Regional Studies*, 48, 8.
- Preston, S. D., & de Waal, F. B. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *The Behavioral and brain sciences*, 25(1), 1-71.

- Proulx-Chénard, S. (2021). Interculturalism. In *the Canadian Encyclopedia*. Retrieved from <https://thecanadianencyclopedia.ca/en/article/interculturalisme>
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Touchstone Books/Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Radelet, S., Sachs, J., & Lee, J.-W. (1997). Economic growth in Asia. *Development Discussion Paper*, 609.
- Rapacki, R., & Próchniak, M. (2009). Real beta and sigma convergence in 27 transition countries, 1990-2005. *Post-Communist Economies*, 21(3), 307-326.
- Rathbone, J. A., Cruwys, T., Stevens, M., Ferris, L. J., & Reynolds, K. J. (2023). The reciprocal relationship between social identity and adherence to group norms. *British Journal of Social Psychology*, 62(3), 1346-1362.
- Ratti, R. (1993). Strategii de depășire a barierelor: de la teorie la practică. In R. Remigio-Reichman, & Shalom (Eds.), *Teoria și practica cooperării transfrontaliere*, pp. 241-267. Basel: Helbing & Lichtenhahn.
- Rawls, J. (1993). *Political liberalism*. Columbia University Press.
- Rimal, R. N., & Lapinski, M. K. (2015). A re-explication of social norms, ten years later. *Communication Theory*, 25(4), 393-409.
- Robbins, S. P., & Coulter, M. (2018). *Management* (14th ed.). Pearson.
- Robinson, G. E. (2004). Genomics. Beyond nature and nurture. *Science* (New York, N.Y.), 304(5669), 397-399.
- Rodríguez-Pose, A. (2018). Răzbunarea locurilor care nu contează (și ce putem face în această privință). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189-209.
- Rodríguez-Pose, A., & Fratesi, U. (2004). Între dezvoltare și politici sociale: impactul fondurilor structurale europene în regiunile din Obiectivul 1. *Studii regionale*, 38(1), 97-113.

- Romania Journal (2019). <https://www.romaniajournal.ro/society-people/romania-ranks-third-in-europe-on-bullying-in-schools/> accesat la 23.02.2026
- Roth, A. R., Railey, A., & Peng, S. (2025). Bridging social capital potential. *Socius*, 11, 1-15.
- Rubens, M., Bruenig, D., Adams, J. A. M., Suresh, S. M., Sathyanarayanan, A., Haslam, D., Shenk, C. E., Mathews, B., & Mehta, D. (2023). Childhood maltreatment and DNA methylation: A systematic review. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 147, 105079.
- Rudra, N. (2008). *Globalization and the Race to the Bottom in Developing Countries*. Cambridge.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.
- Sajida. (2025). Three decades of multilevel governance research: A scientometric and conceptual mapping in the social sciences. *Social Sciences & Humanities Open*, 12.
- Sanchez-Mazas, M., & Licata, L. (2015). Xenophobia: Social psychological aspects. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 25, 802-807.
- Sapir, A. (2006). Globalization and the Reform of European Social Models. *Journal of Common Market Studies*, 44(2), 369-390
- Sattlegger, L., Nitschke, L., & Stieß, I. (2026). Conceptualizing social-ecological practices. *Environmental Sociology*, 12(1), 64-75.
- Scatà, C., Carandina, A., Della Torre, A., Arosio, B., Bellocchi, C., Dias Rodrigues, G., Furlan, L., Tobaldini, E., & Montano, N. (2023). Social Isolation: A Narrative Review on the Dangerous Liaison between the Autonomic Nervous System and Inflammation. *Life*, 13(6), 1229.
- Scharpf, F. W. (2002). The European social model: Coping with the challenges of diversity. *Journal of Common Market Studies*, 40(4).
- Schiefer, D., & Noll, J. (2017). Elementele esențiale ale coeziunii sociale: o analiză a literaturii de specialitate. *Cercetări privind indicatorii sociali*, 132(2), 579-603.

- Schiefer, D., & Van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579-603.
- Schifirneț, C. (2004). *Sociologie*. București: Editura Comunicare.ro.
- Schilbach, L. (2016). Towards a second-person neuropsychiatry. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological sciences*, 371(1686), 20150081.
- Schmitter, P. C. (1996). „Examining the Present Euro-Polity with the Help of Past Theories”. In G. Marks, F. W. Scharpf, P. C. Schmitter, & W. Streeck (Eds.), *Governance in the European Union*. London: Sage, 1996.
- Schoenfeld, E., & Meštrović, S. G. (1989). Durkheim's concept of justice and its relationship to social solidarity. *Sociological Analysis*, 50(2), 111-127.
- Schubert, K., Hegelich, S., & Bazant, U. (2009). European welfare systems: Current state of research and some theoretical considerations. In *The Handbook of European Welfare Systems* (pp. 3-28). Routledge.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25), (pp. 1-65). Academic Press.
- Scott, J., & Marshall, G. (Eds.) (2009). *A dictionary of sociology*. Oxford University Press.
- Senior, M., & Viveash, B. (1998). The social construction of health and illness. In *Health and Illness* (pp. 3-34). London: Macmillan Education UK.
- Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. Routledge.
- Shakespeare-Finch, J., & Obst, P. (2011). The Development of the 2-Way Social Support Scale: A Measure of Giving and Receiving Emotional and Instrumental Support. *Journal of Personality Assessment*, 93, 483-490.
- Sherbourne, C., & Stewart, A. (1991). The MOS social support survey. *Social Science & Medicine*, 32(6), 705-714.
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. Harper.
- Sherif, M. (1956). Experiments in group conflict. *Scientific American*, 195(5), 54-59.

- Shore, L. M., & Chung, B. G. (2022). Inclusive leadership: How leaders sustain or discourage work group inclusion. *Group & organization management*, 47(4), 723-754.
- Simons, J. A., Kalichman, S., & Santrock, J. W. (1994). *Human Adjustment*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Communications, Inc.
- Singer, T., & Lamm, C. (2009). The social neuroscience of empathy. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1156, 81-96.
- Slavich, G. M. (2020). Social Safety Theory: A Biologically Based Evolutionary Perspective on Life Stress, Health, and Behavior. *Annual review of clinical psychology*, 16, 265-295.
- Slavich, G. M. (2022). Social Safety Theory: Understanding social stress, disease risk, resilience, and behavior during the COVID-19 pandemic and beyond. *Current opinion in psychology*, 45, 101299.
- Slavich, G. M., & Cole, S. W. (2013). The Emerging Field of Human Social Genomics. *Clinical psychological science: a journal of the Association for Psychological Science*, 1(3), 331-348.
- Slavich, G. M., & Irwin, M. R. (2014). From stress to inflammation and major depressive disorder: a social signal transduction theory of depression. *Psychological Bulletin*, 140(3), 774-815.
- Slavich, G. M., Mengelkoch, S., & Cole, S. W. (2023). Human social genomics: Concepts, mechanisms, and implications for health. *Lifestyle medicine (Hoboken, N.J.)*, 4(2), e75.
- Slavich, G. M., Roos, L. G., Mengelkoch, S., Webb, C. A., Shattuck, E. C., Moriarity, D. P., & Alley, J. C. (2023). Social Safety Theory: Conceptual foundation, underlying mechanisms, and future directions. *Health psychology review*, 17(1), 5-59.
- Slee, R. (2011). *The Irregular School: Exclusion, Schooling and Inclusive Education*. Routledge.
- Smeeth, D., Beck, S., Karam, E. G., & Pluess, M. (2021). The role of epigenetics in psychological resilience. *The lancet. Psychiatry*, 8(7), 620-629.
- Smith, J. R. (2020). Social identity and group norms. In S. Harkins, K. D. Williams, & J. Burger (Eds.), *The Oxford handbook of social influence*. Oxford University Press.

- Social Progress Imperative. (2025). *Methodology: Social Progress Index*. Disponibil la: <https://www.socialprogress.org/methodology>
- Social Progress Imperative. (2026). *2026 Global Social Progress Index*. Disponibil la: <https://www.socialprogress.org>
- Sohn, C., Reitel, B., & Walther, O. (2009). Integrarea metropolitană transfrontalieră în Europa: cazul Luxemburgului, Baselului și Genevei. *Mediu și planificare C: Guvern și politică*, 27, 922-939.
- Song, S. (2024). Multiculturalism. In N. Zalta, & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/win2024/entries/multiculturalism>
- Sönmez, B., Gül, D., & Gümüş, C. (2024). The relationship between basic psychological needs satisfaction, career adaptability and career construction in nursing students: A career construction theory perspective. *Nurse Education in Practice*, 78, 104017.
- Spencer, H. (1876-1896). *Principles of Sociology*. London: Williams & Norgate.
- Starzec, C. (2009). *Diversity and Commonality in European Social Policies*. Research Papers in Economics.
- Stern, S., Wares, A., & Epner, T. (2018). Social Progress Index: Methodology Report. *Social Progress Imperative*. Cambridge, MA.
- Sukhov, A. N. (2024). Socio-psychological analysis of the concept of „development”. *Človek: Prestuplenie i Nakazanie*, 32(1-4), 184-189.
- Sunstein, C. R. (1996). Social norms and social roles. *Columbia Law Review*, 96(4), 903-968.
- Sutcliffe, A., Dunbar, R., Binder, J., & Arrow, H. (2012). Relationships and the social brain: integrating psychological and evolutionary perspectives. *British Journal of Psychology*, 103, 149-68.
- Swearer, S. M., & Espelage, D. L. (2004). Introduction: A social-ecological framework of bullying among youth. In *Bullying in American Schools* (pp. 23-34). Routledge.
- Szczepański, J., & Mareș, N. (1972). *Noțiuni elementare de sociologie*. Editura Științifică.

- Szyf, M., & Meaney, M. J. (2008). Epigenetics, behaviour, and health. *Allergy, asthma, and clinical immunology: official journal of the Canadian Society of Allergy and Clinical Immunology*, 4(1), 37-49.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories. Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Brooks/Cole.
- Taylor, F. W. (1911). *The principles of scientific management*. Harper & Brothers.
- Thayer, Z. M., & Kuzawa, C. W. (2011). Biological memories of past environments: epigenetic pathways to health disparities. *Epigenetics*, 6(7), 798-803.
- Thelen, K. (2012). *How institutions evolve: The political economy of skills in Germany, Britain, the United States, and Japan*. Cambridge University Press.
- Tomlinson, C. (2014). The Differentiated Classroom. ASCD. UNESCO (2009). Policy Guidelines on Inclusion in Education. UNESCO (2020). *Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education*.
- Tortola, P. D. (2017). Clarifying multilevel governance. *European Journal of Political Research*, 56, 234-250.
- Tratatul de la Lisabona. 2007/2009, Oficiul pentru publicații al Uniunii Europene, 2010.
- Tratatul de la Lisabona. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_1.1.5.pdf
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. (2012). http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
- Tratatul privind Uniunea Europeană (Versiune Consolidată). https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. In B. Campbell (Ed.), *Sexual Selection and the Descent of Man* (pp. 136-179). Aldinc.

- Turecki, G., & Meaney, M. J. (2016). Effects of the Social Environment and Stress on Glucocorticoid Receptor Gene Methylation: A Systematic Review. *Biological psychiatry*, 79(2), 87-96.
- Turner, B. S. (2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge University Press.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Blackwell.
- Turner, J. H. (2018). The morphogenesis of institutions: The Durkheimian legacy. *Sociological Theory*, 36(3), 260-276.
- Twenge, J. M., Haidt, J., Joiner, T. E., & Campbell, W. K. (2020). Underestimating digital media harm. *Nature Human Behaviour*, 4(4), 346-348.
- Țiclea, A. (2009). *Dreptul securității sociale* (Ed. a 2-a). Universul Juridic.
- Țoca, C. V. (2015). European border cities as cross-border cooperation engines. *Eurolimes*, 19.
- Țoca, C. V., & Czimre, K. (2016). Cross-border Cooperation at the EU Internal and External Borders. *Eurolimes*, 21, 7-19.
- Țoca, C. V., Chiriac, C., & Chirodea, F. (2021). Evaluation of the Regional Cooperation at the Romanian – Hungarian Border. *Crisia*, LI(Supl. 2). Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea.
- Umberson, D. (1987). Family status and health behaviors: Social control as a dimension of social integration. *Journal of health and social behavior*, 306-319.
- Ungur-Brehoi, C. (2025). Like, Share, (In) Security In The Age Of Influencers. *International Journal of Legal and Social Order*, 5(1), 455-468.
- Uniunea Europeană (2007). *Politica de Coeziune 2007-2013*, UE, 2007, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/legislation-and-guidance/regulations/2007-2013/guide2007_ro.pdf
- Uniunea Europeană și Georgia. (2014). *Acordul de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Georgia, pe de altă parte*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

- Uniunea Europeană. (2022). *Coeziunea în Europa către 2050: Al optulea raport privind coeziunea economică, socială și teritorială*. Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene.
- Uniunea Europeană. (2025). *Regulamentul (UE) 2025/925 privind un mecanism de soluționare a obstacolelor juridice și administrative în context transfrontalier (BRIDGEforEU)*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.
- Vallier, K., & Weber, M. (2021). Social trust introduction. In K. Vallier & M. Weber (Eds.), *Social trust* (1st ed., pp. 1-6). Routledge.
- Van Hasselt, V. B., & Hersen, M. (Eds.). (1992). *Handbook of social development: A lifespan perspective*. Plenum Press.
- Van Houtum, H. (2000). O privire de ansamblu asupra cercetării geografice europene privind frontierele și regiunile de frontieră. *Journal of Borderlands Studies*, 15(1), 57-85. 2000,
- Van Houtum, H., & van Naerssen, T. (2002). Delimitarea, ordonarea și alteritatea. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93(2), 125-136.
- Van Tuin, L., Peeters, M., Van Rhenen, W., Arends, I., & Hollander, J. (2025). As at home, so at work? The dynamic of relationship quality, work engagement, and burnout through the lens of basic psychological needs. *PLOS One*, 20.
- Van Vugt, M., & Schaller, M. (2008). Evolutionary approaches to group dynamics: An introduction. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 12(1), 1–6.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *APA dictionary of psychology*. American Psychological Association.
- Velasquez, A., & Rojas, H. (2017). Political Expression on Social Media: The Role of Communication Competence and Expected Outcomes. *Social Media + Society*, 3(1).
- Vivian, L. (2017). The influence of school segregation on students' educational achievement. *Perspectives*, 9(1), 11.
- Vogel, D. (2009). *Trading up: Consumer and environmental regulation in a global economy*. Harvard University Press.
- Waddington, C. H. (1942). The epigenotype. 1942. *International journal of epidemiology*, 41(1), 10-13.

- Wallace, H., Pollack, M. A. Roederer-Rynning, C., & Young, A. R. (Eds.) (2020). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). New York, NY: Guilford Press.
- Walsh, F. (2021). Family Resilience: A Dynamic Systemic Framework. In M. Ungar (Ed.), *Multisystemic Resilience: Adaptation and Transformation in Contexts of Change*. New York: Oxford Academic.
- Wastl-Walter, D. (2009). Borderlands. In R. T. N. Kitchin (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography*, pp. 332-339. Oxford: Elsevier Science.
- Weaver, I. C., Cervoni, N., Champagne, F. A., D'Alessio, A. C., Sharma, S., Seckl, J. R., Dymov, S., Szyf, M., & Meaney, M. J. (2004). Epigenetic programming by maternal behavior. *Nature neuroscience*, 7(8), 847-854.
- Welch, M. R., Rivera, R. E., Conway, B. P., Yonkoski, J., Lupton, P. M., & Giancola, R. (2005). Determinants and consequences of social trust. *Sociological inquiry*, 75(4), 453-473.
- Wenn, P., Meshoyrer, D., Barber, M., Ghaffar, A., Razka, M., Jose, S., ... & Makaryus, A. N. (2022). Perceived social support and its effects on treatment compliance and quality of life in cardiac patients. *Journal of Patient Experience*, 9, 23743735221074170.
- Wernick, A. (2001). *Auguste Comte and the Religion of Humanity: The Post-Theistic Program of French Social Theory*. Cambridge University Press.
- WHO, C. O. (2020). World health organization. *Air Quality Guidelines for Europe*, (91).
- Więckowski, M., & Timothy, D. J. (2021). Turismul și redefinirea frontierelor. In *Borderland Place-making*. Routledge.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240.
- Winslow, C. E. (1920). The untilled fields of public health. *Science*, 51(1306), 23-33.
- Wren, D. A., & Bedeian, A. G. (2009). *The evolution of management thought* (6th ed.). Wiley.
- Wrong, D. H. (1961). The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology. *American Sociological Review*, 26(2), pp. 183-193

- Xin, Z., Guo, Y., Zheng, J., & Xie, P. (2025). When giving social support is beneficial for well-being? *Acta Psychologica*, 255, 104911.
- Xiong, Y., Hong, H., Liu, C., & Zhang, Y. Q. (2023). Social isolation and the brain: effects and mechanisms. *Molecular psychiatry*, 28(1), 191-201.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37(1), 36-66.
- Ye, Z., Wu, D., He, X., Ma, Q., Peng, J., Mao, G., Feng, L., & Tong, Y. (2023). Meta-analysis of the relationship between bullying and depressive symptoms in children and adolescents. *BMC Psychiatry*. 23, 215. doi: 10.1186/s12888-023-04681-4.
- Yehuda, R., Daskalakis, N. P., Desarnaud, F., Makotkine, I., Lehrner, A. L., Koch, E., Flory, J. D., Buxbaum, J. D., Meaney, M. J., & Bierer, L. M. (2013). Epigenetic Biomarkers as Predictors and Correlates of Symptom Improvement Following Psychotherapy in Combat Veterans with PTSD. *Frontiers in psychiatry*, 4, 118.
- Young, O. R., Berkhout, F., Gallopin, G. C., Janssen, M. A., Ostrom, E., & van der Leeuw, S. (2006). The globalization of socio-ecological systems: an agenda for scientific research. *Global Environmental Change*, 16(3), 304-316.
- Zak, P. J., & Knack, S. (2001). Încredere și creștere. *The Economic Journal*, 111(470), 295-321.
- Zhao, N., Yang, S., Zhang, Q., Wang, J., Xie, W., Tan, Y., & Zhou, T. (2024). School bullying results in poor psychological conditions: evidence from a survey of 95,545 subjects. *Frontiers in Psychology*, 15, 1279872.
- Zhou, Z., & Cheng, Q. (2022). Measuring online social support: Development and validation of a short form for Chinese adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 14058.
- Zimet, G., Dahlem, N., Zimet, S., & Farley, G. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52, 30-41.

ISBN 978-606-37-3063-4